

PÉNZÜGYI ESZKÖZÖK ALKALMAZÁSA AZ ÉLELMISZERGAZDASÁGBAN

Szerkesztette: Tanító Dezső
Lámfalusi Ibolya

Szerzők: Tanító Dezső
Lámfalusi Ibolya
Domán Csaba
Tóth Kristóf
Péter Krisztina

Közreműködött: Fogarasi József
Nemes Anna
Keszthelyi Szilárd

Opponensek: Éliás János
Széles Zsuzsanna

Felelős kiadó: Kapronczai István

Szerkesztőbizottság: Biró Szabolcs
Dublecz Károly
Felföldi János
Fertő Imre
Herdon Miklós
Illés B. Csaba
Kapronczai István
Káposzta József
Kemény Gábor
Kertész Róbert
Keszthelyi Szilárd

Lámfalusi Ibolya
Pető Károly
Potori Norbert
Rieger László
Stummer Ildikó
Szakály Zoltán
Szűcs István
Takács István
Tóth József
Tóth Tamás
Vágó Szabolcs

Kiadó:
Agrárgazdasági Kutató Intézet
H-1093 Budapest, Zsil utca 3-5.
Postacím: H-1463 Budapest, Pf.: 944
Telefon: (+36 1) 476-3060
Fax: (+36 1) 476-3304
www.aki.gov.hu
aki@aki.gov.hu

ISBN 978-963-491-592-8
ISSN 2061-8204 (Agrárgazdasági Könyvek sorozat)

Nyomda, kötészet: Primerate Kft.
© Agrárgazdasági Kutató Intézet

Minden jog fenntartva. A kiadvány bármely részének sokszorosítása, adatainak bármilyen formában (nyomtatva vagy elektronikusan) történő tárolása vagy továbbítása, továbbá bármilyen elven működő adatbázis kezelő segítségével történő felhasználása csak a kiadó előzetes írásbeli engedélyével történhet.

Tartalomjegyzék

Rövidítések jegyzéke.....	5
Bevezetés.....	7
Alapvető finanszírozási sajátosságok, pénzügyi válság és a megváltozott finanszírozási környezet	9
A vizsgálat alapját képező adatbázisok.....	15
Finanszírozási igény és forráskínálat az élelmiszergazdaságban	19
Mezőgazdaság	19
Társas gazdaságok.....	20
Egyéni gazdaságok	26
Halászat	31
Finanszírozási csatornák a mezőgazdaságban és a halászatban	32
Egyéni és kisebb társas gazdaságok finanszírozási csatornái.....	35
Társas gazdaságok.....	43
Élelmiszeripar.....	61
Az élelmiszeripar finanszírozási csatornái	67
Tőkepiac	76
A pénzügyi eszközök révén megcélzott vállalkozási kör	77
A 2007–2013 közötti időszak programjainak értékelése	81
Darányi Ignác Terv	81
Halásztati Operatív Program	85
A vidékfejlesztési programhoz kapcsolódó speciális agrárfinanszírozás	88
Programozási célok és források bemutatása	93
A pénzügyi eszközök elemzése	97
Az ismert és rendelkezésre álló pénzügyi eszközök bemutatása	97
Kombinált mikrohitel	98
Kezességvállalási program – Új Széchenyi Hitelgarancia	100
Tulajdonszerzés melletti tőkebefektetés	102
Javasolt új pénzügyi eszközök, konstrukciók kidolgozása.....	108
Kombinált vissza nem térítendő és visszatérítendő támogatási konstrukció	111
Mikrohitel	115
Állami típusú tőkebefektetés	117
Támogatott garancia.....	118
A pénzügyi eszközök megvalósításával járó többletfeladatok	121
Az értékesítési csatornák felépítése, az egyes szereplők feladata	121
A Kifizető Ügynökség (MVH) feladatai	122
Pénzügyi közvetítők feladatai.....	123
Ügymenet.....	123
Mikrohitel pályázati mechanizmusa	124
Tőkebefektetések.....	125
Döntéshozatal	126

A pénzügyi eszközök iránti nagyságrendi igény becslése	127
Mezőgazdaság	127
Élelmiszeripar	130
Halászat	132
A pénzügyi eszközök várható pénzügyi hatásai, gazdasági-társadalmi eredményei	133
Mezőgazdaság	133
Élelmiszeripar	136
Piactorzítás és kiszorító hatás vizsgálata	138
Éves felülvizsgálat és értékelés szükségességének bemutatása	138
Összefoglalás	139
Summary	143
Kivonat	147
Abstract	148
Mellékletek	149
Mellékletek jegyzéke	149
Hivatkozások jegyzéke	162

Rövidítések jegyzéke

AGRYA	Fiatalközvetítő Magyarországi Szövetsége
ÁMÖ	Általános Mezőgazdasági Összeírás
ASZK	Agrár Széchenyi Kártya
AVHGA	Agrár-vállalkozási Hitelgarancia Alapítvány
Bizottság	Európai Bizottság
CPR	Common Provisions Regulation (1303/2013 EK rendelet)
DIT	Darányi Ignác Terv
EMVA	Európai Mezőgazdasági és Vidékfejlesztési Alap
EU	Európai Unió
FADN	Farm Accountancy Data Network
FruitVeB	Magyar Zöldség-Gyümölcs Szakmaközi Szervezet és Terméktanács
GINOP	Gazdaságfejlesztési és Innovációs Operatív Program
GOP	Gazdaságfejlesztési Operatív Program
GSZÖ	Gazdaság szerkezeti Összeírás
Hpt.	Hitelintézetekről és a pénzügyi vállalkozásokról szóló 1996. évi CXII. törvény
JEREMIE	Joint European Resources for Micro to Medium Enterprises
KAVOSZ	Magyar Kereskedelmi és Iparkamara, valamint Vállalkozók és Munkáltatók Országos Szövetségének közös pénzügyi szervezete
KHR	Központi Hitelinformációs Rendszer
KKV	Mikro-, kis- és középvállalkozás
KMOP	Közép-Magyarország Operatív Program
MÁSZ	Magyar Állattenyésztők Szövetsége
MFB	MFB Magyar Fejlesztési Bank Zrt.
Mifin	Mikrofinanszírozó Pénzügyi Szolgáltató Zrt.
MV	Magyar Vállalkozásfinanszírozási Zrt.
NAV	Nemzeti Adó- és Vámhivatal
NFÜ	Nemzeti Fejlesztési Ügynökség
NGM	Nemzetgazdasági Minisztérium
NHP	Növekedési Hitelprogram (Magyar Nemzeti Bank)
SZTA	Széchenyi Tőkealap-kezelő Zrt.
Tpt.	A tőkepiacról szóló 2001. évi CXX. törvény
ÚMVP	Új Magyarország Vidékfejlesztési Program
VNT	Vissza nem térítendő támogatás
VP	Vidékfejlesztési Program (2014-2020)

Bevezetés

Az Európai Unió (EU) a 2014–2020 időszakban (ismét) lehetővé teszi a pénzügyi eszközök alkalmazását a vidékfejlesztési programokban. A pénzügyi eszközök a visszatérítendő támogatások bizonyos formái, amelyek célja a finanszírozási források bővítése. A pénzügyi válság okán beszűkült hitelezési lehetőségek és szigorúbbá vált hitelezési feltételek miatt a pénzügyi eszközök valamennyi tagországban nagy jelentőséggel bírnak. A pénzügyi eszközök révén olyan vállalkozások juthatnak forráshoz, amelyek jövedelmező tevékenységgel foglalkoznak, ugyanakkor valamilyen okból piaci alapon mégsem finanszírozhatók. A finanszírozás e formája mellett szóló legfontosabb érv, hogy azok a pénzügyi keret újrafelhasználhatóságával képesek többszörözni a forrásokat. Továbbá, a köz- és magánszférából további forrásokat is képesek mozgósítani. Másik előnye, hogy a visszatérítési kötelezettség miatt a vissza nem térítendő támogatásokkal szemben nagyobb motivációt jelentenek a beruházások sikeres megvalósítására, ezáltal javítják a hatékonyságot. Végül, de nem utolsósorban a pénzügyi eszközök nagyban hozzájárulhatnak a vissza nem térítendő támogatások lehívásához (Bató, 2013).

Az Európai Bizottság célja, javaslata, hogy a pénzügyi eszközök használata a következő programozási időszakban tovább bővüljön, és erősödjön, mivel a hagyományos támogatási forma mellett ezt egy hatékonyabb és fenntarthatóbb alternatívának tekinti. Pénzügyi eszközök alkalmazására a vidékfejlesztési programok keretében már 2007–2013 között is volt lehetőség. A jogi alapokat ehhez az 1698/2005/EK¹ rendeletének 71. (5) cikkelye és az 1974/2006/EK² rendelet 49–52. cikke teremtette meg. A lehetőséggel a tagországok közül mindössze nyolc élt, nevezetesen Belgium, Bulgária, Franciaország, Görögország, Olaszország, Lettország, Litvánia és Románia. A program bevezető jellegére utal, hogy uniós szinten a vidékfejlesztési források mindössze 0,3 százaléka került ilyen módon felhasználásra (*EU Rural Review*, 2012). Magyarország 2007–2013 között a strukturális alapok keretében alkalmazott pénzügyi eszközöket, amelyeket a Gazdaságfejlesztési Operatív Programból³ és a Közép-Magyarország Operatív Programból vehettek igénybe a kedvezményezettek.

Magyarországon e finanszírozási forma alkalmazását különösen indokolja, hogy a pénzügyi válság hitelezésre gyakorolt hatása jóval nagyobb mértékű volt, mint Bulgáriában, Romániában vagy Csehországban. A kínálati korlátok miatt a kockázatosabb ügyfelek nem, csak a nagyon jó hitelképességű vállalati ügyfelek juthattak/juthatnak hitelhez (Fábián *et al.*, 2010).

A pénzügyi válság a mezőgazdaságot és a halászatot, amely normál gazdasági körülmények között is finanszírozási nehézségekkel küzd az ágazat tevékenységének kockázatosága miatt, illetve a hosszabb ideje folyamatosan romló gazdasági-pénzügyi helyzete okán a banki szféra számára ugyancsak nem vonzó élelmiszeripart a források beszűkülése miatt fokozottan érintette. Az ezekben az ágazatokban tevékenykedő vállalkozások számára a piaci források nem, vagy nem elégséges mértékben érhetők el. A pénzügyi eszközök célja lényegében e rés kitöltése, amely ezen ágazatok számára különösen nagy jelentőséggel bír.

A pénzügyi eszközök szükségességét megalapozandó első lépésként a tagállamoknak *ex ante* elemzést (gap elemzést) kell végezniük, amelynek célja az optimálistól elmaradó befektetési lehetőségek⁴ beazonosítása és a már említett piaci finanszírozási hiányosságok feltárása, amelyet a tervezett

¹ A Tanács 1698/2005/EK rendelete az Európai Mezőgazdasági Vidékfejlesztési Alapból (EMVA) nyújtandó vidékfejlesztési támogatásról.

² A Tanács 1974/2006/EK rendelete az Európai Mezőgazdasági Vidékfejlesztési Alapból (EMVA) nyújtandó vidékfejlesztési támogatásról szóló 1698/2005/EK tanácsi rendelet részletes alkalmazási szabályainak megállapításáról.

³ A JEREMIE (Joint European Resources for Micro to medium Enterprises) program magyarországi megvalósítása a GOP-ba és KMOP-ba integrálva történt.

⁴ A befektetési helyzeteknek három típusa van: 1) optimális, ha a befektetés egyértelműen pozitív megtérüléssel jár és a piacról finanszírozható; 2) az optimálistól elmaradó, ha fennáll ugyan bizonyos mértékű megtérülés, de ez nem elégséges a piac általi finanszírozás biztosítására, és valamely pénzügyi eszköz alkalmazása indokolt; 3) csak csekély mértékű vagy semmilyen megtérülés nem jelentkezik, emiatt támogatások formájában uniós fellépésre van szükség, amelyek adott esetben pénzügyi eszközzel is kombinálhatók;

piaci eszköznek indokolt kitöltenie. Az elégtelen finanszírozással küzdő területek pontos behatárolása egyben biztosítja, hogy az eszközök révén nem keletkezik kiszorítási hatás, vagyis a pénzügyi eszköz kiegészíti, nem helyettesíti a piaci eszközöket.

A gap elemzéssel összefüggésben hipotézisünk, amelyet vizsgálatainkkal ellenőrizni kívánunk, hogy a válság miatt a hitelezési kínálatban jelentkező visszaesés nem érintette egyformán az élelmiszergazdaságot. A területalapú támogatások a kedvezményezett ágazatok számára védőernyőt jelentettek, két szempontból is. Egyfelől közvetlenül segítették a vállalkozások finanszírozását, aminek eredményeképpen a piacon jelentkező szűkülő hitelkínálat szűkülő kereslettel is járt együtt, másfelől a támogatások hozzásegítették e vállalkozásokat bizonyos piaci eszközökhöz (például faktoring, támogatás-előfinanszírozás, hitelfelvételnél fedezetként szolgálhat a támogatás). A területalapú támogatásban nem részesülő vállalkozások ezzel szemben a pénzügyi válság hatásait teljes mértékben elszenvedték.

A 2014–2020-ra tervezett vidékfejlesztési program beruházási jellegű támogatást a mezőgazdaság, és az élelmiszer-feldolgozás, a Halászati Operatív Program pedig a halászat számára tartalmaz, azért az elemzés is az ezen ágazatokban tevékenykedő vállalkozásokra terjed ki. A szakágazati szintű vizsgálat mellett szükséges a vállalkozások méret szerinti elemzésére is kitérni az egyes fejezetekben.

A finanszírozandó terület beazonosítása után áttekintésre kerülnek a korábbi vidékfejlesztési és halászati programok, valamint az ezekhez kapcsolódó speciális agrárfinanszírozási eszközök. A korábbi tapasztalatok nagy segítséget nyújtanak az újonnan bevezetni kívánt eszközök tervezésénél. Ugyancsak segítséget jelentenek a Magyarországon más, nem agrárszektorra irányuló operatív programoknál alkalmazott eszközök tapasztalatai, amelyeket szintén felhasználtunk a tervezésnél. A pénzügyi eszközöket úgy definiáltuk, hogy a korábban felmerülő problémákat már orvosolják.

A pénzügyi eszközök forrása a 2014–2020-as vidékfejlesztési program, illetve halászati program pénzügyi kerete. A visszatérítendő támogatásoknak természetesen illeszkedniük kell e programokhoz. E két program részletei a tervezés jelen fázisában csak korlátozottan ismertek, ezért a pénzügyi eszközök forrásigényének meghatározásakor csak nagyvonalú becslésre van lehetőség. A tervezett visszatérítendő támogatások pénzügyi keretének nagyságrendi számszerűsítése után azok társadalmi, gazdasági hatásait is igyekeztünk megbecsülni.

A tanulmány lényegében helyzetfeltáró kutatás, ennél fogva gyakorlatias szemléletben készült, eszköztárát tekintve pedig leíró jellegű, elsősorban a bemutatásra és az összefüggések feltérképezésére irányul.

Alapvető finanszírozási sajátosságok, pénzügyi válság és a megváltozott finanszírozási környezet

A mezőgazdaság és halászat, valamint az élelmiszeripar közös jellemzője, hogy finanszírozási szempontból mindkettő nehezebb helyzetben van, mint a többi nemzetgazdasági ágazat. A háttérben meghúzódó okok a két ágazat esetében azonban eltérőek.

A mezőgazdaság és halászat finanszírozási gondjai annak nagyjából termelési és erőforrás szerkezeti sajátosságaival függnek össze. Az agrárágazat a többi nemzetgazdasági ágazatban megszokottól eltérő finanszírozási megoldásokat is igényel (pl. integrátori finanszírozás, tagi kölcsön meghatározó súlya az egyéni gazdaságok esetében) (Bíró, 2009):

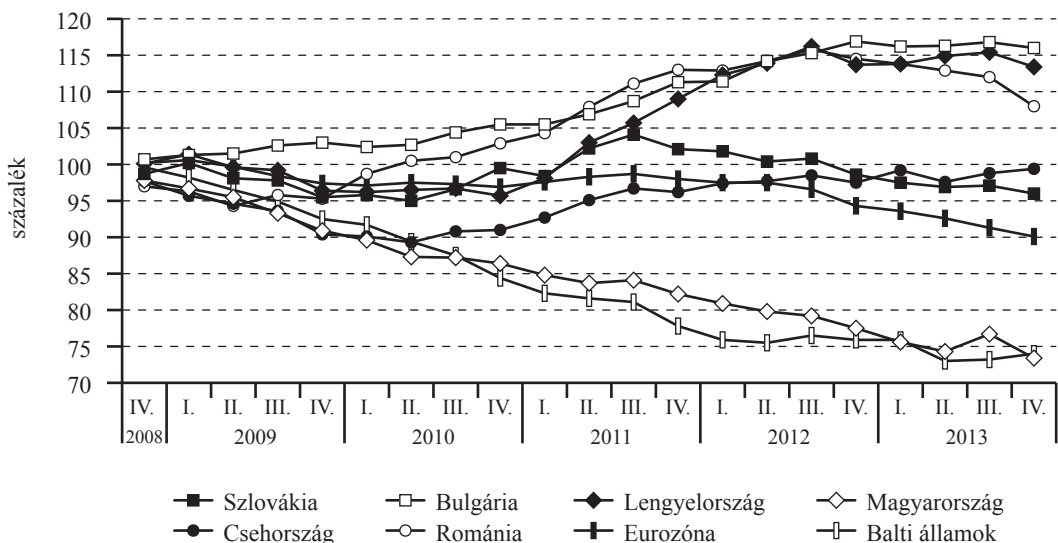
- A növénytermesztésben éves ciklusok jellemzőek, a ráfordítások a termelési ciklus elejétől kezdve folyamatosan merülnek fel, miközben a bevételek a termelési ciklus végén, értékesítéskor jelentkeznek. Az állattenyésztésben ugyancsak jellemző a ciklikusság, igaz az más módon realizálódik. Egyfelől a tenyésztési jellegű tevékenységeknél itt is jellemző, hogy a ráfordítások a ciklus kezdetétől merülnek fel, miközben a bevételek a ciklus végén, értékesítéskor jelentkeznek. A tenyésztési ciklusok ugyanakkor eltérő időtartamúak, többnyire egy évnél rövidebbek és, a növénytermesztéssel ellentétben nem évszakhoz kötöttek. Másfelől vannak olyan ágazatok is, mint például a tejtermelés, vagy tojástermelés, amelyeknél a bevételek és ráfordítások folyamatosak.
- Jelentős tőkelekötés jelentkezik az ágazatnál, ami elsősorban a banki, finanszírozási szempontból kevésbé likvid termőföldben, másodsorban gépekben, berendezésekben, épületekben testesül meg.
- Viszonylag kockázatos megtérülés és jövedelmezőségi ingadozások jellemzik, elsősorban időjárási hatások, illetve a világpiaci trendek (pl. input-output ársokkok) befolyásának köszönhetően.
- Speciális adózási szabályok vonatkoznak a mezőgazdasági egyéni gazdaságokra, amely finanszírozási szempontból csökkenti a transzparenciát és ezáltal a hitelképességet.
- A természeti tényezőknek való fokozott kitettség magas kockázatot jelent mind a befektetések, mind a hitelezés terén. A bankszféra csak szigorú üzleti alapon, a pénzkölcsön megfelelő hasznának szavatolásával hitelezhet a mezőgazdaság számára is. Az agrárfinanszírozásban rejlő kockázatokat a kölcsön nyújtásakor a hitelt folyósító pénzügyi intézmény figyelembe veszi (Kemény *et al.*, 2010).

A felsoroltak miatt a mezőgazdasági tevékenységeket alapvetően nem szívesen hitelezik a bankok, a mezőgazdaság ezért állami támogatásra szorul. Számos európai országban az agrárfinanszírozás különböző rendszere alakult ki (Francsovcics, 2006). Magyarországon az agrárhitelezést alapvetően a kereskedelmi bankok végzik. A forrásellátottság javítása érdekében a kormányzat a magas piaci kamatlábat állami kamattámogatású hitelprogramokkal igyekezett mérsékelni egészen az EU csatlakozásig. Az EU-ba való belépés és jogharmonizáció 2004 után már nem tette lehetővé újabb támogatási programok indítását. Pontosabban kedvezményes hitelek csak nagyon korlátozottan nyújthatók. Alapvető kedvező változást jelentettek ugyanakkor az uniós támogatások. A biztos bevételt jelentő EU-s források új lehetőséget teremtettek az agrárfinanszírozásban. A kezdeti alacsonyabb normatív támogatás (a belépéskor az uniós támogatási szint csak 25 százalékában részesülhettek a gazdálkodók, amely évről-évre fokozatosan nőtt) miatt lassan nyertek teret a támogatás fedezete mellett nyújtott hiteltermékek, az agrárvállalkozások pedig a bankok számára akvizíciós célponttá váltak. Ez a folyamat a pénzügyi válság kezdetekor a felfutás szakaszához ért.

Az élelmiszeripar finanszírozási nehézségei kevésbé az ágazati sajátosságokra vezethetők vissza. Habár egyes, elsődlegesen mezőgazdasági termékeket feldolgozó szakágazatoknál éppúgy jellemző a termelés ciklikussága, az időjárásnak és természeti tényezőknek való alacsonyabb kitétség miatt azonban a kockázat lényegesen kisebb. Ráadásul az élelmiszeripar kibocsátásának jelentős részét viszonylag kevés számú nagyvállalat adja, amelyek – méretükből adódóan – vonzóak voltak a bankok számára, így az ágazati hitelállomány jelentős része is véges számú nagyvállalathoz tartozott. Az EU-csatlakozással egyidőben elindult negatív folyamatok – melyeket az élelmiszeripar részletes elemzéséről szóló alfejezetben mutatunk be – eredményeképpen az ágazat fokozatosan nehéz helyzetbe került, s perifériakussá vált. Az ágazat finanszírozása a magas eladósodottság, az alacsony jövedelmezőség, a piaci problémák miatt már 2008 előtt is problematikus volt.

A pénzügyi válság mindkét finanszírozási nehézségekkel küzdő ágazatot igen hátrányosan érintette. Annak talán legmeghatározóbb következménye a rendelkezésre álló források beszűkülése, a kamatok emelkedése és az árfolyamváltozás volt. A pénzügyi szereplők gondolkodása alapvetően megváltozott, a kockázatok kerülése érdekében óvatosabban kezdtek viselkedni, miközben a gazdaság forrásszűke miatt egyre nehezebb helyzetbe került. A vállalati hitelállomány csökkenése Magyarországon közép- és kelet-európai összehasonlításban is jelentősnek és hosszán elhúzódónak tekinthető (Fábián *et al.*, 2010) (1. ábra).

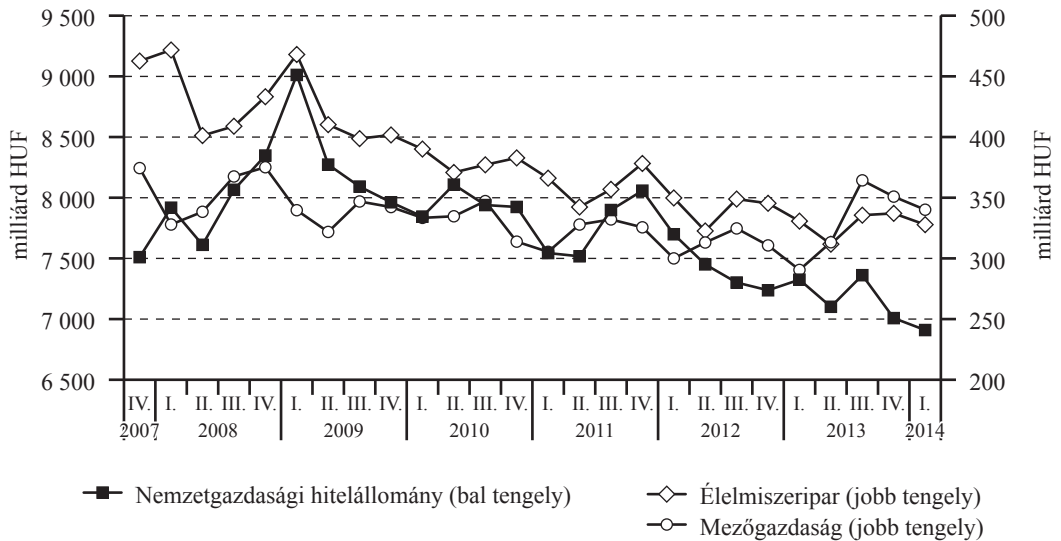
1. ábra: A vállalati hitelállományok alakulása nemzetközi összehasonlításban (2008. okt. = 100, árfolyamszűrt)

Forrás: MNB (2014)

A hitelezés visszafogásakor a bankok elsőként a kockázatosabb ágazatok finanszírozásának mérséklésével igyekeztek javítani portfóliójukon, ami azt jelentette, hogy a finanszírozási szempontból egyébként is nehezebb helyzetben lévő vállalkozásokat még súlyosabban érintette a válság. A mezőgazdaság és az élelmiszeripar ezáltal a nemzetgazdaság egészéhez képest nagyobb mértékű veszteségeket szenvedett el (2. ábra).

2. ábra: Társas vállalkozások hitelállományának alakulása

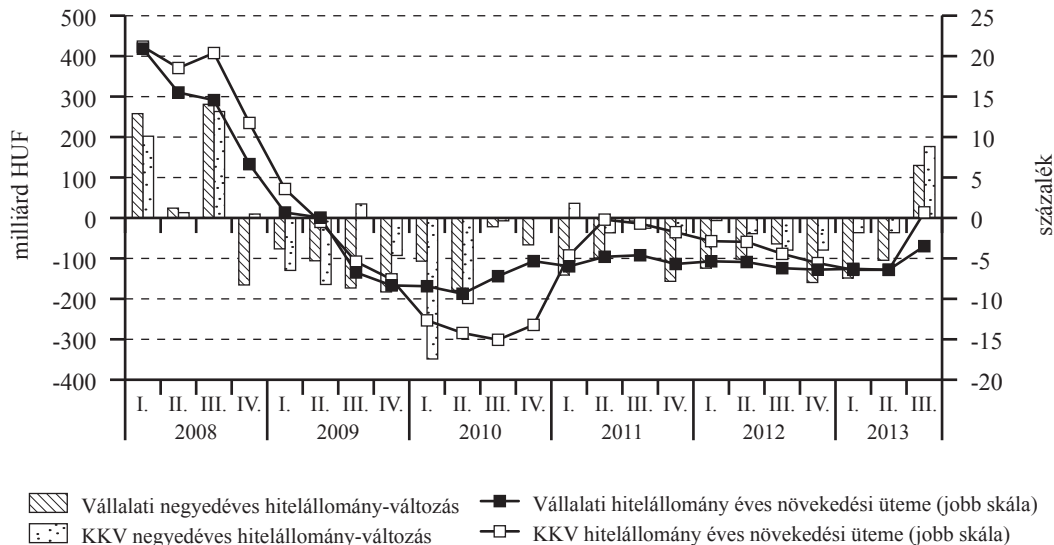
Forrás: MNB (2013)

A két ágazatban a hitelállomány csökkenése eltérő tendenciákkal írható le, eltérő okokkal magyarázható. Az élelmiszeriparban a lejtmenet intenzívebb volt, és lényegében egyformán érintette az összes alágazatot. Az ok elsősorban a kínálat szűkülése volt, a források iránt ugyanis lett volna igény, igaz az ágazati szereplők nem rendelkeztek megfelelő kondíciókkal azok igénybe vételéhez. Ez utóbbi az oka annak, hogy a szektorban a Növekedési Hitelprogram sem tudott igazán fordulópontot hozni. A csökkenő trend csak lassult, de nem fordult át növekedésbe, az ágazat hitelállománya továbbra is messze elmarad a válság előtti szinttől.

A mezőgazdaság esetében a válság finanszírozásra gyakorolt hatása nem volt egységes. Az ágazatok egy része az élelmiszeriparhoz hasonlóan teljes mértékben elszenvedte a hitelezési feltételek szigorodását, magas kockázatuk miatt részükre a hitelkínálat lecsökkent. Másfelől a támogatásban részesülő ágazatok banki szemmel alacsony kockázatúvá váltak, a szigorúbb feltételeknek is meg tudtak felelni, így vonzóak lettek a bankok számára. Vagyis esetükben a kínálat bővüléséről beszélhetünk, amelyet azonban nem feltétlen használtak ki, hiszen az évről-évre beérkező, növekvő uniós támogatások révén tőkét halmoztak fel, amelyek kiváltották hiteligényüket.

A hitelezés szűkülésének első szakaszában, 2009 első és 2010 második negyedéve között a vállalati teljes hitelállomány összesen több mint 1000 milliárd forinttal esett vissza, amelynek 90 százaléka kkv hitel volt. A kis- és középvállalkozások hitelállományának éves növekedési üteme még 2013 második negyedévében is negatív előjelű volt (3. ábra). A mezőgazdaságot mindez jelentős mértékben érintette, mivel az ágazatban a kkv szegmens túlsúlya a jellemző.

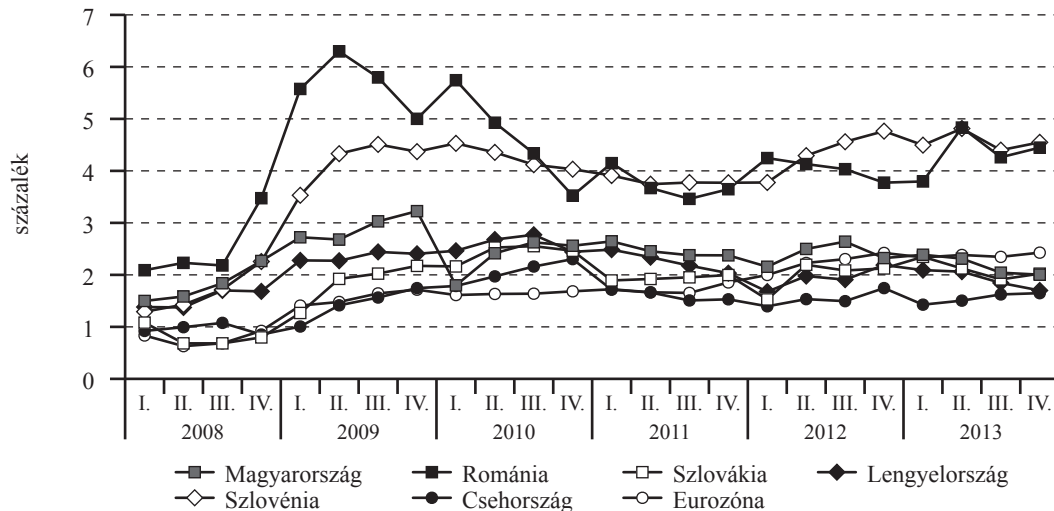
3. ábra: A kkv szegmens hiteleinek negyedéves nettó változása és éves növekedési üteme

Forrás: MNB (2014)

A válság hatására a forintkamatok meredek emelkedésnek indultak, s csak 2009 második felében rendeződtek vissza a korábbi szintre. Azonban nemzetközi összehasonlításban még így is magasnak számítottak. A környező országok közül egyedül a román kamatszintek haladták meg a magyart, a többi tagországé, és az eurozónáé lényegesen alacsonyabb volt (4. ábra).

4. ábra: Hazai devizában nyújtott új vállalati hitelek kamatkondícióinak nemzetközi összehasonlítása, 2008-2013

Forrás: MNB (2013)

Érdemben kedvezőbb lett a finanszírozási helyzet a kamatok szempontjából 2013-ra. A jegybank kamatcsökkentési politikájának köszönhetően az utóbbi másfél évben jelentősen csökkent a Magyarországon a forint hitelek kamata, s 2013 végére megközelítette az említett tagországok szintjét.

Az általános finanszírozási feltételek a válságot követően sem enyhültek, a bankok – tanulva a pénzügyi válság leckéjéből – megtartották a szigorúbb feltételeket. A Magyar Nemzeti Bank hitelezési jelentéseiben a következő megállapítást teszik a szerzők (Dancsik *et al.*, 2013): „Mind a vállalati, mind a háztartási szegmens hitelezési folyamataiban tükröződik a bankrendszer kontrakciós viselkedése: az összességében szigorú kondíciók továbbra is gátat szabnak a hitelállomány bővülésének, és akadályozzák a kibocsátási rés záródását.” Ez a mondat nagyon jól foglalja össze azokat a hitelpiaci körülményeket, amivel a vállalkozásoknak szembesülniük kell a működésük finanszírozása során. A szerzők megállapítják, hogy a jegybank által folyamatosan csökkentett jegybanki alapkamat csak korlátozottan tud érvényesülni a hitelek áraiban, hiszen a nem árjellegű hitelezési feltételek szigorúsága miatt csak a leghitelképesebb vállalkozások számára jelent megoldást az alacsony alapkamat. Általánosságban ugyan növelte a hitelállományt a Növekedési Hitelprogram bevezetése, de a szigorú hitelezési feltételek megmaradtak, így nagyrészt azok a vállalkozások jutottak hitelhez, amelyek nagy valószínűséggel normál piaci feltételek mellett is képesek lettek volna finanszírozni magukat.

A vizsgálat alapját képező adatbázisok

A mezőgazdasági és élelmiszeripari vállalkozások vizsgálatánál elsősorban a NAV társasági adóbevallások adataira támaszkodtunk, amely részletesen tartalmazza a kettős könyvvitelt vezető vállalkozások mérleg- és eredményadatait. Ezen információk kellő részletezettséggel bírtak a mezőgazdaságban, halászatban és élelmiszeriparban tevékenykedő társas vállalkozások tevékenységének áttekintésére. A halászatban és az élelmiszeriparban ezen társas vállalkozások adják az ágazat termelési értékének 90-95 százalékát, míg az egyéni vállalkozások súlya meglehetősen alacsony.

A kvv besorolásnál a NAV adatbázis esetében a kis- és középvállalkozásokról, fejlődésük támogatásáról szóló 2004. évi XXXIV. törvényre támaszkodtunk.

E szerint:

- Kkv-nak minősül az a vállalkozás, amelynek
 - összes foglalkoztatotti létszáma 250 főnél kevesebb, és
 - éves nettó árbevétele legfeljebb 50 millió eurónak megfelelő forintösszeg, vagy mérlegfőösszege legfeljebb 43 millió eurónak megfelelő forintösszeg.
- A kvv kategórián belül kisvállalkozásnak minősül az a vállalkozás, amelynek
 - összes foglalkoztatotti létszáma 50 főnél kevesebb, és
 - éves nettó árbevétele vagy mérlegfőösszege legfeljebb 10 millió eurónak megfelelő forintösszeg.
- Ugyancsak a kvv kategórián belül mikrovállalkozásnak minősül az a vállalkozás, amelynek
 - összes foglalkoztatotti létszáma 10 főnél kevesebb, és
 - éves nettó árbevétele vagy mérlegfőösszege legfeljebb 2 millió eurónak megfelelő forintösszeg.

A mezőgazdaságban ezzel szemben komoly szerepe van az egyéni gazdaságoknak is, amelyeknek az együttes gazdasági súlya jelentős. Az egyéni gazdaságok adminisztrációja, beszámolási kötelezettsége, illetve adóbevallásukban szereplő információk tevékenységükről csak korlátozott tájékoztatást nyújtanak, így az egyéni gazdaságok elemzésének alapját a magyar mezőgazdasági testületi adatgyűjtési rendszer alapján végeztük el, amely az Európai Bizottság FADN rendszeréhez kapcsolódik. Az egyetlen olyan harmonizált mikroszintű adatbázis, amely a számviteli és könyvviteli szabályok alapján egységesen tartalmazza a testüzetek adatait, és a teljes mezőgazdaságra nézve reprezentatív. Az adatbázisban e kisüzemekre vonatkozóan lényegében ugyanolyan részletezettséggel, szerkezetben és csaknem azonos tartalommal érhetők el az információk, mint a nagyobb vállalkozásokra. A magyar testületi rendszer az üzemszintű adatokon kívül a fontosabb növénytermesztő, állattenyésztő és kertészeti ágazatok adatait is tartalmazza. A felmérésben 1599 egyéni gazdaság szerepel, amely minta a 2010. évi Általános Mezőgazdasági Összeírás (ÁMÖ) keretében regisztrált, 4 ezer euró STÉ-nél nagyobb gazdaságokat reprezentálja, amelyek száma 99 ezret tett ki.

Az FADN rendszerben az egyéni gazdaságok méretkategóriánkénti besorolásához ugyancsak a kvv törvényt vettük alapul. Az 10 éves munkaerő egységénél (ÉME) kisebb munkaerő-felhasználású vállalkozásokat a mikrovállalkozásokhoz, a többet foglalkoztatókat a kisvállalkozásokhoz soroltuk.

Az elemzésben alkalmazott mutatók:

$$\text{Tőkeellátottság (\%)} = \frac{\text{Saját tőke}}{\text{Összes forrás}}$$

$$\text{Eladósodottság (\%)} = \frac{\text{Idegen tőke}}{\text{Összes forrás}}$$

$$\text{Eszközarányos adózás előtti eredmény} = \frac{\text{Adózás előtti eredmény}}{\text{Összes eszköz}}$$

$$\text{Árbevétel-arányos adózás előtti eredmény (\%)} = \frac{\text{Adózás előtti eredmény}}{\text{Értékesítés nettó árbevétele}}$$

$$\text{Saját tőke-arányos adózás előtti eredmény (\%)} = \frac{\text{Adózás előtti eredmény}}{\text{Saját tőke}}$$

A mezőgazdaság helyzetének elemzéséhez felhasználtuk továbbá a KSH által végzett 2013. évi gazdaságszerkezeti összeírások (GSZÖ), valamint a 2010. évi ÁMÖ adatait. A két rendszer egymással összefüggő felvételekből áll: tízévenkénti, teljes körű alapösszeírásokból, illetve a közbenső időszakban ismétlődő reprezentatív gazdaságszerkezeti összeírásokból. Az Európai Unió előírásai szerint a mezőgazdasági összeírásoknak biztosítaniuk kell, hogy a megfigyelésből csak azok a legkisebb termelőegységek maradjanak ki, amelyek a mezőgazdasági rendeltetésű földhasználat területének és az állatállomány állategységben kifejezett nagyságának együtt legfeljebb 2-2 százalékát adják. A mezőgazdasági terület és az állatállomány 98 százaléka tehát statisztikai felvétel alá esik.

A kínálati oldal adatforrásai a következők voltak:

- MNB statisztikák,
- MFB,
- KAVOSZ,
- AVHGA,
- Lízingszövetség,
- Magyar Faktoring Szövetség,
- Közraktári Felügyelet.

Ezen adatforrások jellemzően a halászlé ágazatot a mezőgazdaság részeként kezelik, így a tanulmányban többször előfordul, hogy a mezőgazdaság kerül említésre, azonban minden esetben a széles értelemben vett, azaz a halászlét is magában foglaló ágazatról van szó. A kínálati oldal statisztikai jellemzően nem részletezik a mezőgazdaságon belül az egyes alágazatok adatait, így a szakágazatok elemzésénél a NAV és FADN adatbázisokra támaszkodunk. Meglehetősen szűk információbázis érhető el az élelmiszeriparra vonatkozóan, amelyet egyes adatforrások (pl. MNB) a feldolgozóipar részeként kezelnek, más statisztikák a mezőgazdasággal együtt, mint agrárszektor jelenítik meg. Az élelmiszeriparra vonatkozóan alágazati szintű adatok híján az elsődleges feldolgozással foglalkozó szegmens beazonosítása nem minden esetben lehetséges.

Az elemzést minden esetben az elérhető legfrissebb információkra támaszkodva végeztük el. A pénzügyi közvetítők adatai jellemzően 2013-mal bezárólag, a 2012. évi NAV és FADN adatok 2012-re vonatkozóan álltak rendelkezésre.

A keresleti oldal igényeinek és a kínálati oldal tapasztalatainak feltérképezése céljából a pénzügyi eszközökre vonatkozóan kérdőíves felmérést végeztünk mind a mezőgazdaságban, mind pedig az élelmiszeriparban. A kérdőívet a Vidékfejlesztési Minisztérium állította össze.

A keresleti oldal megkérdezésének célja a mezőgazdasági és az elsődleges élelmiszerfeldolgozással foglalkozó vállalkozási kör részéről felmerülő valós, de jelenleg kielégítetlen finanszírozási igények felmérése volt. A kérdőív célcsoportja a mezőgazdasági alapanyag-termelő ágazatban a jelenleg beruházási hitellel nem rendelkező kis- és mikrovállalkozás méretű ágazati szereplők voltak, amelyek az elmúlt 5 évben nem vettek fel beruházási hitelt, 3 évet meghaladó lejáratú forgóeszköz hitelt (a legfeljebb 3 éves lejáratú és – akár 3 éven túl is – megújított, rulírozó jellegű forgóeszköz hitelek nem tartoznak bele), 2 évet meghaladó futamidejű pénzügyi lízinget vagy 2 évet meghaladó futamidejű bankgaranciát, míg az élelmiszer-feldolgozó ágazatban a 250 millió forintot nem meghaladó árbevétellel rendelkező vállalkozások voltak. Az értékelhető kitöltések száma a mezőgazdasági ágazatban 585, az élelmiszeripari ágazatban 71 darab volt.

A kínálati oldal tapasztalatainak megismerése céljából a pénzügyi közvetítők körében végeztünk felmérést, a keresleti oldallal hitelfelvételi jellemzőkkel bíró mikro- és kisvállalkozásokra vonatkozóan. A kínálati oldal részéről a mezőgazdaságra vonatkozóan 10, az élelmiszeriparra 7 darab értékelhető kitöltés érkezett.

Munkánk minden fázisában nagy segítséget jelentett az ágazati szereplőkkel folytatott szakmai konzultáció. A pénzügyi eszközök kialakításánál nagyban támaszkodtunk a támogatás potenciális kedvezményezettjeinek, azaz a mezőgazdasági és élelmiszeripari termelők véleményére. Az gazdálkodókkal folytatott beszélgetéseken kívül hasznos segítséget kaptunk továbbá a Nemzeti Agrárkamarától, a Nemzeti Fejlesztési Ügynökségtől, GOP Irányító Hatóságától, a Széchenyi Tőkealapkezelőtől, a Mezőgazdasági és Vidékfejlesztési Hivataltól, pályázatíró cégektől, Agrár-vállalkozási Hitelgarancia Alapítványtól, az OTP Banktól, Közraktári Felügyelettől és az FADN könyvelőirodáktól.

Finanszírozási igény és forráskínálat az élelmiszergazdaságban

A fejezet célja a mezőgazdasági, halászati és élelmiszeripari ágazatokban a pénzügyi eszközök szempontjából potenciálisan érintettek körének feltérképezése.

A pénzügyi eszközök tekintetében a hitelképes, de nem bankképes vállalkozások lehetnek relevánsak. Azon vállalkozások tekinthetők ilyennek, amelyek megalapozott és fejlődőképes üzleti tervvel rendelkeznek, jövedelemtermelő tevékenységet folytatnak és jövedelmezőségük színvonala lehetővé tenné hitel felvételét és annak törlesztését, valamilyen okból azonban mégsem jutnak banki finanszírozáshoz.

Ezen okok a következők lehetnek:

- A vállalkozás kis méretéből adódóan magas kockázatot jelent a bankszektor számára, a normál kamatfeltételekhez képest magasabb kamatfelár mellett juthat csak hitelhez, ezáltal csak túl drágán lenne finanszírozható.
- Mind a mezőgazdaság, mind pedig az élelmiszeripar esetében általános probléma, hogy a biztosítékként felajánlható ingatlanok fedezetértéke – azok elhelyezkedéséből adódóan, illetve többcélú hasznosíthatóságának hiányában – jelentősen elmarad azok valós értékétől.
- Ugyancsak mezőgazdasági és élelmiszeripari sajátosság az ágazat alacsony jövedelmezősége, amely kétséges teszi a bankok számára a hitelek „kitermelését”, kamatokkal együtt történő törlesztését. Különösen nagy problémát jelent a finanszírozás azon alágazatoknál, amelyek a területalapú támogatásokból nem, vagy nagyon korlátozottan részesednek. A területalapú támogatási rendszer egyfelől javítja a jövedelmezőséget, másfelől közvetlenül a hitelek biztosítékként szolgálhat. A nem preferált ágazatok mindkét előnytől elesnek.
- A vállalkozás működésének jogi, adózási formája nem kívánja meg a kellő mértékben az átláthatóságot. Az egyéni gazdálkodók körében rendkívül elterjedt a csak csekély adminisztrációs kötelezettséggel járó östermelői gazdálkodási forma, amely ezáltal nem biztosít elegendő dokumentációt a bankképességhez, valamint pályázatos rendszerben elnyerhető támogatások felvételéhez.
- A vállalkozás tevékenységének előlétele rövid.

A felhasznált adatbázisok ismertetése után az előbbieket szem előtt tartva mutatjuk be a három ágazatot, vagyis a keresleti oldalt.

A kínálati oldal megismeréséhez áttekintésre kerülnek a főbb finanszírozási csatornák. A mezőgazdaságban ehhez kiindulópontot jelent Kemény Gábor és szerzőtársainak tanulmánya (2010), amely a pénzügyi válság hatásainak értékelésével összefüggésben vizsgálta a mezőgazdaság finanszírozási struktúráját. Feltérképezte a rendelkezésre álló különböző információs rendszerek alapján a kötelezettségek és hitelkitettségek nagyságrendjét, feltárva a főbb finanszírozási csatornákat a különböző gazdálkodási formák esetében és számszerűen behatárolta azok nagyságát. Mindezek ismeretében jelen tanulmányban a mezőgazdaság esetében a 2008–2009. évi helyzetképhez képest bekövetkezett változásokra, vagy éppen változatlanóságokra koncentrálnak. Az élelmiszeriparra vonatkozóan ilyen finanszírozási témájú áttekintés a közelmúltból nem áll rendelkezésre, így ott – az elérhető adatok függvényében – feltérképezni igyekszünk az ágazati finanszírozás sajátosságait.

Mezőgazdaság

A magyar mezőgazdaság (ideértve az erdőgazdasági és halászati ágazatot is) a nemzetgazdasági GDP-hez 2013-ban 4,0 százalékkal járult hozzá. Az ágazat részesedése ennél nagyobb volt a beruházásokból, 5,7 százalék, és a foglalkoztatásból, 4,9 százalék (KSH, 2013). Az ágazat valós jelentősége – számokban mérve is – lényegesen nagyobb, mint a bemutatott arányok. A mezőgazdaságra

épülő élelmiszeripar és az ezekhez szorosan kapcsolódó, inputokat biztosító tevékenységek, valamint feldolgozó és forgalmazó tevékenységek együttes súlya az előbbi értékeket lényegesen meghaladja. Az ún. agrobiznisz (melynek az élelmiszeripar is részét képezi) a kibocsátásból 15,8–16,3 százalékkal, a GDP-ből 11,8–12,5 százalékkal, a foglalkoztatásból 13,4–13,7 százalékkal részesedik (Agrárjelentés, 2014).

A mezőgazdaság egészének helyzete az Unióba való belépés óta érdemben javult. Az EU-csatlakozás nyerteseként jelentős forrásokhoz jutott az ágazat. Azonban nemcsak a támogatások miatt került kedvező finanszírozási helyzetbe a mezőgazdaság, azon belül elsősorban a növénytermesztés, hanem a 2009–2012. éveket jellemző dinamikus áremelkedés következtében is, amely ráadásul egyes években kiemelkedő terméssel is párosult. Az ágazat eredményeit a korábbi időszakokkal összevetve a pozitív változás egyértelműen látszik. Nőtt a mezőgazdaság eredménye, javult az eladósodottsági mutató és jelentős eszközfejlesztés valósult meg, ami az eszközállományban tükröződik.

A kedvező változások azonban nem érintették egyformán az alágazatokat. A területalapú támogatási rendszer kedvezményezettjei valóban jelentős forrásokhoz jutottak az elmúlt időszakban, aminek következtében jövedelmi pozíciójuk és pénzügyi helyzetük érdemben javult. Ugyanakkor más, a normatív támogatási rendszer nem preferált szektorainál éppen ellentétes folyamatok játszódtak le, a támogatási rendszer számukra nem előnyösen, hanem hátrányosan változott, ráadásul az áremelkedés nem az outputáraknál, hanem az inputáraknál jelentkezett. A normatív támogatási rendszer a piaci finanszírozási lehetőségeket, és közvetetten a pályázatos rendszerben elnyerhető támogatások igénybe vételét érdemben befolyásolta. A rendszer kedvezményezettjei számára banki szempontból biztos bevételt, ezáltal a hitelek visszafizetése tekintetében garantált fedezetet jelentő szubvenció a finanszírozási forrásokat is elérhetővé tette. Ezek az ágazatok a fejlesztési jellegű támogatások pályázásánál is jobban tudtak szerepelni. A közvetlen és közvetett hatások együttes eredményeként a nem preferált ágazatok mára markáns hátrányba kerültek.

Mindenképpen meg kell jegyezni továbbá, hogy bár a mezőgazdaság helyzete sokat javult, nemzetközi összehasonlításban még mindig komoly lemaradásunk van a versenyképesség területén még a támogatási rendszer kedvezményezett ágazatai tekintetében is. E lemaradás az elsősorban finanszírozási szemléletű elemzésből, tekintettel a támogatások valós teljesítményt elfedő hatására nem derül ki.

A fejezet további részében a társas vállalkozások és egyéni gazdaságok – gazdálkodásuk alapvető eltérő sajátosságai miatt – külön alpontra kerülnek bemutatásra. A valóságban ez a két gazdálkodási típus nem határolódik el élesen, nem tiszta kategóriákról van szó. A társas vállalkozások körében igen nagy számban vannak betéti társaságok, amelyek valójában egy-egy családi gazdaságot takarnak, illetve az egyéni gazdaságok között is vannak olyanok, amelyek méretüknél, illetve tevékenységük jellegénél (pl.: munkaigényes ágazatok) fogva is inkább a társas vállalkozások jegyeit hordozzák.

Társas gazdaságok

A mezőgazdasági szektorban 2012-ben a NAV adatai alapján 8519 társas vállalkozás működött, amelyek együttes árbevétele 1618,8 milliárd forint volt. Ezen vállalkozási kör a főtevékenységként mezőgazdasági tevékenységet folytató gazdaságokat takarja, nem tartalmazza azon gazdasági szervezeteket, amelyek másodlagos vagy harmadlagos tevékenységként foglalkoznak mezőgazdasággal. A társas vállalkozások művelésében a 2013. évi gazdaságszerkezeti összeírás (GSZÖ, 2013) alapján 2155,2 ezer hektár volt, amely az árutermeléssel foglalkozó gazdaságok együttes mezőgazdasági területének 46,9 százaléka, vagyis csaknem fele. A társas vállalkozások által foglalkoztatottak száma 2012-ben közel 70 ezer fő volt (1. táblázat).

A mérhetőek alapján a mezőgazdaságban tevékenykedő vállalkozások szinte teljes egészében (99,8 százalék) a kkv szektorhoz tartoztak. E vállalati körnek kiemelt szerepe van a foglalkoztatásban, a társas vállalkozások munkavállalóinak 92,0 százalékát foglalkoztatják, az árbevétel 87,1 százalékát tudhatják magukénak. A kkv szektoron kívül mindössze 14 nagyvállalkozás működött. A nagyvállalatok számánál lényegesen nagyobb azok gazdasági jelentősége, a nettó árbevétel 12,9 százalékát adták, illetve a foglalkoztatottak 8,0 százaléka tartozott hozzájuk. A mezőgazdaság elaprózódását mutatja, hogy a kkv szektorban a vállalkozások száma szerint a mikrovállalkozások teszik ki az ágazat több mint 80 százalékát, de csak nagyságrendileg egyötödét adják az árbevételnek, és ettől alig eltérő arányban részesedtek a foglalkoztatottak számából is. A foglalkoztatottak fennmaradó részén a kis- és középvállalkozások fele-fele arányban osztoztak.

1. táblázat: **Társas vállalkozások száma, foglalkoztatottak létszáma és az árbevétel nagysága méretkategóriánként, 2012**

Régió	Vállalkozások száma		Foglalkoztatottak száma		Árbevétel	
	száma, db	százalék	száma, fő	százalék	milliárd HUF	százalék
Mikrovállalkozás	7 050	82,8	12 573	18,4	334,4	20,7
Kisvállalkozás	1 182	13,9	25 328	37,0	592,6	36,6
Középvállalkozás	273	3,2	25 024	36,6	483,5	29,9
Kkv összesen	8 505	99,8	62 925	92,0	1 410,6	87,1
Nagyvállalkozás	14	0,2	5 477	8,0	208,2	12,9
Összesen	8 519	100,0	68 402	100,0	1 618,8	100,0

Forrás: NAV adatok alapján az AKI Pénzügypolitikai Osztályán készült számítások

A mezőgazdasági tevékenység aktivitása a különböző természeti adottságok következtében az egyes régiókban eltérő, ami a vállalkozások számának alakulásában is megmutatkozik. A gazdaságok több mint fele (52,8 százalék) a mezőgazdasági termelés szempontjából jó adottságokkal rendelkező Alföldön működik, a 14 nagyvállalkozásból 9 itt tevékenykedik. Ugyancsak magas (3143) a vállalkozások száma a dunántúli régióban (2. táblázat). Az Észak-Magyarország régióban ezzel szemben relatíve alacsony a vállalkozások száma.

2. táblázat: **Társas vállalkozások száma és megoszlása az egyes régiókban méretkategóriánként, 2012**

Régió	Összesen	vállalkozások							
		Mikro-		Kis-		Közép-		Nagy-	
		száma, db	százalék	száma, db	százalék	száma, db	százalék	száma, db	százalék
Észak-Magyarország	877	752	10,7	100	8,5	23	8,4	2	14,3
Dunántúl	3 143	2 567	36,4	473	40,0	100	36,6	3	21,4
Alföld	4 499	3 731	52,9	609	51,5	150	54,9	9	64,3
Összesen	8 519	7 050	100,0	1 182	100,0	273	100,0	14	100,0

Megjegyzés: Dunántúl a Közép-Dunántúl, Nyugat-Dunántúl és Dél-Dunántúl régiókat foglalja magában, míg az Alföld a Közép-Magyarország, Észak-Alföld és Dél-Alföld régiókat.

Forrás: NAV adatok alapján az AKI Pénzügypolitikai Osztályán készült számítások

A foglalkoztatás szempontjából a legnagyobb szerepe ugyancsak az Alföld régióknak volt, ahol a társas gazdaságok munkavállalóinak 53,9 százalékát foglalkoztatták, illetve a Dunántúlnak, ahol az összes mezőgazdasági munkavállaló 37,3 százaléka kapott munkát.

Az árbevétel területi eloszlása tekintetében a régiók sorrendje az előzőekkel azonos, a legnagyobb arányt az Alföld tudhatja magáénak, amelyet Dunántúl követ, végül pedig az észak-magyarországi régió. Az arányokat tekintve az állapítható meg, hogy az észak-magyarországi vállalkozások relatíve kevesebb főt foglalkoztatnak és kisebb árbevételt állítanak elő, mint a dunántúli és alföldi gazdaságok (3. táblázat).

3. táblázat: **A mezőgazdaságban tevékenykedő társas vállalkozások száma, foglalkoztatottak létszáma, árbevétel és földterület nagysága régióként, valamint ezek megoszlása, 2012**

Régió	Vállalkozások száma		Foglalkoztatottak		Árbevétel		Földterület	
	száma, db	százalék	száma, fő	százalék	milliárd HUF	százalék	ezer ha	százalék
Észak-Magyarország	877	10,3	6 022	8,8	85,7	5,3	227,7	10,6
Dunántúl	3 143	36,9	25 496	37,3	619,6	38,3	929,2	43,1
Alföld	4 499	52,8	36 884	53,9	913,5	56,4	998,4	46,3
Összesen	8 519	100,0	68 402	100,0	1 618,8	100,0	2 155,2	100,0

Forrás: NAV és GSZÖ (2013) adatok alapján az AKI Pénzügypolitikai Osztályán készült számítások

A gazdasági szervezetek jogi formáját tekintve a mezőgazdaságban a korlátolt felelősségű társaság a leggyakoribb (69,0 százalék), a mikrovállalkozások és kisvállalkozások több mint kétharmada ebben a formában működött. Második legjellemzőbb forma a betéti társaság (18,8 százalék) volt, amely különösen a mikrovállalkozások körében elterjedt, azok egyötöde választotta ezt a formát. A nagyvállalatok jellemzően kft. és rt. formában tevékenykedtek (4. táblázat).

4. táblázat: **Társas vállalkozások száma jogi forma szerint az egyes méretkategóriáknál, 2012**

Jogi forma	Összesen	Mikro- Kis- Közép- Nagy- vállalkozások			
		Mikro-	Kis-	Közép-	Nagy-
Jogi személyiségű vállalkozás	6 777	5 354	1 141	269	13
ebből:					
Korlátolt felelősségű társaság	5 880	4 900	850	126	4
Részvénytársaság	271	29	125	108	9
Mezőgazdasági szövetkezet	500	340	132	28	-
Egyéb szövetkezet	126	85	34	7	-
Jogi személyiség nélküli vállalkozás	1 658	1 618	38	2	0
ebből:					
Közkereseti társaság	30	30	-	-	-
Betéti társaság	1 598	1 563	34	1	-
Egyéni cég	30	25	4	1	-
Egyéb	84	78	3	2	1
Összesen	8 519	7 050	1 182	273	14

Forrás: NAV adatok alapján az AKI Pénzügypolitikai Osztályán készült számítások

A mezőgazdasági társas vállalkozások eladósodottsága a két szélső méretkategóriában kedvezőtlenebb; a mikrovállalkozások 47,8 százalékos mutatóval, a nagyvállalatok 48,9 százalékos mutatóval rendelkeztek. A kis- és középvállalkozások 40 százalék alatti mutatói egyértelműen jelzik, hogy van még potenciál további hitelek felvételére.

A jövedelmezőség a méret növekedésével romlik. Relatív eladósodottságuk ellenére mindhárom jövedelmezőségi mutató alapján a mikrovállalkozások bizonyultak a legeredményesebbnek, második helyen pedig valamennyi esetben a kisvállalkozások szerepeltek. A középvállalkozásoké a harmadik hely, míg a nagyvállalkozások eredményessége volt a legrosszabb. Ez utóbbiak jövedelmezősége a legjobbnak számító tőkearányos mutató esetében is az ágazati átlagnak csak felét érte el (5. táblázat).

5. táblázat: A mezőgazdasági ágazat pénzügyi mutatói méretkategóriánként, 2012

Méretkategória	Tőke-ellátottság	Eladósodottság	Saját tőke-arányos adózás előtti eredmény	Árbevétel-arányos adózás előtti eredmény	Eszközarányos adózás előtti eredmény
Mikrovállalkozások	49,1	47,8	14,6	10,8	7,2
Kisvállalkozások	60,6	37,6	11,8	10,7	7,1
Középvállalkozások	64,0	34,6	8,8	8,6	5,7
Nagyvállalkozások	48,6	48,9	5,4	2,5	2,6
Összesen	58,1	39,8	10,8	9,0	6,3

százalék

Forrás: NAV adatok alapján az AKI Pénzügypolitikai Osztályán készült számítások

Az egyes méretkategóriák jövedelmezőség szerinti rangsora éppen ellentétes a várakozásokkal. Ennek magyarázata az egyes méretkategóriák ágazati szerkezete, és az ágazatok markáns különbségei a jövedelmezőség tekintetében (6. táblázat). A mikrovállalkozások relatíve magas jövedelmezőségüket alapvetően a növénytermesztéssel foglalkozó gazdaságoknak köszönhetik, amelyek 2012-ben a vállalászási csoport árbevételének 50 százalékát adták. A kisvállalkozások esetében a növénytermesztők részesedése még magasabb, a szektor árbevételének 52,2 százalékát köthető hozzájuk. A két méretkategóriában az adózás előtti eredmény 80,4, illetve 70,1 százalékát a szántóföldi növénytermesztéssel foglalkozó gazdaságok adták. Ezzel szemben a nagyvállalkozásoknál a teljes árbevétel 58,2 százalékát az állattenyésztéssel foglalkozó vállalkozások állították elő, míg a növénytermesztők csupán 25,2 százalékát. Utóbbiak részesedése az eredményből is lényegesen alacsonyabb, mint a kisebb méretű gazdaságoknál, 45,8 százalék.

6. táblázat: **Társas vállalkozások száma és aránya az egyes ágazatokban, méretkategóriánként, 2012**

Ágazat	Összesen	vállalkozások							
		Mikro-		Kis-		Közép-		Nagy-	
		száma, db	száza- lék	száma, db	száza- lék	száma, db	száza- lék	száma, db	száza- lék
Állattenyésztés									
Baromfitartók	649	534	7,6	89	7,5	23	8,4	3	21,4
Húsmarha és egyéb állatok tartása	522	480	6,8	37	3,1	4	1,5	1	7,1
Sertéstartók	376	259	3,7	83	7,0	34	12,5	-	-
Tejtermelő tehenészetek	268	111	1,6	105	8,9	51	18,7	1	7,1
Szántóföldi növénytermesztés									
Növénytermesztők	3 518	2 789	39,6	629	53,2	97	35,5	3	21,4
Kertészet									
Zöldségtermesztés	388	332	4,7	41	3,5	15	5,5	-	-
Gyümölcstermesztés									
Szőlőtermesztők	290	260	3,7	27	2,3	3	1,1	-	-
Gyümölcstermesztők	437	395	5,6	39	3,3	3	1,1	-	-
Vegetes gazdaságok	295	212	3,0	45	3,8	34	12,5	4	28,6
Egyéb	1 776	1 678	23,8	87	7,4	9	3,3	2	14,3
Összesen	8 519	7 050	100,0	1 182	100,0	273	100,0	14	100,0

Forrás: NAV adatok alapján az AKI Pénzügypolitikai Osztályán készült számítások

A mezőgazdaságot jellemző átlagértékek meglehetősen heterogén alágazatokat takarnak. A vállalkozások számát tekintve azok legtöbbször, 40,6 százaléka szántóföldi növénytermesztéssel foglalkozott (6. táblázat). A növénytermesztést folytató vállalkozások 79,1 százaléka mikrovállalkozás, 18,2 százaléka kisvállalkozás, 2,7 százaléka pedig középvállalkozás volt.

Állattenyésztéssel, az elmúlt időszakban lezajlott folyamatok eredményeként a vállalkozásoknak csak 21,3 százaléka foglalkozott, zömében ugyancsak mikrovállalkozások, habár a szántóföldi növénytermesztéshez képest itt nagyobb arányt képviseltek a középvállalkozások.

Az ágazat árbevételéből az állattenyésztők és a szántóföldi növénytermesztők nagyságrendileg hasonló arányban részesedtek 38,9, illetve 41,1 százalékkal, a fennmaradó 20,0 százalék nagy része a vegetes gazdaságokhoz, illetve az egyéb ágazatok tartozott. A foglalkoztatásban betöltött szerep a növénytermesztésben hasonló, az állattenyésztésben alacsonyabb volt, mint az árbevétel aránya, miközben a munkaigényes zöldség-gyümölcs ágazatban magasabb, 25,7 százalék (7. táblázat).

7. táblázat: Társas vállalkozások száma, foglalkoztatottak létszáma és árbevétele alágazatonként, 2012

Ágazat	Vállalkozások száma		Foglalkoztatottak		Árbevétel	
	száma, db	százalék	száma, fő	százalék	milliárd HUF	százalék
Állattenyésztés						
Baromfitartók	649	7,6	6 741	9,9	242,2	15,0
Húsmarha és egyéb állatok tartása	522	6,1	1 848	2,7	114,8	7,1
Sertéstartók	376	4,4	5 871	8,6	149,6	9,2
Tejtermelő tehenészetek	268	3,1	7 787	11,4	123,6	7,6
Növénytermesztés						
Növénytermesztők	3 518	41,3	28 514	41,7	664,6	41,1
Kertészet						
Zöldségtermesztés	388	4,6	2 546	3,7	46,4	2,9
Gyümölcstermesztés						
Szőlőtermesztők	290	3,4	1 122	1,6	11,4	0,7
Gyümölcstermesztők	437	5,1	1 644	2,4	17,8	1,1
Vegyes gazdaságok	295	3,5	6 856	10,0	126,2	7,8
Egyéb	1 776	20,8	5 473	8,0	122,1	7,5
Összesen	8 519	100,0	68 402	100,0	1 618,8	100,0

Forrás: NAV adatok alapján az AKI Pénzügypolitikai Osztályán készült számítások

Az egyes alágazatok pénzügyi mutatóit tekintve szembevetve a növénytermesztők előnye a többi ágazathoz képest. Tőkeellátottságuk a legmagasabb, 65,4 százalékos, aminek háttérben kedvező pénzügyi helyzetük miatt alacsony külső forrásigényük áll. A három jövedelmezőségi mutató alapján is a legkedvezőbb helyzetben vannak. Az alágazatok között egyedülálló módon azok nemcsak mindegyike magasabb az ágazati átlagértéknél, hanem annak másfélszeresét is meghaladta, markáns előnyt élvezve a többi szakágazathoz képest.

A növénytermesztéstől elmaradva ugyan, de még mindig relatíve kedvező, átlag körüli illetve az átlagánál kicsit kedvezőbb mutatókkal bírnak – attól függően, hogy melyik mutatót vesszük figyelembe – a tejtermelő tehenészetek, a vegyes gazdaságok és a zöldségtermesztők. A tejtermelő gazdaságok tőkeellátottsága 62,0 százalék, a vegyes gazdaságoké 58,6 százalék, a zöldségtermesztő vállalkozásoké pedig 52,6 százalék. A jövedelmezőségi mutatójuk 5,4–11,5 százalék, 4,9–9,0 százalék, valamint 6,5–12,4 százalék között volt. A rangsorban harmadik helyet a gyümölcstermesztők foglalták el, amelyek eladósodottsági és jövedelmezőségi mutatói átlag közeliek (8. táblázat).

8. táblázat: A mezőgazdasági társas vállalkozások pénzügyi mutatói ágazatonként, 2012

Ágazat	százalék				
	Tőke- ellátottság	Eladó- sodottság	Saját tőke- arányos adózás előtti eredmény	Árbevétel- arányos adózás előtti eredmény	Eszközará- nyos adózás előtti eredmény
Állattenyésztés					
Baromfitartók	47,0	51,4	8,0	3,4	3,8
Húsmarha és egyéb állatok tartása	39,5	57,2	12,5	3,7	4,9
Sertéstartók	49,9	48,1	3,6	2,8	1,8
Tejtermelő tehenészetek	62,0	36,7	8,6	11,5	5,4
Növénytermesztés					
Növénytermesztők	65,4	32,9	13,8	14,0	9,1
Kertészet					
Zöldségtermesztés	52,6	45,3	12,4	8,7	6,5
Gyümölcstermesztés					
Szőlőtermesztők	39,8	50,5	-7,5	-12,9	-3,0
Gyümölcstermesztők	56,5	39,5	7,5	10,6	4,3
Vegyes gazdaságok	58,6	39,5	8,4	9,0	4,9
Egyéb	46,9	50,6	12,7	5,5	5,9
Összesen	58,1	39,8	10,8	9,0	6,3

Forrás: NAV adatok alapján az AKI Pénzügypolitikai Osztályán készült számítások

Az eddig felvázolt rangsor alapján már felfedezhetők a területalapú támogatási rendszer hatásai. A legkedvezőbb helyzetben a szántóföldi növénytermesztéssel foglalkozó vállalkozások voltak, akiknél a normatív támogatások összege termelési érték arányosan a legmagasabb volt. Utánuk következtek a vegyes gazdaságok, tejtermelő tehenészetek, illetve a zöldségtermesztők, amelyek ugyancsak részesülnek a területalapú támogatásokból, de nem olyan mértékben, mint a szántóföldi növénytermesztés. A gyümölcstermesztők esetében a területalapú támogatás hatása már mérsékeltebb, mivel termelésiérték-arányosan jóval kisebb a támogatások súlya. A rangsor végén pedig az abrakfogyasztó ágazatok következnek, amelyek nem részesülnek jövedelemtámogatásban. A baromfiágazat tőkearányos jövedelmezősége háromnegyede, árbevétel-arányos jövedelmezősége pedig harmada a mezőgazdasági átlagnak. A sertéságazat jövedelmezőségi mutatóinak egyike sem érte el a 4 százalékot (8. táblázat). Kiemelkedően rossz volt továbbá a szőlőtermesztés helyzete, amely veszteséget realizált 2012-ben is.

A rangsor elején és végén álló ágazatokat összevetve megállapítható, hogy az előbbieik jövedelmezősége 2-3-szoros az utóbbiakhoz képest, vagyis a támogatási rendszer kedvezményezettjei és diszpreferált ágazatai között jelentős a különbség.

Egyéni gazdaságok

A 2012. évi FADN adatok 99 623 darab egyéni árutermelő⁵ gazdaságot reprezentáltak. Méretüket tekintve ezek zöme mikrovállalkozásnak felelt meg, mindössze 0,1 százalékuk érte el a kisvállalkozásnak megfelelő méretet. A vállalkozási kör munkateljesítménye éves munkaerő egységben kifejezve közel 100 000 főt jelent. Az egyéni gazdaságok által művelt terület nagysága 2435,3 ezer hektár (GSZÖ, 2013) volt, amely az árutermeléssel foglalkozó gazdaságok együttes mezőgazdasági területének 53,1 százaléka. Az általuk realizált árbevétel (815,7 milliárd forint) (9. táblázat) ennél lényegesen alacsonyabb arányt, 33,7 százalékot képviselt.

⁵ Az Általános Mezőgazdasági Összeírás (ÁMÓ) keretében regisztrált 567 ezer egyéni gazdaság közül a 4 ezer euró Standard Termelési Értéket (STÉ) meghaladó gazdaságok. Az STÉ a mezőgazdasági termelő tevékenységek egységnyi méretére (1 hektár, 1 állat) meghatározott normatív termelési érték.

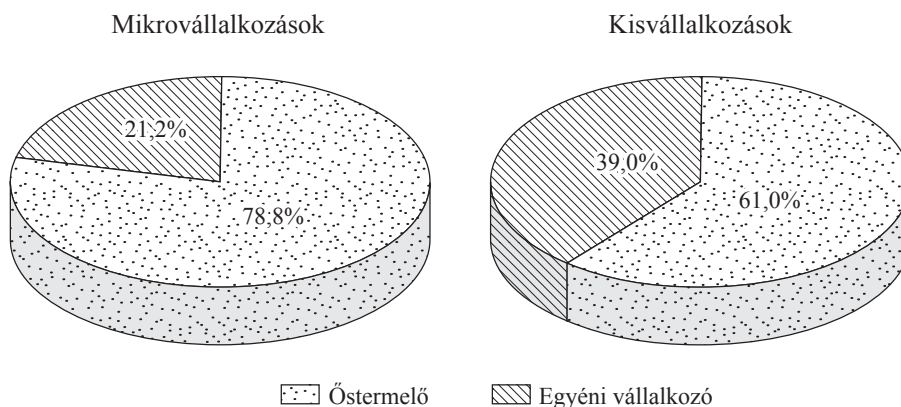
9. táblázat: Egyéni gazdaságok száma, foglalkoztatottak létszáma és az árbevétel nagysága méretkategóriánként, 2012

Méretkategória	Vállalkozások száma		Éves munkaerő egység		Árbevétel	
	száma, db	százalék	egység	százalék	milliárd HUF	százalék
Mikrovállalkozás	99 475	99,9	91 721	97,8	799,0	98,0
Kisvállalkozás	148	0,1	2 032	2,2	16,7	2,0
Összesen	99 623	100,0	93 753	100,0	815,7	100,0

Forrás: Tesztüzemi adatok alapján az AKI Pénzügypolitikai Osztályán készült számítások

Az egyéni gazdaságok az adózási szabályokból adódóan östermelőként vagy egyéni vállalkozási formában működhetnek. Az östermelői adózás által biztosított kedvezményeknek köszönhetően az egyéni gazdaságok nagy része (több mint 89 ezer gazdálkodó) ebben a formában végzi tevékenységét, az egyéni vállalkozók száma alig több mint 10 ezer. Ez utóbbiak súlyát érzékelteti, hogy 2012-ben 176,1 milliárd forint árbevételt értek el, míg a nyolcszor annyi östermelő kevesebb, mint négyszer annyit, 639,6 milliárd forintot (5. ábra).

5. ábra: Az értékesítés nettó árbevételének megoszlása méretkategóriák szerint, 2012

Forrás: Tesztüzemi adatok alapján az AKI Pénzügypolitikai Osztályán készült számítások.

A regionális eloszlást tekintve az egyéni gazdaságoknál is az alföldi régió a leginkább domináns, ahol a vállalkozások 57,0 százaléka működik (10. táblázat).

10. táblázat: Egyéni gazdaságok száma, foglalkoztatottak létszáma, árbevétel és földterület nagysága régióként, 2012

Régió	Vállalkozások száma		Éves munkaerő egység		Árbevétel		Földterület	
	száma, db	százalék	száma, fő	százalék	milliárd HUF	százalék	ezer ha	százalék
Észak-Magyarország	12 844	12,9	9 113	9,7	86,0	10,5	260,8	10,7
Dunántúl	30 009	30,1	28 900	30,8	269,7	33,1	748,0	30,7
Alföld	56 770	57,0	55 740	59,5	460,0	56,4	1 426,4	58,6
Összesen	99 623	100,0	93 753	100,0	815,7	100,0	2 435,3	100,0

Forrás: Tesztüzemi adatok alapján az AKI Pénzügypolitikai Osztályán készült számítások.

Az egyéni gazdaságok saját tőkéje 2012-ben 2545,6 milliárd forint volt, ami a társas vállalkozások saját tőkéjének közel kétszerese. A magas tőkeállomány oka, hogy az egyéni gazdaságok a társas vállalkozásokkal szemben szerezhetnek földtulajdont, ami mérlegükben – befektetett eszközeik és saját tőkéjük értékében – is megjelenik. Így a föld, mint tőke javítja a tőkeellátottságukat, amint azt az egyéni gazdaságok magas 89,6 százalékos mutatója is jelzi (11. táblázat). Finanszírozási szempontból a földtulajdon azonban nem jelent előnyt, mivel ez a tőke nem likvid, és a hiányos jelzáló-hitelezés miatt nem szolgál fedezetként sem (Kemény *et al.*, 2010).

Az egyéni gazdaságok alacsony, 10,4 százalékos eladósodottsága jelzi, hogy a szektor az elvi finanszírozási lehetőségeit nem használta ki. Ennek hátterében több tényező is áll. Egyfelől – mint az a későbbiekben bemutatásra kerül – az egyéni gazdaságok körében nagy súlyt képviselnek a növénytermesztők, akik a támogatási rendszernek köszönhetően kevésbé vannak rászorulva, hogy hitelből finanszírozzák tevékenységüket. Másfelől a nem preferált ágazatok nem tudnak hitelhez jutni, részint a már említett fedezet hiánya miatt, másrészt pedig méretükből adódóan a banki szektor számára lényegében „láthatatlanok”. Harmadrészt a banki finanszírozás számukra relatív magas terhei miatt (a kisebb méret nagyobb kockázatot jelent, amely kockázati felár formájában megjelenik a kamatban) ez a kör nem is nagyon kíván ilyen jellegű forrást igénybe venni.

Az egyéni gazdaságok adózás előtti eredmény alapján számított jövedelmezőségi mutatóit a társas gazdaságok hasonló értékeivel összevetve azok meglehetősen magasnak bizonyultak. Az egyéni gazdaságok 43,6 százalékos árbevétel-arányos adózás előtti eredménye több mint négyszerese a társas vállalkozások hasonló, 9,0 százalékos mutatójának. Az egyéniek tőkearányos adózás előtti eredménye 14,0 százalék, eszköz-arányos jövedelmezősége 12,5 százalék, amely mutatók ugyancsak meghaladták a gazdasági szervezetek 10,8 és 6,3 százalékos értékeit. Az eredmények értelmezésénél figyelembe kell venni, hogy az egyéni gazdaságok adózás előtti eredményének fedezetet kell nyújtania a személyi jövedelmekre is. Ha az egyéni gazdaságok jövedelmét korrigáljuk, a nem fizetett munkaerőre jutó el nem számolt munkabéért is figyelembe vesszük minimálbéren számolva, akkor a tőkearányos adózás előtti eredmény 11,4 százalékra, az árbevétel-arányos 35,7 százalékra, az eszközarányos jövedelem 10,3 százalékra mérséklődik (11. táblázat).

11. táblázat: **Az egyéni gazdaságok pénzügyi mutatói, 2012**

	százalék
Megnevezés	Mutató értéke
Tőkeellátottság	89,6
Eladósodottság	10,4
Adózás előtti eredmény alapján számított jövedelmezőség	
Saját tőke-arányos adózás előtti eredmény	14,0
Árbevétel-arányos adózás előtti eredmény	43,6
Eszközarányos adózás előtti eredmény	12,5
Korrigált adózás előtti eredmény alapján számított jövedelmezőség	
Saját tőke-arányos korrigált adózás előtti eredmény	11,4
Árbevétel-arányos adózás korrigált előtti eredmény	35,7
Eszközarányos adózás előtti korrigált eredmény	10,3

Forrás: Tesztüzemi adatok alapján az AKI Pénzügypolitikai Osztályán készült számítások

Az egyéni gazdaságok tevékenységét alágazatonként vizsgálva látható, hogy 2012-ben egy jelentős részük, mintegy 40 százalékuk foglalkozott szántóföldi növénytermesztéssel. További 23,3 százalékuk vegyes gazdaságként tevékenykedett (mezőgazdasági szolgáltatások stb.), 21,9 százalék pedig valamelyik állattenyésztési ágazatban működött (12. táblázat).

Foglalkoztatási szempontból a zöldségtermesztés számít fontosnak, ahol gazdaságonként átlagosan több mint két főt foglalkoztatnak. Az alágazatok többségére az egy főnél valamivel magasabb foglalkoztatás jellemző, mely alól kivételt képeznek a növénytermesztők és vegyes gazdaságok, ahol vállalkozásonként átlagosan egy főnél kevesebbet (a gyakorlatban ez azt jelenti, hogy nem teljes munkaidőben) foglalkoztatnak.

Az árbevétel legnagyobb hányadát, 49,9 százalékát a növénytermesztők realizálták, miközben az állattenyésztési ágazatok részesedése csak 23,5 százalékos volt, a vegyes gazdaságoké pedig 10,6 százalék. A fennmaradó hányadon a kertészet és gyümölcsstermesztés osztozott.

12. táblázat: **Egyéni gazdaságok száma, foglalkoztatottak létszáma, árbevétele alágazatonként, 2012**

Ágazat	Vállalkozások száma		Foglalkoztatottak		Árbevétel	
	száma, db	százalék	száma, fő	százalék	milliárd HUF	százalék
Állattenyésztés						
Baromfitartók	6 843	6,9	5 750	6,1	99,8	12,2
Húsmarha és egyéb állatok tartása	7 184	7,2	8 035	8,6	38,2	4,7
Sertéstartók	1 603	1,6	1 505	1,6	15,9	1,9
Tejtermelő tehenészetek	6 146	6,2	6 046	6,4	38,7	4,7
Növénytermesztés						
Növénytermesztők	39 484	39,6	32 639	34,8	407,2	49,9
Kertészet						
Zöldségtermesztés	7 335	7,3	14 774	15,8	89,2	11,0
Gyümölcsstermesztés						
Szőlőtermesztők	2 711	2,7	3 928	4,2	16,8	2,1
Gyümölcsstermesztők	5 149	5,2	6 477	6,9	23,4	2,9
Vegyes gazdaságok	23 168	23,3	14 598	15,6	86,4	10,6
Összesen	99 623	100,0	93 753	100,0	815,7	100,0

Megjegyzés: Kisvállalkozások az egyéni gazdaságok körében csak a gyümölcs-, növény- és zöldségtermesztés kategóriákban vannak.

Forrás: Tesztüzemi adatok alapján az AKI Pénzügypolitikai Osztályán készült számítások

Az egyes alágazatok tőkehelyzetét illetően megállapítható, hogy az egyéni gazdaságok közül a növénytermesztők, a húsmarha és egyéb állatok tartásával foglalkozók, a szőlő- és gyümölcsstermesztők illetve a vegyes gazdálkodást folytatók tőkeellátottsági mutatója a 90 százalékot is meghaladta. Ettől az aránytól a többi ágazatban működő vállalkozás mutatója is csak kis mértékben maradt el, egyedül a baromfitartók saját tőke aránya volt érdemben alacsonyabb, 73,8 százalékos (13. táblázat).

A különböző alágazatok lényegesen nagyobb szórást mutatnak a jövedelmezőség tekintetében. A tejtermelő tehenészetek és a növénytermesztők mindhárom mutatója átlagon felüli, amelynek okai a társas gazdaságoknál bemutatottaknál megfelelően már ismertek. Az egyéni sertéstartók kedvező értékeinek háttérében a rendkívül elavult, inkább extenzív jellegű tartástechnológia áll, amelynek amortizációja nulla közeli, illetve az olcsó „háztáji” takarmányozás. Átlaghoz közel eső jövedelmezőséggel bírtak a zöldségtermesztők és a húsmarha-tartók, miközben a vegyes gazdaságok a gyümölcsstermesztők értékei kissé elmaradtak attól. Az átlagnál lényegesen alacsonyabbak voltak a baromfitartók és szőlőtermesztők vetített mutatói.

13. táblázat: Az egyéni gazdaságok pénzügyi mutatói alágazatonként, 2012

Ágazat	Tőke- ellátottság	Eladó- sodottság	Saját tőke- arányos adózás előtti eredmény	Árbevétel- arányos adózás előtti eredmény	Eszköz- arányos adózás előtti eredmény	Saját tőke- arányos korrigált adózás előtti eredmény	Árbevétel- arányos korrigált adózás előtti eredmény	Eszköz- arányos korrigált adózás előtti eredmény
Állattenyésztés								
Baromfitartók	73,8	26,2	20,1	12,3	14,8	12,9	7,9	9,5
Húsmarha és egyéb állatok tartása	90,3	9,7	12,3	71,3	11,1	9,7	55,9	8,7
Sertéstartók	89,0	11,0	11,6	24,5	10,3	8,0	16,9	7,1
Tejtermelő tehenészetek	88,3	11,7	15,7	57,5	13,9	12,5	45,8	11,1
Növénytermesztés								
Növénytermesztők	90,4	9,6	15,6	53,7	14,1	14,0	48,3	12,7
Kertészet								
Zöldségtermesztés	83,7	16,3	16,7	28,3	14,0	12,3	20,9	10,3
Gyümölcstermesztés								
Szőlőtermesztők	90,6	9,4	6,9	31,9	6,3	3,9	18,0	3,5
Gyümölcses termesztők	92,4	7,6	7,1	34,6	6,6	3,9	19,1	3,6
Vegyes gazdaságok	91,9	8,1	9,6	38,1	8,8	5,6	22,1	5,1
Összesen	89,6	10,4	14,0	43,6	12,5	11,4	35,7	10,3

Forrás: Tesztüzemi adatok a lapján az AKI Pénzügypolitikai Osztályán készült számítások

Halászat

A NAV társas adóbevallások adatai alapján a halászati (ideértve a halászat mellett a halgazdálkodást is) ágazatban 2012-ben 233 vállalkozás tevékenykedett, melynek együttes árbevétele 11,1 milliárd forint volt. Az ágazat méretét az árbevétel alapján a mezőgazdasághoz viszonyítva, annak mintegy 0,7 százalékát tette ki (14. táblázat).

14. táblázat: **A halászattal és/vagy halgazdálkodással foglalkozó vállalkozások adatai méretkategóriánként, 2012**

Méretkategória	Vállalkozások száma		Foglalkoztatottak		Árbevétel	
	db	százalék	fő	százalék	ezer HUF	százalék
Mikrovállalkozás	211	90,6	379	31,2	3 338,8	29,9
Kisvállalkozás	16	6,9	294	24,2	2 942,3	26,4
Középvállalkozás	6	2,6	541	44,6	4 881,2	43,7
Összesen	233	100,0	1 214	100,0	11 162,4	100,0

Forrás: NAV adatok alapján az AKI Pénzügypolitikai Osztályán készült számítások

Az ágazat teljes egészében a kkv szektorhoz tartozik. Az abban tevékenykedő vállalkozások 90,6 százaléka mikrovállalkozás, 6,9 százaléka kisvállalkozás volt, csupán a fennmaradó 2,5 százalék (6 vállalkozás) érte el a közepes méretet. Ez utóbbi 6 közepes üzem valamivel kevesebb, mint felét adta az ágazat árbevételének.

A halászati ágazatban működő vállalkozások fele az Alföldön, további több mint 40 százaléka a Dunántúlon folytatta tevékenységét 2012-ben, s csak 6,6 százalékuk működött Észak-Magyarországon (15. táblázat).

15. táblázat: **A halászati ágazatban működő kkv-k száma regionális szinten, 2012**

Régió	Mikrovállalkozás		Kisvállalkozás		Középvállalkozás		Összesen	
	száma, db	százalék	száma, db	százalék	száma, db	százalék	száma, db	százalék
Észak-Magyarország	14	6,6	1	6,3	0	0,0	15	6,4
Dunántúl	87	41,2	5	31,3	1	16,7	93	39,9
Alföld	110	52,1	10	62,5	5	83,3	125	53,6
Összesen	211	100,0	16	100,0	6	100,0	233	100,0

Forrás: NAV adatok alapján az AKI Pénzügypolitikai Osztályán készült számítások

A halászati ágazat pénzügyi mutatóit vizsgálva megállapítható, hogy a tőkeellátottság tekintetében az ágazat összességében jó helyzetben van, a mutató értéke 2012-ben átlagosan 52,1 százalék volt. Az egyes méretkategóriákat illetően azonban differenciált a helyzet. A mikrovállalkozások saját tőkéje meglehetősen alacsony, 39,1 százalék, a kisvállalkozásoké az elfogadhatónak tekintett 50–60 százalék közötti, míg a közepes vállalkozásoké magasnak ítéltető (70,6 százalék), vagyis volna lehetőségük újabb hitelek felvételére (16. táblázat).

16. táblázat: A halászati ágazat pénzügyi mutatói méretkategóriánként, 2012

százalék

Méret-kategória	Tőke-ellátottság	Eladósodottság	Saját tőke-arányos adózás előtti eredmény	Árbevétel-arányos adózás előtti eredmény	Eszközarányos adózás előtti eredmény
Mikrovállalkozás	39,1	51,8	-5,2	-8,7	-2,0
Kisvállalkozás	57,7	40,3	-0,2	-0,4	-0,1
Középvállalkozás	70,6	22,9	3,2	3,4	2,3
Összesen	52,1	41,5	-0,8	-1,2	-0,4

Forrás: NAV adatok alapján az AKI Pénzügypolitikai Osztályán készült számítások

A halászati ágazat 2012-ben összességében veszteséget realizált, így az ágazat egészét jellemző jövedelmezőségi mutatók negatív előjelűek voltak. Az egyes méretkategóriák azonban a halászatban is számottevő különbségeket mutatnak. Eszerint a középvállalkozások eredménye ugyan alacsony (3,4 százalék), de pozitív előjelű volt. A kisvállalkozások kismértékű veszteséget realizáltak, tőke-arányos jövedelmezőségük -0,2 százalék volt, miközben a mikrovállalkozások nagyobb mértékű veszteséget, -5,2 százalékos deficitet szenvedtek el tőkére vetítve.

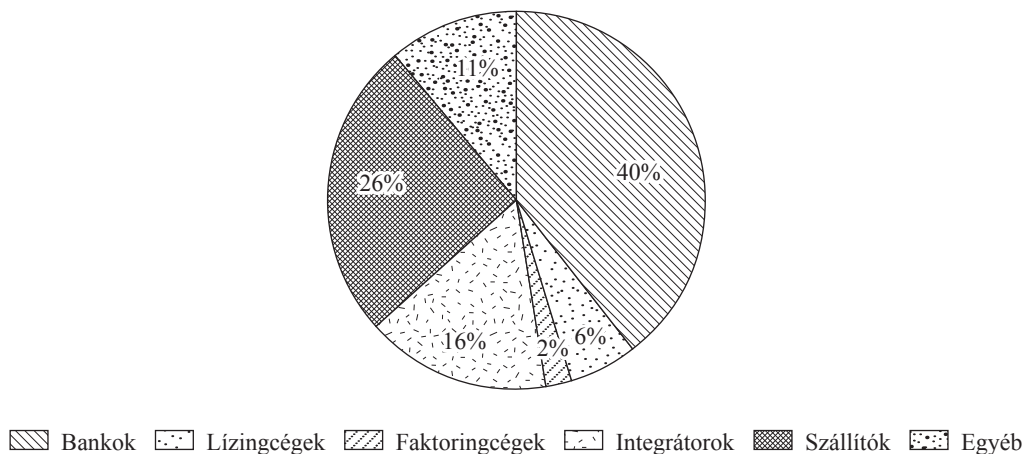
Finanszírozási csatornák a mezőgazdaságban és a halászatban

A mezőgazdaság egyéni és társas gazdaságainak eszközállománya 2012-ben 5364,1 milliárd forint volt. Ezen eszközállomány nagy részét a szektor vállalkozásai saját tőkéből finanszírozták, amely érdemben nőtt a válság kezdete óta. A saját tőke nagysága a 2008. évi 2661,3 milliárd forintról 4022,2 milliárd forintra emelkedett, ami 51,1 százalékos bővülést jelent ágazati szinten, s így 2012-re a tőkeellátottság átlagosan 75,0 százalékra emelkedett. Az idegen források nagysága ugyanezen időszak alatt a 2008. évi 1234,1 milliárd forintról 2012-re mindössze 1279,3 milliárd forintra emelkedett, ami csupán 3,7 százalékos bővülésnek felel meg (17. táblázat). A saját és idegen források eltérő alakulásának hátterében egyfelől a hitelezési feltételek már említett okai húzódnak meg, másfelől szakágazati finanszírozási sajátosságok, amelyekre a szakágazati szintű elemzéseknél térünk ki.

A külső finanszírozási csatornák közül továbbra is a rövid és hosszú távú banki finanszírozás a legmarkánsabb, igaz aránya kissé (2 százalékponttal) mérséklődött. A második legnagyobb arányt, 26 százalékot (szemben a korábbi 18 százalékkal) a szállítói állomány képezi, elsősorban az inputanyag-gyártók (6. ábra). Nagy szerepet játszanak még az egyéb rövid lejáratú kötelezettségek (mintegy 500 milliárd forint), amelynek legfontosabb és legnagyobb szeletét az integrátori finanszírozás adja. Az integrátorok részesedése az ágazat kötelezettségeiből nagyságrendileg 100–150 milliárd forint, vagyis 10–15 százalék (Kemény *et al.*, 2010). Szintén az egyéb kötelezettségek tartalmazzák a faktoring-állományt, melynek értéke legalább 10–18 milliárd forintos nagyságrendet jelent⁶.

⁶ Magyar Faktoring Szövetség adatai alapján saját becslés.

6. ábra: A fő finanszírozók megoszlása mezőgazdasági és halászati ágazat esetében, 2012

Forrás: NAV, FADN és MNB adatok alapján készült az AKI Pénzügypolitikai Osztályán

A lízingcégek szerepe a finanszírozásban fokozatosan csökken. A Lízingszövetség adatai szerint 2012-ben a mezőgazdaság lízingállománya 58 milliárd forint volt, amelynek több, mint 75 százaléka a hosszú lejáratú kötelezettségek között szerepelt⁷.

Összességében a mezőgazdaság legfontosabb finanszírozói (a saját tőkét nem számítva) sorrendben a bankok, a szállítók, az integrátorok, a lízingcégek és a faktoringcégek. Ha azonban a közvetlen, üzletszerűen bankhitelt nyújtó cégek forrásait is a banki hitelek közé soroljuk, akkor a banki finanszírozás súlya jóval nagyobb, hiszen a pénzügyi közvetítők, mint a lízing- és faktoringcégek is közvetlenül banki forrásokkal finanszírozzák ügyfeleiket. Ugyanez legalább felerészben az integrátorokra is igaz (az ő hiteleik másik felét a szállítók finanszírozzák) (Kemény *et al.*, 2010).

Az ágazat egészének jellemzői mögött az egyéni és társas gazdaságok markánsan eltérő finanszírozási sajátosságai húzódnak meg. Érdeemes megnézni és összevetni a két gazdálkodói kör forrásszerkezetét. Az egyéni gazdaságok összes forrásának 2012-ben közel 90 százaléka saját tőkéből származott, kevesebb mint 6 százalékot az egyéb rövid lejáratú kötelezettségek tettek ki, a hitelek aránya (hosszú és rövid lejáratú együttesen) mindössze 2,0 százalék volt, a hátrasorolt kötelezettségként szerepeltetett tagi kölcsön ugyancsak ennyi (17. táblázat). A 2008. évi arányokkal összevetve megállapítható, hogy 2012-ben a saját finanszírozás súlya tovább emelkedett, miközben a korábban is alacsony külső finanszírozás mérséklődött.

⁷ Habár előírás, hogy hitelt kizárólag bank és hitelintézet adhat, minden más (akár pénzügyi) szervezet által adott összeg a kölcsön (lízing esetében az egyéb kötelezettség) kategóriájába tartozik, a könyvelőirodák jelentős része a lízingcég által nyújtott kölcsönt és pénzügyi lízinget is a hitel, illetve a beruházási hitelek között könyveli el.

17. táblázat: Az egyéni és társas gazdaságok forrásainak összetétele, 2008 és 2012

Megnevezés	Egyéni gazdaságok				Társas gazdaságok			
	2008		2012		2008		2012	
	milliárd HUF	százalék	milliárd HUF	százalék	milliárd HUF	százalék	milliárd HUF	százalék
Saját tőke	1 664,7	82,2	2 545,6	89,6	996,6	51,7	1 476,6	58,5
Kötelezettségek	360,6	17,8	294,5	10,4	873,8	45,3	984,8	39,0
Hátrasorolt kötelezettség (tagi kölcsön)	120,3	5,9	56,3	2,0	12,6	0,7	18,1	0,7
Hosszú lejáratú kötelezettségek	104,3	5,2	41,7	1,5	258,1	13,4	272,4	10,8
Beruházási és fejlesztési hitelek	53,4	2,6	22,5	0,8	110,4	5,7	100,5	4,0
Egyéb hosszú lejáratú hitelek	31,9	1,6	14,9	0,5	104,9	5,4	85,5	3,4
Egyéb hosszú lejáratú kötelezettségek	19,0	0,9	4,3	0,2	42,7	2,2	86,4	3,4
Rövid lejáratú kötelezettségek	135,9	6,7	196,4	6,9	603,1	31,3	694,3	27,5
Rövid lejáratú hitelek	4,0	0,2	19,8	0,7	159,8	8,3	124,6	4,9
Szállítók	11,6	0,6	10,5	0,4	187,0	9,7	235,5	9,3
Egyéb rövid lejáratú kötelezettségek	120,3	5,9	166,1	5,8	256,3	13,3	334,2	13,2
Egyéb források	0,0	0,0	0,0	0,0	57,7	3,0	62,7	2,5
Összesen	2 025,3	100,0	2 840,1	100,0	1 928,1	97,0	2 524,1	97,5
Ebből: hitelek összesen	89,3	4,4	57,2	2,0	375,1	19,5	310,6	12,3

Forrás: NAV és FADN adatok alapján készült az AKI Pénzügypolitikai Osztályán

Az egyéni gazdaságokkal ellentétben a társas gazdaságoknál lényegesen nagyobb szerepe van az idegen forrásoknak, saját tőkéjük súlya csak 58,5 százalék. A külső finanszírozás fő forrásai a bankok és a szállítók, valamint az egyéb kötelezettségeken belül a lízingcégek, illetve a faktoring. A kétféle finanszírozási típus között a különbséget a hitelfelvevő képesség, illetve a vállalkozások tevékenységének támogatottsága adja meg. A nagy arányban saját forrásra támaszkodó finanszírozási struktúra magyarázata egyrészt az egyéni gazdaságok (jobbára őstermelők) csekély adminisztrációs kötelezettsége, amely nem biztosít elegendő dokumentációt a bankképességhez, illetve a vállalkozás kis mérete és egyszemélyes felelőssége magas kockázati faktort jelent. Vagyis az egyéni gazdaságok zöme nem elég nagy, vagy nem rendelkezik elegendő dokumentációval ahhoz, hogy a bankok, vagy a szállítók finanszírozzák (Kemény *et al.*, 2010). Másrészt az egyéni gazdaságok között nagy számban vannak a növénytermesztő vállalkozások, amelyek kevésbé szorulnak külső finanszírozásra, miközben a társas gazdaságoknál nagyobb az állattenyésztés és kertészet aránya.

A gazdálkodási forma szerinti elhatárolás nem jelent egyértelmű finanszírozási kategóriákat. A társas vállalkozások közül a kisebb méretűek jobbára saját forrásaikra támaszkodnak, így az egyéni finanszírozási jegyeit hordozzák, míg az egyéni gazdaságok közül a nagyobbak elérik, meghaladják a banki finanszírozás méretküszöbét (legalábbis a takarékszövetkezetekét).

Egyéni és kisebb társas gazdaságok finanszírozási csatornái

Az egyéni gazdaságok finanszírozása szempontjából a saját tőke érdemel kiemelés, az összes forrás közel 90 százaléka saját tőkéből származott 2012-ben. A saját tőke értéke 2545,6 milliárd forint volt, ami a társas vállalkozások saját tőkéjének közel kétszerese (18. táblázat). A különbség legfőbb oka, hogy Magyarországon csak természetes személyek szerezhetnek földtulajdont, amelynek értéke megjelenik az egyéni gazdaságok tőkeállományában. A társas vállalkozások ezzel szemben csak bérelt területen gazdálkodhatnak, a földbérleti díj a költségek között kerül elszámolásra. Így a föld, mint tőke javítja az egyéni gazdaságok tőkeellátottságát, amint azt az egyéni gazdaságok magas 89,6 százalékos mutatója is jelzi.

A forrásokon belül a saját tőkén túl kevesebb, mint 6 százalékot az egyéb rövid lejáratú kötelezettségek tettek ki, a hitelek aránya (hosszú és rövid lejáratú együttesen) mindössze 2,0 százalék volt, a hátrasorolt kötelezettségként szerepeltetett tagi kölcsön ugyancsak ennyi. A 2008. évi arányokkal összevetve megállapítható, hogy 2012-ben a saját finanszírozás súlya tovább emelkedett, miközben a korábban is alacsony külső finanszírozás mérséklődött.

18. táblázat: Az egyéni gazdaságok forrásainak összetétele, 2008 és 2012

Megnevezés	Egyéni gazdaságok			
	2008		2012	
	milliárd HUF	százalék	milliárd HUF	százalék
Saját tőke	1 664,7	82,2	2 545,6	89,6
Kötelezettségek	360,6	17,8	294,5	10,4
Ebből: Tagi kölcsön	120,3	5,9	56,3	2,0
Banki hitelek	89,3	4,4	57,2	2,0
Egyéb rövid lejáratú kötelezettségek	120,3	5,9	166,1	5,8
Összesen	2 025,3	100,0	2 840,1	100,0

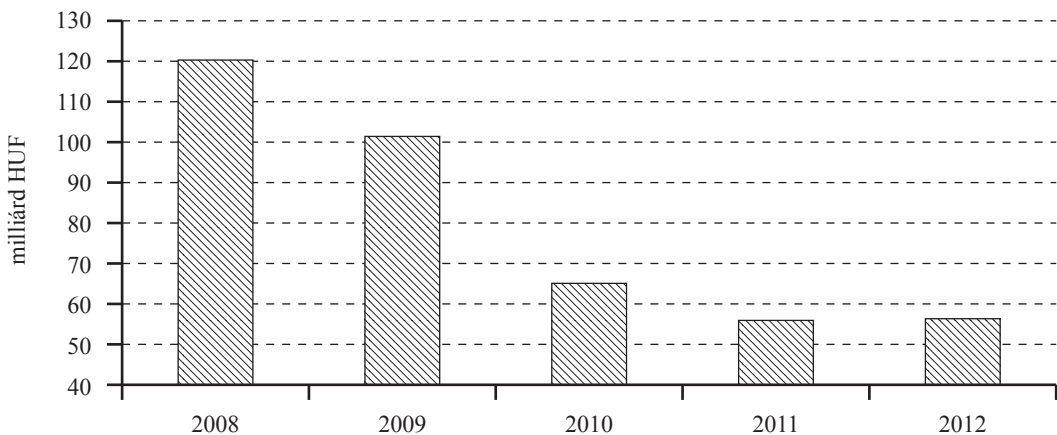
Forrás: NAV és FADN adatok alapján készült az AKI Pénzügypolitikai Osztályán

Az egyéni gazdaságok alacsony, 10,4 százalékos eladósodottsága jelzi, hogy a szektor az elvi finanszírozási lehetőségeit nem használta ki. Ennek háttérben több tényező is áll. Egyfelől – mint az a későbbiekben bemutatásra kerül – az egyéni gazdaságok körében nagy súlyt képviselnek a növénytermesztők, akik a támogatási rendszernek köszönhetően kevésbé vannak rászorulva, hogy hitelből finanszírozzák tevékenységüket. Másfelől a nem preferált ágazatok nem tudnak hitelhez jutni, részint a már említett fedezet probléma miatt, másrészt pedig, mert méretükből adódóan a banki szektor számára lényegében „láthatatlanok”. Harmadrészt a banki finanszírozás számukra relatív magas terhei miatt (a kisebb méret nagyobb kockázatot jelent, amely kockázati felár formájában megjelenik a kamatban) ez a kör nem is nagyon kíván ilyen jellegű forrást igénybe venni. Végül, de nem utolsósorban mindenképpen említést kell tenni gazdálkodási formájukról, adózási rendszerről és nyilvántartásaikról, amelyek következtében gazdálkodási adataik a bankok számára pénzügyi szempontból nem átláthatók. Mindezt megerősíti egy 2012-ben végzett felmérés (Suga, 2013), amelynek eredményei alapján ugyan a gazdálkodók 76 százaléka hitelképesnek tartotta magát, mégis az utolsó öt évben csak 47 százalékuk vett fel hitelt. Ennek oka a felmérés szerint részben az, hogy a gazdaságok zöme a bankok által nem preferált kkv szektorba tartozik, másrészt a konzervatív üzletpolitika, amely miatt a termelők akkor sem éltek a hitelfelvétel lehetőségével, amikor annak feltételei kevésbé voltak szigorúak.

A tagi kölcsön azon termelőknél gyakori finanszírozási forma, akik nem tudnak könnyen hozzáférni a pénzügyi piacokhoz, illetve a pénzügyi piacok által kínált idegen forrásokhoz. Ez elsősorban a kisebb egyéni gazdaságokra jellemző, azon belül is a zöldség-gyümölcs, illetve az állattenyésztő gazdaságok a fő alkalmazói ennek a finanszírozási forrásnak.

A tagi kölcsön jelentősége évről-évre fokozatosan mérséklődött, a vizsgált időszak első és utolsó éve között e finanszírozási forma állománya lényegében megfeleződött (7. ábra). A mérséklődés hátterében megint csak a támogatási rendszer okozta kedvező forrásellátottság húzódik meg, amelynek következtében egyes ágazatoknál lényegében feleslegessé vált ez a finanszírozási forma, illetve az e területre koncentráló adóhatósági ellenőrzések megszaporodása. A tagi kölcsön állományának csaknem fele (56,0 milliárd forint) a szántóföldi növénytermesztéshez kötődött 2008-ban, amely 2012-re 33,8 milliárd forintra csökkent.

7. ábra: **Tagi kölcsön alakulása az egyéni gazdaságokban, 2008–2012**

Forrás: FADN adatok alapján készült az AKI Pénzügypolitikai Osztályán

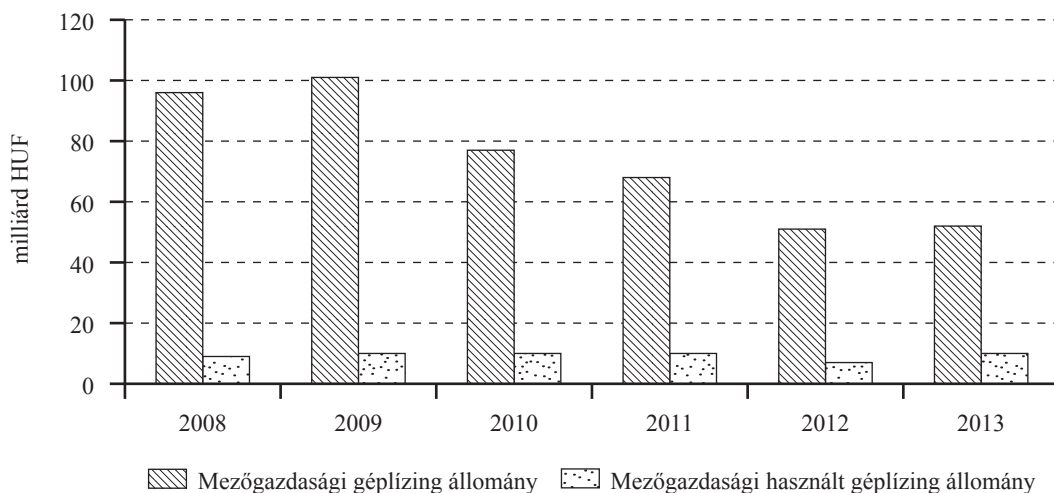
A hitelek a takarékszövetkezeti finanszírozást, valamint a lízinget és a faktoringot takarják. A banki finanszírozás egyik különleges szegmensét képezik a takarékszövetkezetek, amelyeknek alapvető specialitásuk társasági formájukon túl a regionalitás (egyik takarékszövetkezet sem rendelkezik országos hálózattal), az átlagos banki méretekhez viszonyított kis méret, valamint a közvetlenebb kapcsolat az ügyfelekkel. A takarékszövetkezeteknek felsorolt specialitásaik miatt kiemelt szerepük van a mezőgazdaság finanszírozásában, különösen az egyéni gazdaságok és kisebb méretű vállalkozások hitelezésében. A takarékszövetkezetek hitelezési tevékenységére vonatkozó statisztikai adatgyűjtés jelenleg csak a társas vállalkozások vonatkozásában készül, az egyéni gazdaságokra nem. Az egyéni finanszírozási sajátosságaiból adódik, hogy a fennálló banki hitelállomány lényegében a takarékszövetkezetek által nyújtott hiteleket jelenti.

Komoly tételt jelent az egyéni gazdaságok forrásain belül a lízing, a beruházás-finanszírozás speciális formája. Az eszköz különösen fontos a mezőgazdaság szempontjából, mert általa kevésbé hitelképes (kiseb méretű) vállalkozások is finanszírozási forráshoz juthatnak. A lízinget a vállalkozások könyveiben a számviteli szabályoknak megfelelően az egyéb hosszú lejáratú kötelezettségek között kell feltüntetni, azonban a hazai könyvelési gyakorlatban a finanszírozás funkciójából kiindulva gyakran az a beruházási hitelek között szerepel. A géplízing teljes állománya a mezőgazdaságban 2013-ban 61,8 milliárd forint volt, amely az egyéni és társas vállalkozások állományát egyaránt lefedi, és amely a korábbi éveket tekintve meglehetősen alacsonynak számít. A lízing állománya 2008 és 2013 között folyamatosan csökkent, 2009-hez, a legjobb évhez viszonyítva csaknem megfeleződött. Ennek oka, hogy az eszköz sajátosságaiból

adódóan a lízingpiac volt az egyik olyan pénzügyi szegmens, amelyet súlyosan érintett a pénzügyi válság (Kemény, 2010).

A Lízingszövetség adatai szerint a 2013. évi állományból 52,0 milliárd forint volt az új gépek értéke, 9,8 milliárd forint a használtaké (8. ábra). Korábbi információk (Kemény, 2010) szerint az egyéni gazdaságok részesedése ebből nagyságrendileg 60 százalék, vagyis a 35–38 milliárd forintra tehető.

8. ábra: Mezőgazdasági géplízing állomány, 2008–2013

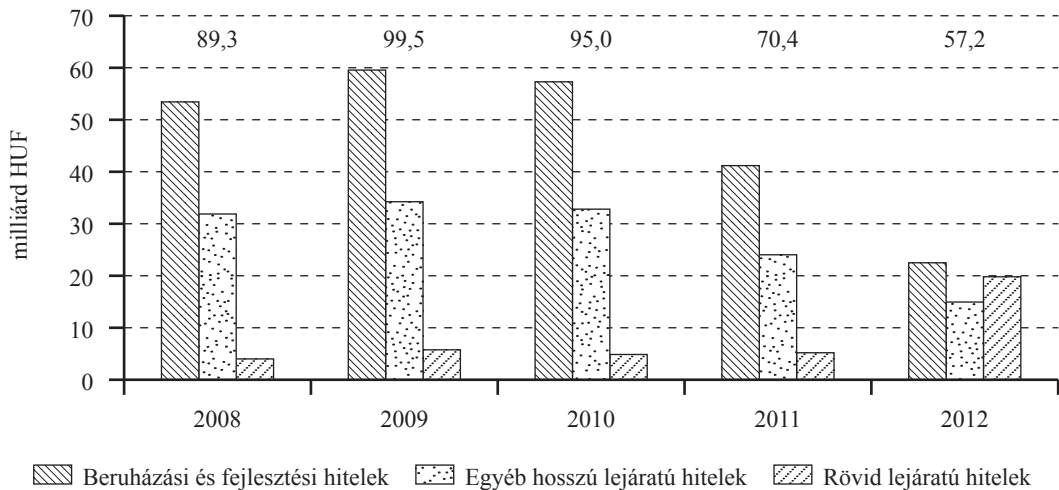

Forrás: Magyar Lízingszövetség adatai alapján készült az AKI Pénzügypolitikai Osztályán

Factoring csak elvétve fordul elő az egyéni gazdaságoknál, mivel az elsősorban a kis- és középvállalkozások finanszírozási eszköztárában szerepel. A méret szerinti megoszlás alapján a mikro- és középvállalkozásokhoz a Magyar Faktoring Szövetség adatai szerint a 2013. évi nemzetgazdasági faktorált forgalom (789 milliárd forint) mindössze 8 százaléka tartozott. A mezőgazdasági ágazat részesedése a teljes 2013. évi forgalom 5 százaléka volt. Ez azt jelenti, hogy a mikro- és középvállalkozások – ideértve a legkisebb méretkategóriába tartozó társas vállalkozásokat is – factoring forgalma 3 milliárd forintra becsülhető. A 862 milliárd forint forgalomból 2012-ben 4 százalékkal részesedett a mezőgazdaság, 9 százalékkal a mikro- és középvállalkozások, vagyis az egyéniek részesedése abban az évben is 3 milliárd forint körül volt.

Az egyéni gazdaságok hiteleinek értéke 2008 és 2012 között 89,4 milliárd forintról 57,2 milliárd forintra, azaz kétharmadára esett vissza. A visszaesés a beruházási és fejlesztési hiteleket érintette elsősorban, valamint az egyéb hosszú lejáratú hiteleket, miközben a rövid lejáratú hitelek állománya növekedett (9. ábra). A változások hatására a hitelállomány lejárat szerinti összetétele átrendeződött. A beruházási és fejlesztési hitelek dominanciája megszűnt, arányuk a 2008. évi 59,3 százalékról 38,4 százalékra esett vissza, miközben a rövid lejáratú hiteleké az 5 százalék alatti hányadról 35,0 százalékra emelkedett.

9. ábra: **Az egyéni gazdaságok hiteleinek alakulása, 2008–2012**

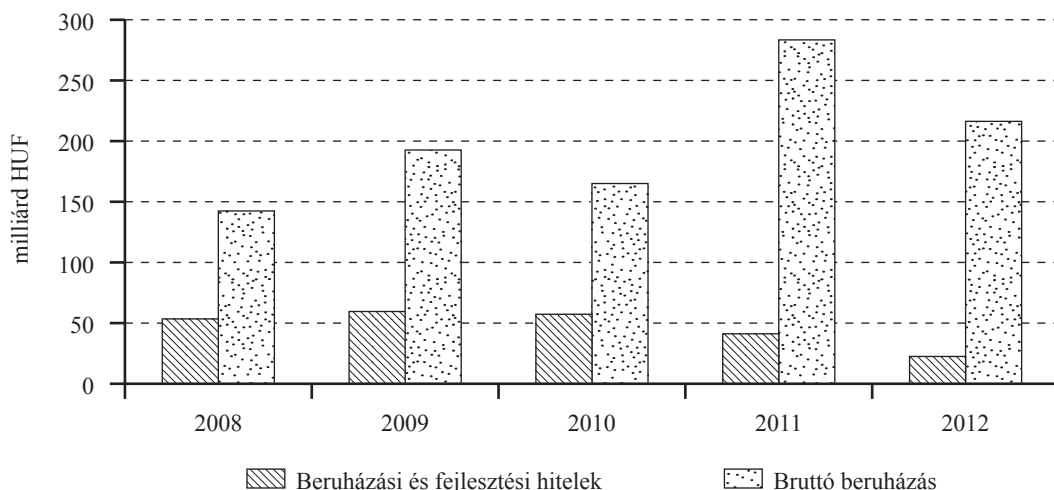
Forrás: FADN adatok alapján készült az AKI Pénzügypolitikai Osztályán

A lízing nagyságrendjét és a beruházási adatokat összevetve megállapítható, hogy az egyéni gazdaságok beruházási célra felvett idegen forrásainak túlnyomó részét a lízingcégek finanszírozása teszi ki, ezáltal válik érthetővé, hogy a hazai könyvelőirodák e finanszírozást funkciójának megfelelően a beruházási hitelek kategóriába teszik.

Az egyéni gazdaságok hitelállományának alakulásáról 2012-vel bezárólag áll rendelkezésre információ. A hitelpiacot a 2013. évi NHP alapvetően átrendezte. Az azonban vélhetően az egyéni gazdaságoknál nem hozott érdemi változást, legalábbis az első szakasz, abban ugyanis csak az egyéni vállalkozások vehettek részt. Az egyéni gazdaságok nagyobbik szegmense a 2014. évi módosítások eredményeként juthat kedvezményes finanszírozáshoz: január 1-től az östermelők és családi gazdálkodók számára is elérhetővé vált a program. Másik fontos változás, hogy májustól az NHP lízing finanszírozása céljára is felhasználható, ami valószínűsíti a kisebb vállalkozások, így az egyéni gazdaságok növekvő finanszírozását.

A beruházási hitelek visszaesése alapján azt várják, hogy a beruházások értéke is csökkent az elmúlt időszakban. Az egyéni gazdaságok fejlesztéseinek értéke azonban 2008 és 2012 között nem csökkent, hanem épp ellenkezőleg, emelkedett (10. ábra). A bruttó beruházások értéke 2008-ban nem érte el a 150 milliárd forintot, 2011-ben és 2012-ben pedig már 283,4 milliárd forint, illetve 216,2 milliárd forint volt. A beruházási és fejlesztési hitelek, valamint a beruházások alakulása arra is rámutat, hogy az egyéni gazdaságok beruházásainak fő forrása nem a beruházási hitel. A képet ugyanakkor árnyalja a beruházások alágazatok szerinti, későbbiekben ismertetésre kerülő megoszlása.

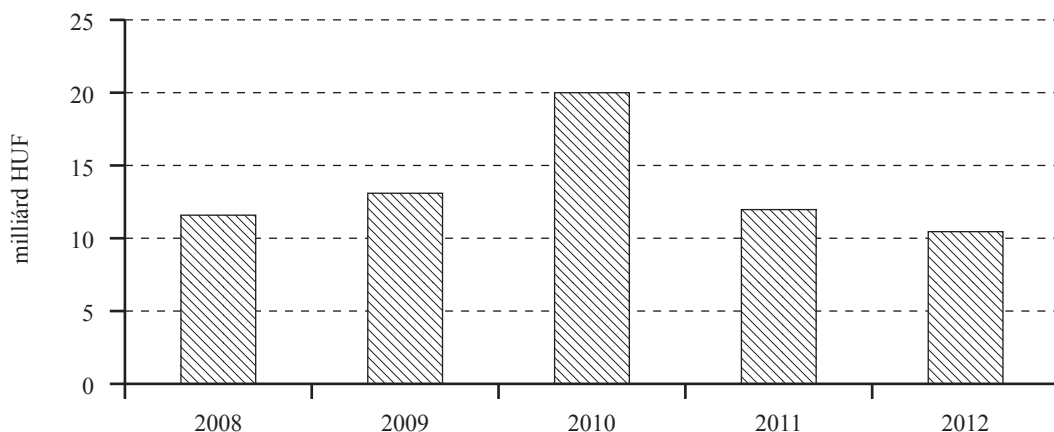
10. ábra: **Beruházási és fejlesztési hitelek és bruttó beruházások az egyéni gazdaságokban, 2008–2012**

Forrás: FADN adatok alapján készült az AKI Pénzügypolitikai Osztályán

Az egyéni mezőgazdasági vállalkozásoknál a szállítóállomány alacsony, ami abból fakad, hogy az egyének vagy készpénzzel fizetnek az inputokért, vagy integrátoron keresztül szerzik be azokat, így közvetlen kapnak hitelt a szállítóktól. Az egyéni gazdaságok szállítóállománya a vizsgált időszakban 10–20 milliárd forint között változott (11. ábra).

11. ábra: **Szállítók állománya az egyéni gazdaságokban, 2008–2012**

Forrás: FADN adatbázis alapján készült az AKI Pénzügypolitikai Osztályán

A legnagyobb hányadot az egyéni gazdaságok kötelezettségein belül az egyéb rövid lejáratú kötelezettségek tették ki. A számviteli kategória állományának értéke azért magas, mert az a számvitelileg ide tartozó tételeken túl az integrátori hiteleket is tartalmazza. Mivel az integrátorok TEÁOR-besorolása meglehetősen változatos⁸, az esetek többségében mezőgazdaságon kívüli tevékenység, az EU pedig nem ismeri az integrátor fogalmát, ezért adatot sem gyűjt róla, a gyakorlatban szinte képtelenség pontos adatot szerezni arra vonatkozóan, hogy az integrátorok mekkora nagy-

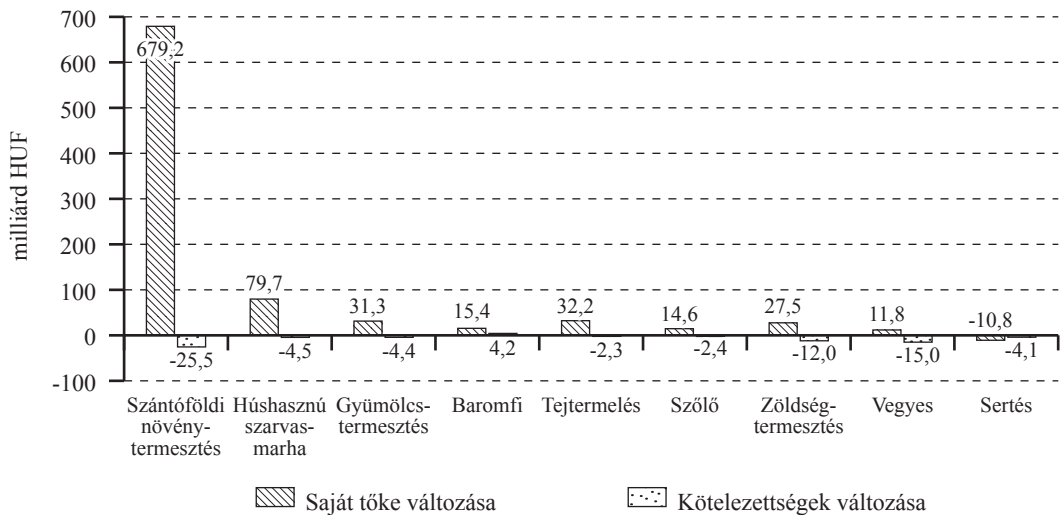
⁸ Integrátori tevékenységet a nagy, klasszikusan kereskedőként besorolt integrátorok nyújtanak, illetve egyes nagy mezőgazdasági Rt-k, kereskedők és élelmiszeripari cégek, amelyek ún. kisintegrátori tevékenységet is folytatnak (Kemény *et al.*, 2010).

ságrendben finanszírozzák a mezőgazdaságot. Adatgyűjtés az integrátori szervezetekre vonatkozóan utoljára 2007-ben volt, akkor több mint 700 szervezet vallotta magát integrátornak, amelyek zöme alapvetően a növénytermesztés integrálásával foglalkozott (Kemény *et al*, 2010). Becslések szerint a klasszikus, országosan ismert kereskedelmi integrátorok végzik a finanszírozás zömét, közel kétharmadát, kb. 70–100 milliárd forint nagyságrendben. A maradék egyharmadon többségében a kereskedői besorolású kisintegrátorok osztoznak, ennek összege 30–50 milliárd forint körül lehet⁹. Ennek a pénznek a túlnyomó része a növénytermesztéshez kapcsolódik (Kemény *et al*, 2010).

Mezőgazdasági alágazatok finanszírozásának helyzete

Az egyes alágazatok forrásszerkezete és annak változása markáns különbségeket mutatott 2008 és 2012 között. A szántóföldi növénytermesztésben – amely az egyéniek körében a teljes mezőgazdasági vagyon felét tudhatja magáénak – a saját tőke 723,5 milliárd forintról 1402,7 milliárd forintra emelkedett, azaz csaknem megduplázódott (!) a vizsgált időszakban (12. ábra). Ezalatt a kötelezettségek állománya 174,5 milliárd forintról 149,0 milliárd forintra (azaz mindössze 25,5 milliárd forinttal) mérséklődött, amelyet a saját tőke bővülés bőven fedezett. Hasonlóan alakultak a saját és idegen források a húshasznú szarvasmarha esetében is. A saját tőke 141,3 milliárd forintról 221,0 milliárd forintra nőtt, ami több mint 50 százalékos bővülést jelent, az idegen források közben 4,5 milliárd forinttal mérséklődtek, vagyis itt is érdemi nettó vagyonnövekedés következett be.

12. ábra: A saját tőke és az idegen források változása az egyéni gazdaságokban, 2008 és 2012

Forrás: FADN adatbázis alapján készült az AKI Pénzügypolitikai Osztályán

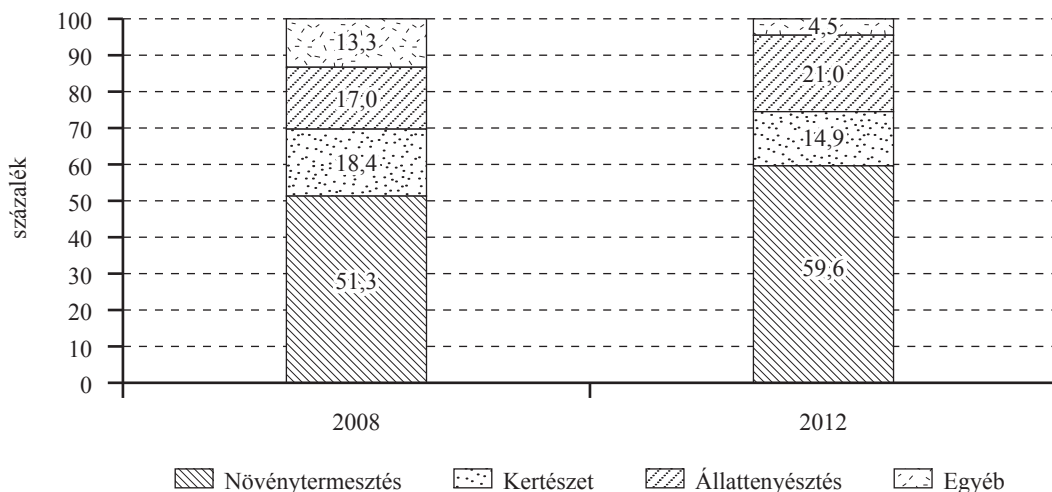
A többi ágazatban mindkét vagyonelem változása szerényebb méreteket öltött, igaz az ágazatok mérete is kisebb volt. A saját vagyon 20–40 százalékkal bővült a gyümölcsstermesztésben, a baromfi ágazatban, a tejtermelésben, a szőlő termesztésben és a zöldségstermesztésben. A növekedést az idegen tőke eltérő változása kísérte. A gyümölcsstermesztésben, a szőlőstermesztésben, a zöldségstermesztésben és a tejtermelésben az idegen tőke csökkent, de sokkal kisebb értékben, vagyis nettó vagyonnövekedést könyvelhettek el ezek a szakágazatok. A baromfiágazatban a saját források mellé további idegen források bevonására is szükség volt. A vegyes gazdaságok és a sertéságazat nettó vagyónvesztéséget szenvedett el, ez utóbbinál a saját tőke is csökkent (12. ábra).

⁹ A becslés elvégzéséhez bekértük a regisztrált integrátorok névsorát. Ez alapján állítottuk össze a legfontosabb integrátorok névsorát, majd ebből készítettük el a becslést.

A források két fő elemének alakulásában fellelhetők a támogatási rendszer hatásai. A pénzügyi válság időszakában a területalapú támogatások megvédték egyes ágazatokat a finanszírozási nehézségektől. A támogatási rendszer által preferált szántóföldi növénytermesztési ágazat saját vagyona olyan mértékű növekedést tudott elérni, amely mellett nem volt szüksége külső forrás bevonására. A támogatási rendszer kevésbé kedvezményezett, illetve egyáltalán nem preferált ágazatai, úgymint a kertészeti és állattenyésztési ágazatok (különösen a sertéstartás) ezzel szemben komoly nehézségekkel szembesültek. Ezek azok az ágazatok, ahol finanszírozási hiányosságok keletkeztek.

A szántóföldi növénytermesztés részesedése nőtt – az egyébként csökkenő összegű – hitelállományból. A szóban forgó ágazat egyébként is domináns 51,3 százalékos részaránya 2008 és 2012 között 59,6 százalékra emelkedett. A bankok a válság idején az alacsony kockázatú ügyfelek javára rendezték át hitelportfóliójukat. A stabil jövedelmet biztosító és folyamatosan emelkedő támogatások csak még vonzóbbá tették a szántóföldi növénytermesztéssel foglalkozó vállalkozásokat, miközben a kevésbé támogatott ágazati szereplők folyamatosan kiszorultak a finanszírozásból (13. ábra).

13. ábra: Az egyéni gazdaságok hitelinek megoszlása a főbb ágazatok között, 2008 és 2012

Forrás: FADN adatbázis alapján készült az AKI Pénzügypolitikai Osztályán

A beruházás színvonalát ágazatonként vizsgálva megállapítható, hogy a növénytermesztés kivételével valamennyi szegmensben elmaradt a nettó beruházás szintje az ágazati átlagtól (19. táblázat).

19. táblázat: Nettó beruházás a bruttó hozzáadott érték százalékában, 2008 és 2012

Ágazat	2008	2012
Növénytermesztés	22,0	31,8
Kertészet	3,6	10,2
Állattenyésztés	14,9	25,0
Egyéb	4,5	20,6
Összesen	14,6	25,9

Forrás: FADN adatbázis alapján készült az AKI Pénzügypolitikai Osztályán

Kérdőíves felmérés eredményei az egyéni gazdaságoknál

A keresleti oldal finanszírozási igényeinek megismerése céljából végzett kérdőíves felmérés a megkérdezett egyéni gazdaságoknál 3,43 milliárd forint finanszírozási hiányt tárt fel. A mintában szereplő gazdaságokra vetítve átlagosan ez 7,17 millió forint. Az összes igényből 48 százalék a szántóföldi növénytermesztésben, 21 százalék a kertészetben és 16 százalék az állattenyésztésben jelentkezett. Ennek a finanszírozási igénynek a 34 százaléka a 20 év alatti, 58 százaléka a 40 és 60 év közötti, 8 százaléka pedig a 60 év feletti korcsoportban merült fel. Továbbá a finanszírozási hiány 87 százaléka olyan termelőkhöz köthető, akik tevékenységükről nem vezetnek kettős könyvelést. A finanszírozási hiány méret szerinti megoszlása: 19 százalék a legkisebb méretkategóriában (6000 euró alatt), 37 százalék a 6000 és 25 000 euró közötti méretkategóriában, 11 százalék a 25 000 és 50 000 euró közötti méretkategóriában, és 33 százalék a vizsgált legnagyobb (50 000 euró feletti) méretkategóriában.

A külső finanszírozáshoz való hozzáférés akadályának két alapvető okot jelöltek meg az egyéni gazdaságok vezetői: az alacsony adósminősítést és a gyenge jövedelmezőséget (üzleti tervet). A válaszadók 40 százaléka nyilatkozott úgy, hogy nincs szüksége beruházási hitelre, vagy nem kíván beruházni (14 százalék) vagy a beruházást nem hitelből valósította meg (26 százalék). A többi egyéni gazdálkodónak (60 százalék) szüksége lett volna beruházási hitelre, de nem tudott ilyen hitelt igénybe venni a túl magas kamat miatt (24 százalék), a megfelelő hitelkérelem összeállításának képessége hiányában (17 százalék) vagy a bank elutasította hitelkérelmét (19 százalék). A legnagyobb akadályt egy beruházás megvalósításában a magas eladósodás jelentette a válaszadók körében. Továbbá még problémaként jelölték meg megtermelt termékeik értékesítési lehetőségeinek hiányát és a beruházás finanszírozásához nyújtott támogatás folyósításának bizonytalanságát.

A gazdálkodók beruházási terveire vonatkozó kérdéseinkre válaszolók 85 százaléka szeretne valamilyen beruházást megvalósítani, ebből 15 százalék megvalósíthatónak tartja beruházási elképzeléseit, 18 százalék úgy gondolja, hogy nincs lehetősége megvalósítani valamilyen beruházást és 52 százalék abban az esetben látja megvalósíthatónak, ha támogatásban részesül beruházása megvalósítása érdekében. A beruházást nem tervező gazdálkodók (15 százalék) 9 százaléka annak ellenére nem kíván fejleszteni, hogy lenne rá lehetősége. Azok a termelők, akik fejlesztési beruházást szeretnének megvalósítani a következő beruházási célokat részesítik előnyben: gépvásárlás (31 százalék), földvásárlás és telephelybővítés (29 százalék), technológia korszerűsítése (20 százalék), infrastruktúra, állattjóléti, környezetvédelmi (9 százalék), megújuló energia (8 százalék) és egyéb (3 százalék). Az egyéb beruházási céloknál piacra jutásuk fejlesztését, ültetvények telepítését, tenyészállat vásárlást, magtár építést, pince bővítést, valamint termelés és állatállomány bővítést jelöltek meg prioritásként.

Az elkövetkező 5 évben a megkérdezett egyéni gazdaságok 41 százaléka tervezi vállalkozása bővítését, 35 százaléka vállalkozáskorszerűsítést és 4 százaléka művelési ág váltást. Ugyanakkor a termelők 4 százaléka a gazdálkodás befejezését vagy átadását tervezi és 16 százaléka nem tervez semmilyen változtatást.

A külső források közül a termelők körében a legnépszerűbb a vissza nem térítendő támogatás, illetve a vissza nem térítendő támogatás kedvezményes hitellehetőséggel. Ezt követik az állami forrásból nyújtott kedvezményes hitelek és a kamattámogatással rendelkező piaci források. Banki hitelek, lízing, faktoring révén történő finanszírozás következik ezután a termelők preferencia sorrendjében. Amennyiben lehetőségük lenne az egyéni gazdálkodóknak tulajdonos bevonása révén történő forrásszerzésre és a befektetőnek 10 százalékos hozamelvárása lenne, a termelők 84 százaléka nem kívánna élni vele azért, mert nem ismer ilyen finanszírozási lehetőséget (22 százalék), vagy alacsonyabb jövedelmezőséggel gazdálkodik vállalkozása (14 százalék), vagy nem szeretnének külső tulajdonost (48 százalék).

A beruházási hitelek igénybevétele esetén a válaszadó termelők 36 százaléka 1 és 7,5 millió forint, 29 százaléka 7,5 és 15 millió forint, és 18 százaléka 15 és 30 millió forint közötti hitelintervallumot jelölte meg a külső finanszírozás kívánatos mértékének. A fennmaradó 17 százaléknak 30 millió forintnál nagyobb összegre lett volna szüksége. Birtokfejlesztési hitelfelvételkor a legtöbb termelő a 7,5 és 15 millió forint (31 százalék), és 1 és 7,5 millió forint (31 százalék) közötti külső forrásigényt jelölt meg. Ezt követi a 15 és 30 millió forint (18 százalék), a 30 és 50 millió forint (11 százalék) közötti, illetve az 50 millió forint feletti (9 százalék) külső forrásigény. A válaszadó egyéni gazdaságok 68 százalékanak gondot okoz 10 százalékos önrész biztosítása hitelfelvétel esetében. Ezért az egyéni gazdaságok többsége (86 százalék) nagy várakozással tekint a kormány terveiben szereplő kedvezményes pénzügyi eszköz bevezetésére.

A bevezetendő pénzügyi termékre vagy finanszírozási hiányra vonatkozó nyílt kérdéseinkre érkeztek általános problémákat felvető válaszok és a pénzügyi eszközre vonatkozó javaslatok. Az előbbi, általános problémák körében az alábbi észrevételeket kaptuk:

- Ha az állam nagyobb segítséget nyújtana az őstermelők, kisvállalkozások termékeinek értékesítésében, akkor bátrabban mernének hitelt igénybe venni vállalkozásuk fejlesztéséhez.
- Az állami földpályázatokon nem a több száz hektáros gazdaságokat kellene földhöz juttatni, hanem a fiatal, kisbirtokos vagy belépő gazdálkodókat.
- A növekedési hitelprogramhoz a kisebb gazdálkodók nem férnek hozzá a bankok egyedi feltételei miatt (79 hektárral rendelkező gazdaság nem kap NHP-t, mivel a banki elvárás 90 hektár; 50 millió forint alatti árbevételű 1 ha termálenergiával fűtött üvegház 8–10 munkahelyet hozna létre, exportértékesítés biztosított).
- Agrárbank létrehozását javasolják az egyéni gazdálkodók, mert a meglévő bankok, takarékszövetkezetek helyben a mezőgazdasági termelőknek nem nyújtják a piacon elérhető összes agrárszférát érintő pénzügyi terméket.
- Termőföld hitelből történő vásárlásának lehetővé tétele, illetve tanyafejlesztés, állattartó telepek fejlesztése és megújuló energia fejlesztése az elektromos áram nélküli tanyákon.
- Támogatás önerőként való elismerése.
- Két javaslat is arra vonatkozik, hogy a kisgazdaságoknak ki kellene dolgozni olyan pénzügyi konstrukciót, amely keretében az állam támogatja a fejlesztést, ennek fejében tulajdonossá válik és később a beruházó visszavásárolja a tulajdont az államtól (65 százalék támogatás 35 százalék hitel új pince létesítésére vagy üvegház fejlesztésre).

A pénzügyi eszközökre vonatkozó javaslatok:

- olyan pénzügyi eszközre lenne szükség, amelyet könnyen el lehet érni (gyors, olcsó ügyintézés, kisbetűs előírások nélkül),
- legyen lehetséges negyedéves vagy éves törlesztés is. Csak akkor fizesse vissza a gazdálkodó a tőkerészt, amikor azt jónak látja, amennyiben rendszeren törleszti a kamatköltségeket.
- a pénzügyi eszközt olyan közvetítők nyújtsák, akik szolgáltatnak,
- őstermelők számára és 45–50 év közötti gazdálkodóknak is legyen elérhető.

Társas gazdaságok

A társas gazdaságok összes forrása 2012-ben 2524,1 milliárd forint volt, 596,0 milliárd forinttal, mintegy 30 százalékkal több, mint 2008-ban, vagyis a szegmens a pénzügyi válság idején is tudta növelni vagyonát. A forrásállomány növekedésében az egyéni gazdaságokhoz hasonlóan a társas gazdaságoknál is a saját tőke játszott a főszerepet, ami 480,0 milliárd forinttal közel másfélszeresére nőtt, miközben a kötelezettségek 111,0 milliárd forinttal emelkedtek. A főbb tőkeelemek bővülése következtében nőtt az ágazat tőkeellátottsági mutatója, amely a korábbi 51,7 százalékról 58,5 százalékra változott. (20. táblázat).

20. táblázat: **A mezőgazdasági társas vállalkozások forrásainak összetétele, 2008 és 2012**

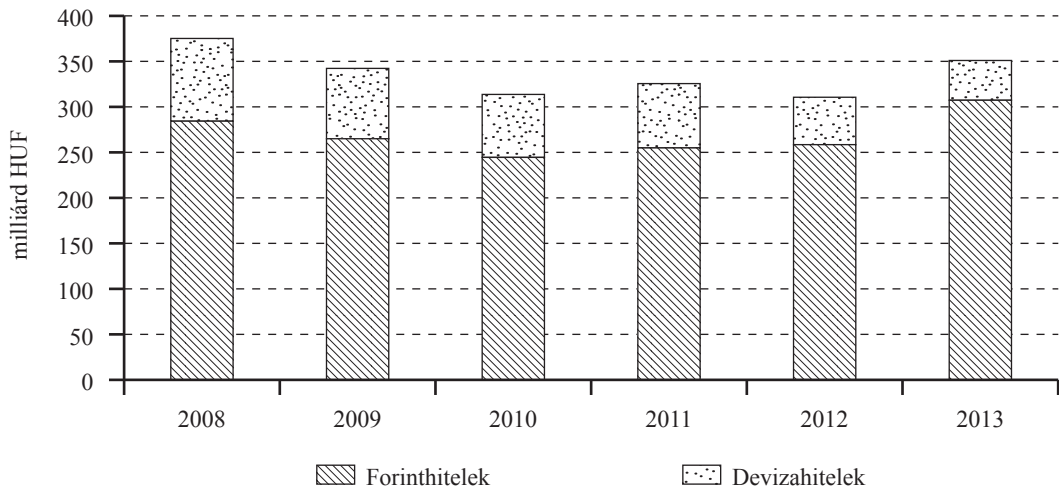
Megnevezés	Társas gazdaságok			
	2008		2012	
	milliárd HUF	százalék	milliárd HUF	százalék
Saját tőke	996,6	51,7	1 476,6	58,5
Kötelezettségek	873,8	45,3	984,8	39,0
Ebből: Hátrasorolt kötelezettség (tagi kölcsön)	12,6	0,7	18,1	0,7
Banki hitelek összesen	375,1	19,5	310,6	12,3
Szállítók	187,0	9,7	235,5	9,3
Egyéb rövid lejáratú kötelezettségek	256,3	13,3	334,2	13,2
Egyéb források	57,7	3,0	62,7	2,5
Összesen	1 928,1	100,0	2 524,1	100,0

Forrás: NAV adatok alapján az AKI Pénzügypolitikai Osztályán készült számítások

A kötelezettségeken belül a három fő finanszírozási elem az egyéb rövid lejáratú kötelezettségek, a banki hitelek, és a szállítók, azok súlya rendre 13,2, 12,3 és 9,3 százalék.

A mezőgazdaságban működő gazdasági társaságok **hiteleinek** értéke 2012 végén 310,6 milliárd forint volt, amely 2013 végére 350,9 milliárd forintra nőtt. A társas vállalkozások hitelállományát a pénzügyi válság kezdete óta folyamatos csökkenés jellemezte. Az ágazat hitelei 2008 évvége és 2013 közepe között a korábbi 375,1 milliárd forinthez képest 313,3 milliárd forintra estek vissza, ami összességében 16,5 százalékos csökkenést jelent 4,5 év alatt. A folyamatban érdemi változást a MNB Növekedési Hitelprogramja (NHP) jelentett, amelynek eredményeként 2013. végére a hitelek értéke ismét megközelítette a válság előtti szintet (14. ábra).

14. ábra: **A mezőgazdasági társas vállalkozások hitelei devizanem szerinti bontásban, 2008–2013**

Forrás: MNB adatok alapján készült az AKI Pénzügypolitikai Osztályán

Az I. szakasz 750 milliárd forintos keretösszegéből a nemzetgazdaság egészében 701 milliárd forint került kifizetésre. A mezőgazdaság – beleértve az egyéni és társas gazdaságokat, valamint a vadgazdálkodási, halászati és erdőgazdálkodási ágazatokat is – az NHP I. szakaszából 99,6 milliárd forinttal részesedett, ami a program teljes keretösszegének 14,2 százaléka. Ez az arány az ágazat

nemzetgazdasági szerepénél nagyobb mértékű részvételt jelent. Az első pillérből 84,9 milliárd forintot vett fel az ágazat (ez 18 százalékos részesedés), amelyből 48,0 milliárd új beruházási hitel, 36,9 milliárd pedig kiváltott hosszú hitel volt. A második pillérből, ami a devizahitelek átváltására szolgál, a mezőgazdaság a teljes keret 6,4 százalékaival, 14,7 milliárddal részesült (2. melléklet).

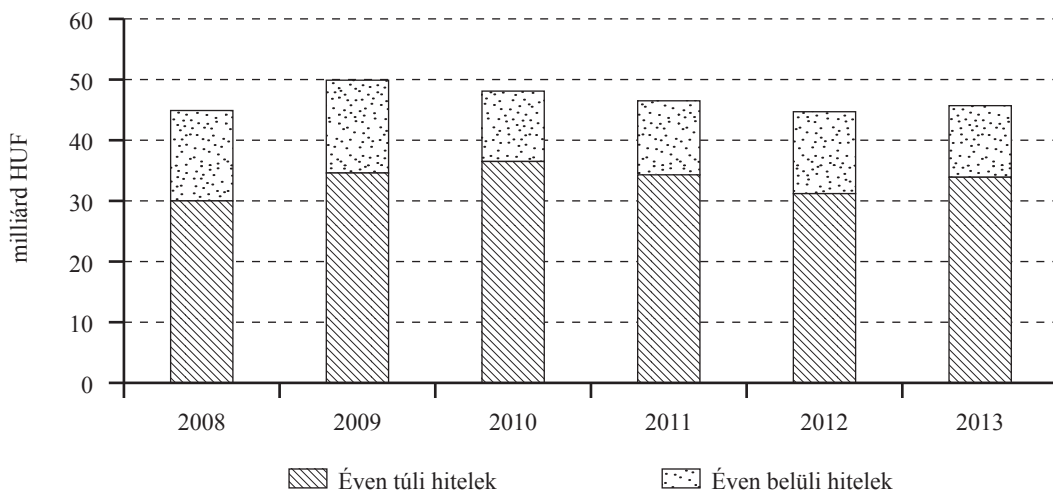
A mezőgazdasági társas vállalkozások az NHP-t jól ki tudták használni devizahitelek forinthitelekre történő cseréje érdekében is. A devizahitelek összege 55,9 milliárd forintról 39,2 milliárd forintra mérséklődött, így a nemzetgazdasági összevetésben korábban sem magas devizahitel-arány 10,7 százalékra mérséklődött.

A II. szakaszban – amely 2013. október és 2014. december között érhető el – 500 milliárd forint áll a vállalkozások rendelkezésére, amelyet a Monetáris Tanács akár 2000 milliárd forintig megemelhet. A II. szakasz feltételi szigorúbbak abban a tekintetben, hogy hitelkiváltásra fordított összeg nem haladhatja meg a hitelintézet által leszerződött összeg 10 százalékát. Jelentős változás továbbá a mezőgazdaság számára, hogy 2014. január elsejével az őstermelők és családi gazdálkodók számára is elérhetővé vált a konstrukció. Bővültek a forrás felhasználási lehetőségek is: a II. szakasz pénzügyi kerete lízing-, valamint faktoring finanszírozás céljára is felhasználhatóvá vált, így a kisebb méretű ügyfelek nagyobb eséllyel juthatnak forráshoz. A II. szakaszból 2014. április 30-ig közel 126 milliárd forint összegű szerződés kötésre került sor, amelynek 98 százaléka új hitel. Ezen belül a beruházási hitelek súlya 60 százalék, a forgóeszközöké 27 százalék, míg az EU-s támogatások előfinanszírozására folyósított hiteleké 18 százalék. A mezőgazdaság részesedése a II. szakasz eddigi kifizetéseiből is magas, 28 százalék.

Mint az már az egyéni gazdaságok finanszírozásával összefüggésben is említésre került a takarékszövetkezetek a mezőgazdaság hitelezése szempontjából különösen fontos szereppel bírnak. Ezt jól kifejezi, hogy míg nemzetgazdasági szinten a banki társas vállalkozási hitelportfólióban 5–7 százalék a mezőgazdasági hitelek aránya, addig a takarékszövetkezeteknél 15–25 százalékos arány figyelhető meg (Kemény *et al.*, 2010). Ügyfélkörük a kisebb vállalkozásokat fedi le, és személyes kapcsolataik, ismeretségük révén olyan termelők is hitelhez juthatnak, akik a nagybankok hitelminősítésének nem tudnak megfelelni.

A takarékszövetkezetek állományában lévő mezőgazdasági hitelek értéke 2008 és 2013 között stabilan 45–50 milliárd forint között alakult (15. ábra), amely nagyságrendileg a társas mezőgazdasági állomány 12–14 százaléka.

15. ábra: A takarékszövetkezetek mezőgazdasági hitelállományának alakulása, 2008–2013

Forrás: MNB adatok alapján készült az AKI Pénzügypolitikai Osztályán

A gazdasági válságot követő hitelkínálat-visszafogás különösen a hosszú távú hitelezést sújtotta, hiszen a bankok a bizalomvesztés miatt jóval kevésbé voltak hajlandóak hosszú távú hitelt adni ügyfeleiknek, mint korábban. A beruházások finanszírozására gyakorolt főbb hatások Kemény *et al.* (2010) nyomán a következőkben foglalhatók össze:

- A legnagyobb problémákat a hosszú átfutási idejű, jelentős anyagi áldozat árán elindított nagy projektek szenvedték el. Ezen esetekben hiába nyerték el a vállalkozások a projektjükhez az uniós támogatást, a bankok e hiteligénylések igen jelentős részében visszautasították a projekt finanszírozását. Egyes mezőgazdasági alágazatok esetében – mint az állattenyésztés (különösen a sertés, tej) – erősen visszafogták a hitelkihelyezéseiket a bankok, és csak a nagyon jó, nagyon régi ügyfelek halaszthatatlan (pl.: trágyatároló) beruházásait voltak hajlandóak finanszírozni.
- A kamatok emelkedése és a források drágulása nem csak a meglévő, hanem a tervezett beruházási hiteleket és beruházásokat is súlyosan érintette. A meglévő hitelek esetében a forrásköltségek emelkedése mind forintban, mind devizában elérte a 3 százalékpontot (előbbinél a jegybanki kamatemelés, utóbbinál az árfolyamgyengülés és a bankközi piacon szereshető források kamatemelkedése hatására).
- Minden banknál sűrítették a meglévő devizahitelek monitoringját (fél, negyedéves gyorsjelentések), annak érdekében, hogy időben észleljék, ha a cégek fizetési nehézségekkel szembesülnének. Az ügyfeleknél bevezették a devizahitel-limitálást: a forint-árfolyamgyengüléssel párhuzamosan növekvő törlesztő részlet-teher limitálására árfolyam-biztosítást írtak elő, vagy bizonyos árfolyamgyengülés felett automatikusan fedezetnövelésre kötelezték a cégeket. Jelentősen változott a devizafinanszírozáshoz való hozzáállás: a válság hatására egyes bankok már csak olyan ügyfeleknek adtak devizahitelt, amelyek devizabevétellel is rendelkeztek. Ez viszont azt jelentette, hogy az alacsonyabb (deviza-) kamattal számolt, ezért jobb megtérülést mutató beruházások most már csak magasabb, jellemzően forintalapú hitelt kaphattak, így az amúgy is hosszú megtérülést mutató beruházások jövedelmezősége még inkább romlott (nem is beszélve azon ágazatokról, ahol a jövedelmezőség negatív tartományba süllyedt).
- A gazdasági és pénzügyi válság hatására a projekthitelezés jelentősen csökkent Magyarországon¹⁰. Ez az agrárgazdaságra azért különösen káros, mert a 2007-ben indult Új Magyarország Vidékfejlesztési Program (ÚMVP) keretében több százmilliárd forint értékű állattenyésztési, kertészeti, növénytermesztési és mikroállalkozás-fejlesztési beruházás nyert Európai Unió támogatást. Ezeknek egy része zöldmezős beruházás, ahol a beruházásra létrehozott projektcégek új, korszerű növényházakat vagy állattartó telepeket szerettek volna építeni. A kereskedelmi bankok 2009 elejétől kezdve nem finanszírozták megfelelő mértékben ezeket a projekteket, beruházási hiteleket jellemzően csak a korábbi ügyfeleiknek adtak, azoknak is megnövelt jelzálogfedezet mellett.

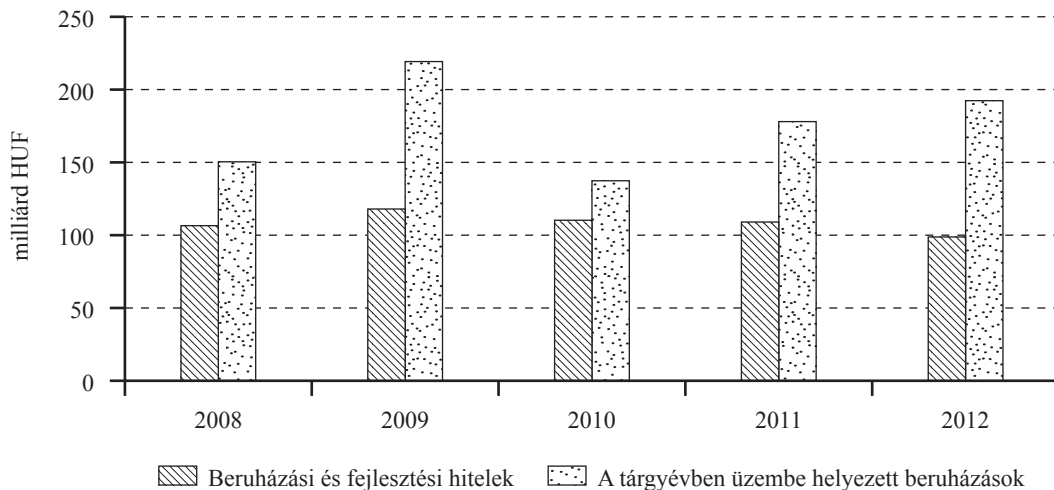
A közvetlen banki finanszírozás esetében elmondható, hogy a pénzintézeti hitelbírálat (sokszor rugalmatlansága miatt) nem tudja kellőképpen figyelembe venni azokat az ágazati sajátosságokat, amelyek a mezőgazdaság esetében fennállnak. Más iparágaktól különbözik a megtérülési idő, a vagyoni helyzet, és a vagyon mobilitása is, mindez pedig korlátozott mértékben teszi csak lehetővé a beruházási hitelezést főként a kisebb, állattartó és zöldség-gyümölcsstermelő gazdaságok számára.

A hosszú lejáratú hitelek állománya felsoroltak hatására folyamatosan lecsökkent, 215,3 milliárd forintról 186,0 milliárd forintra esett vissza 2008 és 2012 között. A negatív trend 2013-ban változtatott irányt, az NHP eredményeként a beruházási hitelek értéke 2013. év végére 236,6 milliárd forintra emelkedett.

¹⁰ A projektfinanszírozással foglalkozó három lábjegyzet Keszthelyi Szilárd és Pesti Csaba kutatásának eredménye.

A beruházási hitelek és a beruházások alakulását összevetve a társas vállalkozásokra is igaz az, hogy a kettő tendenciájában nem fedezhető fel együttmozgás. A beruházási hitelek értéke valameny-nyi évben elmaradt a beruházásokétól, illetve míg a beruházási hiteleket egy szűkülő trend jellemezte az utolsó három évben, addig a beruházások állományát növekedés (16. ábra).

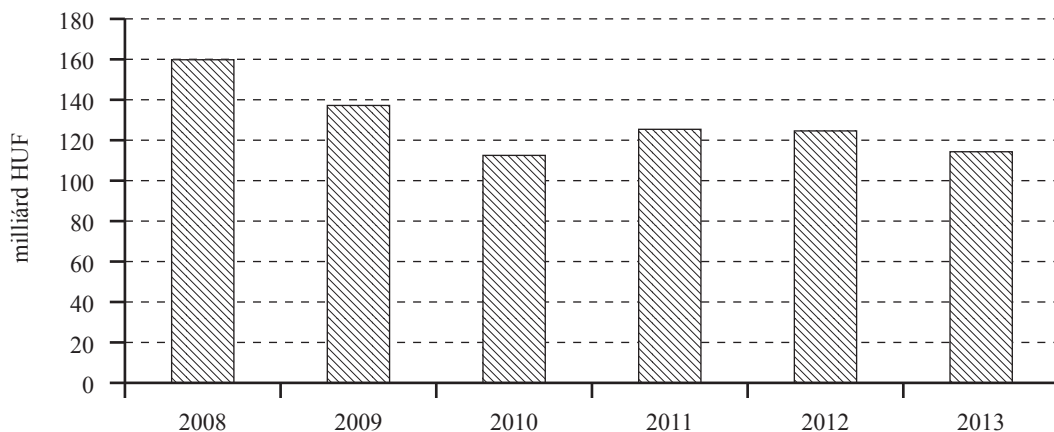
16. ábra: A mezőgazdasági társas vállalkozások beruházási hitelei és beruházásai, 2008–2012

Forrás: NAV adatok alapján készült az AKI Pénzügypolitikai Osztályán

A társas vállalkozások rövid lejáratú hitelei az elmúlt hat évben folyamatosan csökkentek. Az állomány értéke a 2008.évi 159,8 milliárd forintról 2013-ra 114,3 milliárd forintra mérséklődött. A rövid lejáratú hitelezés csökkenésének háttérében több tényező is meghúzódik, úgymint a bankok csökkenő hitelezési hajlandósága, egyes eszközök szerepvesztése (pl: közraktári hitelek), más olcsóbb rövid távú finanszírozási lehetőségek jobb kihasználása (pl: szállítók), illetve a területalapú támogatások növekvő szerepe a vállalkozások saját és banki finanszírozásban (pl: faktoring) (17. ábra).

17. ábra: A társas vállalkozások rövid lejáratú hiteleinek alakulása, 2008–2013

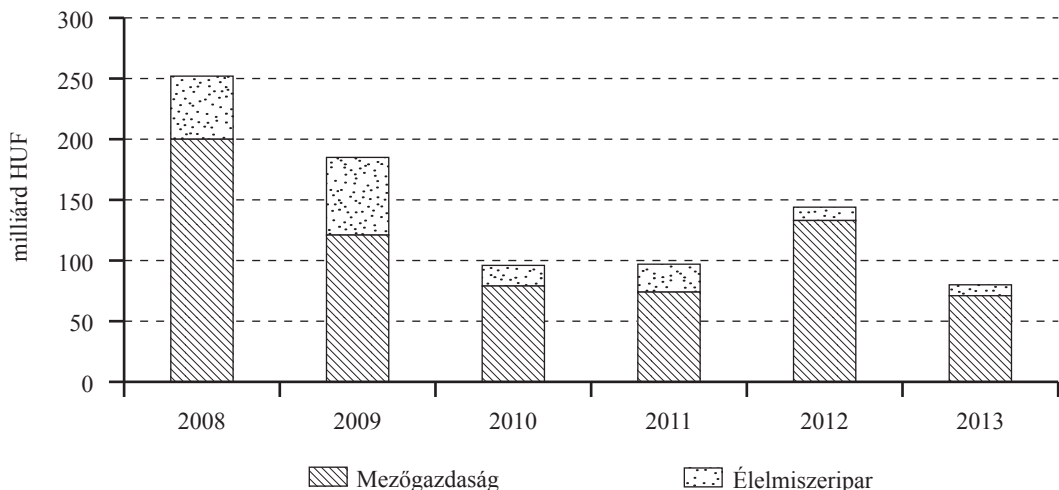

Forrás: MNB adatok alapján készült az AKI Pénzügypolitikai Osztályán

A közraktári hitelezés speciális forgóeszköz-finanszírozási forma, amelynek lényege likviditásnövelő funkciójában rejlik. Azon vállalkozások finanszírozásában tölt be fontos szerepet, amelyek tevékenységét a szezonálitás jellemzi. Így többek között a mezőgazdasági és élelmiszeripari termelők, továbbá az ipari, építőipari és gépipari termékek készítői, forgalmazói és felhasználói élnek ezzel a lehetőséggel.

A kibocsátott közraktárjegyek összértéke 2004 és 2008 között nagyságrendileg 200–300 milliárd forint volt. A 2008. évi állomány kiemelkedőnek számított, az aktivitás a mezőgazdasági termékek 2007. évi dinamikus emelkedésének köszönhető. A következő évben (2008-ban) 19 százalékponttal csökkent az állomány értéke, amely elsősorban a közraktározott áruk között előkelő helyen szereplő gabona- és olajosmag-félék árcsökkenése miatt következett be. Ezt követően folyamatos mérséklődés vette kezdetét. A csökkenés oka, hogy 2008 végén a terményárak csökkenésével a bankok hitelei mögül eltűnt a fedezet, a korábban 40–50 ezer forintos áron bevett búzára adott 40 ezer forintos hitellel szemben ekkor már csak 25–30 ezer forintos búza állt szemben. A bankok által elszenvedett veszteség, illetve egyéb, a gabonával történt visszaélések miatt a bankok bizalma megrendült, s drasztikusan megszigorították a közraktári hitelezést (Kemény, 2010). Másik ok, hogy az elsősorban növénytermesztési ágazatban alkalmazott finanszírozási forma igénybe vevői a földalapú támogatásban is részesülő termelők voltak, akik fokozatosan elmaradtak a közraktárak ügyfelei közül. Az időszak utolsó évében, 2013-ban ismét csökkent a kibocsátott közraktárjegyek értéke 144 milliárd forintról 86 milliárd forintra. Ekkor elsősorban az NHP miatt, a nagy- és közepes vállalkozások érdeklődése a készletfinanszírozás helyett a beruházási típusú finanszírozás felé fordult. Becslések szerint 2013-ban a kibocsátott közraktári jegyekből nagyságrendileg 65 milliárd forintot használtak fel hitelfedezetként, amelyet a bankok jellemzően 70–80 százalékon finanszíroztak. Ez azt jelenti, hogy a közraktári hitelek értéke 45–52 milliárd forintra becsülhető (18. ábra).

18. ábra: A mezőgazdaságban és élelmiszeriparban kibocsátott közraktárjegyek értéke, 2008–2013

Forrás: Közraktári beszámolók

A raktározott áru tekintetében meghatározóak a gabonafélék és az olajos magvak. A közraktári termékek 83 százaléka mezőgazdasági termék volt 2013-ban, 11 százaléka élelmiszeripari termék, és 6 százaléka ipari termék. Ezen arányok azonban nem tükrözik a finanszírozást igénybe vevő ágazatokat. A Bankszövetséggel folytatott mélyinterjú alapján kiderült, hogy a közraktári hitelállomány nagyságrendileg 60 százaléka kereskedőkhöz és élelmiszer-feldolgozókhöz köthető, a fennmaradó 40 százalékon osztozik a növénytermesztés és állattenyésztés, melyek közül ez utóbbi a dominán-

sabb. A közraktározással járó többletköltségek miatt a hiteltermék igénybe vétele csak egy bizonyos termékvolumen és hitelösszeg felett gazdaságos. Ebből adódik, hogy az ügyfelek jellemzően társas vállalkozások, amelyek a mikroállalkozások feletti méretkategóriához tartoznak.

A közraktározás ideje a közraktározásról szóló törvény szerint legfeljebb 12 hónap lehet. Számos esetben a letevők ki is használják a rendelkezésükre álló maximális időtartamot, sőt esetenként új közraktári szerződést kötnek ugyanazon termékre, amelynek háttérében általában hitel-visszafizetési nehézségek állnak. A Közraktári Felügyelet adatgyűjtése szerint a közraktári szerződéseket 2013-ban átlagosan 24 hétre kötötték, és 25 hét elteltével váltják vissza a kiállított közraktári jegyeket (Kemény *et al.*, 2010).

A mezőgazdaság hitelállományában markáns hányadot tesznek ki a kedvezményes hitelek. A kedvezményes hitelek nyújtásának lehetőségei az EU csatlakozás óta nagyon korlátozottak, mert az Uniós szinten irányított, a többi ágazattal szemben magas támogatásokat biztosító agrárpolitika kevés mozgásteret hagyott a tagállamoknak saját hatáskörben további támogatások nyújtására. A hitelprogramok keretében nyújtott állami támogatásokra vonatkozó uniós szabályok gátat szabnak a jelentősen nagyobb támogatástartalmú hitelprogramok indításának. Kedvezményes finanszírozást alapvetően az MFB által működtetett kedvezményes hitelkonstrukciók, valamint a költségvetési kamat és/vagy kezési díjtámogatással működő egyéb agrárfinanszírozási programok igyekeznek biztosítani, amelyeket jelenleg a 2013-ban elindított Növekedési Hitelprogram is kiegészít.

Az elérhető támogatástípusok (Agrárjelentés, 2013):

- kedvezményes hitel – állami támogatás mellett igénybe vehető hitelkonstrukció;
- kamattámogatás – az állam által nyújtott olyan támogatási forma, amely a hitel kamatának fizetéséhez nyújt segítséget, amennyiben a hiteligénylő bizonyos feltételeknek eleget tud tenni;
- kedvezményes kezességvállalás – a normál piaci feltételekhez képest alacsonyabb kezességvállalási díj mellett nyújtott garancia;
- kezességvállalási díjtámogatás – garanciaszervezetek által vállalt készfizető kezességek kezességi díjához, illetve ezen ügyletek módosításához igénybe vehető vissza nem térítendő állami támogatás.

E kedvezményes eszköztárra támaszkodva a mezőgazdasági és élelmiszeripari vállalkozások a következő hitelprogramokban részesülhettek:

- az MFB által működtetett kedvezményes agrárfinanszírozási programok;
- költségvetési kamat- és/vagy kezési díjtámogatással működő egyéb agrárfinanszírozási programok;
- döntően Magyarország uniós csatlakozása előtt bevezetett, kamattámogatás és esetenként állami kezességvállalás mellett működő, jelenleg már kifutás alatt álló hitelprogramok;
- kedvezményes kezességvállalás és kezességvállalási díjtámogatás.

Az MFB által működtetett agrárfinanszírozási programok közös eleme a szektorális irányultság, amelynek alapján biztosított, hogy a program forrásait csak a megcélzott hitelfelvevői kör veheti igénybe a feltételrendszerben meghatározott célra. Az MFB Zrt. által felszámított kedvezményes kamat a hitelprogramok esetében a bevont devizaforrások és a piaci forint kamatszint különbözetén alapszik. A hitelprogramok forint hitelre deviza kamatot számítanak fel, és amennyiben az MFB Zrt.-nek abból vesztesége származik, a központi költségvetés egy árfolyam-garancia megállapodás alapján számára azt megtéríti.

Az MFB az elmúlt években számos kedvezményes hitelprogramot indított, amelyből közvetlenül vagy közvetítőkön keresztül részesültek a mezőgazdasági és élelmiszeripari vállalkozások is.

Ezek a programok következők (A programok tartalmi elemeiről rövid összefoglalás szerepel a 4. mellékletben):

- Új Magyarország Agrárfejlesztési Hitelprogram,
- Új Magyarország TЭСZ Forgóeszköz Hitelprogram,
- Agrár Forgóeszköz Vis Maior Hitelprogram,
- MFB Agrár Forgóeszköz Hitelprogram,
- MFB Fagykár 2011. Forgóeszköz Hitelprogram,
- MFB Élelmiszeripari Forgóeszköz Hitelprogram,
- MFB Vállalkozásfinanszírozási Program,
- MFB Kisvállalkozói Hitel.

Az MFB egyaránt kínál forgóeszköz és beruházási hiteleket, amelyek az MFB Fagykár 2011. Forgóeszköz Hitelprogram kivételével mind refinanszírozásos konstrukcióban működnek, illetve bizonyos esetekben az MFB közvetlenül is végez hitelnyújtási tevékenységet. Az MFB Fagykár 2011. Forgóeszköz Hitelprogram forrásait a közvetítő hitelintézetek jutalékos rendszerben, megbízási díj ellenében közvetítették a kedvezményezetteknek.

A mezőgazdasági ágazat vállalkozásai által igényelt és jóváhagyott kedvezményes MFB hitelek értéke 2013. december 31-én 48,6 milliárd forintot tett ki, melynek 97,5 százaléka a társas vállalkozások fejlesztését segítette, míg az egyéni vállalkozások kevesebb mint 0,5 milliárd forint állománnyal rendelkeztek. A társas vállalkozásokon belül lényegében a teljes hitelállomány egészét a kkv-k használták fel (21. táblázat).

21. táblázat: **Befogadott és jóváhagyott MFB hitelek a mezőgazdaságban, 2013**

milliárd HUF

Megnevezés	Szántóföldi növény- termesztés		Kertészet		Állattenyésztés		Egyéb		Összesen	
	Befo- gadott	Jóvá- hagyott	Befo- gadott	Jóvá- hagyott	Befo- gadott	Jóvá- hagyott	Befo- gadott	Jóvá- hagyott	Befo- gadott	Jóvá- hagyott
Egyéni gazdaságok	0,33	0,28	0,00	0,00	0,10	0,04	0,00	0,00	0,43	0,32
Társas vállalkozások	29,50	26,20	2,16	1,36	14,85	12,00	8,93	7,85	55,43	47,41
ebből:										
Mikrovállalkozás	13,22	11,74	1,09	0,90	2,63	2,26	3,80	2,92	20,75	17,82
Kisvállalkozás	10,14	9,01	0,78	0,24	5,62	4,35	3,16	3,11	19,70	16,72
Közép-vállalkozás	6,14	5,44	0,29	0,23	6,57	5,35	1,96	1,82	14,95	12,84
Nagyvállalkozás	0,00	0,00	0,00	0,00	0,03	0,03	0,00	0,00	0,03	0,03
Nem besorolható ^{a)}	0,26	0,23	0,01	0,00	0,09	0,09	0,08	0,02	0,43	0,33
Összesen	30,10	26,71	2,17	1,36	15,03	12,12	9,01	7,87	56,30	48,06

^{a)} Nem besorolható, nem ismert, nonprofit vállalkozások.

Forrás: MFB adatok alapján készült az AKI Pénzügypolitikai Osztályán

Szakágazati bontásban a szántóföldi növénytermesztéssel foglalkozó vállalkozások vették igénybe a hitelek több mint felét, mintegy 27 milliárd forintot. Az állattenyésztési ágazat 12,1 milliárd forinttal részesedett, a kertészeti tevékenységet folytató vállalkozások 1,4 milliárd forinthez jutottak, amely a jóváhagyott állomány értékének csupán 2,8 százaléka.

Speciális forgóeszköz finanszírozást tesz lehetővé az Agrár Széchenyi Kártya, amely a mezőgazdasági szektorban dolgozó, valamint erdő-, vad- és halgazdálkodással kapcsolatos tevékenységet végző gazdasági társaságok, szövetkezetek, egyéni vállalkozók, valamint családi gazdálkodók,

őstermelők részére kialakított, kedvezményes feltételrendszerű, állami kamat- és kezességi díjtámogatásban részesített hitelkonstrukció. Az agráriumban működő vállalkozások számára a program 2011-ben vált elérhetővé. Az ASZK keretében megkötött folyószámlahitel-szerződésekhöz az állam évi 4 százalékpont kamattámogatást és 50 százalék garanciadíj támogatást nyújt. A Program egyre népszerűbb, az igényelt hitelek jelentősen meghaladják a leszerződött hitelállomány nagyságát.

A mezőgazdasági szektorban leszerződött ASZK hitelkeret nagysága 2013. év végén 6,6 milliárd forint volt, amelyből 4,7 milliárd forintot az egyéni gazdaságok, 2 milliárd forintot pedig a társas vállalkozások vettek igénybe (22. táblázat).

Az ASZK-t leginkább családi gazdaságok vették igénybe, de számottevő volt az egyéni vállalkozók és mikro-vállalkozások részesedése is. Az ágazatok közül mind az egyéni gazdaságoknál, mind a társas vállalkozásoknál a kertészeti ágazatban volt a legalacsonyabb a folyószámla-hitel értéke, összesen 0,4 milliárd forint. A szántóföldi növénytermesztés és az állattenyésztés ágazatokban 1-1 milliárd forint értékű hitelt helyeztek ki a hitelintézetek, vagyis a legnagyobb hányad, több mint 4 milliárd forint az egyéb kategóriába sorolt vállalkozások finanszírozását segítette.

22. táblázat: **Agrár Széchenyi Folyószámla-hitelkeret állomány kumulált nagysága a mezőgazdaságban és az élelmiszeriparban (2013. december 31.)**

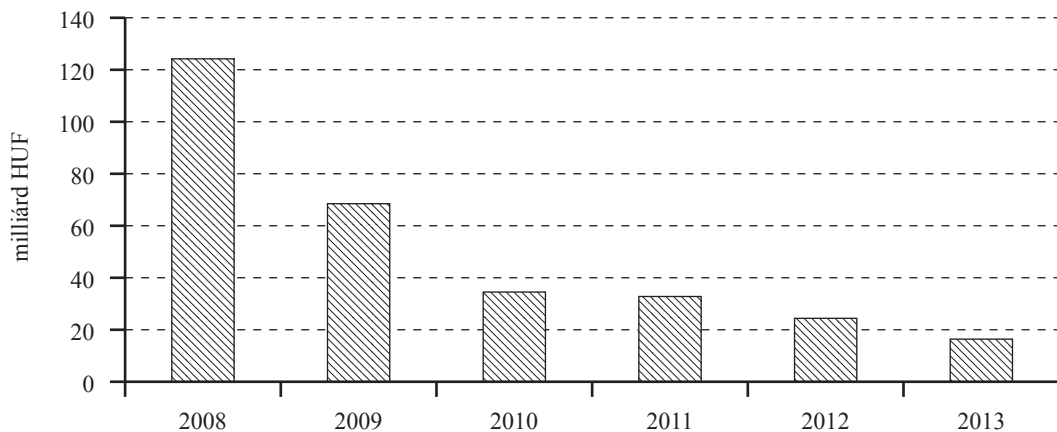
Ágazat	Egyéni				Társas		
	Őstermelő	Egyéni vállalkozó	Családi gazdaság	Összesen	Mikro-vállalkozás	Kis-vállalkozás	Összesen
Mezőgazdaság	0,43	1,49	2,65	4,57	1,62	0,37	1,99
ebből:							
Szántóföldi növénytermesztés	0,01	0,29	0,30	0,59	0,32	0,11	0,43
Kertészet	0,01	0,09	0,01	0,10	0,19	0,09	0,28
Állattenyésztés	0,14	0,26	0,29	0,68	0,31	0,04	0,35
Egyéb	0,28	0,86	2,05	3,19	0,80	0,14	0,94
Élelmiszeripar	0,02	0,05	0,09	0,16	0,04	0	0,04
Összesen	0,45	1,54	2,73	4,73	1,66	0,37	2,03

Megjegyzés: Az „Egyéb” kategóriába a következő ágazatok tartoznak: növényi szaporítóanyag termesztése, vegyes gazdálkodás, növénytermesztési szolgáltatás, állattenyésztési szolgáltatás, betakarítást követő szolgáltatás, vetési célú magfeldolgozás, vadgazdálkodás, vadgazdálkodási szolgáltatás, erdészeti, egyéb erdőgazdálkodási tevékenység; fakitermelés, vadon termő egyéb erdei termék gyűjtése, erdészeti szolgáltatás. Forrás: KAVOSZ adatok alapján készült az AKI Pénzügypolitikai Osztályán

Az élelmiszeripari ágazat vállalkozásai 2013 negyedik negyedévében mindössze 200 millió forint folyószámlahitel-keretet igényeltek az Agrár Széchenyi Kártya Programból, amelyből 163 millió forint az egyéni gazdaságokhoz, 37,5 millió forint a társas vállalkozásokhoz került.

Habár már a kifutás fázisában van, mindenképpen említést kell tenni a döntően Magyarország uniós csatlakozása előtt bevezetett, kamattámogatás és esetenként állami kezességvállalás mellett működő hitelprogramokról, amelyek állománya évről évre csökken, és 2013. év végén már csak 16,4 milliárd forintot tett ki (19. ábra). A jelenleg kint lévő hitelállomány szinte teljes egészében 2004 előtti időszakra megmaradt kötelezettségvállalásokból ered.

19. ábra: **Kifutott kamattámogatott hitelek és kölcsönök állományának alakulása, 2008–2013**

Megjegyzés: Az ábra a régi, kifutó hitelállomány értékeit tartalmazza, beleértve a még jelenleg is működő 114/2008. (IX.5.) FVM r. alapján beruházási és lízing kamattámogatást is.

Forrás: VM adatok alapján készült az AKI Pénzügypolitikai Osztályán

A hitelállomány legnagyobb része, 8,6 milliárd forint a 25/2004. (III. 3.) FVM rendelet alapján felvett birtokfejlesztési hitel, további 4,3 milliárd forintot tesznek ki a családi gazdálkodók kedvezményes hitelei (317/2001. (XII. 29.) Korm. rendelet), valamint 1,3 milliárd forintot az Európa terv Agrár-hitelek (6/2004. (I. 22.) FVM rendelet). A hitelállományhoz kapcsolódó kezességvállalás 2013 végén 0,7 milliárd forint volt.

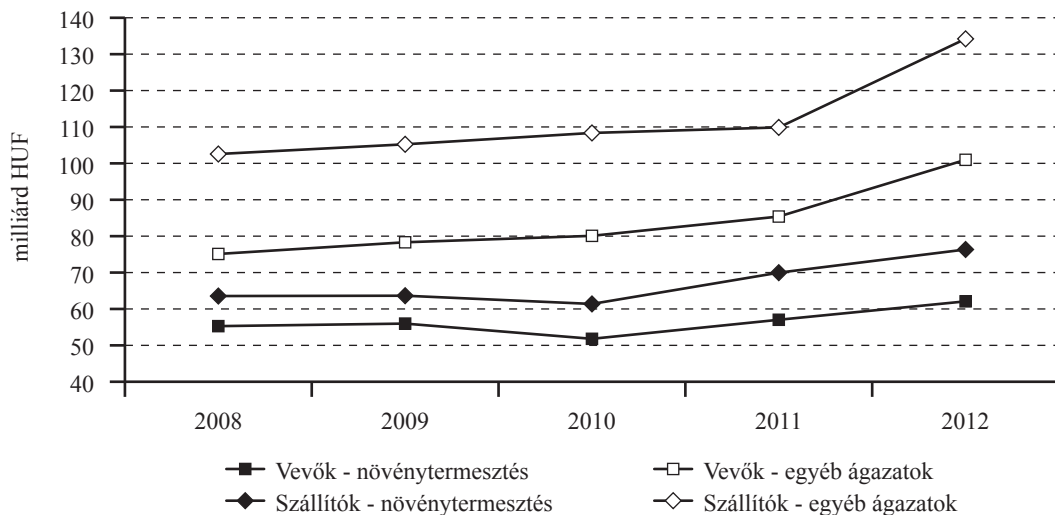
A költségvetési kamat- és kezelési díjtámogatással működő egyéb agrárfinanszírozási programok közül jelenleg a 114/2008 (IX.5.) FVM rendelet alapján kibocsátott beruházási és lízing kamattámogatás érhető el, amelyhez kapcsolódóan 2013-ban 475,8 millió forint kamattámogatás kifizetésére került sor.

A szállítói finanszírozás jelenti a mezőgazdaság idegen forrásainak másik jelentős tételét a bankok mellett. A mezőgazdasági társas vállalkozások szállítói állománya 2008 és 2012 között 166,1 milliárd forintról 210,6 milliárd forintra bővült, vagyis egynegyedével nőtt. A növekedés nagyrészt a növénytermesztési ágazatokon kívüli szegmensben következett be, ahol kénytelenek voltak a rövid távú finanszírozásban a szállítókat is kihasználni. A szántóföldi növénytermesztés részesedése a teljes szállítóállományból 2008-ban még 37,7 százalék volt, amely 2012-re 35,6 százalékra mérséklődött. A szállítók változása mindkét szegmensben a vevőkkel összhangban történt (20. ábra). A vevők állománya végig elmaradt a szállítóktól, ami jelzi, hogy a vevők finanszírozásán túl még többletlikviditáshoz is jutottak a mezőgazdasági vállalkozások.

A gazdasági társaságoknál, szervezeteknél a hátrasorolt kölcsön más jelentőséggel bír, mint az egyéni gazdaságokban. A szabályozásból adódik, hogy a gazdasági társaságok esetében jelentős adóteher hárul a tagi kölcsön hozamára, míg a szervezeteknél ennél enyhébb a szigor. Ennek megfelelően, míg a gazdasági társaságoknál csak a gazdasági kényszer hatására merül fel a tagi kölcsön, addig a szervezeteknél egy közös lehetőség ez a forma. A társas vállalkozásoknál jellemzően az alárendelt kölcsöntőke jelenik meg ezen a soron.

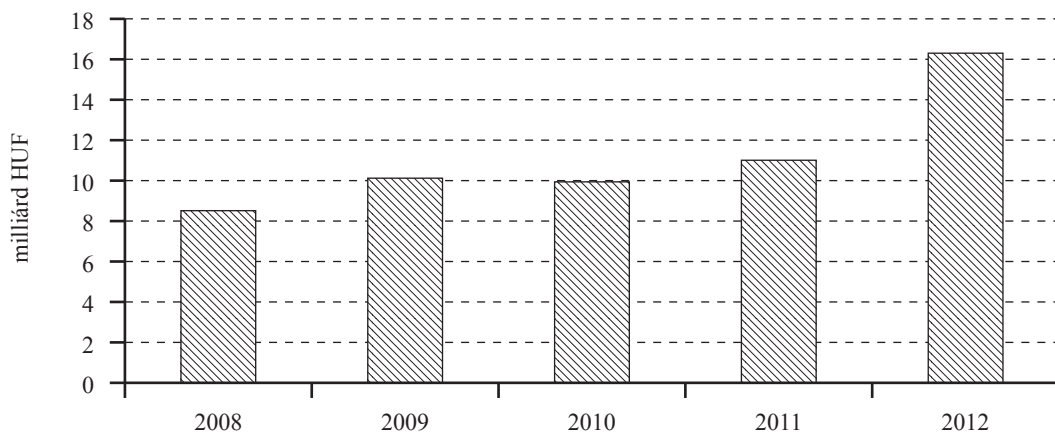
A társas vállalkozások rendelkezésére álló források közül a hátrasorolt kötelezettségek aránya rendkívül csekély, nem éri el az 1 százalékot. A forintban kifejezett értéket tekintve 2008 és 2012 között folyamatosan növekvő tendenciát követve 8–16 milliárd forint között alakult (21. ábra)

20. ábra: Vevők és szállítók a mezőgazdasági társas vállalkozások mérlegében, 2008–2012

Forrás: NAV adatbázis alapján készült az AKI Pénzügypolitikai Osztályán

21. ábra: A társas mezőgazdasági vállalkozások hátrасorolt kötelezettségeinek alakulása, 2008–2012

Forrás: NAV adatbázis adatai alapján készült az AKI Pénzügypolitikai Osztályán

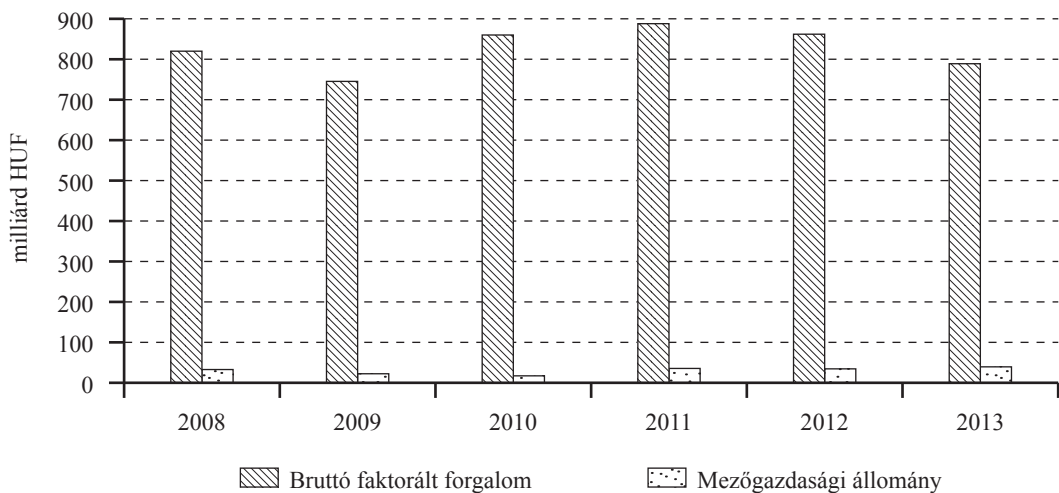
Factoring finanszírozás előnye abban rejlik, hogy a követelés nagyobbik hányada azonnal rendelkezésre áll, egy külső cég vállalja magára a vevői követeléskezelés minden felelősségét és problematikáját. A faktorálás további előnye a hitellel szemben, hogy nem igényel kezességet és egyéb zálogot, így a finanszírozott cég nem válik függővé a banktól, illetve nem kell olyan súlyú hitelbírálattal szembeülnie, mint egy bankhitel esetén, ugyanakkor hátránya, hogy viszonylag drága finanszírozási forma.

Egy nagyvállalat megfelelő erőforrásokkal rendelkezik ahhoz, hogy külön részleg figyeljen a vevőállományra. Minél kisebb a vállalat, annál nagyobb problémát jelent az ügyfelek azonosítása, ellenőrzése, és különösen igaz ez a külföldi vállalkozások esetében¹¹. Ezáltal és emiatt válik a factoring alapvetően a kis- és középvállalkozói kör egyik finanszírozási forrásává.

¹¹ A külföldi vevő számlájának faktorálása az exportgaranciát is helyettesíti, nem beszélve arról, hogy a hazai factoring cégek jelentős része külföldi tulajdonban van, így a hazai kis-középvállalat még a piac- és ügyfélkutatást is megspórolhatja azzal, mielőtt szerződik, megkérdezi a factoring céget, vajon elfogadja-e az adott cég számláját.

A mezőgazdaságban, ahol a kis és középvállalkozások súlya döntő, mégsem túl gyakori a faktoring-finanszírozás. Ennek legfőbb oka, hogy a mezőgazdaság nagyban különbözik más termelő és szolgáltató ágazattól, mert más a piaci kockázat nagysága. Sok a számla nélküli értékesítés, vásárlás, ami nem finanszírozható. Kiszámíthatatlan a futamidő, de legalábbis jóval hosszabb, mint más ágazatok esetében, a faktoring pedig az átmeneti likviditási zavarok feloldására szolgál. Egyes ágazatok finanszírozása (pl. növénytermesztés, zöldség-gyümölcs) nem folyamatos, így nem igazán van terepe a hagyományos faktoring finanszírozásnak. A mezőgazdasági ágazatban jellemző támogatás előfinanszírozás pedig jobban hasonlít a támogatás fedezet mellett nyújtott hitelhez, mint a hagyományos értelemben vett faktoringhoz, ugyanis a faktoring mindig szállító és vevő között finanszíroz, nem egyszeri kifizetés, hanem folyamatos likviditási „zavarelhárítás”.

22. ábra: **A magyar faktoringpiac és a mezőgazdasági faktorálás alakulása, 2008–2012**

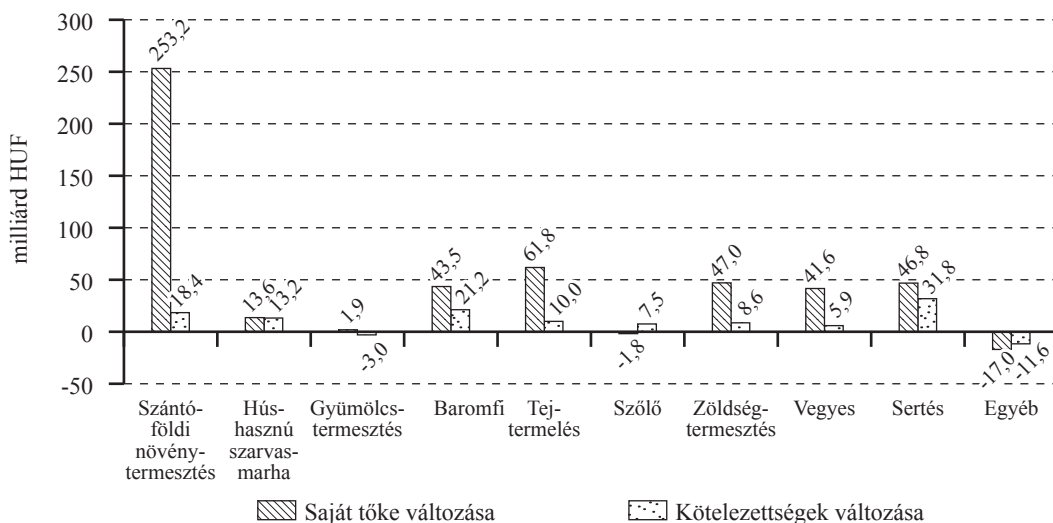
Forrás: Magyar Faktoring Szövetség adatai alapján készült az AKI Pénzügypolitikai Osztályán

A Magyar Faktoring Szövetség adatai szerint a 2013. évi nemzetgazdasági faktorált forgalomból a mezőgazdasági ágazat részesedése a teljes 2013. évi forgalom 5 százaléka volt, ami nagyságrendileg 40 milliárd forintot jelent (22. ábra). A különböző méretkategóriák becsült részesedése a nemzetgazdaság egészét jellemző arányokból kiindulva a következő: a közepes vállalkozások súlya a legnagyobb, mintegy 16 milliárd forint. Őket szorosan követik a kisvállalkozások kb. 13 milliárd forinttal, majd a mikrovállalkozások nagyságrendileg 3 milliárd forinttal.

Mezőgazdasági alágazatok finanszírozási helyzete a társas gazdaságoknál

A társas gazdaságok vagyona 2008 és 2012 között ágazatonként eltérő mértékben bővült. A növénytermesztésben mintegy 250 milliárd forinttal, csaknem 60 százalékkal nőtt a források értéke (23. ábra). Hasonló arányt tudhat magáénak a baromfiágazat, a húshasznú szarvasmarha tartása, a sertéstartók és a tejágazat is. Az ágazati átlagtól (mintegy 50 százalékos emelkedés) elmaradó mértékű tökenövekedés következett be a vegyes gazdaságoknál (44,5 százalék), a zöldségtermesztésben (38,9 százalék) és a gyümölcsstermesztésben is (8,2 százalék), miközben a szőlőtermesztésben 8,4 százalékkal az egyéb kategóriában pedig 3,4 százalékkal mérséklődött a saját tőke értéke.

23. ábra: A saját tőke és a kötelezettségek állományának változás a társas vállalkozásoknál 2008 és 2012 között

Forrás: NAV adatok alapján készült az AKI Pénzügypolitikai Osztályán

A saját tőke állományának bővülését a legtöbb ágazatban a kötelezettségek lényegesen alacsonyabb mértékű növekedése kísérte (23. ábra). Ez utóbbi azonban sok esetben nem a banki hitelek állományának bővüléséből származott, hanem más rövid lejáratú kötelezettségekből (23. táblázat). Igaz ez a szántóföldi növénytermesztésre, a húshasznú szarvasmarha tartására, a vegyes gazdaságokra, és a zöldségtermesztésre. Míg előbbieknél a banki finanszírozás visszaesése az igények csökkenésével magyarázható, a zöldségtermesztőknél a beszűkült hitelkínálattal. Ez utóbbi áll a gyümölcs-termesztők és az egyéb tevékenységű vállalkozások hitel-csökkenésének háttérében is, azzal az eltéréssel, hogy ezek a vállalkozások más kötelezettségek növelésével sem tudták pótolni a hiányzó banki forrásokat. A sertéstartók, a baromfitartók és tejhasznú szarvasmarha tartók hitelei 8–25 százalékkal emelkedtek 2008 és 2012 között, ami elsősorban a vidékfejlesztési programok keretében megvalósított beruházások kiegészítő finanszírozásával magyarázható.

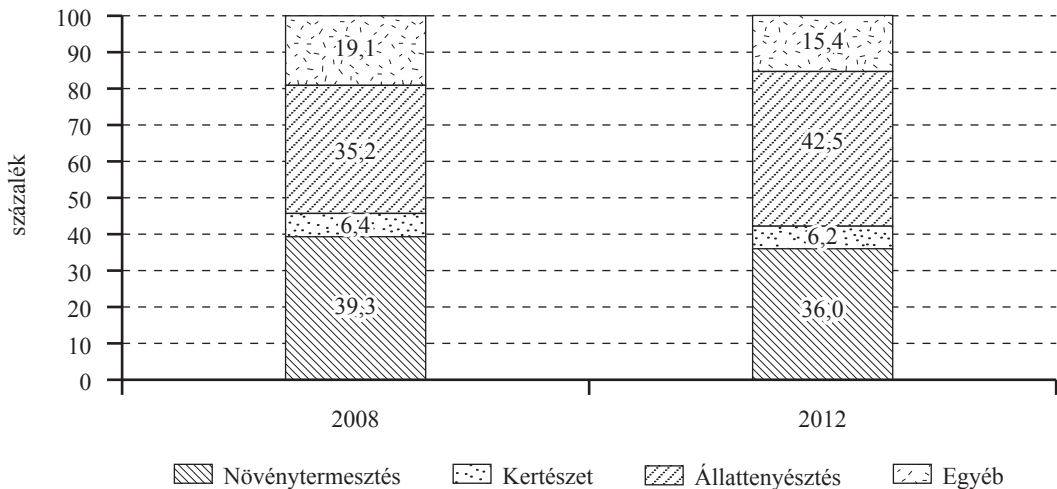
23. táblázat: A társas vállalkozások hiteleinek változása az egyes ágazatokban 2008 és 2012 között

Ágazat	Hitelek állományváltozása	
	milliárd HUF	százalék
Szántóföldi növénytermesztés	-25,6	-20,4
Húshasznú szarvasmarha tartása	-10,0	-62,1
Gyümölcs-termesztés	-1,5	-28,9
Baromfi	7,1	24,2
Tejtermelés	2,9	8,0
Szőlőtermesztés	0,8	16,7
Zöldségtermesztés	-2,6	-24,9
Vegyes gazdaságok	-14,9	-35,1
Sertéstartás	5,5	18,0
Egyéb	-3,4	-18,2

Forrás: NAV adatok alapján készült az AKI Pénzügypolitikai Osztályán

Mindezek hatására a társas gazdaságok alágazatainak részesedése a banki forrásokból megváltozott. a szántóföldi növénytermesztésé, és a vegyes gazdaságoké csökkent, az állattenyésztés emelkedett, a kertészeti ágazatoké pedig stagnált (24. ábra).

24. ábra: A társas gazdaságok hitelállományának megoszlása az egyes mezőgazdasági ágazatok között 2008-ban és 2012-ben

Forrás: NAV adatok alapján készült az AKI Pénzügypolitikai Osztályán

A mezőgazdasági vállalkozások 99,8 százalékát adó KKV szektor a főbb finanszírozási formákból súlyától elmaradóan részesedett. A saját tőkének 87,0 százalékát, a beruházási és fejlesztési hiteleknek 93,4 százalékát, a rövid lejáratú hiteleknek 83,6 százalékát tudhatta magáénak 2012-ben, és a beruházásokból is csak 84,8 százalékkal részesedett. Még rosszabb volt a helyzet a mikro- és kisvállalkozások esetében. A két kisebb méretkategória alkotta szegmens 8232 gazdaságot, vagyis a mezőgazdasági vállalkozások 96,6 százalékát jelenti, miközben a beruházási hitelek közül csak 63,8 százalékkal, a rövid lejáratú hitelek közül 56,1 százalékkal, a beruházásokból pedig 50,0 százalékkal részesedett (24. táblázat).

24. táblázat: A KKV szektor, valamint a mikro- és kisvállalkozások súlya a mezőgazdaságban (2012)

Megnevezés	KKV szektor	KKV szektor részesedése, százalék	Mikro- és kisvállalkozások	Mikro- és kisvállalkozások részesedése, százalék
Vállalkozások száma	8 505	99,8	8 232	96,6
Nettó árbevétel (milliárd HUF)	1 410,5	87,1	927,0	57,3
Saját tőke (milliárd HUF)	1 285,0	87,0	789,7	53,5
Beruházási és fejlesztési hitelek (milliárd HUF)	94,9	93,1	65,0	63,8
Rövid lejáratú hitelek (milliárd HUF)	593,9	83,6	398,3	56,1
Bruttó beruházás (milliárd HUF)	175,8	84,8	103,6	50,0
Nettó beruházás (milliárd HUF)	60,4	87,6	33,4	54,0

Forrás: NAV adatok alapján készült az AKI Pénzügypolitikai Osztályán

Kérdőíves felmérés eredményei a társas gazdaságoknál

A társas gazdaságoknál a keresleti oldalra irányuló kérdőíves felmérésben a megkérdezettek 1,68 milliárd forint finanszírozási hiányt tártak fel, egy vállalkozásra vetítve átlagosan 21,75 millió forintot. A finanszírozási hiányból 18,5 százalék a szántóföldi növénytermesztésben, 2,4 százalék a kertészetben, 55,5 százalék az állattenyésztésben jelentkezett. Ennek a finanszírozási igénynek az 87,2 százaléka a 40 és 60 év közötti, 6,3 százaléka a 60 feletti korcsoportban jelentkezik, ami a több mint 10 éves tapasztalattal rendelkező gazdálkodókat jelenti. A finanszírozási hiány méret szerinti megoszlása: 5,3 százalék a legkisebb méretkategóriában (6000 euró alatt), 21,1 százalék a 6000 és 25 000 euró közötti méretkategóriában, 2,0 százalék a 25 000 és 50 000 euró közötti méretkategóriában, és 71,6 százalék a vizsgált legnagyobb (50 000 feletti) méretkategóriában.

A külső finanszírozáshoz való hozzáférés legfőbb akadályának a társas gazdaságok vezetői a magas kamatot találták: benyújtották a hitelkérelmet, de végül igen magasnak találták a fizetendő kamatot, így nem vették fel a hitelt. A társas gazdaságok egy másik csoportja meg tudja oldani hitel nélkül is fejlesztési elképzeléseit. A legnagyobb akadályt egy beruházás megvalósításában a magas eladósodás jelentette a válaszadók körében ugyanúgy, mint az egyéni gazdaságoknál. Továbbá még problémaként jelölték meg a megtermelt termékeik értékesítési lehetőségeinek nehézségeit és a beruházás finanszírozásához nyújtott támogatás folyósításának bizonytalanságát.

A társas gazdálkodók beruházási terveire vonatkozó kérdéseinkre válaszolók 97 százaléka szeretne valamilyen beruházást megvalósítani, ebből 79 százalék megvalósíthatónak tartja elképzeléseit, 3 százalék úgy gondolja, hogy nincs lehetősége megvalósítani valamilyen beruházást és 15 százalék abban az esetben látja megvalósíthatónak, ha támogatásban részesül. A beruházást nem tervező gazdálkodók (3 százalék) 2 százaléka annak ellenére nem kíván fejleszteni, hogy lenne lehetősége rá. Azok a termelők, akik fejlesztési beruházást szeretnének megvalósítani a következő beruházási célokat részesítik előnyben: technológia korszerűsítése (36 százalék), gépvásárlás (29 százalék), földvásárlás és telephelybővítés (13 százalék), megújuló energia (12 százalék), infrastruktúra, állattéli, környezetvédelmi (8 százalék), és egyéb (2 százalék). Az elkövetkező 5 évben a válaszoló egyéni gazdaságok 47 százaléka tervez vállalkozás korszerűsítést, 24 százaléka tervez vállalkozás bővítést és 8 százaléka művelési ág váltást. Ugyanakkor a termelők 21 százaléka nem tervez semmilyen változást.

A külső források közül a társas gazdaságok körében is a vissza nem térítendő támogatás, illetve a vissza nem térítendő támogatás kedvezményes hitellelhasználással a legnépszerűbb. Ezt követik az állami forrásból nyújtott kedvezményes hitelek és a kamattámogatással rendelkező piaci források. Banki hitelek, lízing, faktoring révén történő finanszírozás következik ezután a termelők preferencia sorrendjében. Amennyiben lehetőségük lenne a társas gazdálkodóknak tulajdonos bevonása révén történő forrásszerzésre és a befektetőnek 10 százalékos hozamelvárása lenne, a termelők 82 százaléka nem kívánná élni vele azért, mert nem ismer ilyen finanszírozási lehetőséget (7 százalék), vagy azért mert alacsonyabb jövedelmezőséggel gazdálkodik vállalkozása (9 százalék), vagy azért mert nem szeretnének külső tulajdonost (66 százalék).

A beruházási hitelek igénybevétele esetén a válaszoló társas gazdaságok 37 százaléka 30 és 50 millió forint, 26 százaléka 15 és 30 millió forint közötti, és 23 százaléka 50 millió forint fölötti hitelintervallumot jelölt meg, mint a külső finanszírozás kívánatos mértéke. Birtokfejlesztési hitel felvételkor a legtöbb termelő (36 százalék) a 30 és 50 millió forint közötti külső forrásigényt jelölt meg. Ezt követi az 50 millió forint feletti (26 százalék) és a 7,5 és 15 millió forint közötti (21 százalék) mértékű külső forrás igény. A válaszadó társas gazdaságok 80 százalékának nem okoz gondot 10 százalékos önrész biztosítása hitelfelvétel esetében. Továbbá a társas gazdaságok többsége (80 százalék) nagy várakozással tekint a kormány terveiben szereplő kedvezményes pénzügyi eszköz bevezetésére.

A bevezetendő pénzügyi termékre vagy finanszírozási hiányra vonatkozó nyílt kérdéseinkre a társas gazdaságok is általános problémákat felvető válaszokat és a pénzügyi eszközre vonatkozó javaslatokat adtak. Az előbbi, általános problémák körébe az alábbi észrevételeket kaptuk:

- a pályázati kiírások időtartama hosszabb legyen és elfogadjanak részszámlákat is teljesítéskor;
- a kezdő vállalkozásokat, ahol a tulajdonosok 40 év alattiak kiemelten kellene támogatni;
- a pénzügyi intézeteket kellene hagyni, hogy végezzék dolgukat;

A pénzügyi eszközökre vonatkozó javaslatok:

- állami készfizető kezességvállalásra lenne szükség;
- kötetlen felhasználású gazdasági hitelre lenne szükség;
- kamat nélküli hitelre lenne szükség.

A mezőgazdasági hitelezés jellemzőire vonatkozó, a kínálati oldal tapasztalataira irányuló felmérést 13 pénzügyi intézet töltötte ki. A kérdőívet kitöltőknek több mint 8 ezer ügyfelük van a mikro- és kisméretű mezőgazdasági termelők közül, ebből 49 százalék a szántóföldi növénytermesztésben, 17 százalék az állattenyésztésben, 15 százalék a kertészetben tevékenykedik. További 4 százalék vegyes és 15 százalék egyéb gazdálkodást folytat. Ezeknek a gazdaságoknak a méret szerinti megoszlása a következő: 5 millió forint árbevétel alatt 34 százalék, 5 és 10 millió forintos árbevétel között 23 százalék, 10 és 20 milliós árbevétel között 18 százalék, 20 és 50 millió forint árbevétel között 13 százalék és 50 millió forint árbevétel felett 12 százalék. A kérdőíves felmérés alapján megállapítható, hogy a hitelintézetek mezőgazdasággal foglalkozó mikro- és kisvállalkozó ügyfeleinek 28 százaléka társas gazdaság és 72 százaléka egyéni gazdaság (25. táblázat).

25. táblázat: **A pénzügyi intézetek mezőgazdasági termelésben tevékenykedő mikro és kisvállalkozó ügyfeleinek vállalkozási formája**

Megnevezés	Mezőgazdasági termelők aránya, százalék
Társas gazdaságok	28,2
- Kkt., Bt.	6,1
- Kft., Zrt., Nyrt.	18,3
- Szövetkezet	3,3
- Egyéb	0,5
Egyéni gazdaságok	71,8
- Családi gazdaság	8,1
- Mezőgazdasági östermelő	26,9
- Egyéni vállalkozó	36,2
- Egyéni vég	0,4
- Egyéb	0,2
Összesen	100,0

Forrás: Felmérés a pénzügyi intézetek mezőgazdaságban tevékenykedő mikro és kisvállalkozó ügyfeleiről

A legtöbb hitelkérelem a szántóföldi növénytermesztésben tevékenykedő mezőgazdasági vállalkozóktól érkezett, a lízing és a faktoring nem jellemző erre a vállalkozói csoportra. Az elutasított hitelkérelemre vonatkozó kérdésre a 13 pénzügyi intézet közül csupán 2 válaszolt, így az erre vonatkozó adatai nem általánosíthatók (26. táblázat). Egyik pénzügyi intézet nyilatkozott úgy, hogy esetükben nem fordul elő hitelkérelem elutasítás, minden befogadott hitelkérelem pozitív elbírálásban részesült.

26. táblázat: A pénzüintézetek mezőgazdasági termelésben tevékenykedő mikro és kisvállalkozó ügyfeleinek hitelkérelmei

Megnevezés	Szántóföldi növény- termesztés	Állat- tenyésztés	Kertészet	Vegyes gazdálkodás	Egyéb	Összesen
Beruházási hitel						
- hitelkérelem (db)	93	39	11	9	10	162
- elutasított hitelkérelem (%)	4	3,5	2,5	3,5	0	3,4
Forgóeszköz, folyószámla						
- hitelkérelem (db)	421	146	85	61	115	828
- elutasított hitelkérelem (%)	2,4	4	1,7	2,7	0	2,7
Lízing						
- hitelkérelem (db)	0	0	0	0	0	0
- elutasított hitelkérelem (%)	0	0	0	0	0	0
Factoring						
- hitelkérelem (db)	0	0	0	0	0	0
- elutasított hitelkérelem (%)	0	0	0	0	0	0
Bankgarancia						
- hitelkérelem (db)	8	12	0	0	0	20
- elutasított hitelkérelem (%)	0	0	0	0	0	0

Forrás: Felmérés a pénzüintézetek mezőgazdaságban tevékenykedő mikro és kisvállalkozó ügyfeleiről

A hitelkérelmek elutasításának leggyakrabban előforduló indoka az alacsony saját tőke és árbevétel, a magas eladósodottság és a korábbi adósságszolgálat negatív tapasztalatai. A válaszoló pénzüintézetek fele azt tapasztalta, hogy a mezőgazdasági mikro- és kisvállalkozások kiváló adósok, 95 százalékuknál nem merültek fel problémák a célcsoport törlesztéseivel. A másik felének tapasztalata az, hogy előfordulnak törlesztési problémák, de ebben az esetben is a célcsoport vállalkozásainak 80 százaléka rendszeren törleszt.

Amennyiben a célcsoport vállalkozásai segítségre szorulnak üzleti tervük elkészítésében, a válaszadó pénzüintézetek 11 százaléka ingyenesen tud segíteni, 44,5 százalékuk nem nyújt ilyen szolgáltatást és ugyancsak 44,5 százalékuk kisebb kérdésekben tud segítséget nyújtani. A beruházási hitelek nyújtásának fontos feltétele a jó banki előélet, illetve a refinanszírozott kedvezményes konstrukciók megléte a kettős könyvelést nem vezető vállalkozók számára. A pénzüintézetek többsége (75 százaléka) nem tartja kizáró oknak a kettős könyvelés hiányát a mikro- és kisvállalkozások beruházási hiteleinél. Ezt tanúsítja, hogy a válaszoló pénzüintézetek nyújtanak forgóeszköz hitelt a refinanszírozott kedvezményes konstrukciók révén és 89 százalékuk azoknak a vállalkozásoknak is odaítéli ezeket, amelyek nem rendelkeznek kettős könyveléssel.

A kedvezményes konstrukciók iránt benyújtott kérelmek elutasításának legfőbb oka, hogy a bank nem tudja vállalni az adott ügyfél és ügylet kockázatát. Másik oka, hogy az ügyfél nem tudja teljesíteni a támasztott feltételeket. Olyan válasz is érkezett a pénzüintézetektől, hogy a célcsoportba tartozó ügyfelek részéről nincs igény ilyen termékek iránt.

A válaszadó hitelintézetek közül egyben nem tartozik a benyújtott hitelkérelem elbírálási szempontjai közé az árbevétel alacsony szintje. A többi hitelintézetnél a minimálisan elvárt árbevétel átlagos mértéke a mikrovállalkozások esetében 30 millió forint, a kisvállalkozások esetében 35 millió forint. Az igényelt hitel aránya az árbevételhez képest legfeljebb 13,4 százalék a mikrovállalkozások és 58,2 százalék a kisvállalkozások esetében. A minimális fedezettség piaci értéken 114 százalék a mikrovállalkozásoknál és 108 százalék a kisvállalkozásoknál. A minimális hitelösszeg pedig átlagosan 4 millió forint a mikrovállalkozásoknál és 20 millió forint a kisvállalkozásoknál (27. táblázat).

27. táblázat: **A hitelintézetek átlagos minimális elvárása pozitív hitelbírálatához a célcsoport vállalkozásaitól a mezőgazdaságban**

Megnevezés	Mikrovállalkozások		Kisvállalkozások	
	százalék	millió HUF	százalék	millió HUF
Éves árbevétel aránya az igényelt hitelösszeghez képest	13,4		58,2	
Fedezettség piaci értéken (százalék)	114		108	
Hitelösszeg (millió HUF)		4		20
Minimálisan elvárt árbevétel		30		35

Forrás: Felmérés a pénzüintézetek mezőgazdaságban tevékenykedő mikro és kisvállalkozó ügyfeleiről

A pénzüintézetek többsége nem számít fel eltérő kamatfelárat az egyes mezőgazdasági tevékenységeknél, tehát a szántóföldi növénytermesztésben, az állattenyésztésben, a vegyes gazdálkodásban vagy az egyéb mezőgazdasági tevékenységben. Az átlagos kamatfelár, amit a pénzüintézetek a célcsoport vállalkozásainak beruházási, illetve forgóeszköz hiteleire felszámítanak 4,7 százalékpont (3 százalék és 6 százalék közötti kamatfelár a jellemző).

A pénzüintézetek becslése szerint a kielégítetlen beruházás-finanszírozási kereslet átlagosan 1,46 milliárd forint egy pénzüintézetre vetítve, összesen 8,75 milliárd forint. Ennek a finanszírozási keresletnek a becsült megoszlása: 31 százalék szántóföldi növénytermesztés, 27 százalék állattenyésztés, 17 százalék kertészet, 14 százalék vegyes gazdálkodás és 11 százalék egyéb mezőgazdasági termelés. A becsült kielégítetlen beruházás-finanszírozási kereslet kezelésére a legalkalmasabb eszköz a pénzüintézetek szerint a garanciaeszköz. Ezt követi a refinanszírozott kedvezményes konstrukció és a kérdőívben bemutatott pénzügyi eszköz. A kérdőívet kitöltő pénzüintézetek szívesen közreműködnek ennek a kielégítetlen beruházás-finanszírozás kereslet kezelésére létrehozott pénzügyi eszköz közvetítésében a célcsoport felé. A válaszoló pénzüintézetek 36,4 százaléka 500 ezer forint minimális beruházási hitelösszegetől hajlandó vállalni a közvetítést, 45,5 százaléka 1 millió forinttól és 18 százaléka 2 millió forinttól. Egy válaszoló pénzüintézet úgy nyilatkozott, hogy a jelenlegi termékeivel is képes a célcsoport hiteligényeit kielégíteni, ezért nem becsült beruházás-finanszírozási hiányt.

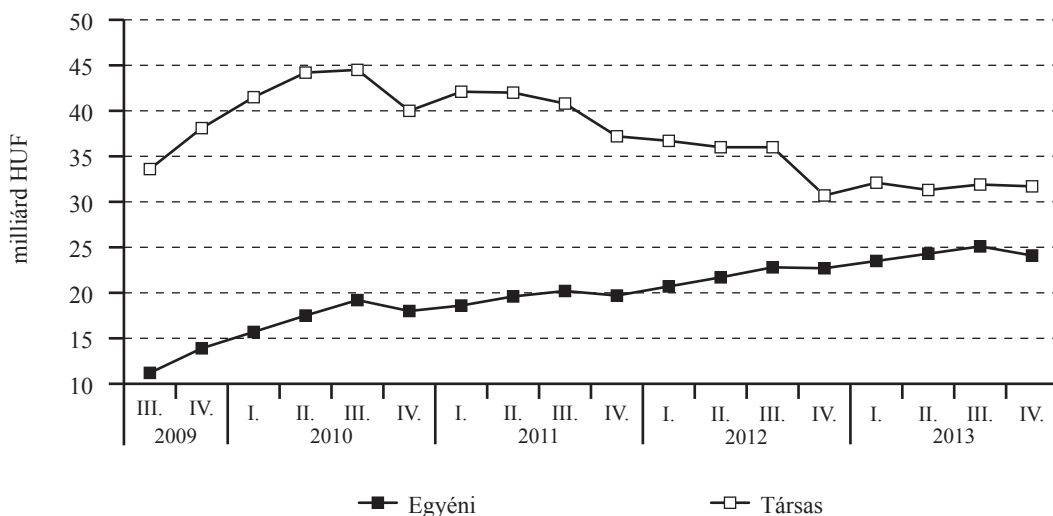
Hitelintézeti kockázatra nyújtott refinanszírozás típusú hiteltermék közvetítését a célcsoport számára a kérdőívet kitöltő hitelintézetek 18 százaléka vállalná 80 százalékos elvárt fedezet, 82 százaléka 100 százalékos elvárt fedezet mellett.

Garanciavállalás a mezőgazdaságban

Az állami kezességvállalásnak kulcsszerepe van a mezőgazdasági hitelezésben. Ennek három fő oka van: egyrészt a hazai gazdasági szereplők egy része túlságosan eladósodott ahhoz, hogy újabb hitelt vegyen fel (nincs elég szabad fedezete), másrészt sok olyan kis cég van, amely jogi kötelezettség híján nem vezet olyan közhiteles nyilvántartást, amely alapján a bankok becsülni tudnák a hitel kockázatát. Harmadrészt a mezőgazdasági üzemek zöme a kvv szektorba tartozik, amelyek tőkéje nehezen mobilizálható, miután a termőföld csak korlátozott forgalomképességgel bír, illetve bizo-

nyos ingatlanok a piacon nem hoznák vissza a tényleges értéküket (pl. állattartó telepek). Ezen helyzetekben csak úgy kaphatnak hitelt a mezőgazdasági üzemek, ha valamely külső szervezet garanciát vállal a hiteleikért. Ezt a tevékenységet a nemzetgazdaság fejlesztése érdekében jellemzően állami tulajdonú vagy felügyeletű szervezetek vállalják magukra. A terület két meghatározó intézménye az Agrár-Vállalkozási Hitelgarancia Alapítvány (AVHGA) és a Garantiqa Hitelgarancia Zrt. Mindkét szervezet feladata készfizető kezesség nyújtása mikro, kis- és középvállalkozóknak. Ezen belül az AVHGA tevékenysége azokra a vállalkozásokra fókuszál, amelyek mezőgazdasági területen működnek, vagy tevékenységük a vidéki térséghez kapcsolódik. A Garantiqa szélesebb vállalkozási kört céloz meg, kezességvállalása valamennyi mikro-, kis- és középvállalkozás számára igénybe vehető. A tanulmányban az AVHGA és a Garantiqa tevékenységéről megjelenő adatok csak a mezőgazdasági és élelmiszeripari (a megfelelő fejezetben) területen működő vállalkozások finanszírozási forrásaihoz vállalt kezességeket tartalmazzák.

25. ábra: **Garantált hitelek állománya a mezőgazdaságban, 2009–2013**

Forrás: Az AVHGA és Garantiqa adatai alapján készült az AKI Pénzügypolitikai Osztályán

A garantált hitelek állománya a mezőgazdaságban 2009 és 2013 között 50 és 60 milliárd forint között változott, mely a teljes ágazati hitelállomány 12–15 százaléka (25. ábra). A kezességvállalást egyre inkább az egyéni gazdaságok vették igénybe, lényegében felváltották a társas gazdaságokat.

Élelmiszeripar

A magyar élelmiszeripart évek óta negatív trendek jellemzik, amelyek következtében az elmúlt időszakban jelentős volt az ágazat nemzetgazdasági szerepvésztése. Az ágazat hozzájárulása a makrogazdasági GDP-hez, csakúgy, mint a foglalkoztatásban betöltött szerepe az utóbbi mintegy tíz évben kétharmadára esett vissza.

A negatív trendek okai egészen a rendszerváltásig vezethetők vissza. A rendszerváltás után meg bomlottak azok az együttműködési kapcsolatok, amelyek kölcsönös előnyöket jelentettek a termékpályák meghatározó szereplői, a mezőgazdaság és az élelmiszeripar számára. Ugyancsak nehezítette a helyzetet, hogy a lényegében befejezettek tekinthető iparági privatizáció után nem alakult ki olyan együttműködés és érdekvédelem, ami megkímélte volna az élelmiszeripari vállalkozásokat a kereskedelmi láncok jövedelemelszívásától, ami végeredményben mind az alapanyag-termelőkre, mind a feldolgozókra kedvezőtlenül hatott (Kapronczai, 2009).

Az ágazat teljesítményét jellemző mutatók azonban mindezek ellenére a rendszerváltást követően még sokáig kedvezőek voltak, aminek háttérében a dinamikus külföldi tőkebeáramlás állt. A külföldi tőkebefektetések az élelmiszeriparba a rendszerváltást követően indultak meg, és beáramlásuk 2000-ig töretlen volt. A külföldi tulajdon aránya ekkor meghaladta a 60 százalékot. A tendencia 2002-ben megtört, azóta minden évben kisebb-nagyobb mértékben csökkent a külföldi tulajdonban lévő jegyzett tőke az élelmiszeriparban (Rontóné, 2005). A folyamat az utóbbi években lelassult ugyan, de még jelenleg is tart. A külföldi tőkét a belföldi tőke nem tudta/tudja pótolni, vagyis annak markáns csökkenése az ágazat saját tőkéjének visszaesését is jelentette/jelenti. A külföldi tőke beáramlása szorosan összekapcsolódott a fejlett technológia alkalmazásával, amely a külföldiek szerepének viszszaesésével ugyancsak pótolatlan maradt.

Az élelmiszeripar az EU-csatlakozás után folyamatosan veszített dinamizmusából (Fórián, 2009). Ennek legfontosabb oka, hogy az uniós csatlakozás után beszűkültek az iparág támogatási lehetőségei. A Közös Agrárpolitika (KAP) a mezőgazdasági termelés szabályozásának és támogatásának lehetőségeivel foglalkozik elsősorban, az élelmiszeripart – az élelmiszerkereskedelemmel együtt – a versenyszféra részének tekinti. A KAP hatálya alá csak a mezőgazdasághoz szorosan kapcsolódó elsődleges élelmiszerfeldolgozás tartozik. Magyar viszonyok között ez azt jelentette, hogy az élelmiszeripar a vidékfejlesztési támogatások részeként működő, kevés számú beruházási jogcímekre pályázhat, amelyre igen korlátozott összegek álltak rendelkezésre. További okként jelenik meg a hazai élelmiszeripar alacsony innovativitása, valamint az, hogy a nagy élelmiszeripari multinacionális cégek regionális ellátó központjai nem itt, hanem a környező országokban épültek fel az elmúlt évtizedben, „köszönhetően” a más országokban tapasztalható kedvezőbb általános gazdasági klímának és feltételeknek. Az EU-csatlakozás további hozadéka, hogy az áruházláncoknak az uniós környezetben még nagyobb terük nyílt az olcsóbb külföldi élelmiszerek forgalmazására, kizorítva ezzel a hazai termékek egy részét a magyar piacról. Ennek következményeként az ágazat jelentős belföldi piacvesztést szenvedett el.

Az élelmiszeripar fokozatosan kettős szorításba került egyfelől az alapanyagtermelő-ágazatok, másfelől a fogyasztók részéről. Ez a tendencia az utóbbi években mutatkozott meg igazán, amikor az alapanyag-árak emelkedése meredekebb tendenciába váltott. Az ágazati szereplők igyekeztek a növekvő inputárakat termékeik árában érvényesíteni, de a másik oldal a rossz gazdasági helyzet, ebből adódóan stagnáló-szűkülő fogyasztás és fizetőképes kereslet mellett csak nagyon nehezen, jobbra nem lehetett ezt megvalósítani, a belföldi piacon legalábbis. Az ágazat mozgásterét így nagymértékben beszűkült. Megoldási lehetőséget a külső értékesítés jelentett, (és jelent ma is), amellyel leginkább a jellemzően külföldi tulajdonban lévő nagyvállalatok tudtak élni, a szinte kizárólag hazai tulajdonban lévő cégek alig.

Az élelmiszeriparban lezajlott tőke kivonás, piacvesztés, eladósodás eredményeképpen számos nagyvállalat, illetve közepes üzem bezárt. Ugyan szép számban alakultak új élelmiszeripari üzemek is, a tőkehiány miatt ezek jellemzően a mikro- és kisvállalkozási kategóriába tartoznak.

A NAV adatbázisa alapján 2012-ben Magyarországon az élelmiszeriparban 4971 darab vállalkozás működött, melynek többsége (98,6 százaléka) mikro-, kis- és középvállalkozás kategóriájába tartozott (28. táblázat).

28. táblázat: **Vállalkozások száma, foglalkoztatottak létszáma és az árbevétel nagysága méretkategóriánként, 2012**

Méretkategória	Vállalkozások		Foglalkoztatottak		Árbevétel	
	száma, db	százalék	létszáma, fő	százalék	milliárd HUF	százalék
Mikrovállalkozás	3 601	72,4	7 522	7,9	126,0	3,9
Kisvállalkozás	1 014	20,4	21 191	22,2	414,8	12,7
Középvállalkozás	288	5,8	29 781	31,3	933,3	28,5
Nagyvállalkozás	68	1,4	36 749	38,6	1 798,5	55,0
Összesen	4 971	100,0	95 243	100,0	3 272,7	100,0

Forrás: NAV adatok alapján az AKI Pénzügypolitikai Osztályán készült számítások

Az élelmiszeripari vállalkozások több mint 70 százalékát a mikrovállalkozások adják, amelyek száma az elmúlt egy évtizedben dinamikusan, másfélszeresére nőtt. További, több mint 20 százalékot a kisvállalkozások tesznek ki, 5,8 százalékot pedig a közepes vállalkozások. Ez utóbbi két csoport körében szerényebb mértékű vállalkozásszám-emelkedés figyelhető meg. A nagy vállalkozások száma 2012-ben mindössze 68 volt, számuk az elmúlt 10 évben lényegében megfeleződött.

A 68 nagyvállalat az ágazat árbevételének több mint 50 százalékát tudhatta magáénak 2012-ben. Vagyis a többi 4903 vállalkozás forgalma együttesen is elmaradt a nagyvállalatokétól, ami jelzi az ágazat elaprózottságát. A mikrovállalkozásoknak csak számuk jelentős, gazdasági súlyuk kevésbé, ugyanis árbevételük az élelmiszeripar összes árbevételének – a növekvő tendencia ellenére – csak 3,9 százalékát adta.

A több mint 50 százalékos árbevétel arány mellett a nagyvállalatokhoz az élelmiszeriparban foglalkoztatottak több mint egyharmada köthető. Ez azt is jelenti, hogy a kvv szektor szerepe a foglalkoztatás szempontjából különösen fontos, mivel az ágazat munkavállalóinak 61,4 százalékát ez a vállalkozási kör alkalmazta.

Az élelmiszeripari vállalkozások regionális elhelyezkedését tekintve azok legtöbbször (az összes vállalkozás 60,8 százaléka) székhelye az Alföldi régióban volt. A vállalkozások további 27,1 százaléka a Dunántúlon folytatta tevékenységét (29. táblázat).

29. táblázat: **Vállalkozások száma és aránya a régiókban, méretkategóriánként, 2012**

Régió	Összesen	vállalkozások							
		Mikro-		Kis-		Közép-		Nagy-	
		száma, db	százalék	száma, db	százalék	száma, db	százalék	száma, db	százalék
Észak-Magyarország	601	465	12,9	104	10,3	29	10,1	3	4,4
Dunántúl	1 349	1 010	28,0	254	25,0	68	23,6	17	25,0
Alföld	3 021	2 126	59,0	656	64,7	191	66,3	48	70,6
Összesen	4 971	3 601	100,0	1 014	100,0	288	100,0	68	100,0

Forrás: NAV adatok alapján az AKI Pénzügypolitikai Osztályán készült számítások

Az élelmiszeriparban a legelterjedtebb jogi forma a kft., a vállalkozások 80 százaléka ebben a formában tevékenykedett. A nagy és közepes vállalkozásoknál emellett még a részvénytársasági forma jellemző, a mikrovállalkozások körében pedig a betéti társasági forma a leggyakoribb (30. táblázat).

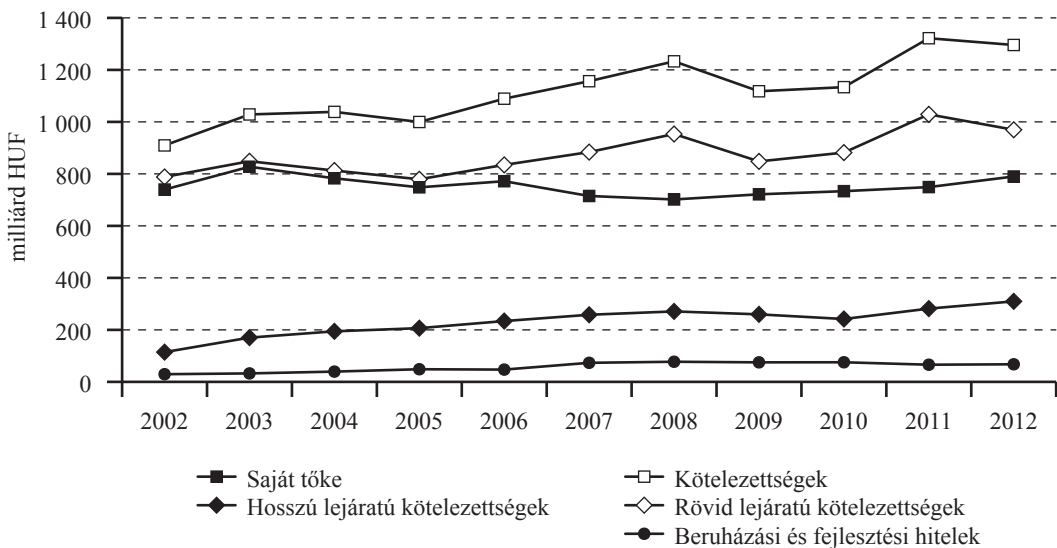
30. táblázat: Vállalkozások száma jogi forma szerint az egyes méretkategóriáknál, 2012

Jogi forma	Összesen	Mikro- Kis- Közép- Nagy- vállalkozások			
Jogi személyiségű vállalkozás					
Korlátolt felelősségű társaság	3 987	2 837	873	234	43
Részvénytársaság	130	22	40	44	24
Mezőgazdasági szövetkezet	24	18	6		
Egyéb szövetkezet	37	30	6	1	
Jogi személyiség nélküli vállalkozás					
Közkereseti társaság	50	42	7	1	
Betéti társaság	724	640	78	6	
Egyéni cég	13	9	3	1	
Egyéb	6	3	1	1	1
Összesen	4 971	3 601	1 014	288	68

Forrás: NAV adatok alapján az AKI Pénzügypolitikai Osztályán készült számítások

Az ágazat tőkeellátottsága szempontjából – ahogyan az már fentebb is említésre került – nagy jelentőséggel bírt a külföldi tőke. A tőkebeáramlás időszakában a külföldi tőke révén az élelmiszeripari vállalkozások jegyzett tőkéje, ezáltal saját tőkéje is dinamikusan emelkedett. A külföldi tőke megtorpanásával azonban a saját tőke növekedése is megállt, és azóta lényegében – nominálértéken számítva is – csökkent (26. ábra).

26. ábra: A saját tőke és idegen tőke változása az élelmiszeriparban, 2002–2012

Forrás: NAV adatok alapján készült az AKI Pénzügypolitikai Osztályán

Miközben az ágazat saját tőkéje nem, vagy alig változott, az idegen források állománya jelentősen bővült. A kötelezettségek értéke 2012-re 1295,8 milliárd forintra emelkedett, csaknem 60 százalékkal nőtt 2002-höz képest. Az adósságállomány a vizsgált időszak utolsó évében ugyan csökkent, azonban még így is nagyobb volt, mint a saját tőke 1,6-szerese. Az ágazat külső finanszírozása jelenleg mintegy 60 százalékos, vagyis további hitelek felvételéhez már nem rendelkezik elegendő fedezettel (31. táblázat). Összehasonlításképpen érdemes megemlíteni, hogy a feldolgozóipar egészére vonatkozóan ez az arány mindössze 44,5 százalék.

Az eladósodottság szempontjából a mikrovállalkozásoknál, illetve a középvállalkozásoknál a leginkább kritikus a helyzet, ahol a mutató értéke 64,5, illetve 64,3 százalék, de a többi méretkategóriánál is megközelítette a 60 százalékot.

31. táblázat: Az élelmiszeripari ágazat pénzügyi mutatói méretkategóriánként, 2012

Méretkategória	Tőke- ellátottság	Eladó- sodottság	százalék		
			Saját tőke- arányos adózás előtti eredmény	Árbevétel- arányos adózás előtti eredmény	Eszközarányos adózás előtti eredmény
Mikrovállalkozások	32,3	64,5	1,1	0,5	0,4
Kisvállalkozások	42,7	53,6	4,8	1,7	2,1
Középvállalkozások	32,3	64,3	4,4	1,0	1,4
Nagyvállalkozások	38,1	58,2	8,6	1,8	3,3
Összesen	36,5	59,9	6,2	1,5	2,3

Forrás: NAV adatok alapján az AKI Pénzügypolitikai Osztályán készült számítások

Az ágazat jövedelmezőségi mutatói rendkívül alacsonyak. A mezőgazdaságéval összevetve – amelynek jövedelmezősége ugyancsak átlag alatti – az élelmiszeripar a tőkearányos jövedelmezőség tekintetében alig haladta meg a felét, a másik két mutatónál pedig még rosszabb ez az arány. Az egyes méretkategóriák közül a nagyvállalatok bírnak a legkedvezőbb értékekkel. Őket követik a kis- és középvállalkozások, majd a mikrovállalkozások 0-hoz közeli jövedelmezőséggel.

Az élelmiszeripari átlagok háttérben eltérő jellemzőkkel bíró szakágazatok húzódnak meg. A vállalkozások száma szerint a legtöbb vállalkozás, az összes vállalkozás 29,8 százaléka a pékáru, tésztafélék gyártás szakágazatba tartozik. Jelentős számú üzem található még a húsfeldolgozás szakágazataiban, az élelmiszeripari vállalkozások 11,6 százaléka tevékenykedik itt, illetve a gyümölcs- és zöldségfeldolgozással foglalkozók aránya is megközelíti a 10 százalékot (32. táblázat).

A foglalkoztatás tekintetében a húsfeldolgozás és a pékáru, tésztafélék gyártás bír meghatározó szereppel, előbbi több mint egynegyedét, utóbbi valamivel kevesebb, mint egynegyedét foglalkoztatja az élelmiszeriparban dolgozóknak.

A húsfeldolgozással, -tartósítással, húskészítmények gyártásával foglalkozó vállalatok az ágazati árbevétel 23,5 százalékát produkálták, miközben a többi szakágazat (a halfeldolgozás, -tartósítás ágazat kivételével) hasonló (6–8 százalékos) arányban részesedett az árbevételből.

32. táblázat: **Vállalkozások száma, foglalkoztatottak létszáma és az árbevétel nagysága ágazatonként, 2012**

Ágazat	Vállalkozások száma		Foglalkoztatottak		Árbevétel	
	száma, db	százalék	létszáma, fő	százalék	milliárd HUF	százalék
Összesen	4 971	100,0	95 243	100,0	3 272,7	100,0
ebből:						
Húsfeldolgozás, -tartósítás, húskészítmény gyártása	576	11,6	26 791	28,1	770,2	23,5
Halfeldolgozás, -tartósítás	10	0,2	50	0,1	0,3	0,01
Gyümölcs-, zöldségfeldolgozás, -tartósítás	435	8,8	7 178	7,5	237,6	7,3
Növényi, állati olaj gyártása	69	1,4	793	0,8	229,2	7,0
Tejfeldolgozás	115	2,3	7 518	7,9	273,1	8,3
Malomipari termék, keményítő gyártása	125	2,5	2 449	2,6	227,7	7,0
Pékáru, tésztafélék gyártása	1 481	29,8	22 866	24,0	237,3	7,3
Takarmány gyártása	167	3,4	4 070	4,3	274,4	8,4
Üdítőital, ásványvíz gyártása	301	6,1	3 813	4,0	189,8	5,8

Forrás: NAV adatok alapján az AKI Pénzügypolitikai Osztályán készült számítások

A különböző szakágazatok tőkehelyezete egyaránt rossz. Azok közül 60 százalék alatti eladósodottsággal mindössze öt szakágazat bírt, ezek a gyümölcs-, zöldségfeldolgozás, -tartósítás, a tejfeldolgozás, a malomipar és keményítőgyártás, a pékáru, tésztaféle gyártása, valamint az üdítőitalgyártás, de ezek mutatója – a malomipar és keményítőgyártás kivételével – is meghaladta az 50 százalékot (33. táblázat).

33. táblázat: **Az élelmiszeripari ágazat pénzügyi mutatói alágazatonként, 2012**

Ágazat	százalék				
	Tőkeellátottság	Eladósodottság	Saját tőkearányos adózás előtti eredmény	Árbevételarányos adózás előtti eredmény	Eszközarányos adózás előtti eredmény
Ágazat összesen	36,5	59,9	6,2	1,5	2,3
ebből:					
Húsfeldolgozás, -tartósítás, húskészítmény gyártása	31,1	65,8	-5,1	-0,8	-1,6
Halfeldolgozás, -tartósítás	-19,9	119,6	44,5	-17,5	-8,9
Gyümölcs-, zöldségfeldolgozás, -tartósítás	39,0	58,2	8,5	3,1	3,3
Növényi, állati olaj gyártása	17,8	79,7	48,0	5,9	8,6
Tejfeldolgozás	35,9	59,4	1,4	0,3	0,5
Malomipari termék, keményítő gyártása	48,6	48,9	39,0	12,3	19,0
Pékáru, tésztafélék gyártása	44,4	51,4	9,0	2,6	4,0
Takarmány gyártása	37,2	60,5	10,8	2,5	4,0
Üdítőital, ásványvíz gyártása	36,7	57,3	2,6	0,6	0,9

Megjegyzés: A halfeldolgozás jegyzett tőkéje negatív előjelű.

Forrás: NAV adatok alapján az AKI Pénzügypolitikai Osztályán készült számítások.

A jövedelmezőségi mutatók közül a tőkearányos adózás előtti eredmény a malomipari termékek és keményítő gyártás és a növényi, állati olaj gyártása szakágazatok esetében, valamint a halfeldolgozásban igen kedvezőnek bizonyult, nagysága meghaladta a 30 százalékot. Ezzel szemben rendkívül alacsony volt a tejfeldolgozásban, az üdítőital gyártásban és a takarmánygyártásban. Az húsfeldolgozás termelése 2012-ben veszteséges volt.

A belföldi fogyasztói piac folyamatos szűkülésére – élelmiszeripar további leépülésének elkerülése érdekében – az ágazati szereplők a külpiazi értékesítés fokozottabb előtérbe helyezésével reagálnak. Ez a tendencia egybeesik azon külgazdasági stratégiai prioritással, amely a külföldi piacok felé történő nyitást célozza, és amelyben nagy hangsúly helyeződik az agrártermékek exportjára. A stratégiában megjelölt, elsősorban a keleti országok piacain történő megjelenés egyik alapfeltétele, a nagy mennyiségű, homogén termékkel történő piacra lépés, és folyamatos ellátás. Ez utóbbi feltételt elsősorban a közepes és nagyvállalatok tudják teljesíteni. A külpiazi szándék megvalósításához elengedhetetlen e nagyvállalatok segítése. A közepes és nagyvállalatok eladósodottsága 58,2–64,3 százalékos, ami azt jelenti, hogy piaci alapon nem tudnak további hitelt felvenni. Sőt, nem piaci alapon sem célszerű még nagyobb mértékben eladósodniuk. Számukra megoldást jelenthetne a tőkebefektetés, amely – a nagy és közepes vállalkozások jövedelmezőségi mutatóit tekintve – piaci alapon megint csak nem lehetséges, ugyanakkor az állami típusú tőkebefektetés elképzelhető lenne.

Az élelmiszeripar finanszírozási csatornáit

Az élelmiszeripar finanszírozási lehetőségei lényegesen szűkebbek a mezőgazdaságénál. A forrás-szerzési lehetőségek közül az integrátori hitel, a tagi kölcsön és a takarékszövetkezeti hitel nem vagy csak korlátozottan áll az ágazat rendelkezésére. Az integrátori finanszírozás az élelmiszeriparban az ágazat termékpályán elfoglalt helye, illetve a vállalkozások átlagos mérete miatt nem alakult ki. A tagi kölcsön adózási előnyei az élelmiszeriparban a szövetkezeti forma hiányában kevésbé élvezhetők, illetve a takarékszövetkezeti finanszírozás jelentősége is kisebb, mivel a vállalkozások mérete többnyire meghaladja azt a nagyságot, amit a takarékszövetkezetek finanszírozni tudnak. Az ágazat főbb finanszírozási csatornáit a 5. melléklet szemlélteti.

Az élelmiszeripari vállalkozások rendelkezésére ugyan szűkebb eszköztár áll, a finanszírozás elégtelenségének azonban nem ez az oka. Az ágazat – előző fejezetben már ismertetett – kedvezőtlen pénzügyi mutatói, a rendszerváltás óta lezajlott folyamatok, az ágazat perspektívájának hiánya, valamint a pénzügyi válság okán óvatossá vált hitelintézetek mind-mind hozzájárulnak ahhoz, hogy az élelmiszeripari vállalkozások nem vonzóak a bankok számára. A mezőgazdasághoz képest a legnagyobb különbséget a vissza nem térítendő támogatások hiánya jelenti. Míg a mezőgazdaság kiemelt szegmensei évente több mint 300 milliárd forint visszafizetési kötelezettség nélküli, jövedelemplótló támogatásban részesülnek, addig az élelmiszeriparban ennek nagysága mindössze 5–7 milliárd forint. A mezőgazdaság támogatott ágazatai számára ez nemcsak közvetlen bevételforrást jelent, hanem fedezetként szolgál hitelfelvételkor, vagy akár faktoráltatható is. Az élelmiszeripar mindkét előnytől elesik.

34. táblázat Az élelmiszeripari társas vállalkozások forrásösszetétele, 2008 és 2012

Megnevezés	2008		2012	
	milliárd HUF	százalék	milliárd HUF	százalék
Saját tőke	701,6	34,7	789,9	36,5
Kötelezettségek	1 232,9	60,9	1 295,8	59,9
Hátrasorolt kötelezettség	8,5	0,4	16,3	0,8
Hosszú lejáratú kötelezettségek	270,9	13,4	309,7	14,3
Beruházási és fejlesztési hitelek	77,4	3,8	67,6	3,1
Egyéb hosszú lejáratú hitelek	85,4	4,2	64,5	3,0
Tulajdonos által nyújtott hosszú lejáratú kölcsönök	59,0	2,9	104,4	4,8
Egyéb hosszú lejáratú kötelezettségek	73,3	2,4	73,3	634
Rövid lejáratú kötelezettségek	953,4	47,1	969,7	44,8
Rövid lejáratú hitelek	270,3	13,4	213,4	9,9
Szállítók	283,5	14,0	336,0	15,5
Rövid lejáratú kötelezettségek tulajdonossal szemben	160,1	7,9	121,1	5,6
Egyéb rövid lejáratú kötelezettségek	239,5	11,8	299,2	13,8
Egyéb források	89,3	4,4	77,7	3,6
Összesen	2 023,8	100,0	2 163,4	100,0
Ebből: banki hitelek	433,2	21,4	345,4	15,9

Megjegyzés: Az egyéb hosszú lejáratú hitelek összegét a szektor részesedése alapján becsültük.

Forrás: NAV és FADN adatok alapján készült az AKI Pénzügypolitikai Osztályán

Az egyes finanszírozási csatornák áttekintéséhez az élelmiszeriparra vonatkozóan nem állnak rendelkezésre olyan összetett információink a konkrét finanszírozókkal kapcsolatban, mint a mezőgazdaság esetében. Az elérhető MNB és NAV statisztikák alapján azonban a mezőgazdasághoz hasonlóan az élelmiszer-feldolgozásban is feltérképezhetők a finanszírozási csatornák számszerű nagysága, arányai.

A mezőgazdasági termékfeldolgozás kötelezettségállománya 2012-ben mintegy 1300 milliárd forint volt, amely az ágazat teljes forrásállományának mintegy 60 százaléka. A beruházási és fejlesztési hitelek, egyéb hosszú lejáratú hitelek és a rövid lejáratú hitelek 2008-ban még az összes forrás közel egyötödét tették ki, 2012-ben azonban már csak egynegyedét, ami egyértelműen a pénzügyi válság következtében beszűkült finanszírozási lehetőségeknek tulajdonítható. A hosszú távú banki finanszírozás hiányát a tulajdonosok saját kölcsönökkel igyekeztek pótolni. A hitelintézeti források miatt keletkező rövid távú finanszírozási igényt a szállítókkal és az egyéb hosszú lejáratú kötelezettségekkel¹² voltak kénytelenek megoldani (34. táblázat).

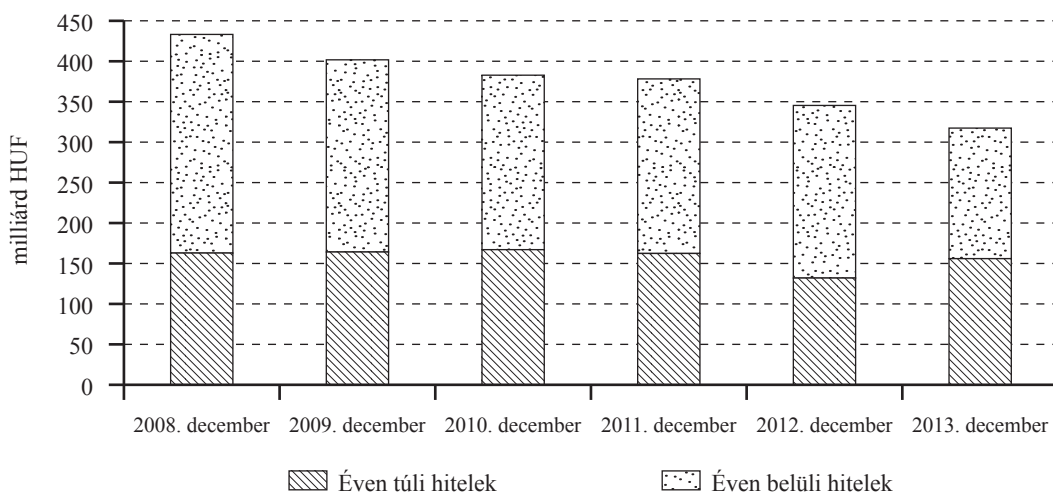
Az élelmiszeripar külső finanszírozási csatornái sorrendben a bankok, a szállítók, az egyéb kötelezettségek, és a tulajdonosok által nyújtott kölcsönök. Az ágazat forrásszerkezetében összességében alapvető változás öt év alatt nem következett be. Ez egyfelől a magas eladósodottsággal magyarázható, amely mellett újabb hitelek felvétele többnyire már nem lehetséges, másrészt pedig az ágazat rossz jövedelmezőségével, amely nem biztosít belső tökebbővülést a vállalkozásoknak.

¹² Ezen a soron szerepelnek a fizetendő adók, járulékok, hozzájárulások, járadékok, a munkavállalóval szembeni, a társadalombiztosítási, a részesedési viszonyban állókkal szembeni kötelezettségek, a jogerős határozattal előírt, első fokon megítélt, továbbá a különböző ezeken kívüli kötelezettségek.

A kereskedelmi bankok üzletpolitikájára jellemző, hogy az agrárszférát, benne a mezőgazdaságot és az élelmiszeripart egy szektorként kezelik. Hitelkonstrukcióikat alapvetően az agrárszférára dolgozzák ki, és azt nyújtják az élelmiszeripar számára is, így eddig semmilyen specifikus banki termék nem állt az élelmiszeripar rendelkezésére.

Az élelmiszeripar hitelállománya 2008 óta folyamatosan mérséklődik. Az akkor 433,1 milliárd forintos hitelállomány 2012-re 345,4 milliárd forintra esett vissza, vagyis 20 százalékkal csökkent. A mezőgazdasággal ellentétben, e tendenciában a Növekedési Hitelprogram sem hozott érdemi változást. Átmenetileg ugyan, 2013. június és szeptember között tapasztalható volt mintegy 25 milliárd forintos állománybővülés, azonban a 2013. év végi adatokat az egy évvel korábbival összevetve, egyértelmű a csökkenés (27. ábra).

27. ábra: **Az élelmiszeripari társas vállalkozások hitelállománya lejáratú idő szerint, 2008–2013**

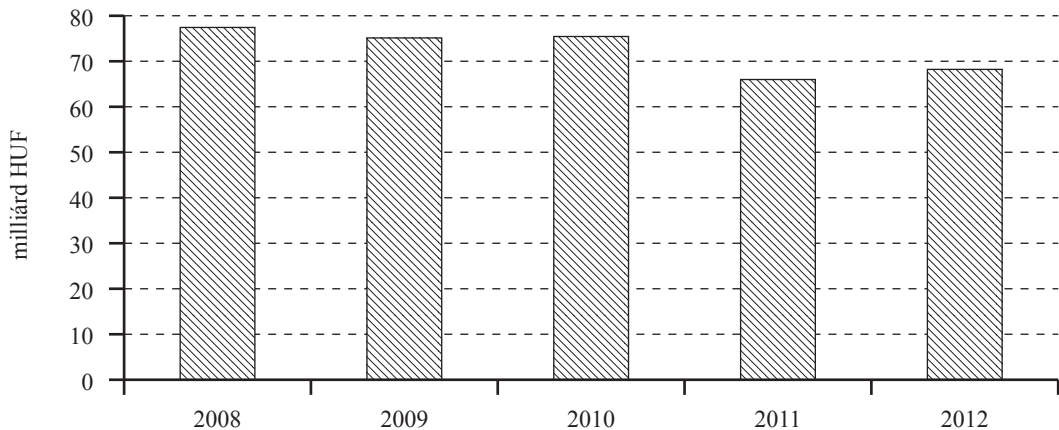
Forrás: MNB adatok alapján készült az AKI Pénzügypolitikai Osztályán

Az élelmiszeripar a mezőgazdasághoz képest sokkal kevésbé tudta kihasználni a hitelprogramot. Az I. szakaszból 58,1 milliárd forinttal részesedett, amely a teljes pénzügyi keret 8,3 százaléka. Az összegből 22,6 milliárd forint volt az új forinthitel, ugyanennyi a korábbi forinthitel kiváltás és 12,8 milliárd forint a devizahitel. A hitelprogram második szakaszának április 30-i állományi adatai szerint a feldolgozóipar egésze 19 százalékkal részesedett a folyósított összegből, vagyis vélhetően az élelmiszeripar aránya elmarad az előző szakasz 8,3 százalékos részesedésétől.

Az NHP első szakaszának hatása az élelmiszeripari hitelek összetételének változásában érhető tetten. Lejárat szerint a korábban egyértelműen domináns, a teljes állomány 57–64 százalékát kitevő rövid lejáratú hitelek aránya, 2013. év végére 50 százalékra mérséklődött. Ugyancsak kedvező átrendeződés következett be az elmúlt időszakban a hitelek forrás szerinti összetételében. Míg 2008-ban a forint és devizahitelek fele-fele arányban szerepeltek, addig 2013-ban a devizahitelek aránya már csak kb. 35 százalékot tett ki, vagyis az ágazat magas árfolyamkitettsége mérséklődött.

Az élelmiszeripar esetében, akár csak a mezőgazdaságnál, a beruházási és fejlesztési hitelek állománya 2008 és 2012 összességében csökkenő tendenciát mutatott (28. ábra), még nominálértéken is. Az alacsonyabb támogatási potenciállal rendelkező élelmiszeripart különösen sújtotta, hogy a válság után a bankok erőteljesen visszafogták hitelkínálatukat, illetve azzal egyidejűleg az ágazat hitelképessége is folyamatosan romlott.

28. ábra: **Beruházási és fejlesztési hitelek az élelmiszeriparban, 2008–2012**

Forrás: NAV adatok alapján készült az AKI Pénzügypolitikai Osztályán

Az élelmiszeripar esetében a fejlesztési hajlandóság és képesség csökkenése, valamint a beruházások jelentős tőkeigénye együtt járul ahhoz hozzá, hogy a hitelek iránti kereslet alacsony, valamint a kínálat – mint a mezőgazdaság esetében is – korlátozottan áll csak rendelkezésre.

Az élelmiszeripar kedvezményes finanszírozására lényegében ugyanazon eszköztár áll rendelkezésre, mint a mezőgazdaságnál. A kedvezményes konstrukciók nagyrészt MFB hitelek. Az élelmiszeripar részére megítélt 35,9 milliárd forintos hitelállományt teljes egészében a társas vállalkozások használták fel fejlesztéseikhez és beruházásaikhoz. Az élelmiszeripari nagyvállalkozások – amelynek száma a NAV 2012. évi adatai alapján 68 volt, azaz az összes vállalkozás kevesebb mint 2 százaléka – a jóváhagyott hitelállomány 14,5 százalékát vették igénybe. A mikrovállalkozások 10 milliárd forint alatti állománnyal rendelkeztek, míg a kis- és középvállalkozásoknál több mint 50 százaléka jelent meg a hitelállománynak. Az élelmiszeripari ágazat részére jóváhagyott kedvezményes kamatozású hitelek a mezőgazdasági szektor hasonló kedvezményes hitelállományának 74,7 százalékát érték el (35. táblázat).

35. táblázat: **Befogadott és jóváhagyott MFB hitelek az élelmiszeriparban (2013. 12. 31.)**

Megnevezés	Összesen	
	Befogadott	Jóváhagyott
Mikrovállalkozás	10,1	7,2
Kisvállalkozás	17,0	11,6
Középvállalkozás	14,9	11,9
Nagyvállalkozás	5,9	5,2
Összesen	47,9	35,9

Forrás: MFB adatok alapján készült az AKI Pénzügypolitikai Osztályán

Az utóbbi egy-két évben a több nagy húsipari cégnél is jelentkező gazdasági nehézségek az élelmiszeriparra irányították a figyelmet. Részben ennek köszönhető, hogy kifejezetten az élelmiszeripar számára indított hitelprogramot az MFB 2013. év végén, melynek célja a hosszú távú forgóeszköz-

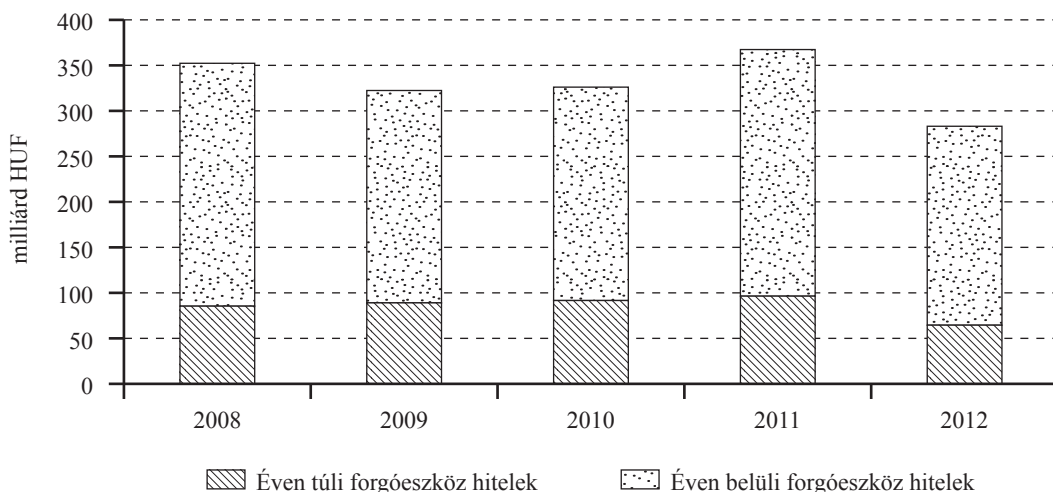
finanszírozás megkönnyítése. A hitelt az élelmiszeripari vállalkozások legfeljebb 6 éves lejáratall vehetik igénybe 5 és 500 millió forint közötti értékben. A program keretösszege 6 milliárd forint.

Ugyan nem hitelprogram, de az MFB indította, és ugyancsak kifejezetten az élelmiszer-feldolgozás számára az élelmiszeripari bankgarancia programot (6. melléklet). A hitelprogram 30 milliárd forintos keretösszegéből az ágazat meghatározott TEÁOR alá besorolt egyéni és társas vállalkozásai igényelhetnek 1–5 év lejáratú bankgaranciát kedvezményes garancia díj mellett. A keretösszeg terhére 2012. év végéig 22 hitelkérelem került befogadásra, 15,3 milliárd forint értékben, melyből 17-et hagytak jóvá 12,2 milliárd forint értékben. A Program 2013-ban lezárult.

Az élelmiszeripart többnyire folyamatos termelés, folyamatos cash flow (bevételi és kiadási) egyaránt jellemzi, ezért a forgóeszköz-hitelezésnek nagy jelentősége van ezen ágazat esetében. (Ez alól kivételt képez néhány, főleg növénytermesztési termékeket feldolgozó szakágazat. Pl. zöldség- és gyümölcsfeldolgozás.) Mind a készleteket, mind pedig a vevőt finanszírozni kell, ehhez pedig szükség van egy állandó forgóeszközhitel állományra. A 29. ábra ugyanakkor arról árulkodik, hogy ez az állomány az időszak egészét tekintve csökkent, ami egyrészt a termelés visszafogását, másrészt a dráguló hitelkínálatot tükrözi. Mindez az élelmiszeripar esetében olyan források bevonását is eredményezi, amelyek jellemzően eltérnek a hagyományos banki hitelezéstől. Ilyen például a szállítói finanszírozás, a saját, illetve tulajdonosi források bevonása, vagy a faktoring.

A vállalkozások forrásai között a tulajdonosok által nyújtott finanszírozás háromféle formában jelenthet meg. A hosszú távra adott források a hosszú lejáratú kötelezettségeken belül, a rövid lejáratú tartozások a rövid lejáratú kötelezettségeken belül, illetve azok, amelyek akár a vállalkozó adósságának rendezésébe is bevonhatók, a hátrasorolt kötelezettségek között. Ez utóbbiak között szerepel, ahogyan a mezőgazdaságban már bemutattuk, a tagi kölcsön, de itt kerül kimutatásra a kapcsolt vállalkozásoktól (anyavállalattól) kapott kölcsön is.

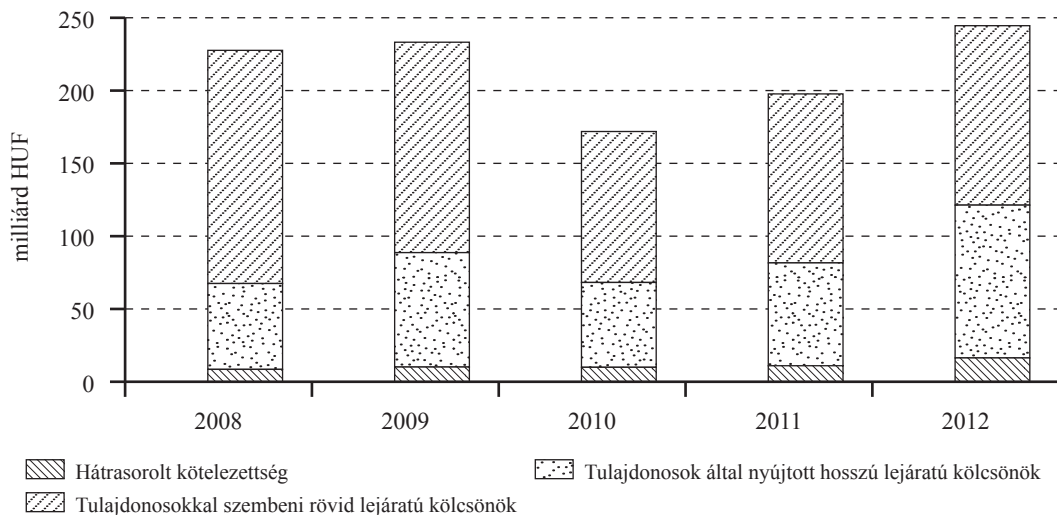
29. ábra: Éven belüli és éven túli forgóeszköz-hitelek az élelmiszeriparban, 2008–2012

Forrás: MNB és NAV adatok alapján készült az AKI Pénzügypolitikai Osztályán

A háromféle kölcsön együttes nagysága 170 és 240 milliárd forint között változott a vizsgált időszakban. Míg az időszak elején a rövid lejáratú kötelezettségek tették ki a tulajdonosi finanszírozás legnagyobb szeletét, addig 2012-re az háttérbe szorult, miközben mind a hosszú kölcsönök, mind pedig a hátrasorolt kötelezettségek emelkedtek (30. ábra).

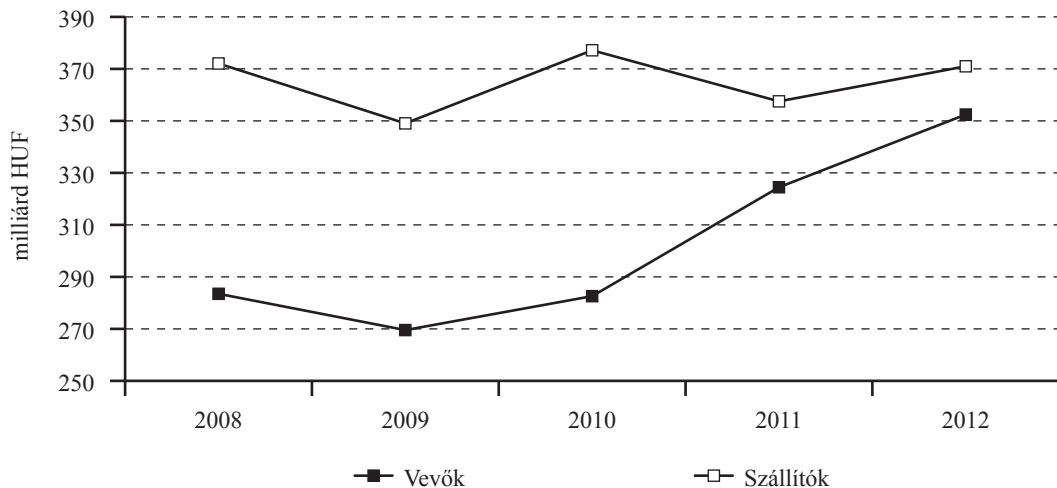
30. ábra: **Élelmiszeripari társas vállalkozások hátrasorolt kötelezettségeinek alakulása, 2008–2012**

Forrás: NAV adatbázis alapján készült az AKI Pénzügypolitikai Osztályán

A gazdasági válság rákényszerítette az élelmiszeripari vállalkozásokat a megfontoltabb, óvatosabb gazdálkodásra. A szállítók állománya folyamatosan emelkedett az elmúlt időszakban, jól látszik, hogy igyekeznek, illetve kénytelenek kihasználni ezt a lehetőséget is a rövid távú finanszírozásban. Javult is likviditási helyzetük, ezt jelzi a vevők és szállítók közötti olló szűkülése, ugyanakkor még 2012-ben is elmaradt a szállítók nagysága a vevőkétől, vagyis a kintlévőségeket nem tudják teljes egészében a tartozásaikból finanszírozni, hanem e célra más forrásokat is szükséges fordítani (31. ábra).

31. ábra: **A kettős könnyvitelt vezető társas élelmiszeripari vállalkozások vevők és szállítóállományának alakulása, 2008–2012**

Forrás: NAV adatbázis alapján készült az AKI Pénzügypolitikai Osztályán

Az élelmiszeriparban a méret szerinti kategorizálást tekintve megállapítható, hogy a KKV szektor súlya lényegesen kisebb, mint a mezőgazdaságban. A vállalkozások számát tekintve a KKV-k részesedése itt is magas, 98,6 százalék, de e vállalkozási körhöz az árbevételnek csak 45,0 százaléka köthető. Ugyanakkor a szereplőknek e szűkebb köre a finanszírozási források közül a beruházási hitelek 76,8 százalékát, a rövid lejáratú hitelek 51,6 százalékát tudhatja magáénak (36. táblázat).

36. táblázat: **A KKV szektor, valamint a mikro- és kisvállalkozások súlya az élelmiszeriparban, 2012**

Megnevezés	KKV szektor	KKV szektor részesedése, százalék	Mikro- és kisvállalkozások	Mikro- és kisvállalkozások részesedése, százalék
Vállalkozások száma	4 903	98,6	4 615	92,8
Nettó árbevétel (milliárd HUF)	1 474,2	45,0	540,8	16,6
Beruházási és fejlesztési hitelek (milliárd HUF)	36,2	76,8	18,9	40,0
Rövid lejáratú hitelek (milliárd HUF)	101,8	51,6	42,0	21,3
Bruttó beruházás (milliárd HUF)	83,2	69,1	34,6	28,7
Nettó beruházás (milliárd HUF)	40,8	101,9	17,0	42,5
Saját tőke (milliárd HUF)	292,5	52,8	138,4	25,0

Forrás: NAV adatok alapján készült az AKI Pénzügypolitikai Osztályán

Az alsó két méretkategóriára szűkítve a kört újra megállapítható, hogy számukhoz képest a mikro- és kisvállalkozások alulreprezentáltak az egyes finanszírozási csatornák tekintetében. Az élelmiszeripari szereplők több mint 90 százalékát adó mikro- és kisvállalkozások a saját tőke 25,0 százalékaival, a beruházási hitelek 40,0 százalékaival a rövid lejáratú hitelek 21,3 százalékaival bírtak 2012-ben.

Kérdőíves felmérés tapasztalatai az élelmiszeriparban

Az élelmiszeripari mikro- és kisvállalkozások közül 73 töltötte ki a keresleti oldal tapasztalatainak felmérésére irányuló kérdőívet. A válaszadók 69 százalékának vezetője 40 és 60 év közötti és 31 százalékának vezetője 60 év feletti korosztályhoz tartozott. A megkérdezettek 64 százaléka 10 évnél több szakmai tapasztalattal rendelkezett. A legtöbb vállalkozás (48 százalék) árbevétele 50 és 250 millió forint között mozgott. A kérdőívet kitöltő vállalkozások 37 százalékának árbevétele 10 és 50 millió forint között alakult, 15 százaléka a 10 millió forint alatti árbevétel-kategóriába esett. A kettős könyvvitelt vezető vállalkozások aránya 85 százalék volt.

Az elmúlt 5 évben a kérdőívre válaszoló vállalkozások 67 százaléka nem rendelkezett beruházási hitellel, 26 százaléka egyszer és 7 százaléka kétszer-háromszor vett igénybe ilyen típusú hitelt. Ebben az időszakban összesen 1,02 milliárd forint beruházási hitelt használtak fel és ezen kívül még szükségük lett volna 0,32 milliárd forint hitelre.

A beruházási hitelhez való hozzájutást nehezítette az alacsony árbevétel és saját tőke, valamint a magas eladósodottság. A vállalkozások egy része azért nem rendelkezik beruházási hitellel, mert a benyújtott kérelmét a bank elutasította vagy a magas kamat miatt nem kötött szerződést, másik része pedig meg tudja oldani a finanszírozási igényét.

A válaszadók 40 százaléka nyilatkozott arról, hogy a jövőben tervez-e beruházást. Ezek 72 százaléka csupán pályázat esetén (támogatás segítségével) kíván fejleszteni, 10 százaléka szeretne ugyan, de nincs lehetősége és csupán 10 százalék az, aki tervez fejlesztést és megvalósíthatónak is látja terveit. A beruházni szándékozók közül a legtöbben a korszerűsítést helyezik előtérbe (30 százalék),

de népszerű opció a gépvásárlás (19 százalék) és a telepbővítés (19 százalék) is. A jövőbeli külső forrásszerzési lehetőségek közül az állami forrásokból végrehajtott, tulajdonszerzés melletti tőkebefektetés volt a legnépszerűbb.

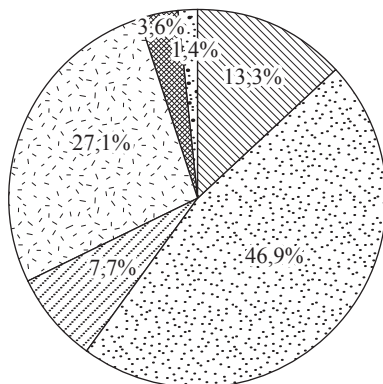
Az elkövetkező 3 évben szükségesnek ítélt forgóeszköz hitel mértéke 1 és 7,5 millió forint között ingadozott vállalkozásonként. A beruházási hitelek vonatkozásában a válaszadók 28-28 százaléka jelölte meg az 1 és 75 millió forint közötti, illetve a 15 és 30 millió forint közötti sávot, 39-39 százalékuk pedig a 15 és 30 millió forint közötti, illetve 50 millió forint fölötti hitelösszeget.

A tervezett beruházás megvalósítása során jelentkező többlet forgóeszköz finanszírozási igény a válaszadók 31 százalékának fog nehézségeket okozni, mivel jelenleg is nehezen finanszírozza tevékenységét, 46 százalékuk abban bízna, hogy jelenlegi bankja fogja finanszírozni, 23 százalékuk pedig más forrásból tervezi megoldani igényét. A válaszadók döntő többsége elégedett lenne a felvázolt pénzügyi eszköz bevezetésével, csupán egy válaszadó jelezte, hogy nem tudná igénybe venni, mivel túl alacsony a jövedelmezősége. A válaszadók 77 százalékának nem jelent gondot a 10 százalékos önrész előteremtése a hitelfelvételhez.

Az elkövetkező 5 évre a válaszadók 90 százaléka tervez valamilyen fejlesztést: bővítést (57 százalék), korszerűsítést (23 százalék), jelentősebb termékstruktúra váltást (10 százalék), 10 százalék viszont nem kívánja fejleszteni tevékenységét.

A kínálati oldalon az élelmiszeripar hitelezés jellemzőire vonatkozó kérdőívet 7 hitelintézet töltötte ki, adataik 261 élelmiszeripari mikro- és kisvállalkozást reprezentálnak (32. ábra). A célcsoport legtöbb vállalkozása (26,1 százalék) a gyümölcs és zöldség feldolgozásban, 17,2 százalék a húsfeldolgozásban, 15,7 százalék a szőlőbor termelésben és 14,2 százalék a malomipari termékek gyártásában tevékenykedik. Ezen kívül a vállalkozások 7,7 százaléka a baromfihús feldolgozásban, 5,7 százaléka a tejtermék gyártásban, 5 százalék a húskészítmény gyártásban, 4,2-4,2 százalék a növényolaj gyártásban és takarmánygyártásban működik. Ezeknek a vállalkozásoknak a méret szerinti megoszlása a következő: 39 százalékuk 10 millió forint alatti árbevétellel, 17 százalékuk 10 és 50 millió közötti árbevétellel és 44 százalékuk 50 és 250 millió forint közötti árbevétellel rendelkezik.

32. ábra: A kínálati oldal által reprezentált vállalkozások társasági forma szerinti megoszlása a válaszadások alapján

Kft., Rt., Zrt.
 Kkt., Bt.
 Szövetkezet
 Egyéni vállalkozó
 Egyéni cég
 Egyéb

Forrás: Felmérés a pénzintézetek élelmiszeriparban tevékenykedő mikro és kisvállalkozó ügyfeleiről

A beérkezett válaszok alapján megállapítható, hogy az élelmiszeripari mikro és kisvállalkozások csupán 17 százaléka tudja késedelem nélkül törleszteni hiteleit (95 százaléka kiváló adós), míg 83 százaléknál előfordulnak késések a törlesztésben (80 százaléka időben fizet). A hitelintézetek 83 százaléka kisebb kérdésekben segít ügyfeleinek üzleti tervük elkészítésében, míg 17 százaléka nem végez ilyen szolgáltatást. A célcsoport vállalkozásai hitelkérelmének elbírálásában a legfontosabb szempont a jó banki előélet megléte.

A kérdőívet kitöltő hitelintézetek közül 5 nyilatkozott az állam által biztosított kedvezményes és refinanszírozásos formában működő konstrukciók közvetítéséről. Ezek közül 3 hitelintézet nagy számban közvetít ilyen termékeket a vizsgált célcsoportnak függetlenül attól, hogy rendelkeznek vagy sem kettős könyveléssel. Két hitelintézet csak abban az esetben engedélyez ilyen termékeket a célcsoporthoz tartozó vállalkozások számára, amennyiben rendelkeznek kettős könyveléssel és az adósminősítés azt lehetővé teszi. Amennyiben mégsem jutnak a célcsoport vállalkozásai ilyen konstrukciókhoz, annak az oka, hogy a hitelintézet túl kockázatosnak tartja, vagy nem felelnek meg a konstrukció feltételeinek.

A minimálisan igényelhető hitelösszeg 1 millió forint, a mikrovállalatoknál 113 százalékos, a kisvállalkozásoknál 110 százalékos minimális fedezetre van szükség. A mikrovállalkozások árbevételeinek 45 százalékát, a kisvállalkozások árbevételeinek 63 százalékát nem haladhatja meg az igényelt hitelösszeg. A minimálisan elvárt árbevétel a hiteligénylés pozitív elbírálásához átlagosan legalább 4 millió forint (37. táblázat).

37. táblázat: **A hitelintézetek átlagos minimális elvárása pozitív hitelbírálatához a célcsoport vállalkozásaitól az élelmiszeriparban**

Megnevezés	Mikrovállalkozások		Kisvállalkozások	
	százalék	millió HUF	százalék	millió HUF
Éves árbevétel az igényelt hitelösszeghez	45		63	
Fedezettség piaci értéken (százalék)	113		110	
Hitelösszeg (millió HUF)		1		1
Minimálisan elvárt árbevétel		4,0		4,5

Forrás: Felmérés a pénzintézetek élelmiszeriparban tevékenykedő mikro és kisvállalkozó ügyfeleiről

A hitelintézetek átlagosan 5,2 százalékos kamatfelárat számolnak a forgóeszköz hiteleknél és 4,4 százalékos kamatfelárat a beruházási hiteleknél. Az alágazatok között nincsenek jelentős eltérések. A kamatfelár minden alágazatban 5,3 százalék a forgóeszköz hiteleknél a gyümölcs- és zöldség feldolgozás, valamint a szőlőbor termelés kivételével ahol 5,1 százalék, illetve 5,2 százalék. A beruházási hitelek kamatfelárai is a gyümölcs és zöldségfeldolgozásban (4,3 százalék) és a szőlőbortermelésben (4,6 százalék) térnek el az átlagtól.

A válaszadó hitelintézetek 4,67 milliárd forint kielégítetlen beruházás-finanszírozási keresletet becsültek. Ezen belül a legnagyobb igény a malomipari termékgyártásban jelentkezik (22 százalék). A szőlőbor részesedése 15 százalékra, a gyümölcs- és zöldség feldolgozás aránya 14 százalékra becsülhető. A húsfeldolgozásban 12 százalék, a tejtermék gyártásban, a baromfi feldolgozásban és húskészítmény gyártásban egyaránt 11 százalék, az olajgyártásban 3 százalék és a takarmánygyártásban 2 százalék többletfinanszírozásra lenne szükség.

Egyik felsorolt pénzügyi eszköz sem képes ezt a finanszírozási hiányt pótolni. Az egyik hitelintézet az állami kamattámogatott hitel bevezetését javasolja a finanszírozási hiány kezelésére. Pénzügyi eszköz bevezetése esetén a hitelintézetek érdekeltek ezek közvetítésében. A válaszoló hitelintézetek 29 százaléka 500 ezer forint, másik 29 százaléka 1 millió forint, 42 százaléka pedig 2 millió forint feletti minimális beruházási hitelösszeg folyósítását tartja elfogadhatónak 100 százalékos hitelfedezet mellett.

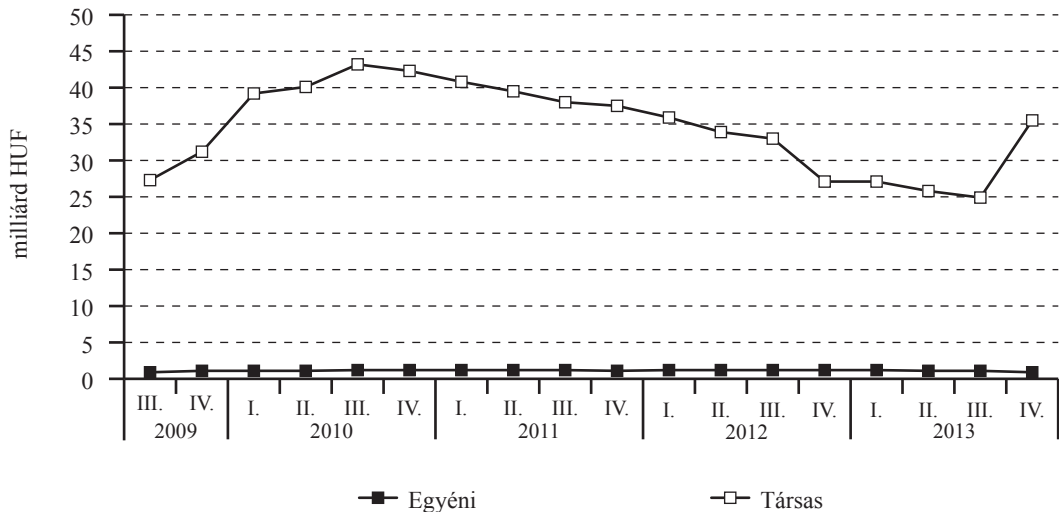
Garanciovállalás az élelmiszeriparban

Az élelmiszeriparban a garanciovállalásra a mezőgazdasághoz hasonló okok miatt van szükség. Egyfelől az eladósodottság miatt, az EU-csatlakozás óta tartó lejtmenet során az ágazat folyamatosan kritikus pénzügyi helyzetbe került, illetve mert az élelmiszeripari ingatlanok fedezetértéke – a többcélú hasznosítás és elhelyezkedés hiányában – ugyancsak töredéke a piaci értéknek.

Az élelmiszeripar fő kezességvállaló intézménye a Garantiqa Hitelgarancia Zrt. Működésének célja a hitelfelvételekhez kapcsolódó kezességvállalás mellett bármilyen típusú forrásbevonáshoz vállalt kezesség: bankgaranciához, lízing- és faktoring ügylethez, kockázati tőke bevonásához, illetve hazai és uniós pályázatokhoz. Az AVHGA-hoz hasonlóan a Garantiqa is a rendszerváltás után kezdte meg működését. A Garantiqa ügyfélköre lényegében a mezőgazdaságon kívüli ágazatokból kerül ki, a mezőgazdasági ágazat perifériális terület, és igazán az élelmiszeripar sem tud nagy súlyt képviselni portfóliójában.

Az élelmiszeriparban a garantált hitelek állománya 2010 és 2013. első fele között folyamatosan csökkent. Az ágazat teljes hitelállományához viszonyítva a kezességvállalás mellett felvett hitelek nagyságrendileg 10 százalékot tettek/tesznek ki. A 2013. utolsó negyedévében a garantált hitelek értéke 25 milliárd forintról 35 milliárd forint fölé emelkedett, ami az NHP keretében folyósított forrásoknak tulajdonítható (33. ábra).

33. ábra: **Garantált hitelállomány az élelmiszeriparban, 2009–2013**

Forrás: AVHGA és Garantiqa adatok alapján készült az AKI Pénzügypolitikai Osztályán

Tőkepiac

A kockázati tőke egy olyan külső (piaci jellegű) finanszírozási forma, amely tulajdonszerzés mellett a saját tőke emelése révén juttatja tőkéhez a vállalkozást azzal a céllal, hogy 5–8 éves periódus után az átmeneti tulajdonos valamilyen, lehetőleg minél nagyobb haszon realizálásával szálljon ki. A kockázati tőkebevonás a klasszikus értelmezés szerint induló, innovációs eredményekre alapuló, ugyanakkor nagy növekedési potenciállal rendelkező vállalkozásokba (vegyipar, gyógyszerészet) történő befektetést, beruházást jelent. A kockázati tőke egyik jellemzője, hogy a befektetés hozamának nagyobbak kell lennie, mint a piacon elérhető normál hozam, azaz valamilyen extrahozam elérésével lehet a kockázati tőkét úgymond becsalogatni a vállalkozásba.

Éppen ezért igen fontos a kockázati tőkével rendelkező számára, hogy a gazdasági környezet viszonylag kiszámítható legyen, hogy a vállalkozás önmagában is egy stabilan jövedelmező, innovatív ágazathoz tartozzon, hiszen ez a tőkeforma a különböző innovációkhoz kapcsolható életciklusokba való átmenetet is finanszírozhatja (pl. induló szakaszból a terjeszkedés szakaszába történő átlépést) (Kovácsné, 2011).

Magyarországon a mezőgazdaságban jelenleg nincs hagyományos értelemben vett piaci alapú kockázati tőkebefektetés, tekintettel az ágazat alacsony innovációs képességére, az átlagosnál jellemzően alacsonyabb jövedelmezőségére, illetve kockázatos (pl. időjárás), nehezen tervezhető működésére. Nagyon nehéz a befektetők által elvárt dinamikus növekedést produkálni a szektorban. Csőd esetén például bizonyos eszközök nehezen likvidálhatóak (pl. állattartó telepek, üzemi épületek), ami miatt a veszteség mértéke az átlagnál nagyobb, mint más ágazatoknál. A mezőgazdaság esetében inkább az olyan kapcsolódó ágazatokban lehet tere a kockázati tőkének, mint például a bioenergia, biogáz előállítás.

Magyarországon jellemzően fejletlen a tőkepiac. A kockázati tőkebefektetések elterjedése, komolyabb felívelése a 2007–2013-as Európai Unió költségvetési időszakhoz, konkrétan az ekkor indított tőkebefektetési programokhoz köthető. Ezen Európai Unió programok (pl. JEREMIE program, Széchenyi Tőkealap Kezelő) jelenlegi szabályozása szerint mezőgazdasági, illetve az elsődleges (Annex) feldolgozó élelmiszeripari vállalkozásokat nem finanszírozhatják. Ugyanakkor a mezőgazdaság és az élelmiszeripar esetében is vannak olyan hosszabb ideje jövedelmezően működő vállalkozások, amelyek egy Széchenyi Tőkealaphoz hasonló állami tőkealap által finanszírozhatóak lennének, éppen ezért egy újfajta pénzügyi konstrukció kidolgozásánál számításba kell venni egy ilyen tőkealap létrehozásának lehetőségét is.

A pénzügyi eszközök révén megcélzott vállalkozási kör

A keresleti és kínálati oldal áttekintése alapján beazonosíthatók a mezőgazdaságban, az élelmiszeriparban és a halászati ágazatban a nem bankképes vállalkozási csoportok, amelyek piaci alapon nem jutnak, vagy nem a szükséges mértékben jutnak finanszírozási forrásokhoz, és így a pénzügyi eszközök címzettjei lehetnek.

A mezőgazdasági ágazaton belül méret alapján a kkv szektor tekinthető ilyen vállalkozási körnek. Relatív kis méretük miatt e vállalkozások finanszírozása magasabb tranzakciós költséggel jár, és nagyobb kockázatot is hordoz, ami kamatfelár formájában növeli a hitel árát. A magasabb kamatot a gazdálkodók nem tudják kitermelni, ezáltal nem tudnak a hitelekhez hozzájutni.

Másik tényező – amely az ágazat finanszírozási szempontjából meghatározó jelentőségű – a területalapú támogatások preferenciája. A területalapú támogatások biztos bevételt, ezáltal – banki szempontból – az esetlegesen felvett hitelek visszafizetésének forrását, fedezetét jelentik. Az egyébként kockázatosnak ítélt mezőgazdaság azon ágazatainál, amelyek ilyen támogatásban részesülnek, a finanszírozási lehetőségek az elmúlt időszakban érdemben javultak. A területalapú támogatásban nem, vagy kevésbé részesülők, azaz az állattenyésztési és kertészeti ágazat vállalkozásai azonban továbbra sem vonzóak a banki szektor számára. E vállalkozások termelésének sajátossága, más termelő szektorokhoz képest, hogy kiadásaik finanszírozási igénye folyamatosan merül fel, miközben bevételeik a növénytermesztés, zöldség- és gyümölcstermesztés esetében lényegében évente egyszer, az állattenyésztésben pedig szakaszosan keletkeznek.

Harmadik tényező, amely alapján a mezőgazdaságban finanszírozási hiány keletkezik, a dokumentációs kötelezettség, amely elsősorban az egyéni gazdaságokat érinti. A dokumentációs kötelezettség az adózással van szoros összefüggésben. A jelenlegi szabályozás számos adózási kategóriát (kistermelő, östermelő, családi gazdálkodó, egyéni vállalkozó, önálló tevékenység stb.) definiál, és határoz meg ezekhez kapcsolódóan speciális, kedvezményes, igen összetett adózási szabályokat.

(Ezzel szemben a társas gazdaságok a társasági adózás szabályai szerint fizetik társasági adójukat, nyújtják be adóbevallásukat.) Mindezekhez csak csekély dokumentációs kötelezettség társul, így a bankok számára csak nehezen követhető, hogy pontosan milyen pénzáramok kapcsolódnak egyes, főként kisebb, egyéni gazdaságok tevékenységéhez. Ráadásul a kisebb gazdák az adózás miatt abban érdekeltek, hogy minél kisebb árbevételt mutassanak ki (ezáltal beleesnek a különböző kedvezményes kategóriákba), így a bankok számára még kevésbé hitelképesek.

Az élelmiszeripar jelenlegi helyzetét tekintve lényegében a teljes ágazatról elmondható, hogy piaci alapon nem, vagy csak nagyon nehezen finanszírozható.

A mintegy 99 ezer egyéni gazdaság közül a pénzügyi eszközök szempontjából releváns gazdálkodói kör – akik nem szántóföldi növénytermesztést folytatnak – mintegy 60 ezer gazdasági szereplőt jelent (38. táblázat, 34. ábra).

A társas mezőgazdasági vállalkozások esetében 6838 gazdaság végezte a négy fő mezőgazdasági alaptervekenységet. A társas gazdaságok esetében azt feltételezzük, hogy nem vonatkozik az eszköz a nagygazdaságokra és a növénytermesztőkre, akkor kb. 3200 társas gazdaság lenne érintett. A halászat esetében minden vállalkozás (233 darab) jogosult lehetne az új konstrukcióra.

Az élelmiszeriparnál nem tartjuk különválaszthatónak az Annex I és a Non-annex élelmiszertermelést. Mindkét terület fejlesztése kiemelten fontos, ezért a pénzügyi eszközök esetében az összes élelmiszeripari céget számításba vettük. Ha csak a kkv szektorra vonatkoztatjuk, akkor 4903 társas élelmiszeripari cég kerülne az érintettek közé.

Így megtartva korábbi feltételezéseinket és kikötéseinket mintegy 50–60 ezer gazdaság lenne érintett a mezőgazdaság és halászat esetében, amíg az élelmiszeriparnál 5 ezer vállalkozás tartozna egy újfajta konstrukció érintettjei közé.

38. táblázat: A pénzügyi eszközök szempontjából releváns vállalkozások száma és árbevétele

Kkv szerinti besorolás	Vállalkozások száma, darab	Vállalkozások számának aránya, százalék	Árbevétel, millió HUF	Árbevétel aránya, százalék
Mezőgazdasági egyéni gazdaságok				
Állattenyésztés	21 776	21,9	192 619	23,6
Kertészet	15 195	15,3	129 470	15,9
Vegyes gazdaságok	23 168	23,3	86 396	10,6
Pénzügyi eszközök által megcélzott gazdaságok	60 139	60,5	408 485	50,1
Növénytermesztés	39 484	39,6	407 196	49,9
Összesen	99 623	100,0	815 681	100,0
Mezőgazdasági társas gazdaságok				
Állattenyésztés	1 815	21,3	630 253	38,9
Kertészet	1 115	13,1	75 646	4,7
Vegyes gazdaságok	295	3,5	126 166	7,8
Pénzügyi eszközök által megcélzott gazdaságok	3 225	37,9	832 066	51,4
Növénytermesztés	3 518	41,3	664 627	41,1
Egyéb	1 776	20,9	122 095	7,5
Összesen	8 519	100,0	1 618 787	100,0
Halászat				
Mikrovállalkozások	211	90,6	3 339	29,9
Kisvállalkozások	16	6,9	2 942	26,4
Középvállalkozások	6	2,6	4 881	43,7
Pénzügyi eszközök által megcélzott gazdaságok	233	100,0	11 162	100,0
Élelmiszeripar				
Mikrovállalkozások	3 601	72,4	126 027	3,9
Kisvállalkozások	1 014	20,4	414 819	12,7
Középvállalkozások	288	5,8	933 302	28,5
Pénzügyi eszközök által megcélzott gazdaságok	4 903	98,6	1 474 149	45,0
Nagyvállalkozások	68	1,4	1 798 525	55,0
Összesen	4 971	100,0	3 272 674	100,0

Forrás: FADN és NAV adatbázis alapján készült az AKI Pénzügypolitikai Osztályán

34. ábra: A pénzügyi eszközök szempontjából releváns vállalkozások ágazati mérete

MEZŐGAZDASÁG			
Egyéni vállalkozások	Társas vállalkozások		
Növénytermesztés (39 484 db; 407,2 milliárd HUF)	Egyéb	KKV (1 774 db; 120,6 milliárd HUF)	Nagy (2 db; 1,5 milliárd HUF)
	Növénytermesztés	KKV (3 515 db; 616,2 milliárd HUF)	Nagy (3 db; 48,5 milliárd HUF)
Kertészet (15 195 db; 129,5 milliárd HUF)	Kertészet	KKV (1 115 db; 76,6 milliárd HUF)	Nagy (4 db; 34,0 milliárd HUF)
	Vegyes gazdaságok	KKV (291 db; 92,1 milliárd HUF)	
Vegyes gazdaságok (23 168 db; 86,4 milliárd HUF)	Állattenyésztés	KKV (1 810 db; 506,0 milliárd HUF)	Nagy (5 db; 124,2 milliárd HUF)
Állattenyésztés (21 776 db; 192,6 milliárd HUF)			
HALÁSZAT			
Mikro (211 db; 3,3 milliárd HUF)	Kis (16 db; 2,9 milliárd HUF)	Közép (6 db; 4,9 milliárd HUF)	
ÉLELMISZERIPAR			
KKV (2245 db; 1013,8 milliárd HUF)	Nagy (45 db; 1 102,7 milliárd HUF)		A n n e x
	KKV (2658 db; 460,4 milliárd HUF)	Nagy (23 db; 695,8 milliárd HUF)	

Megjegyzés: Az ábrán az egyes szektorok mérete azok árbevételével arányos.
 Forrás: NAV és FADN adatok alapján készült az AKI Pénzügypolitikai Osztályán

A 2007–2013 közötti időszak programjainak értékelése

A fejezet célja a 2007–2013-as időszak agrár beruházási programjainak, illetve az azokkal kapcsolatos tapasztalatok áttekintése a pénzügyi eszközök szempontjából. Ez utóbbi kitétel egyrészt azt jelenti, hogy nem vizsgáltuk a program egészét, csak a termelő beruházásokat, mivel a pénzügyi eszközök alkalmazására kizárólag az ilyen jellegű fejlesztések esetében van lehetőség. Másrészt ez azt is jelenti, hogy e szűkebb területen is az elnyert, de meghíúsult pályázatok lehetnek relevánsak, ahol a sikertelenség oka finanszírozási problémára vezethető vissza. Ez az a terület, amelyet a bevezetni kívánt pénzügyi eszközök megcélozhatnak, sikeresen hozzájárulva a megvalósuláshoz.

Az Európai Unió 2007–2013 közötti időszakában az agrárberuházások finanszírozása az Európai Mezőgazdasági Vidékfejlesztési Alapból (EMVA) történt a Darányi Ignác Terv (korábban Új Magyarország Vidékfejlesztési Program, a továbbiakban DIT-ÚMVP) I. és II. tengelye keretében. A DIT-ÚMVP a mezőgazdasági, erdészeti és elsődleges mezőgazdasági termékfeldolgozással foglalkozó vállalkozások számára biztosít pályázatos formában elnyerhető támogatásokat. A három ágazat közül utóbbihoz meglehetősen alacsony keretösszeg tartozik. A másodlagos élelmiszerfeldolgozásban tevékenykedő vállalkozások más programokra (pl. GOP) pályázhattak, vagyis a fejezetben áttekintett beruházási támogatások nem fedik le az élelmiszeripar egésze részére elérhető támogatási programot.

A program (DIT-ÚMVP) lezárult, a vizsgálatok során az MVH 2007–2013 közötti időszakra vonatkozó adataira támaszkodtunk. A pályázatokra vonatkozóan a meg nem valósulás okairól nem állnak rendelkezésre adatok, így ezt nem tudtuk elemezni.

Darányi Ignác Terv

A DIT-ÚMVP keretösszege a 2007–2013 programidőszakra összesen 1487 milliárd forint volt. Ezen belül az agrár beruházási intézkedések pénzügyi kerete 667 milliárd forintot tett ki, vagyis a teljes keret közel felét (mintegy 45 százalékát).

A vizsgált hét évben összesen 32 632 beruházási jellegű kérelem került benyújtásra, 1097 milliárd forint értékben. A kedvezően elbírált és megvalósult projektek száma 18 581 volt, az igénylések 56,9 százaléka (39. táblázat). Az agrárberuházásokat igénybe vevő vállalkozásokból (a 18 580 pályázóból) mindössze 6897, azaz a kedvezményezettek alig több mint harmada volt társas vállalkozás, további 5018 egyéni vállalkozás, és 6665 pedig magánszemély. A három kedvezményezetti kör részesedése a lehívott összegből már egészen más; a magánszemélyekre a kifizetett összeg mindössze 8,4 százaléka jutott, az egyéni vállalkozók részaránya ennek közel kétszerese, 14,2 százalék, miközben a társas vállalkozások a folyósított források több mint háromnegyedét (77,4 százalékát) tudhatják magukénak.

39. táblázat: Támogatási kérelmek és kifizetések a Darányi Ignác Tervben, 2007–2013

Típus	Támogatási kérelmek		Kifizetések	
	száma, darab	összege, millió HUF	száma, darab	összege, millió HUF
Magánszemély	12 262	104 391,5	6 665	31 643,4
Egyéni vállalkozó	8 626	151 918,1	5 018	53 668,1
Társas vállalkozás	11 741	840 305,2	6 897	293 299,2
ebből: Kft.	7 889	588 698,0	4 533	183 971,0
Rt.	28	4 618,5	15	853,1
Besorolás nélkül	3	19,7	1	5,3
Összesen	32 632	1 096 634,7	18 581	378 616,0

Megjegyzés: Az MVH magánszemély besorolása a nem egyéni vállalkozóként tevékenykedő egyéni gazdaságokat takarja.

Forrás: MVH adatok alapján készült az AKI Pénzügypolitikai Osztályán

A DIT-ÚMVP keretében beruházásokhoz igényelt és jóváhagyott támogatások összege 544,7 milliárd forint volt 2013 végén, amelynek 13,5 százaléka (73,5 milliárd forint) nem valósult meg (elutasították, visszavonták, törölték stb.). A jelzett arány a beruházási támogatások egészére vonatkozó átlagérték, amelytől az egyes jogcímek számottevő eltéréseket mutatnak. A bedőlt, azaz a megítélt, de meg nem valósult beruházások aránya különösen magas volt az Állattartó telepek korszerűsítéséhez, a Kertészet korszerűsítéséhez, az Energiaültetvények telepítéséhez, valamint az élelmiszeripari beruházásokhoz nyújtandó támogatásoknál. Az összes meg nem valósult mezőgazdasági beruházás 85 százaléka ezekhez a jogcímekhez kapcsolódott. A jogcímeket a rés elemzés tapasztalataival egybevetve megállapítható, hogy a meg nem valósított beruházások leginkább a támogatási rendszer által nem preferált ágazatokban tevékenykedőknél fordultak elő (40. táblázat).

A bedőlés okaira vonatkozóan – mint ahogyan az már említésre került – nem áll rendelkezésre pontos információ. Az okok között szerepel a finanszírozással összefüggő hiányosság, úgymint a saját erő hiánya, illetve a bankok által előírt kellő fedezet hiánya, vagy a megváltozott pénzügyi és piaci körülmények stb. A mélyinterjúk tapasztalatai alapján ez utóbbi szorosan összekapcsolódik az átfutási idő kérdésével. A pályázatok elbírálási ideje átlagosan 198 nap volt (több mint fél év), de volt olyan intézkedés, ahol ennél lényegesen hosszabb időt vett igénybe. A gazdálkodók szerint ennyi idő alatt a gazdálkodási feltételek oly mértékben módosultak, amelyek miatt a beruházás megvalósítása nem volt lehetséges (pl. az árak változása miatt a beruházás költsége megemelkedett, amelyet a pályázatban igényelt összeg már nem fedezett). Az átfutási idő hossza és a megvalósulás közötti összefüggést jelzi, hogy a bedőlés aránya jellemzően azon jogcímeknél volt magas, ahol az elbírálási idő különösen hosszú volt.

Az átlagos elbírálási időtartam különösen hosszú, éven túl nyúló volt az ÁTK III. (479 nap, vagyis egy és egy harmad év), az Ültetvények korszerűsítéséhez és telepítéséhez, 300 nap körüli volt az ÁTK II., ÁTK I., az Erdőszerkezet átalakítása, a Kertészet korszerűsítése, az Öntözés, melioráció fejlesztése, az Energiaültetvények telepítése és a Mezőgazdasági területek erdősítése jogcímeinél.

A legsikeresebbnek mondható intézkedések, ahol a jóváhagyott támogatások túlnyomó részét kifizették illetve kifizetésre odaitélték, a Baromfitelepek korszerűsítése, az Önálló, építéssel nem járó gépek, technológiai berendezések beszerzése, a Mezőgazdasági területek erdősítése voltak. A Baromfitelepek korszerűsítésére igényelt támogatásokról már átlagosan 89 nap alatt, az Önálló, építéssel nem járó gépek, technológiai berendezések beszerzéséhez igényelt támogatásokról átlagosan 103 nap alatt született döntés.

40. táblázat: A DIT-ÚMVP beruházási jogcímeinek teljesülése, 2007–2013

INTÉZKEDÉSEK	Támogatási kérelmek		Jóváhagyott kérelmek		Bedőlés aránya ^{a)} , százalék	Kérelem benyújtásától a határozathozatalig átlagosan eltelt idő, nap	Kifizetett összeg, millió HUF	Átlagos támogatásérték, millió HUF
	száma	összege, millió HUF	száma	összege, millió HUF				
Agrárerdészeti rendszerek mezőgazdasági földterületeken történő első létrehozásához nyújtandó támogatás	148	701,7	120	694,3	9,1	261,5	214,8	4,9
Az Állattartó telepek korszerűsítéséhez nyújtandó támogatások (Trágyatároló ÁTK I.)	988	123 923,2	677	67 805,2	19,5	314,4	61 537,5	103,4
Az Állattartó telepek korszerűsítéséhez nyújtandó támogatások (Komplex ÁTK II.)	1 295	174 204,9	830	92 660,4	25,7	297,9	74 631,5	105,9
Az Állattartó telepek korszerűsítéséhez nyújtandó támogatások (Komplex ÁTK III.)	899	155 467,6	216	36 766,8	17,8	478,5	18 848,5	87,5
Az Állattartó telepek korszerűsítéséhez nyújtandó támogatások (Komplex ÁTK IV.)	1 128	140 217,7	698	70 587,7	-	139,8	20 227,7	33,3
Baromfi telepek korszerűsítése (Tojókotrec)	64	7 767,2	46	2 130,3	3,5	89,1	1 872,0	40,7
Erdészeti célra használt géppark fejlesztése	531	10 233,6	226	4 728,7	12,4	198,8	4 441,2	20,5
Erdőszerkezet átalakításához nyújtandó támogatások	649	3 897,8	511	3 886,2	13,2	340,1	1 060,8	8,4
Fás és évelő, lágy szárú energiaültetvények telepítéséhez nyújtandó támogatás	181	1 200,6	99	670,1	18,6	345,4	334,8	6,2
Kertészeti gépek, technológiai berendezések beszerzéséhez nyújtandó támogatás	783	67 481,3	245	18 400,2	18,3	300,3	10 522,6	50,6
Kertészeti gépek, technológiai berendezések beszerzéséhez nyújtandó támogatások	6 532	36 464,3	4 498	29 042,4	7,7	119,9	8 007,4	4,7
Mezőgazdasági energiateljesítmény megújuló energiaforrásokból történő ellátásához nyújtandó támogatás (Kazán csere)	12	162,2	5	52,2	0,0	205,3	52,2	10,4
Mezőgazdasági termékek értéknövelése energetikai célú fűlkész és végtermék előállítására (nyerszesz, nyersolaj)	8	1 774,7	1	198,8	0,0	333,9	26,7	26,7

^{a)} A táblázatban a 2007–2012. időszakra számított bedőlés arányok szerepelnek. Ennek oka, hogy a program 2013. év végi adatai – a korábbi gyakorlattal ellentétben – nem tartalmazzák a jóváhagyott, de végül meg nem valósult pályázatokat, tekintettel a valós kötelezettségvállalások bemutatásának igényére. Ebből kifolyólag a meg nem valósult beruházások számítására a 2013. év végi adatok már nem alkalmazhatók. A jóváhagyott kérelmek csökkenése jelentős mértékű volt az állattenyésztés és az élelmiszeripar ágazatokban.

Forrás: MVH adatok alapján készült az AKI Pénzügypolitikai Osztályán

40. táblázat folytatása: A DIT-ÚMVP beruházási jogcímeinek teljesülése, 2007–2013

INTÉZKEDÉSEK	Támogatási kérelmek		Jóváhagyott kérelmek		Bedőlés aránya ^{a)} , százalék	Kérelem benyújtásától a határozathozatalig átlagosan eltelt idő, nap	Kifizetett összeg, millió HUF	Átlagos támogatásérték, millió HUF
	száma	összege, millió HUF	száma	összege, millió HUF				
Mezőgazdasági termékek értéknöveléséhez nyújtandó támogatás	1 195	142 403,5	546	67 566,0	16,0	222,4	53 250,7	103,6
Mezőgazdasági termékek értéknöveléséhez nyújtandó támogatások (Üzemi diverzifikáció)	239	12 734,4	113	4 662,1	9,6	180,6	2 199,5	25,8
Mezőgazdasági területek erdősítéséhez nyújtandó támogatás	4 343	24 196,3	3 714	23 707,2	2,3	306,9	14 827,7	4,9
Nem élelmiszeripari célú kiskapacitású, növényi alapú nyersszesz, nyersolaj előállító üzemek létesítéséhez nyújtandó támogatás (Nyersolaj, nyersszesz)	30	8 433,9	9	1 775,9	6,0	284,9	545,7	109,1
Nem termelő mezőgazdasági beruházásokhoz nyújtandó támogatások	1 347	3 030,5	820	2 767,2	8,9	262,8	1 336,9	2,6
Növénytermesztés létesítményeinek korszerűsítéséhez nyújtott támogatás (Szárító)	821	41 135,4	532	21 751,3	10,3	250,9	20 248,2	41,8
Ónálló, építéssel nem járó gépek, technológiai berendezések beszerzéséhez nyújtandó támogatás	10 030	84 196,0	8 674	67 271,3	3,8	103,8	66 662,9	7,7
Öntözés, melioráció és a terület vízgazdálkodás közösségi létesítményeinek fejlesztéséhez nyújtandó támogatás (közösségi)	264	24 849,3	137	14 024,3	15,2	355,4	9 450,4	73,6
Öntözés, melioráció és a terület vízgazdálkodás mezőgazdasági, üzemi és közösségi létesítményeinek fejlesztéséhez nyújtandó támogatás (üzemi)	642	18 218,2	249	5 615,9	12,3	303,6	4 341,1	18,3
Ültetvények korszerűsítéshez, telepítéséhez nyújtandó támogatás (Gyümölcs, Kertészet)	503	13 940,4	322	7 955,1	7,7	376,7	3 806,8	19,1
DIT-ÚMVP beruházási támogatás összesen	32 632	1 096 634,7	23 288	544 718,8	13,5	197,8	378 616,0	21,9

^{a)} A táblázatban a 2007–2012. időszakra számított bedőlés arányok szerepelnek. Ennek oka, hogy a program 2013. év végi adatai – a korábbi gyakorlattal ellentétben – nem tartalmazzák a jóváhagyott, de végül meg nem valósult pályázatokat, tekintettel a valós kötelezettségvállalások bemutatásának igényére. Ebből kifolyólag a meg nem valósult beruházások számítására a 2013. év végi adatok már nem alkalmaztak. A jóváhagyott kérelmek csökkenése jelentős mértékű volt az állattenyésztés és az élelmiszeripar ágazatokban.
Forrás: MVH adatok alapján készült az AKI Pénzügypolitikai Osztályán

A program keretében nyújtott támogatásokat ágazatonként vizsgálva megállapítható, hogy a mezőgazdasági beruházásokhoz igényelt támogatások 55,4 százalékát az állattenyésztés ágazatban kérelmezték a gazdálkodók (41. táblázat). Az ágazati szereplők által igényelt támogatásoknak 44,9 százaléka került jóváhagyásra, ami nem tér el lényegesen a mezőgazdaság egészét jellemző átlagos értéktől. Ugyanakkor átlagot meghaladó volt a bedőlés aránya az állattenyésztésben.

41. táblázat: **Támogatási kérelmek és kifizetések az egyes ágazatokban, 2007–2013**

Ágazat	Igényelt	Jóváhagyott	Kifizetett	Bedőlés aránya, százalék
	támogatás, millió HUF			
Állattenyésztés	606 619,4	272 248,2	178 730,8	16,2
Szántóföldi növénytermesztés	136 089,0	86 807,5	80 565,4	7,2
Zöldség-gyümölcs	145 157,0	74 955,0	40 860,4	11,0
Egyéb	4 393,3	3 489,5	1 723,9	8,7
Erdő	39 029,4	33 016,4	20 544,4	4,6
Élelmiszeripar	165 346,5	74 202,8	56 191,1	15,1
Mindösszesen	1 096 634,7	544 719,4	378 616,0	13,5

Forrás: MVH adatok alapján készült az AKI Pénzügypolitikai Osztályán

Az élelmiszeripar fejlesztésére a DIT-ÚMVP 2007–2013 programidőszak keretösszegének 6,7 százalékát szánták (az agrár-beruházási intézkedések keretének 15,0 százalékát). Az intézkedések fő célja a mezőgazdasági termékek értéknövelése és a bioüzemanyagok előállításának elősegítése.

A vizsgált hét évben 1472 kérelmet nyújtottak be élelmiszeripari célú támogatásra a gazdálkodók összesen 165,3 milliárd forint értékben, vagyis az igények 65,5 százalékkal haladták meg a keretösszeget. Az egy kérelemre jutó összeg 112,3 millió forint, ami háromszorosa az átlagosan igényelt agrár-beruházási támogatásnak. A kérelmezett összeg több mint felét jóváhagyták, ez 74,2 milliárd forint támogatás odaítélését jelenti. Az élelmiszeripari célú beruházásoknál 217,3 nap volt a kérelmek elbírálásának átlagos időtartama, ami megfelel a program egészét jellemző átlagértéknek. A bedőlés aránya azonban magasabb volt a 13,5 százalékos középértéknel, 15,1 százalék.

Halászlati Operatív Program

A halászlati ágazat fejlesztését a Halászlati Operatív Program (továbbiakban HOP) szolgálja az Európai Halászlati Alap forrásainak segítségével. A 2007–2013 időszakra a program keretösszege 11,8 milliárd forint volt, melyből a halászlati beruházások a második prioritási tengelyben (Akvakultúra, belvízi halászlát és a halászlati és akvakultúra-termékek feldolgozása és forgalmazása) lévő intézkedésekhez kapcsolódnak. A program forrásainak jelentős része, 69,4 százaléka (8,2 milliárd forint) e területekhez kapcsolódik.

A vizsgált időszakban 314 darab halászlati beruházási támogatási kérelmet nyújtottak be a gazdálkodók 16,2 milliárd forint értékben, ami azt jelenti, hogy az ágazatban az igények 4,4 milliárd forinttal meghaladták a rendelkezésre álló forrást. Ezekből kedvező elbírálást követően 158 projekt valósult meg, ami az igénylések fele, az igényelt összegnek pedig csupán 41 százaléka. A programidőszak végéig ténylegesen lehívott összeg 6,6 milliárd forint volt, ami alig haladta meg a hét évre tervezett 11,8 milliárd forintos keret felét. A lekötések aránya ennél magasabb volt, a jóváhagyott támogatások a keretösszeg 82,3 százalékát tették ki (42. táblázat).

A HOP keretében igényelhető támogatások többségét (mind darabszámot, mind összeget tekintve) a társas vállalkozások kérelmezték. A kifizetéseknél hasonló arányok érvényesültek.

42. táblázat: **Támogatási kérelmek és kifizetések alakulása vállalkozási típus szerint a Halászati Operatív Programban, 2007–2013**

Típus	Támogatási kérelmek		Kifizetések	
	száma, darab	összege, millió HUF	száma, darab	összege, millió HUF
Magánszemély	33	790,1	13	545,7
Egyéni vállalkozó	49	2 283,8	27	1 487,8
Társas vállalkozás	232	13 167,1	118	4 568,9
Ebből: Kft.	187	10 290,2	94	3 628,8
ZRt.	27	1 871,7	14	531,1
HOP összes	314	16 241,1	158	6 602,3

Forrás: MVH adatok alapján készült az AKI Pénzügypolitikai Osztályán

A legtöbb beruházási támogatási igényt az Akvakultúra jogcímekekre nyújtották be, a 314 kérelemből 284 kapcsolódott ehhez az intézkedéshez. A kifizetések 93 százaléka az Akvakultúrába történő beruházásokat, 7 százaléka a Halfeldolgozás és értékesítés fejlesztését célzó beruházásokat segítette. A Természetes vízi halászat intézkedéshez betervezett négy kérvény elbírálása 2013 végéig nem történt meg. Az Akvakultúra I. jogcímen jóváhagyott támogatások negyedénél és a Halfeldolgozás jogcímen jóváhagyott támogatások felénél elmaradt a megvalósítás, de az Akvakultúra II. eredményes volt. A HOP-ból finanszírozott támogatásokra benyújtott kérelmekre átlagosan 166 nap alatt hoztak határozatot. A meg nem valósult pályázatok a kifizetett összeg 13,3 százalékát tették ki, amely a vidékfejlesztési programhoz képest lényegében azonos bedőlési arányt jelent (43. táblázat).

43. táblázat: A HOP beruházási jogcímeinek teljesülése, 2007–2013

Intézkedések	Támogatási kérelmek			Jóváhagyott kérelmek		Bedőlés aránya ^{a)} , százalék	Kérelem benyújtásától a határozathozatalig átlagosan eltelt idő, nap	Kifizetett összeg, millió HUF	Átlagos támogatásérték, millió HUF
	száma	összege, millió HUF	száma	összege, millió HUF					
				száma	összege, millió HUF				
Akvakultúra I.	75	4 702,3	56	3 254,6	25,6	148	2 953,9	19,1	
Akvakultúra II.	56	3 330,3	37	2 039,0	3,6	201	1 761,7	19,8	
Akvakultúra III.	64	3 285,1	39	1 809,6		204	1 200,5	13,5	
Akvakultúra IV.	44	1 998,7	21	809,2		124	222,1	18,8	
Akvakultúra V.	45	1 630,8	34	943,2	-	144	15,4	0,0	
Halfeldolgozás I.	3	152,0	3	150,2	-	216	125,1	20,9	
Halfeldolgozás II.	5	194,2	5	192,6	55,5	374	144,1	12,0	
Halfeldolgozás III.	7	621,3	5	408,8	-	215	175,0	21,9	
Halfeldolgozás IV.	4	146,1	2	52,0	-	197	4,4	4,4	
Halfeldolgozás V.	7	154,4	3	52,5	-	119	0	-	
Természetes vízi halászat II. ^{b)}	1	0,4	0			154			
Természetes vízi halászat III. ^{b)}	2	19,2	0			116			
Természetes vízi halászat IV. ^{b)}	1	6,3	0			115			
HOP beruházási támogatás összesen	314	16 241,1	205	9 711,7	13,3	166	6 602,3	17,8	

^{a)} A táblázatban a 2007–2012. időszakra számított bedőlés arányok szerepelnek. Ennek oka, hogy a program 2013. év végi adatai – a korábbi gyakorlattal ellentétben – nem tartalmazzák a jóváhagyott, de végül meg nem valósult pályázatokat, tekintettel a valós kötelezettségvállalások bemutatásának igényére. Ebből kifolyólag a meg nem valósult beruházások számítására a 2013. év végi adatok már nem alkalmasak.

^{b)} Kérelem jóváhagyására nem került sor 2013. december 31-ig.

Forrás: MVH adatok alapján készült az AKI Pénzügypolitikai Osztályán

A pénzügyi eszközök tervezésénél fontos szempont, hogy a megvalósítandó fejlesztések tartalmilag olyan jellegűek-e, amelyekhez lehetséges a visszatérítendő támogatás igénybevétele. A Halászati Operatív Program 2. prioritási tengelye szerinti beruházási támogatások feltételeiről az 50/2011. (VI. 6.) VM rendelet rendelkezik. Az EHA-ból az akvakultúrába történő termelő beruházásokra vonatkozó intézkedések célkitűzései:

- Termelési kapacitás növelése új halgazdaságok építésével;
- Termelésben meglévő gazdaságok korszerűsítése vagy bővítése;
- Halkeltetők építése, bővítése, korszerűsítése;
- Telephelyen megvalósuló szociális- és munkakörülményeket javító beruházások;
- Telephelyen történő közvetlen értékesítés lehetőségeinek kiszélesítése.

A természetes vízi halászat című intézkedéshez nyújtandó támogatások célkitűzései:

- A természetes vízi halszállítást érintő beruházások, különösen a munkakörülmények és a higiéniai feltételek biztosítására, a termékek minőségének javítására;
- A természetesvízi-halászat eszközzrendszerének modernizálása, a kifogott hal tárolását szolgáló berendezések fejlesztését célzó beruházások.

A halfeldolgozáshoz és értékesítéshez nyújtandó támogatások célja:

- A halfeldolgozó kapacitás növelése;
- A halfeldolgozó egységek fejlesztése, korszerűsítése;
- A munkafeltételek, a higiéniai és közegészségügyi körülmények javítására irányuló beruházások elősegítése.

A támogatható tevékenységeknek csupán egy szűkebb köre tekinthető relevánsnak a pénzügyi eszközök alkalmazhatósága terén. Ilyen lehet például halszállító gépjármű, mezőgazdasági vontató beszerzése, önálló gépbeszerzések.

A vidékfejlesztési programhoz kapcsolódó speciális agrárfinanszírozás

A mezőgazdasági termelést, értékesítést és feldolgozást végző, mezőgazdasági kis- és középvállalkozások részére már korábban is működő „Sikeres Magyarország” Agrárfejlesztési Hitelprogram feltételei 2007. júliusától összhangban az uniós támogatási jogszabályokkal átalakításra kerültek. A program neve Új Magyarország Agrárfejlesztési Hitelprogramra változott, s annak keretében – egyebek mellett – az Új Magyarország Vidékfejlesztési Program egyes beruházási jogcímeihez is igényelhettek kiegészítő forrást a gazdálkodók. Az ÚMVP intézkedések közül a következők finanszírozására volt lehetőség (44. táblázat):

- önálló, építéssel nem járó gépek, technológiai berendezések beszerzéséhez nyújtandó támogatás;
- az állattartó telepek korszerűsítéséhez nyújtandó támogatás;
- az EMVA-ból a kertészet korszerűsítéséhez nyújtandó támogatás;
- az EMVA-ból a kertészeti gépek, technológiai berendezések beszerzéséhez nyújtandó támogatás;
- az EMVA-ból az öntözés, a melioráció és a területi vízgazdálkodás mezőgazdasági üzemi és közösségi létesítményeinek fejlesztéséhez nyújtandó támogatás;
- az EMVA-ból a növénytermesztés létesítményeinek korszerűsítéséhez nyújtott támogatás.

44. táblázat: Az Új Magyarország Agrárfejlesztési Hitelprogram főbb jellemzői (2013)

Hitelfelvevők köre	A kkv törvény hatálya alá tartozó, valamint kkv-nak nem minősülő magyarországi székhelyű, vagy az EGT területén székhellyel és Magyarországon fiókteleppel rendelkező vállalkozások amelyek <ul style="list-style-type: none"> • egyéni vállalkozás, • gazdasági társaság, • szövetkezet, • európai részvénytársaság formában működnek, és mezőgazdasági tevékenységet folytatnak.
Hitelösszeg	5 millió forint – 1000 millió forint
Saját erő elvárás	A saját erő mértéke a beruházás nettó – vagy amennyiben a vállalkozás áfa visszaigénylésére nem jogosult, bruttó – bekerülési értékének legalább 15 százaléka. A saját erő állhat teljes egészében saját forrásból, vagy saját forrásból és vissza nem térítendő állami támogatásból. A saját forrásnak minden állami támogatástól mentesnek kell lennie.
Hitelcél	<ul style="list-style-type: none"> • ingatlanok építésére, megvásárlására és fejlesztésére; • gépek és berendezések vásárlására; • számítógépes szoftverek vásárlására; • nem építési célú földvásárlásra a beruházás költségének legfeljebb 10 százalékig; • a beruházásokhoz kapcsolódó, aktiválható költségek elszámolására.
Kamat	3 havi EURIBOR + RKA ^{a)} + legfeljebb 3,5 százalék/év
Rendelkezésre tartási idő	max. 2 év
Futamidő	max. 15 év
Türelmi idő	max. 3 év

^{a)} Az RKA az MFB kamatfelár mértéke, amely évente változó. Az RKA 2013-ban 4,25 százalék/év. Az MFB Zrt. a tárgyévre vonatkozó kamatfelár mértékét a tárgyévet megelőző év november 30-ig hozza nyilvánosságra a honlapján keresztül.
 Forrás: MFB (2013) alapján készült az AKI Pénzügypolitikai Osztályán

A hitel kedvezményezettjei eredetileg a kis- és középvállalkozók voltak. Az agrárvállalkozók mezőgazdasági termelőtevékenységük fejlesztéséhez igényelhetnek kedvezményes hitelt, maximum 1 milliárd forint értékhatárig, legfeljebb 15 év futamidőre. A kamatfeltételek azonosak az ágazaton kívüli vállalkozásokéval, a hitelkamat 2007–2011 között éves szinten 6–8 százalékos mértékű volt. A Hitelprogram állami támogatásokkal kapcsolatos előírásai 2009-ben módosításra kerültek annak érdekében, hogy az agrárvállalkozások az állami támogatásokat és a kedvezményes hitel lehetőségeket is maximálisan ki tudják használni. Ezzel egyidejűleg a hitelfelvevők köre is kibővült a nagyvállalatokkal. Az állami támogatások kiegészítő finanszírozása önálló hitelcél keretében történik, így konkrétan mérhető volt az a növekedés, amely a módosítást követően a benyújtott kérelmek számában is megmutatkozott.

A programról rendelkezésre álló beszámolók szerint a hitelkérelmek mintegy 30 százalékát tették ki az „Új Magyarország Vidékfejlesztési Program pályázatok kiegészítő finanszírozására”. Számszerűen ez 207 jóváhagyott hitelt jelentett 2013. év végig, amelyből minden harmadik igénylő egyéni gazdaság volt (45. táblázat). Az igénybe vett hitel összege 10,2 milliárd forint volt összesen, vagyis a hitel átlagos nagysága 49,3 millió forint volt (az egyéniek esetében 19,7 millió forint, a társas vállalkozások esetében 64,8 millió forint). A Hitelprogramban finanszírozott beruházások nagysága

átlagosan 14,9 és 361,8 millió forint között változott. Az egyéni gazdaságok által megvalósított beruházások átlagos mérete nagyságrendileg a társas egyharmada volt. A hitelösszeg a teljes projektköltségben belül átlagosan 46,0 százalékot tett ki (45. táblázat).

45. táblázat: **Agrárfejlesztési Hitelprogramból EMVA támogatások kiegészítésre nyújtott hitelek főbb adatai, 2007–2013**

Megnevezés	Összes jóváhagyott hitel, darab	Ebből: egyéni gazdaságok, darab	Összes beruházás elszámolható költsége, millió HUF	Összes pályázat hitelösszege, millió HUF	Ebből: egyéni gazdaságok, millió HUF
Projekt kiegészítő hitel	35	10	2 322,3	1 226,1	137,8
Önálló, építéssel nem járó gépek, technológiai berendezések beszerzése	125	51	8 884,3	4 757,1	979,3
Az állattartó telepek korszerűsítése	22	4	7 959,6	3 184,6	182,7
Kertészet korszerűsítése	4	2	1 044,4	182,0	77,0
Kertészeti gépek, technológiai berendezések beszerzése	7	5	104,3	52,5	38,8
Öntözés, a melioráció és a területi vízgazdálkodás mezőgazdasági üzemi és közösségi létesítményeinek fejlesztése	1	0	87,6	47,5	-
Növénytermesztés létesítményeinek korszerűsítése	13	0	1 716,7	715,1	-
Összesen	207	72	22 119,2	10 164,8	1 415,6

Forrás: MVH

Habár a hitelnyújtások száma nem alacsony, figyelembe véve a 2013. év végéig megvalósított beruházások 378,7 milliárd forintos összegét, az összesen mintegy 10 milliárd forint forráslehívás nem tekinthető magasnak. Az alacsony igénybevétel oka, hogy a konstrukció a mezőgazdasági vállalkozások számára több okból is nehezen volt elérhető.

Az okok egyike, hogy a programban a biztosíték alapján egyéni referencia-kamatláb került meghatározásra oly módon hogy az 1 éves BUBOR összegét (alap-kamatláb) növelte az alábbiakban megadott táblázat szerinti, hitelminősítési besorolásától és a felajánlott biztosítékoktól függően változó kamatfelár. A kamatfelár mértéke 60–1000 bázispont között mozoghat. Az Európai Bizottsági Közlemény szerinti, bázispontban kifejezett kamatfelárat a 46. táblázat tartalmazza.

46. táblázat: **Bázispontban kifejezett kamatfelárak**

Hitelminősítési kategória	Biztosítékokkal való fedezettség		
	Magas	Általános	Alacsony
Kiváló (AAA-A)	60	75	100
Jó (BBB)	75	100	220
Kielégítő (BB)	100	220	400
Gyenge (B)	220	400	650
Rossz/Pénzügyi nehézségek (CCC és alacsonyabb)	400	650	1 000

Forrás: MFB (2013)

Hitelminősítési kategória meghatározásánál a hitelintézetnek kell az általa alkalmazott ügyfél minősítési kategóriákat az EU által megjelölt 5 kategóriába sorolni. Biztosítékokkal való fedezettség vonatkozásában az MFB Zrt. elfogadva a hitelintézet fedezetértékelési rendszerét, és a hitelintézet által meghatározott fedezettség (elfogadott fedezetek bruttó értéke) alapján – a 2008/C 14/02 EB közleményre figyelemmel – az alábbi kategóriák alkalmazását vezette be (47. táblázat):

47. táblázat: **Biztosítékokkal való fedezettség**

Alacsony fedezettség	a 100 százalék és az alatti fedezettség
Általános fedezettség	100 és legfeljebb 140 százalék közötti fedezettség
Magas fedezettség	140 százalék feletti fedezettség

Forrás: MFB (2013)

Ezzel az eljárással vagy olyan mértékű fedezetet kért a bank, amely az egyébként is jellemzően fedezethiányos mezőgazdasági vállalkozások számára elérhetlenné tette a hitelt, vagy a fedezet hiányában olyan magas kockázati felárat kellett megfizetni, amely miatt már nem volt kedvezményes a konstrukció.

Másik probléma, hogy a kedvezményes hitel igénylése nem volt összehangolva a vissza nem térítendő támogatás igénylésével, amely a támogatástartalom számítása miatt kulcskérdés lett volna. A gyakorlatban a probléma úgy jelentkezett, hogy a gazdálkodók előbb nyújtották be igényüket – jellemzően a maximális támogatásintenzitást kihasználva – a vissza nem térítendő támogatásra, és annak sikeres elnyerése esetén kérhettek kedvezményes hitelt. A hitel támogatástartalma csak a sikeres hitelbírálat után vált ismertté, és az az összeg utólag – a vissza nem térítendő támogatás utolsó részösszegéből – levonva csökkentette a korábban igényelt és elnyert támogatást. Amennyiben a gazdálkodó nem rendelkezett a hitel támogatástartalmának megfelelő önerővel, úgy nem tudta befejezni a beruházást.

Harmadik probléma volt, hogy a vissza nem térítendő támogatások megítélésének szempontrendszere kevésbé volt szigorú, illetve kevésbé volt érzékeny a vállalkozás méretére, mint a bankok – köztük az MFB – hitelbírálata, így jóval több vállalkozás kapott kedvező bírálatot a vissza nem térítendő támogatásoknál, mint ahány azután banki szempontból hitelképesnek bizonyult.

Agrárfejlesztési Hitelprogram mellett – már az ÚMVP beindítását követően – felmerült egyéb finanszírozást segítő eszköz, a támogatott garancia nyújtásának lehetősége is, amely a vissza nem térítendő forrást kiegészítő banki hitel felvételét célozta megkönnyíteni. Erre azonban nem volt lehetőség, mivel az ÚMVP a pénzügyi eszközök alkalmazását nem támogatta. Sőt, egyes vissza nem térítendő támogatási jogcímekek esetében (pl. állattartó telepek korszerűsítése, kertészet korszerűsítése, mezőgazdasági termékek értéknövelése) a maximális támogatási intenzitás kihasználásával lényegében kizárta más pénzügyi eszközök alkalmazásának lehetőségét.

Programozási célok és források bemutatása

A fejezet célja annak bemutatása, hogy a Vidékfejlesztési Program (továbbiakban VP) 2014–2020 időszakában az EMVA-ból nyújtandó vidékfejlesztési támogatásokból jogcímenként milyen nagyságrendű pénzüsszeget kívánunk beruházásokra költeni, vagyis mekkora az az összeg, amelynek a felhasználását hitelekkel indokolt segíteni. A program tervezése jelenleg is tart, a pillanatnyilag rendelkezésre álló adatok alapján tudunk kalkulálni.

A 2014–2020-as program 6 prioritást és ezen belül is 18 fókuszterületet jelöl ki (48. táblázat). Az EMVA szabályai szerint az egyes intézkedések több prioritás és fókuszterület megvalósításához is kapcsolódhatnak. Kiemelten fontos területek az elkövetkező hét évben az állattenyésztés, a kézimunka-igényes ágazatok és az élelmiszeripar fejlesztése.

48. táblázat: Az EU által meghatározott prioritási tábla

Prioritás	Fókuszterület
1. A tudásátadás/innováció előmozdítása	1a innováció/tanácsadás
	1b kapcsolatok erősítése
	1c szakképzés
2. A versenyképesség fokozása (élelmiszeriparral együtt)	2a szerkezetátalakítás
	2b generációs megújulás
3. Az élelmiszerlánc és a kockázatkezelés előmozdítása	3a élelmiszerlánc/termelői csoportok
	3b kockázatkezelés
4. Az ökoszisztémák állapotának helyreállítása, megőrzése és javítása	4a biológiai sokféleség
	4b vízgazdálkodás
	4c talajgazdálkodás
5. Az erőforrás-hatékonyság előmozdítása	5a vízfelhasználás hatékonyság
	5b energiafelhasználás hatékonyság
	5c megújuló energiaforrások
	5d metánkibocsátás csökkentése
	5e szénmegkötés előmozdítása
6. A fejlődés támogatása a vidéki térségekben	6a diverzifikálás/kisvállalkozások
	6b helyi fejlesztés vidéken
	6c IKT vidéken
Fiatal gazdálkodók tematikus alprogram	
Rövid ellátási lánc tematikus alprogram	
Technikai segítségnyújtás	
Teljesítmény tartalék	

Forrás: Vidékfejlesztési Minisztérium

A vidékfejlesztés 3.0 verziója szerint a visszatérítendő eszközök alkalmazására a 2a, 2b, 3a, 3b, 5a és 5b, esetlegesen az 5c, 6a, és 6b beruházási intézkedések esetében kerülhet sor.

A 2. prioritás (A gazdaságok életképességének és versenyképességének fokozása a mezőgazdasági termelés valamennyi típusa és valamennyi régió esetében, a mezőgazdasági technológiák és a fenntartható erdőgazdálkodás elősegítése) irányul többek között a forráseloszlás-koncentráció, a kedvezőtlen makrogazdasági környezet miatti műszaki-technológiai lemaradás, az állattenyésztési és kertészeti ágazatokban megmutatkozó tőkehiány problémájára.

49. táblázat: **A pénzügyi eszköz szempontjából releváns intézkedések tervezett forrásai és a kapcsolódó pénzügyi eszközök**

millió HUF

Intézkedés	Alintézkedés	Művelet	Prioritás	Összes forrás
Mezőgazdaság				
Egyéni gazdaságok				
17. cikk	Mezőgazdasági üzemek beruházásainak támogatása	4.1.1. Technológiai fejlesztés az állattenyésztési ágazatokban	2	17 500
			5	22 500
		4.1.3. Kertészeti technológia- és eszközfejlesztés	2	26 850
			5	13 000
		4.1.5. Öntözéses gazdálkodás üzemen belüli fejlesztése	5	15 790
18. cikk	Olyan megelőző intézkedésekre irányuló beruházások támogatása, amelyek célja valószínűsíthető természeti katasztrófák, kedvezőtlen éghajlati események és katasztrófaesemények	5.1.1. Éghajlatváltozáshoz kapcsolódó és időjárási kockázatok megelőzését szolgáló beruházások támogatása	3	7 000
Összesen				102 640
Fiatal Gazdálkodók				
17. cikk	Mezőgazdasági üzemek beruházásainak támogatása	4.1.2. Fiatalkodók technológiai fejlesztésének támogatása az állattenyésztési ágazatokban	2	8 500
		4.1.4. Fiatalkodók kertészeti technológiai fejlesztése	2	20 500
		4.1.6. Fiatalkodók öntözéses gazdálkodásának gazdaságon belüli fejlesztése, meliorációs beavatkozások	5	4 210
19. cikk	A vállalkozás beindításához nyújtott támogatás fiatal mezőgazdasági termelők számára	6.1.1. A fiatal mezőgazdasági termelők számára nyújtott induló támogatás	2	35 150
Összesen				68 360
Mezőgazdaság összesen				171 000
Élelmiszeripar				
17. cikk	Mezőgazdasági termékek feldolgozásához, értékesítéséhez és/vagy fejlesztéséhez kapcsolódó támogatás	4.2.1. Élelmiszerfeldolgozás hatékonyságnövelése – hozzáadott érték	3	87 930
		4.2.2. Az élelmiszerfeldolgozás erőforrás-hatékonyságának növelése	5	95 140
Élelmiszeripar összesen				183 070

Forrás: VM adatok alapján készült az AKI Pénzügypolitikai Osztályán

A 3. prioritás (Az élelmiszerláncok szervezése, ideértve a mezőgazdasági termékek feldolgozását és értékesítését, állatjólét, kockázatkezelés a mezőgazdaság terén) alapvetően az élelmiszeripari kkv-k versenyképességének erősítését ösztönzi.

Az 5. prioritás (Az erőforrás hatékonyság előmozdítása, valamint az alacsony széndioxid kibocsátású és az éghajlatváltozás hatásaihoz alkalmazkodni képes gazdaság irányába történő elmozdulás támogatása a mezőgazdasági, az élelmiszeripari és az erdészeti ágazatokban) keretében támogathatók a mezőgazdasági, erdészeti és élelmiszeripari üzemek energia-, víz-, alapanyag- és egyéb input-hatékonyságának javítását célzó beruházások. Ide sorolhatók a mezőgazdasági energiefelhasználással kapcsolatos intézkedések (pl. épületek, állattartó telepek, növényházak, terményszárítók korszerűsítése), a mezőgazdasági energiatermeléssel kapcsolatos intézkedések, öntözőrendszerek fejlesztése, takarékosabb feldolgozási technológiák bevezetése.

A programidőszak tervezett keretösszege 2014-20-ra 1191 milliárd forint nemzeti társfinanszírozással együtt. Ebből azon intézkedések tervezett forrásai, amelyek esetében a pénzügyi eszközök alkalmazása megvalósulhat, az állattenyésztés és kertészeti ágazatok esetében összesen 171 milliárd forint, az élelmiszeriparnál pedig 183,1 milliárd forint (49. táblázat). Fontos megjegyezni, hogy a tervezés jelenlegi fázisában az egyes intézkedésekre allokált összegek még kialakulóban vannak, ami azt jelenti, hogy ez az összeg érdemben változhat. Ugyan a pénzügyi eszközök konkrét intézkedésekhez kapcsolódóan kerülnek tervezésre és a megvalósításkor meghirdetésre is, a Programban – induló rendszerről lévén szó – fontosnak tartanánk egy soron szerepeltetni a pénzügyi eszközöket, nem pedig konkrét intézkedésekhez kapcsolni a keretösszegeket. Ezáltal átcsoportosítás nélkül rugalmasan felhasználható az összeg bármely megcélzott intézkedés céljára.

A 2014–2020 közötti Halászati Operatív Program teljes keretösszege mintegy 14 milliárd forint, melyből a termelő beruházásokra szánt források összege 11,2 milliárd forint, vagyis a keret 80 százaléka.

A pénzügyi eszközök elemzése

Magyarország már az előző programozási időszakban is alkalmazott pénzügyi eszközöket, igaz nem a vidékfejlesztési programmal összefüggő területeken. A fejezet első részében ezen eszközök, az azokhoz kapcsolódó intézményrendszer, és a megvalósítással összefüggő tapasztalatok kerülnek áttekintésre és értékelésre a mezőgazdasági, élelmiszeripari, halászati ágazat esetében történő alkalmazhatóság szempontjából. Az értékelésnél nagyban támaszkodunk a bevezetőben már ismertetett mélyinterjúk tapasztalataira. A megállapításokból kiindulva a fejezet második részében azon pénzügyi eszközöket vázoljuk, amelyeket célszerű bevezetni a korábban már finanszírozási részként bemutatott területeken. A fejezet harmadik részében a pénzügyi eszközök forrásigényére adunk nagyságrendi becslést.

Az ismert és rendelkezésre álló pénzügyi eszközök bemutatása

Magyarország első programjait pénzügyi eszköz formájában a 2007–2013-as programidőszakban indította. A legjelentősebb hazai eszköz az Európai Bizottság kezdeményezésére létrejött JEREMIE (*Joint European Resources for Micro to Medium Enterprises*) program, amelyben vállalkozásfejlesztési céllal kerülnek az uniós támogatások felhasználásra pénzügyi eszköz formájában. A magyar program a Gazdaságfejlesztési Operatív Programba (GOP) került integrálásra, amelynek IV. prioritása „A kkv-k finanszírozási forrásokhoz való hozzáféréseinek elősegítése”. A program keretében három alprogram szerepel:

1. Refinanszírozott hitelprogramok (Új Széchenyi Hitel, Kombinált Mikrohitel, Új Széchenyi Kkv Hitel)
2. Kezességvállalási program
3. Kockázati tőke program

A JEREMIE finanszírozási programjainak kidolgozására és működtetésére jött létre 2007-ben az MV-Magyar Vállalkozásfinanszírozási Zrt. (MV Zrt.), amely 2 milliárd forint saját tőkéjű, 100 százalékban állami tulajdonban álló társaság. A vállalkozás a Magyar Fejlesztési Bank (MFB) csoport tagja, az irányító hatósági feladatokat a Nemzeti Fejlesztési Ügynökség (NFÜ) látja el. Az MV Zrt. feladata, hogy visszatérítendő jellegű uniós támogatásokat közvetítsen a hazai mikro-, kis- és középvállalkozásoknak, ezek célja a kkv-k számára nyújtott hitelállomány növelése, a kkv-k hitelfelvételi lehetőségeinek javítása, valamint a befektetett kockázati tőke volumennövekedése. A programokra allokált forrás összesen mintegy 230 milliárd forint.

A JEREMIE program az általános de minimis szabályok keretében működik, amely alapján néhány ágazat kizárásra került a potenciális kedvezményezettek köréből:

- Halászat, akvakultúra,
- Mezőgazdasági tevékenység,
- Mezőgazdasági termékek feldolgozása és forgalmazása¹³,
- Szénágazat,
- Exporttevékenység,
- Kereskedelmi fuvarozás esetében teherszállító járművek vásárlása,
- Nehéz helyzetben lévő vállalkozások.

A JEREMIE program mellett másik, kizárólag tőkebefektetés jellegű pénzügyi eszközt biztosító alap a regionális operatív programok forrásaiból indított Széchenyi Tőkebefektetési Alap, amelynek célja a régiós vállalkozások támogatása tőkebefektetés formájában. Az alap kezelője a Széchenyi Tőkealap-kezelő Zrt.

¹³ Abban az esetben, ha a támogatás összege az elsődleges termelőktől beszerzett vagy az érintett vállalkozások által forgalmazott ilyen termékek ára vagy mennyisége alapján kerül rögzítésre, vagy amennyiben a támogatás az elsődleges termelőknek történő teljes vagy részleges továbbítástól függ.

A fejezet további részében a JEREMIE programok alprogramjai, illetve a Széchenyi Tőkebefektetési Alap pénzügyi eszközei közül azok kerülnek részletesen bemutatásra, amelyek az agrárszektor szempontjából relevánsak, és amelyeket a 2014–2020-as tervezési időszakban is elképzelhetőnek tartunk. Ezek a kombinált mikrohitel, a kezességvállalás, illetve a Széchenyi tőkebefektetések.

Kombinált mikrohitel

A GOP négy prioritása közül a 2. (A vállalkozások (kiemelten kkv-k) komplex fejlesztése), valamint a 4. (A kkv-k finanszírozási forrásokhoz való hozzáféréseinek elősegítése) célcsoportja lényegében azonos. A potenciális kedvezményezettek számára a 2. prioritás vissza nem térítendő, a 4. prioritás visszatérítendő támogatások pályázását teszi lehetővé. Mivel ugyanazon vállalkozás számára a kétféle támogatás igénybevétele külön-külön lehetséges, az egyszerűsítés és a könnyebb elérhetőség jegyében a kettő kombinált konstrukciója is meghirdetésre került. A 2011 tavaszán indult program az Európai Unió szintjén is újszerűnek és nagyon előnyös feltételekkel bírónak számít.

A visszatérítendő forrást a Nemzeti Fejlesztési Ügynökség, mint a támogatást nyújtó irányító hatóság biztosítja az MV-Magyar Vállalkozásfinanszírozási Zrt., mint forráskezelő szervezet közreműködésével a :

- a Gazdaságfejlesztési Operatív Program 4. Prioritása („GOP 4”) és
- a Közép-Magyarországi Operatív Program („KMOP 1.3.”) Pénzügyi Eszközök Intézkedése keretében

a mikro-vállalkozásnak minősülő jögalanyok, mint végső címzettek javára.

A vissza nem térítendő forrást a MAG – Magyar Gazdaságfejlesztési Központ Zrt. biztosítja a mikro-vállalkozások technológiai fejlesztésén, korszerűsítésén keresztül megvalósuló jövedelemtermelő képességének növelése érdekében a GOP-2011-2.1.1/M és a KMOP-2011-1.2.1/M Komponensek keretében.

A kombinált mikrohitelhez közvetítők révén juthattak a kedvezményezettek. A közvetítők pályázat útján kerülnek kiválasztásra, amelyek lehetnek saját forrással is rendelkező szövetkezeti hitelintézetek, pénzügyi vállalkozások, illetve saját forrással nem rendelkező vállalkozásfejlesztési alapítványok. A hitel elbírálási ideje az egyszerűsített eljárásban 30 nap volt (50. táblázat).

50. táblázat: A Kombinált Mikrohitel Program főbb jellemzői

Hitelfelvevők köre	<p>Mikrovállalkozásnak minősülő vállalkozások:</p> <ul style="list-style-type: none"> • jogi személyiség gazdasági társaságok, • jogi személyiség nélküli gazdasági társaságok, • SZJA hatálya alá tartozó egyéni vállalkozók, egyéni ügyvédek, • SZJA hatálya alá nem tartozó egyéni vállalkozók, egyéni ügyvédek (EVA), • szövetkezetek, <p>amelyek mindeddig nem tudtak bekerülni a banki finanszírozás körébe (méretgazdaságossági és egyéb okokból), de akiknek üzleti tervei jól átgondoltak és ígéretesek.</p>
A vissza nem térítendő és visszatérítendő támogatás összege	<p>A vissza nem térítendő támogatás összege legalább 1 millió forint, legfeljebb 10 millió forint, a kapcsolódó visszatérítendő támogatás összege amennyiben a közvetítő</p> <ul style="list-style-type: none"> • vállalkozásfejlesztési alapítvány legalább 1 millió forint és legfeljebb 10 millió forint lehet azzal, (hogy a vissza nem térítendő támogatás maximális mértéke a Pályázati Projektérték önerővel csökkentett értékének 50 százaléka, illetve a Hitel összegének 100 százaléka lehet). • pénzügyi vállalkozások, szövetkezeti hitelintézet (takarékszövetkezet, hitelszövetkezet) legalább 1 millió forint és legfeljebb 20 millió forint (eredetileg 8 millió forint volt a felső határ, ami 2012. januárjától 20 millióra emelkedett) lehet azzal, hogy a VNT maximális mértéke a Pályázati Projektérték önerővel csökkentett értékének 50 százaléka, illetve a Hitel összegének 100 százaléka lehet.
Hitelcél	<ul style="list-style-type: none"> • új, min. nettó 200 000 forint beszerzési értékű tárgyi eszköz, • információs technológiafejlesztéshez kapcsolódó, min. nettó 30 000 forint értékű hardver, • információs technológiafejlesztéshez kapcsolódó szoftverek, • infrastrukturális és ingatlan beruházás és -vásárlás.
Saját erő elvárás	minimum a tervezett fejlesztés 10 százaléka
Közvetítói önerő mértéke	<ul style="list-style-type: none"> • A szövetkezeti hitelintézetek esetében 25 százaléka, • a pénzügyi vállalkozások és vállalkozásfejlesztési alapítványok esetében nincs önerő.
Futamidő:	<ul style="list-style-type: none"> • Forgóeszköz hitel esetében maximum 36 hónap, • Beruházási hitel esetében maximum 120 hónap
Türelmi idő	max. 2 év beruházási hitel esetén

Forrás: Új Széchenyi Hitel Programok Pályázati felhívása alapján készült az AKI Pénzügypolitikai Osztályán

A közvetítők hitelezőként járnak el hitel tekintetében, a kedvezményezettekkel saját nevükben és saját kockázatukra kötöttek szerződést, közreműködőként a vissza nem térítendő támogatások esetén. Vagyis a partnerek feladata az értékelés, az értékbecslés, egyéb hitelezési feltételek (pl. fedezet) ellenőrzése. Mintegy elsődleges szűrőként működnek a rendszerben. A hitelkamat maximális mértéke 9 százalék, ennél a közvetítő – alkalmazkodva a piaci kondíciókhoz – csak alacsonyabb mértéket határozhat meg. Refinanszírozási kamatláb: 0,4 százalék/év. A kettő közötti különbséget a közvetítőé.

A közvetítő hitelintézetek egyben felelősséget is vállaltak az általuk kihelyezett összegekért, nemcsak a saját forrásból finanszírozott hitel összegének kockázatát viselték, hanem a visszatérítendő támogatásét is. Az Irányító Hatóság csak a vissza nem térítendő támogatásokat gondozta, a közvetítő saját forrását nem.

A rendelkezésre álló források:

KMH GOP Program

GOP-2011-4.1.2 20 milliárd forint (2011 – 2013. évekre)

GOP-2011-2.1.1/M 15 milliárd forint (2011 – 2013. évekre)

KMH KMOP Program

KMOP-2011-1.3.1/2 6 milliárd forint (2011 – 2013. évekre)

KMOP-2010-1.2.1/M 3 milliárd forint (2011 – 2013. évekre)

A konstrukció finanszírozása de minimis elvek alapján történik. Kombinált Mikrohitelből, egyáltalán a GOP és KMOP programokból a mezőgazdasági, valamint elsődleges élelmiszer-feldolgozással foglalkozó vállalkozások egyértelműen ki vannak zárva.

A GOPIH-val folytatott mélyinterjúból kiderült, hogy az eredetileg elkülönülten megnyitott vissza nem térítendő és visszatérítendő intézkedések nem voltak vonzóak a potenciális kedvezményezettek számára. A két termék összekapcsolásával a beruházás megvalósítása jelentősen leegyszerűsödött, az ügyintézés és adminisztráció lényegében megfeleződött, az átfutási idő (a kétfelé bírálat egyidejűsége okán) lényegesen csökkent, ezáltal vonzóvá vált a pályázók számára, miközben az intézkedések tartalmában, követelményeiben nem történt alapvetően változás. Ez ráirányítja a figyelmet arra, hogy egy-egy intézkedés sikere szempontjából a jól megfogalmazott, vonzó cél mellett az igénybevétel egyszerűsége is kulcsszerepet játszik.

A kombinált mikrohitel programhoz hasonló konstrukció a mezőgazdaságban, halászatban és élelmiszeriparban is sikeres lehetne. A három ágazatban az alacsony jövedelem-termelő képesség miatt a fejlesztések megvalósítása a gyakorlatban jellemzően csak vissza nem térítendő támogatás igénybevételével fordul elő, az alacsony tőkeellátottság miatt a támogatáson kívüli összeget sem tudják előteremteni maradéktalanul a vállalkozások, vagyis hitel felvételére is szükség van. A kisebb mezőgazdasági és a halászati szereplők finanszírozása jelenleg is inkább a vidéki fiókkal is rendelkező pénzügyi közvetítők bevonásával történik, semmint a nagyobb kereskedelmi bankok segítségével. Markáns sajátossága ugyanakkor az agrárberuházásoknak, hogy azok kivitelezése hosszabb folyamat, mint a kombinált hiteleknél jellemző egyszeri ingatlanvásárlás, ezért a pályázatok elbírálása is nehezebb, illetve megfelelő szakismereteket igényel. Mindenképpen szükséges agrárszakember bevonása.

A GOP IH fontos tapasztalata, hogy a konstrukció sikeressége szempontjából elengedhetetlen, hogy az vonzó legyen mind a végső kedvezményezett, mind pedig a közvetítő részére. Ellenkező esetben a program nem tud működni.

Kezességvállalási program – Új Széchenyi Hitelgarancia

A Hitelgarancia program célja a magyarországi székhelyű mikro-, kis- és középvállalkozások fejlesztése a hitelhez jutás lehetőségeinek javításával. A program keretében egy olyan kezességvállalási séma került létrehozásra, amely teljes egészében a közreműködő pénzügyi közvetítők kockázatkezelésére épül, ezáltal a többi garanciaterméknél gyorsabb, minimális adminisztrációt igénylő, és olcsóbb működést tesz lehetővé.

A program keretében az MV Zrt. előre rögzített kockázatmegosztás mellett közvetlen kezességet vállal a pénzügyi közvetítők (kereskedelmi bankok és takarékszövetkezetek) pénzügyi követeléseire (nem uniós forrásból finanszírozott kvv-hitelek mögé), így módon bővítve a kvv-k banki finanszírozási lehetőségeit. Egy adott hitel esetében az MV Zrt. kezességvállalásának mértéke maximum a banki követelés 80 százaléka – a fennmaradó rész jelenti a közvetítők saját kockázatvállalását. Az MV Zrt. mögött 100 százalékos állami viszontgarancia áll, így a portfóliógarancia az igénybevevő hitelintézetek számára a legalacsonyabb kockázatú biztosítékot jelenti.

Az Új Széchenyi Hitelgarancia Program keretében – az MV Zrt. kezességével biztosított hitelportfolióban – folyósítható újonnan kötött és nem átutemezt hitelek főbb feltételeit a 51. táblázat foglalja össze.

A programban résztvevő pénzügyi közvetítők nyílt pályázati eljárás útján kerülnek kiválasztásra. Ezen közvetítők állnak kapcsolatban a végső kedvezményezett mikro-, kis- és középvállalkozásokkal, fogadják be és bírálják el a hitelkérelmeket, bonyolítják a szerződéskötést, a folyósítást, illetve végzik a hitelszámlák kezelését.

A 2007-2015 közötti évekre rendelkezésre álló tervezett keretösszegek a következők:

GOP 4 Hitelgarancia Program:	13,200 milliárd forint
KMOP 1.3. Hitelgarancia Program:	2,897 milliárd forint

51. táblázat: Az Új Széchenyi Hitelgarancia jellemzői

Hitelfelvevők köre	Devizabelföldinek minősülő, Magyarország területén székhellyel illetve az Európai Gazdasági Térség területén székhellyel és a fiókteleppel rendelkező mikro-, kis- és középvállalkozások (az állami támogatásokra vonatkozó ágazati megkötésekkel).
Hitelcél	i) gépek, berendezések, egyéb tárgyi-eszközök, illetve immateriális javak beszerzésének és egyéb beruházások finanszírozása; (ii) meglévő üzleti tulajdon vagy bérelt infrastruktúra bővítése és/vagy fejlesztése, ingatlan vásárlása; és/vagy gazdasági tevékenység elindításához, tevékenységbővítéshez, vagy beruházáshoz kapcsolódó finanszírozások, ideértve az e feltételeknek megfelelő forgóeszközhitel nyújtását is.
Hitelösszeg	Az Új Széchenyi Hitelgarancia Programokba bevonható hitelek alapján a Hitelszerződés megkötésekor fennálló tőketartozás nem haladhatja meg az 200 (500) millió forintot.
A garanciavállalás díja	Az Új Széchenyi Hitelgarancia mértékének évi 1 százaléka
Biztosíték	A teljes hitelösszeg Hitelgarancia mértékével (ld.: alább) csökkentett összegének megfelelő értékű egyéb (azaz a Társaság kezességvállalásától különböző) biztosítékot köteles megkövetelni a Kedvezményezettektől.
Futamidő:	Max. 15 év (10)
Önerő mértéke	Beruházási hiteleknél az elvárt önerő (beruházás összköltsége mínusz annak a hitelnek az összege, amelyet a hitelgarancia biztosít) a beruházás teljes megvalósítási költségének legalább 10 százaléka.
Megkövetelt minimális biztosítékok	Minimum a teljes hitelösszeg Portfoliógarancia mértékével csökkentett összegének megfelelő értékű egyéb (azaz a Hitelgaranciától eltérő), a Hitelszerződéshez egyedileg járuló biztosítékot köteles megkövetelni a Kedvezményezettektől.

Forrás: <http://mvzrt.hu/content.php?id=ic2b0f6c6d03852c1148a0f650feb225> alapján készült az AKI Pénzügypolitikai Osztályán

A mezőgazdasági, élelmiszeripari vállalkozások esetében elengedhetetlen a garancia, különösen, ha olyan vállalkozási kört szeretnének megcélozni, amelynél a piaci finanszírozhatóság legfőbb gátja éppen a biztosíték/fedezet hiánya.

Az Új Széchenyi Hitelgarancia program keretében – ellentétben a kombinált termékkel – csak korlátozott számú ügyletkötésre került sor. A mélyinterjúk tapasztalata alapján ennek legfőbb oka, hogy a pénzügyi közvetítőknél már a Programot megelőzően is működött egy jól bejártott, támogatott garancia-rendszer. Az új hitelgarancia program egy új rendszer, egy új szoftver elsajátítását is maga után vonta. A pénzügyi közvetítők az új rendszer helyett azonban továbbra is a már ismert garanciaterméket részesítették előnyben.

Tulajdonszerzés melletti tőkebefektetés

JEREMIE – kockázati tőke program

A JEREMIE Kockázati Tőke Program lényege, hogy EIB és EIF által uniós forrásból finanszírozva magánbefektetőkkel közösen kockázati tőkealapokat hoztak létre azzal a céllal, hogy a hazai induló vállalkozások részére tőkeemelés formájában finanszírozást nyújtsanak és javítsák a hazai kkv szektor korai (magvető és induló), illetve növekedési életszakaszban lévő vállalatainak tőkehelyzetét. A JEREMIE tőkebefektetések I. szakasza 2010-ben indult, amelynek sikerét látva 2012-ben egy (JEREMIE II) és 2013-ban két (JEREMIE III és JEREMIE IV) újabb program került beindításra. A programok a megvalósítás különböző fázisainál tartanak. Az első programban 2009 és 2013 között jelentős tőkekihelyezésre került sor (79 vállalkozás, mintegy 32 milliárd forint). A második programban 2012. év végéig a közvetítói szerződések kerültek aláírásra, és 2013-ban történtek az első befektetési szerződéskötések. A harmadik programban a tőkealapok pályázata 2013 közepén zárult le, a IV. programnál pedig még folyamatban van a pályázat.

Az I. szakaszban a programra allokált uniós, visszatérítendő forrás 40 milliárd forint volt, amelyet az MV Zrt. közvetlen partnerei (kockázati tőke alapok) révén helyeztek ki a vállalkozásokhoz. Emellett az alapkezelők a közvetített forrásokat meghatározott mértékben magánforrással egészítették ki (Papp, 2012).

A JEREMIE I. Program kétféle finanszírozási konstrukcióban valósult meg: ezek a Közös Alap és a Co-investment struktúra. A kétféle konstrukció jellemzőit az 52. táblázat tartalmazza.

Az alapkezelők olyan pénzügyi közvetítők a rendszerben, amelyek eleget tesznek a tőkepiaci törvény (Tpt.) előírásainak, jogosultak kockázati tőkealap kezelésére a Magyar Köztársaság területén, rendelkeznek a megfelelő szakmai referenciákkal, valamint be tudják vonni a szükséges mértékű magánforrásokat. A JEREMIE I. programban 7 Közös Alap és 1 Co-investment alap jött létre.

Az alapkezelők nyílt eljárás során kerültek kiválasztásra, transzparens ún. „scoring” rendszer alapján. Az MV Zrt. pályázatában (2009. július 15.) előre lefektette, hogy külön pályázat kerül kiírásra, a Közös Alapokra és a Co-investment Alapok kezelésére. Előbbiben párhuzamosan több alap jöhetett létre, míg utóbbiban kizárólag egy alapkezelő került kiválasztásra.

Az alapkezelők javadalmazása az alap mérete után fizetett fix díjból és sikerdíjből áll. A fix díj a mindenkori jegyzett tőke maximum 3 százaléka lehet évente, ennek pontos összege az alapkezelők versenyeztetése során dőlt el. Az alapok többsége esetében ez 2 százalék (Szabó, 2011). A sikerdíj összege megfelelő feltételek és kivételek mellett az alapok megszűnésekor esedékes, a magánbefektetővel kötött megállapodás alapján (Papp, 2012).

A JEREMIE Kockázati Tőke Program kialakítása során az Unió magába az üzleti döntésekbe közvetlenül nem szól bele, de számos korlátozást és feltételt szabott az alap forrásainak felhasználására vonatkozóan. A befektetési politikában rögzítésre került a potenciális célvállalatok köre, bizonyos korlátozó tényezők (földrajzi elhelyezkedés, életkor, iparág, stb.), valamint az éves befektetési összegre, a befektetési méretre és formára vonatkozó előírások is. Ennek a korlátozásnak az egyik legfontosabb célja természetesen az volt, hogy a program olyan cégeknek juttasson forrást, amelyek kielégítik az irányelvekben meghatározott prioritásokat.

A forráshoz jutott alapkezelők a program során csak olyan vállalatba fektethetnek, amelyek mikro-, kis- és középvállalkozásnak minősülnek, illetve amelyek Magyarországon vannak bejegyezve. A program tehát elsősorban nem regionális, hanem országspecifikus támogatást kívánt nyújtani (Zsembery, 2011). További megkötés, hogy a vállalatok korai (magvető és induló) vagy növekedési szakaszban legyenek, és a befektetési döntés meghozatalához képest öt évnél nem régebben alapították, valamint nettó évi árbevétele (anyavállalataival együtt) egyik üzleti évben sem haladta meg a

1,5 milliárd forintot. Mindegyik korlátozó tényező esetében igaz, hogy megfelelő üzleti döntésekkel, technikákkal (pl.: spin-off, székhelyáthelyezés, kiválás) előidézhető olyan állapot a cég életében, hogy megfeleljen a program feltételeinek. Ebből következően kérdésessé válik a program valódi fókusza, ugyanis, ha a keretek a megfelelő eszközök ismeretében a programnak való megfelelés számára alakíthatóak, akkor vélhetően egy-két paraméternél többet (például, hogy mekkora az egy évben befektethető maximum összeg egy cégbe) felesleges megadni (Zsembery, 2012).

52. táblázat: **JEREMIE I. és JEREMIE II. tőkeprogramok főbb jellemzői**

	Új Magyarország Kockázati Tőke Program		Új Széchenyi Kockázati Tőke Program	
Megnevezés	Co-Investment Alprogram (KMOP-2009-1.3.3/2)	Közös Alap Alprogram (GOP-2009-4.3/2)	Közös Magvető Alap Alprogram (GOP-2012-4.3/A)	Közös Növekedési Alap Alprogram (GOP-2012-4.3/B)
Program meghirdetése	2009. július		2012. június	
Tőkealapok száma	1	7	4	6
Forrás	100 százalék EU forrás	max 70 százalék EU forrás, min. 30 százalék magánbefektetői		
Futamidő	max. 10 év			
Céltársaságok paraméterei	közép-magyarországi régióban lévő székhely		közép-magyarországi régió kívüli székhely	
	Mikro- kis- vagy középvállalkozás; 5 éven belüli alapítás; max. 1,5 milliárd forint árbevétel		Mikro- vagy kisvállalkozás; 3 éven belüli alapítás; max. 200 m forint árbevétel	Mikro-, kis- vagy középvállalkozás; 5 éven belüli alapítás; max. 5 mrd forint árbevétel
Befektetési méret	Egy 12 hónapos időszakon belül max. 1,5 millió EUR (max. 3 egymást követő évben) = összesen max. 4,5 millió EUR		Egy 12 hónapos időszakon belül max. 150 ezer EUR, amelyet egy alkalommal további 150 ezer EUR követhet pénzkölcsön formájában	Egy 12 hónapos időszakon belül max. 2,5 millió EUR, amely többször megismételhető
Befektetés formája	Tőkefinanszírozás (tőkebefizetés/tőkeemelés), valamint pénzkölcsön			
Tiltott elhasználások a céltársaságok által	Hitelkiváltás, kereskedelmi (azaz ingatlan-értékesítési) célú ingatlanfejlesztés, részesedésszerzés meglévő társaságokban			Hitelkiváltás, kereskedelmi (azaz ingatlan-értékesítési) célú ingatlanfejlesztés, kapcsolt vállalkozás akvizíciója
Főbb ágazati és egyéb korlátozások	Nem támogathatók: <ul style="list-style-type: none"> Nehéz helyzetben lévő vállalkozások; A hajógyártásban, a szén- és acéliparban, valamint a pénzügyi-, illetve az agrárágazatban tevékenykedő vállalkozások 			

Forrás: MV Zrt. (2013)

A 2012-ben indult JEREMIE II program révén újabb kockázati tőkealapok jöttek létre, szám szerint 10. Ebben a programban is kétféle konstrukció került kialakításra: 4 Közös Magvető Alap jött létre, melyek kisebb seed14 befektetést hajthatnak végre, míg a 6 nagyobb, Közös Növekedési Alap növekedési tőkét fektethet be (52. táblázat). A 10 új tőkealap összesen 41 milliárd forintértékben fog tőkebefektetéseket végrehajtani.

A Közös Magvető Alap elsősorban magvető tőkét jelent, ami azt jelenti, hogy olyan cégek pályázhatnak rá, amelyek kevesebb, mint 3 éve alakultak, és a bevételeik nem haladják meg az évenkénti 200 millió forintot. Ezen alap 150 ezer euró értékben helyezhet ki tőkét egy vállalkozásba, amelyet 1 év elteltével egyszer újra megismételhet. Így egy vállalkozás maximum 300 ezer euró tőkéhez juthat a Közös Magvető Alapokból.

A Közös Növekedési Alapokhoz azon cégek jelentkezhetnek tőkéért, akik évente maximum 5 milliárd forint árbevétellel rendelkeznek, és nem több mint 5 éve alapították őket. Ezek az alapok maximum évi 2,5 millió eurót fektethetnek be egy vállalkozásba. Minden alap köteles azonban 30 százaléknyi magánforrást is biztosítani az alapok létrehozásához.

A potenciális vállalatokkal szemben persze természetes elvárás, hogy üzleti terveik jól átgondoltak és megalapozottak legyenek, vonzó, jól fejlődő iparágban tevékenykedjenek és teljesíteni tudják a magas hozamvárásokat; emellett fontos szempont, hogy készek legyenek megosztani a társaság tulajdonjogát. Ezen tényezők természetesen a potenciális befektetők számára is alapvárások, a jól képzett, több éves tapasztalattal rendelkező alapkezelők, ezek hiánya esetében nem is fektetnének a potenciális célvállalatba.

A befektetési összeg a JEREMIE I. alapoknál egy céltársaságba egy éven belül legfeljebb 1,5 millió euró, és maximum három egymást követő évben fektethet be az alap. Egy céltársaságba egy alap tehát maximum 4,5 millió eurót fektethet be három részletben. Az úgynevezett JEREMIE II. alapkezelői ennél is nagyobb mértékű, 2,5 millió eurós tőkét adhatnak egy vállalkozásnak évente, összesen legfeljebb három alkalommal. A befektetéseknek ugyan alsó összeghatára nincs, de méretgazdaságossági okokból, a JEREMIE I. alapok 100 millió forint alatti összegű befektetéssel nem foglalkoznak. Bár itt is vannak eltérések, ugyanis míg egyes alapok hajlandóak kivételt tenni, és 50 millió forintos alsó határig lemenni, addig van olyan alap is (pl. a PortfoLion), amely 150 millió forintos befektetés alatt nem is foglalkozik egy adott ötlettel (Oszkó, 2011, in Papp, 2012).

A JEREMIE alapok befektetései csak tőkeemelés formájában történhetnek, üzletrészvásárlással nem. A cégek azonban a tőkeemelésen túl nyújthatnak kölcsönt is a céltársaságok részére, ennek feltétele, hogy az alapnak legyen befolyásoló részesedése a céltársaságban, illetve a nyújtott kölcsön összege nem haladhatja meg a cégbe befektetett tőke összegét, illetve a folyósított összes pénzkölcsön együttes összege nem haladhatja meg a mindenkori befizetett jegyzett tőkéje 25 százalékát. A tőkebefektetés gyakran többségi tulajdonszerzéssel jár, ahol a koordináló befektetők, a vonatkozó uniós szabályoknak megfelelően, szükség esetén többségi tulajdont is szerezhetnek a vállalkozásban.

A JEREMIE alapkezelők komoly hangsúlyt fektetnek a vállalkozás minél szorosabb nyomon követésére, a piaci jelenlétük megerősítésének támogatására, vagy akár az üzleti inkubációra¹⁵. Sok esetben támogatják a céget a termékfejlesztési, piacépítési folyamatokban saját vagy külső szakértők tapasztalatai alapján, tehát közvetlenül segítik a vállalkozást a minél jobb eredmény elérése érdekében.

¹⁴ Korai fázisban, vagy még csak ötletszinten létező befektetések.

¹⁵ A már miködő, vagy megalapításra kerülő, megfelelő erőforrásokkal és kapcsolati tőkével rendelkező vállalkozások által az induló vállalkozások számára átmeneti jelleggel biztosított komplex szolgáltatási rendszert jelenti, amelynek célja, hogy erőforrásokkal és szolgáltatásokkal (mentorálás, tanácsadás, oktatás-tréning, üzleti management, kockázati és kapcsolati tőke) lássa el az induló vállalkozásokat. Az eszköz alkalmazásával jelentősen csökkenthető a kezdő vállalkozások bukási aránya, javítható az innovációs teljesítményük, és gyorsítható növekedésük (Bajmóczy, 2004).

A JEREMIE program azt a célt tűzi ki, hogy a lehető legmagasabb áron, a piaci lehetőségeket kihasználva értékesítsen egy adott vállalkozást. Ennek oka igen egyszerű: a kockázati tőkés olyan fázisban lép be a vállalat finanszírozásába, ahol még jó eséllyel csak ötlet van, azonban termék, illetve piaci teljesítmény nincs. Ezt a kockázatot árazza be úgy, hogy a jövőbeni eladási árat maximalizálja, biztosítva, hogy az esetlegesen elbukott ügyletek forrásait is képes legyen finanszírozni. Ez az üzleti magatartás tehát teljes mértékben elfogadott és érthető, hiszen korai fázisban sokkal jelentősebb a kockázat.

A JEREMIE program feltételeit tekintve azok teljesítésére az agrárszféra több szempontból sem alkalmas. Egyfelől a mezőgazdasági, élelmiszeripari és halászati ágazatok nem tudnak megfelelni a „jól fejlődő iparág” definíciójának. A szektor termékei iránti alapvető igény stabil működést is jelent egyúttal, ami válság idején különösen fontos, ugyanakkor ezen alapvető igény gazdasági fellendülés esetén sem növekszik érdemben, így normál gazdasági feltételek mellett nem tud húzóágazattá válni. Ezáltal nem tudja teljesíteni azokat a magas hozamelvárásokat, amelyek a JEREMIE típusú tőkebefektetési programok esetén jelentkeznek. Az agrárágazatokban jellemző hagyományos gondolkodás, és a hosszú múltra visszatekintő önálló gazdálkodás miatt a termelők egy jelentős része nehezen osztja meg a tulajdonjogát, különösen akkor, ha az azt jelenti, hogy komolyabb beleszólási jogot is kap az új tulajdonos.

Széchenyi Tőkealap

A Széchenyi Tőkealap-kezelő Zrt. (SZTA) a Magyar Állam 100 százalékos tulajdonában álló gazdasági társaság, melyet az Új Széchenyi Terv részeként hoztak létre 2011-ben, az egyetlen állami alapkezelő. A szervezet alapvető célja a magyar tulajdonú kis- és középvállalkozások növekedési pályára állítása, üzleti terveik megvalósításának állami tőkeprogram keretében tőkejuttatással illetve szakmai részvétellel történő támogatása. A Széchenyi Tőkealap létrehozásának oka és célja nem a kiemelkedő hozamokkal működő vagy kecsesgető – a klasszikus kockázati tőke által kedvelt – vállalatok finanszírozása, hanem azon életképes, elfogadható jövedelemtermelő képességgel bíró vállalkozások támogatása, amelyek nem tudják lehívni a támogatásokat, nincs megfelelő fedezetük és elegendő működési cash-flowjuk a bankok számára. (Jelenleg számos olyan hazai vállalkozás működik, amely túl van feszítve, és amelyek újabb hitelek felvételével már nem tudják fejlődésüket, fejlesztéseiket finanszírozni. Ezek tevékenységének elősegítésére hozták létre a tőkealapot.)

A Tőkebefektetési Alap mintegy 14 milliárd forint EU forrás felett rendelkezik, amely az Európai Unió Regionális Operatív Programjaiból a hét magyarországi Regionális Fejlesztési Ügynökség részére juttatott támogatási keretektől rendelkezésre bocsátott 2-2 milliárd forint összességéből áll össze. Az Alapból történő forráskihelyezésnek minden esetben a befektetési program legfontosabb üzletpolitikai (foglalkoztatási, növekedési, régiós fejlesztési) céljait kell szolgálnia. Ennek során fontos feltétel, hogy működése során országos lefedettségben egyenletesen biztosítson állami tőkebefektetés útján támogatást magyar vállalkozásoknak a forrást biztosító hét régióban.

A Tőkealap partnerei olyan hazai tulajdonú kis és középvállalkozások, amelyek fejlesztik tevékenységüket és egy adott térségben (beszállítóival együtt) érdemi foglalkoztatónak számítanak. Méretüket tekintve legalább 10 főt foglalkoztatnak, gazdálkodásuk formájának alkalmasnak kell lennie tulajdon/részesedés szerzésére. A Társaság elsősorban olyan vállalkozásba fektet be, amely legfeljebb 200 ezer eurónak megfelelő forintösszeg révén végrehajtott átmeneti idejű (átlagosan 5, maximum 7 éves) tőkejuttatás (de minimis támogatás jogcímén) befogadásával képes piaci pozícióját stabilizálni és fejleszteni, munkahelyeket teremthet, és e tevékenységével hozzájárul egy adott régió gazdasági helyzetének megerősítéséhez. Tőkekihelyezőként vállalja a célvállalat és a tulajdonostársak érdekeinek messzemenő figyelembevételét, előre rögzített szabályok szerint jár el, jellemzően kisebbségi tulajdonosként. A befektetés során az ágazat jövedelemtermelő képességéhez igazodó feltételeket szab.

A befektetés alapja az ötéves üzleti terv. Az elbírálást hét tagú (melyből négy tag az üzleti élet elfogadott szakembere, három tag képviseli az állami szervezetet) szakmai bizottság végzi, amelynél nem a múlt a meghatározó. A döntéseket az üzleti élet képviselőinek a többségével kell meghozni. A tőkejuttatás egy összegben, vagy több részletben is történhet, ez utóbbinál az egyes részek kihe-lyezéséhez mérőföldköveket kell meghatározni, a részletekről az elért eredmények alapján születik döntés.

A részesedés-szerzés mindig időleges (egyértelműen meghatározott kilépési stratégiával) és kisebbségi tulajdont jelent, reális üzleti tervre épül, ágazati jellemzőket figyelembe vevő hozamelvára-rost rögzít, s esetenként tulajdonosi kölcsön nyújtásával is társul.

Az SZTA kizárólag kisebbségi részesedést szerez a befektetés célpontját adó vállalkozásban, így a cégvezetés mindenképpen megtartja a vállalkozás többségi irányítását. Alapvetően csendestársként tevékenykedik, miközben az első évben havi, a későbbiekben pedig havi vagy negyedéves jelentése-ken keresztül követi nyomon a vállalkozás eredményeit. Közvetlen részvételre az előre meghatáro-zott módon is csak akkor kerülhet sor, ha a közösen meghatározott, reális üzleti tervek végrehajtása, illetve a kitűzött eredmények elérése veszélybe kerül, illetve ha a beszámoló adatok nem teljesültek. A tőkealap a befektetési lehetőségek mérlegelésénél nagy hangsúlyt fektet a cégek jelenlegi vezeté-sének megismerésére, mert a csendestársi szerepből adódóan nem kíván az operatív folyamatokban részt venni. Ehhez azonban mindenképpen szükséges, hogy egy jól felkészült, piacot, versenytársakat és a jövőbeli lehetőségeket jól ismerő menedzsment vezesse a vállalkozást. Az SZTA a már piacon lévő termékkel, ezzel együtt ügyfelekkel, illetve kialakult beszállítói kapcsolatokkal rendelkező vál-lalkozásokat keresi. Legalább 2 éves cégekbe fektet be, ahol már nem a termék megfelelését kell vizsgálni, hanem azt, hogy az újabb fejlesztés vagy az új piaci szegmens megtalálása által mennyivel lesz eredményesebb a cég működése. Fontos, hogy a vállalkozásnak legyen a fejlesztést végrehajtani képes menedzsmentje, tehát ne kelljen „inkubálni” a vállalkozást. Az SZTA szerződésben rögzíti, hogy az előre megállapodott időpontban, egy előre megállapodott áron az eredeti tulajdonosok, maga a vállalkozás vagy a tulajdonosok által kijelölt harmadik személy megvásárolhatja a tulajdonrész-t az SZTA-tól. Nincsenek újabb költségek, nem várt események: ha a befektetési folyamat idején közösen elfogadott üzleti tervet a vállalkozás végrehajtja, akkor kell, hogy legyen annyi eredmény a vállalkozásban, hogy terv szerint kivásárolhassa a tőkealapot. Így a tulajdonrész oda kerül vissza, ahol a tőkebefektető belépése előtt volt.

Az alapkezelő jelenleg négy konstrukciót működtet:

- Csekély összegű tőkebefektetés: Az Alap privát tőke hozzájárulása nélkül fektet be maximum 200.000 eurónak megfelelő forintösszegig, amelyhez maximálisan a befektetett tőke két-szeresére rúgó tagi kölcsön kapcsolódhat. Az Alap a tőkékért cserébe jellemzően kisebbségi tulajdonrész-t szerez, amely tulajdonrész korábbi tulajdonosok általi kivásárlási lehetősége a befektetési szerződés megkötésekor rögzítésre kerül. Az Alap a vállalkozás operatív irányítá-sában nem vesz részt, feladata a tevékenységek monitorozására terjed ki.
- Egyedi társbefektetés privát részvétellel: Privát befektetők (cégek vagy magánszemélyek) jelentkezhetnek egy befektetési célvállalattal együttesen azzal a céllal, hogy a privát befek-tető az SZTA-val közösen hajtana végre investíciót, a megismerhető feltételrendszer kere-tein belül. Alapvető elvárás, hogy a privát befektető az SZTA-val egyidejűleg fektessen be a célvállalatba tőkeemelés formájában. Az SZTA pénzügyi befektető, amely egy adott együtt-működési szerződésrendszer keretein belül tevékenykedik. Az SZTA tőkerészvétele mindig átmeneti időre szól, és kilépése nem történhet meg később, mint a privát befektető kilépése. Az SZTA társbefektetői szerepvállalása és feltételei nyilvánosan meghirdetésre kerülnek. A Co-investment tőkebefektetési ügylet értékelése az üzleti terv elemzésén alapul. Az SZTA elvárása, hogy az együttes tőkebefektetésen belül a független privát tőkebefektetői részvétel elérje a 10 százalékot, a vállalkozás vagy tulajdonosai által nyújtott tőkeemelés pedig további

20 százalékot. Az SZTA ebben a formában a teljes tőkebefektetés maximum 70 százalékát biztosíthatja. Az SZTA a tőkepiac privát szereplőinek ösztönzése érdekében a privát szereplő részére veszteségmérésért és saját magára nézve hozamkorlátozást határoz meg.

- Privát társbefektetővel keretszerződés alapján megvalósuló tőkebefektetés: Az SZTA nyilvánosan meghirdeti annak lehetőségét, hogy privát kockázati tőkealappal vagy intézményi befektetővel közösen kíván Co-investment tranzakciókat végrehajtani. Az SZTA és a privát tőkealap együttműködésének kereteit üzleti megállapodás rögzíti, amely tartalmazza a két alap együttműködésének célját, a tervezett befektetések nagyságrendjét, a megszerzett részesedések arányát, az elvárt hozamokat, a közös befektetés eredményeként megvalósuló együttes tulajdonlás együttműködési szabályait, a monitoring és vagyonezelés rendszerét, továbbá a kölcsönösen elfogadott kilépési stratégiákat. A Co-investment lényege minden esetben a privát döntéshozatal, azaz az SZTA lehetőségeinek ismeretében a privát befektető átvilágítja a célvállalatot, részletesen elemzi és feldolgozza az üzleti tervet, kidolgozza a közös befektetés keretrendszerét és dönt a tranzakció végrehajtásáról. Ezt követően felajánlja a társbefektetői együttműködést az SZTA részére. Az SZTA döntése a társulás elfogadása vagy az ügylet elutasítása. Ez utóbbi akkor történik meg, ha az ügylet valamilyen módon ütközik az SZTA alapvető befektetési előírásaival, illetve annak az SZTA által nem vállalható kockázata valószínűsíthető. A privát befektető az SZTA negatív állásfoglalása esetén is végrehajthatja a tranzakciót. Az SZTA elvárása, hogy az együttes tőkebefektetésen belül a független privát tőkebefektetői részvétel elérje a 30 százalékot. Az SZTA a tőkepiac privát szereplőinek ösztönzése érdekében a privát szereplő részére veszteségmérésért és saját magára nézve hozamkorlátozást határoz meg.
- Induló kisvállalkozások kezdeti finanszírozása: Az SZTA-nak lehetősége van arra, hogy olyan, magvető fázisban lévő vállalkozásokat finanszírozzon társbefektető bevonása nélkül, amelyek jelentős növekedési potenciállal rendelkeznek. Fontos hangsúlyozni, hogy e termék esetében jellemzően nem a klasszikus magvető vagy induló fázis finanszírozása történik, hanem az olyan, általában kiválással vagy jogutódlással induló vállalkozásoké, ahol a korábbi sikeres vállalkozás új tevékenység beindítását önálló jogi személyiségű társaságban látja megvalósíthatónak. Az SZTA ezen befektetési lehetőségeit kötelezően meghirdeti saját, a Nemzeti Fejlesztési Ügynökség és a Magyar Kockázati- és Magántőke Egyesület honlapján, 15 napos határidővel. Amennyiben a meghirdetésre a megadott határidőn belül privát befektetői szándék érkezik, úgy az SZTA a privát befektetővel együtt hajítja végre a tőkeemelést. A privát befektetővel az SZTA főszabályként a pari passu¹⁶ elve alapján működik együtt, azaz a hozamfeltételek és a kiszállás módja a privát befektetővel közös elképzelés alapján történik.

Az SZTA befektetései az átlagos piaci elvárásoknál mérsékeltbb hozamszinttel számolnak. Ennek üzleti értelme és értéke az a cél, hogy a valós növekedési potenciált kihasználva sikeressé tegyen minden egyes befektetési projektet, azaz a relatíve szerényebb eredményekben és a biztosabb sikerben bízik. Ezért a befektetés előkészítése során a vállalkozásokkal közösen reálisan elérhető üzleti és pénzügyi célokat határoz meg, és a projekt során végig támogatja ezek megvalósulását. Az ilyen befektetések elvárt, mérsékelt hozama körülbelül 12–15 százalék. Fontos megjegyezni, hogy az SZTA célcsoportja alapvetően a már működő, „hagyományos iparágakban” tevékenykedő vállalkozások, akiknek az éves növekedése jóval mérsékeltbb egy induló, innováció-vezérelt vállalkozásnál, miközben az SZTA – mint állami befektető – nagy hangsúlyt fektet a foglalkoztatás növelésére is.

Mélyinterjú tapasztalatai:

Az SZTA a mélyinterjú készítésének idején (2013. május) 11 vállalkozást finanszírozott, amelyeknél az átlagos támogatási összeg 100–120 millió forint volt. (Az EU enged egyedi projekteket is 2,5 millió euró összeghatárig.) Az SZTA számára fontos a vállalkozás elképzelése, életképessége,

¹⁶ Pari passu: egyenrangúság elve.

korrekt számításokkal alátámasztott üzleti terve. A tőkealap fejlesztési célra ad tőkét, nem finanszíroz reorganizációt, megmentési folyamatokat. Induló cégeknél általában kérnek garanciát. A forrásösszetétel lehetőleg 1/3 privat, 1/3 SZTA, 1/3 cég. Ez azért is előnyös, mert legalább 30 százalék magántőke bevonása esetén már nem számít állami támogatásnak az SZTA tőkebefektetése.

Egy projekt elindításához szükséges idő 4–5 hónap az első szakmai beszélgetéstől a szerződés aláírásáig és a forrás kihelyezéséig. Az esetleges adminisztratív problémákat menetközben rendezik, azok miatt nincs csúszás. Az ellenőrzések a fontos dolgokra koncentrálnak. Nincs tételes számla ellenőrzés, a forrás felhasználásáról a vezető nyilatkozatot ad. A főkönyv ellenőrzése és a havi jelentések rendszere fontos. A cég vezetésében nem vesz részt az Alap, de a felügyelő bizottság elnökét az Alap adja. Tulajdonostársként vannak jelen, mindvégig fontos a bizalom.

Amennyiben az átlagosnál alacsonyabb jövedelmezőségű vállalkozásról van szó, meg lehet nyújtani a kivásárlási időszakot, ami általában tíz év, és a tőkebefektetéssel adott összeget tagi kölcsönrel növelni lehet.

Alapfeltétel természetesen a társas vállalkozási forma. Vannak a befektetést kizáró területek, ilyen például az értékesítési célú ingatlanfejlesztés, kereskedelmi készletek finanszírozása, bányászat stb. A bankok elfogadják a Széchenyi Tőkealap belépését az általuk finanszírozott vállalkozásba, többek között azért is, mert az Alap nem kér jelzálogjogot és így a bank nem érzi veszélyeztetve a biztosítékait.

A vállalkozások általában nem felkészültek a megfelelő adatszolgáltatásra, ennek kialakításában segítséget kell nyújtani részükre. Nem megfelelő adatszolgáltatás esetében pénzügyi büntetés is előfordulhat.

Az Alapkezelő nem a projekteket finanszírozza, hanem a vállalkozást, ebben az esetben a támogatás intenzitást nem kell számításba venni. A Széchenyi Tőkealap-kezelő uniós akkreditáláson esett át. Az Alapkezelő több alapot is kezelhet (4/2011. sz. kormányrendelet).

A mezőgazdasági, halászati és élelmiszeripari tevékenységre jellemző kiszámítható, állandó piaccal rendelkező stabil működés lehetővé teszi az ágazatokban az állami típusú tőkebefektetés alkalmazását, azon vállalkozások esetében, amelyek társasági formája megengedi azt, különösen akkor, ha az inkább egy folyamatos kontrollt jelent, semmint érdemi beleszólási jogot.

Javasolt új pénzügyi eszközök, konstrukciók kidolgozása

A pénzügyi eszközök kidolgozásánál a GAP elemzés megállapításaiból indultunk ki. Sorra vetjük azokat a vállalkozási csoportokat, amelyek piaci alapon nem tudnak a fejlődésükhöz szükséges forrásokhoz hozzájutni. Az érintett üzemek mérete, tevékenysége, jogi formája figyelembe vételével különböző pénzügyi eszköz-alternatívákat dolgoztunk ki.

A piaci körülmények között nem kellő mértékben finanszírozható vállalkozások egyik csoportja a nem preferált ágazatokban (állattenyésztés, zöldség- és gyümölcsstermesztés) tevékenykedő gazdaságok, amelyek a területalapú támogatásokból egyáltalán nem, vagy csak nagyon korlátozottan tudtak/tudnak részesülni. Ezen ágazatokat a piaci folyamatok is sújtották az inputárak dinamikus emelkedése miatt, amely növekedést az outputárakban nem tudták érvényesíteni, kénytelenek voltak elszenvedni a veszteséget. Alacsony jövedelmezőség mellett nem tudnak hatékonyságuk javítása érdekében fejlesztéseket végrehajtani. Nem jutnak pénzügyi forrásokhoz, mivel az alacsony jövedelmezőség miatt nem hitelképesek. Általános probléma továbbá a fedezethiány. Hiába rendelkeznek ingatlanokkal (pl. állattartás épületei), azok elhelyezkedésük miatt, továbbá többcélú hasznosítás hiányában a banki értékbecsléskor a kivitelezési érték töredékéért kerülnek csak beszámításra. Kellő önerő hiányában a finanszírozási forrásokhoz való hozzájutás problémája az uniós fejlesztési támogatások pályázásában, elnyerésében is akadály. További finanszírozási probléma, hogy ezek

a gazdaságok nem rendelkeznek megfelelő nagyságú forgótőkével, amelynek bankok által történő finanszírozása is nehézségekbe ütközik. Az ilyen, ún. hátrányos ágazatokban tevékenykedő vállalkozások pénzügyi forrásokhoz való juttatása egyaránt kulcstényező az uniós források lehívásában, valamint az ágazat hosszú távú fennmaradásában. A jelenlegi pénzügyi időszakban a megpályázott, de valamilyen – általában finanszírozási – okból igénybe nem vett, le nem hívott támogatási összeg mintegy 65 százaléka az állattenyésztési ágazattal összefüggő fejlesztéseket érintette.

A mezőgazdasági ágazatban tevékenységet folytatók és a más ágazatokban működő vállalkozások között jelentős eltérés a működés jogi, adózási formájában van. A mezőgazdasági vállalkozásoknak csupán egy része működik valamilyen társasági formában. A földterület mintegy felén egyéni gazdaságok gazdálkodnak (kistermelő, őstermelő, családi gazdaság stb.), akik méretüket tekintve mikro- és kisvállalkozások. Az egyéni gazdaságokra vonatkozó dokumentációs kötelezettség, valamint a rájuk vonatkozó könyvelési, adózási szabályok jelentősen eltérnek a társas vállalkozásokétól, attól lényegesen lazábbak. Így méretük, vagyonuk nagysága mellett működési formájuk is gátja banki kapcsolataik fejlődésének, hitelhez jutásuknak, sőt a támogatások, kiváltképp a fejlesztési támogatások igénybe vételének is. Méretük, hagyományaik, gazdálkodási formájuk nem indokolja – de jelentős részük nem is lenne rá hajlandó –, hogy valamilyen társasági formába átalakuljanak. (Nem is lehet cél a vidék sokszínűségének rombolása, a hagyományok feladása.)

Az egyéni gazdálkodói réteg finanszírozási lehetőségeinek megteremtése, szélesítése jelentősen javíthatja a támogatásra felhasználható források hatékonyságát, a vidék népességmegtartó képességét. Ezeknek a gazdálkodóknak a megszokottól eltérő, innovatív eszközök mentén történő forráshoz juttatása nem torzítja a versenyt, éppen ellenkezőleg, növeli azok számát, akik a versenyben részt tudnak venni, javítva ezzel a gazdálkodás általános színvonalát és hatékonyságát. Ezért indokolt olyan pénzügyi eszközök és az azokat közvetítő konstrukciók kialakítása, amelyek lehetővé teszik ezeknek a gazdálkodóknak a fejlődésükhöz szükséges források elérését, a fejlesztési és más támogatások megszerzését. Az ún. nem preferált ágazatok finanszírozásának megkönnyítése érdekében a kedvezményes kamat mellett nyújtott források az ezen ágazatokhoz tartozó vállalkozások esetében a hátrány leküzdését, a versenytársakhoz való felzárkózást jelenthetik.

Az eddig bemutatottakon túl a mezőgazdaságban általános probléma a fedezet. A kvv szektor nem rendelkezik elegendő saját forrással fejlesztési elképzeléseinek megvalósításához, s nem rendelkezik elegendő fedezettel, vagyonnal normál bankhitelhez. Ezen vállalkozói körnél érdemi segítséget jelenthet a garancia, amelyet a finanszírozó pénzügyi intézmények megfelelő támogatási szabályrendszer esetén a legkülönbözőbb hitelekhez széles körben tudnak alkalmazni.

A mezőgazdasághoz sok szempontból hasonló helyzetben van az élelmiszeripar is, azzal az eltéréssel, hogy ott az elmúlt tíz évet jellemző „lejtmenet” nemcsak bizonyos szakágazatokat érintett, hanem az egész ágazatot. Az élelmiszeripar lényegében a csatlakozás vesztese lett Magyarországon. Az ágazat az elmúlt pénzügyi időszakban rendkívül csekély támogatásban részesült, a szektor szereplői egyedül a vidékfejlesztési programok keretében pályázhattak uniós forrásokra, korlátozott összegben (évente kb. 5 milliárd forint). A mezőgazdasághoz hasonlóan az élelmiszeripari vállalkozások nagy része ugyancsak nem rendelkezik elegendő saját forrással fejlesztési elképzeléseinek megvalósításához, nem rendelkezik elegendő fedezettel, vagyonnal normál bankhitelhez, így beruházások, fejlesztések az ágazatban az elmúlt időszakban alig történtek.

A mezőgazdasági fejlesztés szempontjából kulcskérdés az élelmiszeripar fejlődése. A következő pénzügyi időszak már jelentősebb támogatási összeget irányít erre a területre. Az élelmiszeripari fejlesztések, versenyképes technológiák drágák, a tőkeigény magas. Ezért ezen a területen a pénzügyi eszközök nagyságrendjére a mezőgazdasághoz képest magasabb értékeket szükséges meghatározni (53. táblázat). Az élelmiszeripari vállalkozások jellemzően társasági formában működnek, így részükre megfelelő finanszírozási forma a tőkebefektetési konstrukció is.

53. táblázat: A GAP elemzés alapján beazonosított finanszírozási rések és a javasolt pénzügyi eszközök

Finanszírozási rések		Javasolt pénzügyi eszköz
Mezőgazdaság	Nem preferált ágazatok	Kombinált konstrukció (támogatott hitel garanciával, vagy anélkül) Tőkebefektetés (megfelelő méret felett)
	Egyéni gazdaságok a mezőgazdaságban	Kombinált konstrukció (támogatott hitel garanciával, vagy anélkül)
	Kkv szektor forráshiány	Mikrohitel
Élelmiszeripar		Kombinált konstrukció (támogatott hitel és/vagy garancia) Tőkebefektetés (megfelelő méret felett)

Forrás: Készült az AKI Pénzügypolitikai Osztályán

A javasolt pénzügyi eszközök alkalmasak az optimálistól elmaradó befektetési helyzetek kezelésére. Felhasználhatóak olyan vállalkozások által megvalósítandó projektek finanszírozására, amelyek pénzügyileg életképesek, de valamely oknál fogva (pl.: jövedelemtermelő képességük, méretük, vagyoni fedezettségük, stb.) nem jutnak megfelelő és elegendő finanszírozási forráshoz a piacról. A eszközök eredményes működésének egyik alapfeltétele, hogy a kialakításra kerülő eszközök kellően rugalmasak és kondícióit tekintve az általában elérhető más pénzügyi kondíciókkal arányosan összhangban legyenek, ezáltal a valós segítséget nyújthassanak a kkv szektornak.

A következőkben részletesen, számításokkal alátámasztva is bemutatjuk a javasolt pénzügyi eszközöket, amelyeket a nemzeti és uniós szabályozás szellemében készítettünk el. A bemutatott pénzügyi eszközök alternatívákat is tartalmaznak, azonban az általuk megcélzott csoportok sajátosságaitól függően akár mindegyik pénzügyi eszköz alkalmazható.

Jelenleg a pénzügyi eszközök alkalmazási feltételei és területei alulszabályozottak az Unióban. A szabályozás igénye, az egységes értelmezés, az utólagos viták és számonkérések elkerülése érdekében indokolt. A javasolt újszerű elemek ezekkel a szabályokkal nincsenek ellentétben, de igénylik a szabályok kiegészítését. Törekedni kell arra, hogy a szabályok kellően rugalmasak, alkalmazásuk a gyakorlatban az érintett szereplők mindegyike számára működőképes legyen. Tekintettel az eszközök széles körű bevezetésének kezdeti időszakára lényeges szempont, hogy az egyes eszközök közötti átjárás, pénzügyi átcsoportosítás lehetősége meglegyen. A korábbi tapasztalatok csekély mértéke miatt óvatos előrehaladás indokolt, célszerű az eszközöket kezdetben a leginkább szükségesnek vélt területeken alkalmazni, meghagyva a fokozatos kiterjesztés lehetőségét. Javasoljuk, hogy a pénzügyi eszközök forrása önálló soron szerepeljen a forrás felosztás során, mert ezzel biztosítható a felhasználás rugalmassága.

A pénzügyi eszközök tervezésénél a következőket vettük figyelembe. Alapvető elvárás a visszatérítendő támogatásokkal kapcsolatban, hogy olyan ágazati szereplők vegyék igénybe, amelyek egyébként nem jutnának forráshoz. Az e körbe tartozó vállalkozásoknál – piaci alapon is finanszírozható versenytársaikhoz képest rosszabb helyzetben vannak – elképzelhetetlen, hogy vissza nem térítendő támogatások nélkül valósítsanak meg fejlesztést. Ez azt jelenti, hogy hazai viszonyok között kombinált eszközök képzelhetők el, ahol a visszatérítendő támogatás kiegészíti, és nem helyettesíti a vissza nem térítendőt. Másik szempont, amelyet szem előtt tartottunk a tervezésnél, hogy a visszatérítendő forrásokra elkülönített összeg ugyanolyan szigorú – ha nem szigorúbb, tekintettel a visszafizetésre – elszámolás alá tartozik, mint a vissza nem térítendő. A pénzügyi alap megőrzéséhez, többszöri kihelyezéséhez biztosítani szükséges, hogy a kihelyezett források visszaáramoljanak az alaphoz. Ennek biztosítására garanciaelemeket építettünk be a rendszerbe. Egyfelől az ajánlatosan alkalmazandó pénzügyi garanciát, amely a fedezethiányos mezőgazdaság esetében biztosítékot

jelent. Másfelől pedig a rendszer hosszú távú működtetéséhez szükséges érdekeltséget/kockázatot is igyekeztünk megteremteni, a termelőknél önerő, a pénzügyi közvetítőknél pedig saját forrás kihe-lyezés formájában. Az érdekek megfelelő figyelembe vétele mellett a működés szempontjából kulcsfontosságú, hogy mind a kedvezményezett, mind pedig a pénzügyi közvetítő részére vonzó legyen a termék. Az egyes termékek feltételeinek ismertetése után azt is bemutatjuk (számszerűen is), hogy a kedvezményezettek számára hogyan áll össze a konstrukció, illetve hogy a pénzügyi közvetítő mivel számolhat.

Az ügymenet ugyancsak kulcsfontosságú a pénzügyi eszközök szempontjából. A banki elbírálás feltételeit a normál banki elbírálás feltételeihez képest mindenképpen lazítani szükséges, figyelembe véve, hogy a megcélzott kör hitelképes, de nem bankképes.

Kombinált vissza nem térítendő és visszatérítendő támogatási konstrukció

A kombinált konstrukció lényege, hogy az eddig is igényelhető vissza nem térítendő támogatások mellé a piaci feltételek mellett finanszírozási forráshoz nem, vagy nehezen jutó vállalkozások visszatérítendő forrásra is pályázhatnak. A kombinált konstrukció három változatban kerül bemutatásra, amelyből az első külső forrás bevonását is feltételező, a finanszírozó számára visszafizetést garantáló konstrukció. A másik változat egy „könnyített” konstrukció, amely lehetővé teszi, hogy a vagyonnal egyáltalán nem, de megfelelő elképzeléssel rendelkező mikrovállalkozások is élni tudjanak az eszközök által nyújtott lehetőségekkel. A harmadik változat az első két változat kiegészítése lehet, misze-rint a visszatérítendő támogatásból a beruházás értékének maximum 30 százalékáig hitelt lehessen nyújtani az induló beruházás forgóeszköz finanszírozása megkönnyítése érdekében.

Külső (magán) forrás bevonásával és garanciával működő kombinált konstrukció

Az első változatban a fejlesztéshez szükséges forrást a saját erő, a visszatérítendő támogatás és az ahhoz kapcsolódó banki forrás – hitelek – és a vissza nem térítendő támogatás együttesen biztosítja, a következő feltételekkel:

- A szükséges sajátérv a beruházás értékének minimum 10 százaléka.
- A támogatás intenzitás, a vissza nem térítendő támogatáshoz és a visszatérítendő támogatáshoz kapcsolódó kamat és a garancia feltételeket is figyelembe véve, példánkban, maximum 50 százalék, melyből 40 százalék a beruházás azon támogatástartalma, amely a beruházás kivitelezésekor a gazdálkodó rendelkezésére bocsátható, amely a pénzügyi eszköz támogatástartalmával tovább növelhető maximálisan 10 százalékponttal.
- A saját forrást és a vissza nem térítendő támogatást kiegészítő hitel két részből tevődik össze, a visszatérítendő támogatásból és normál bankhitelből, ez utóbbi aránya legalább 25 százalék.
- A visszatérítendő támogatási forrásból folyósított hitel kamata megegyezik a referencia alapkamattal.
- A banki hitel után felszámított kamat ugyancsak megegyezik a referencia alapkamattal. A piaci kamat esetünkben 5,41 százalék. A pénzügyi fedezethez és a vállalkozás besorolásához kapcsolt kamatfelárat nem számolhat fel.
- A támogatást igénylő felé a normál hitelt és a visszatérítendő támogatási forrásból folyósított hitelt együtt kell kezelni.
- A hitel teljes összegére kötelező a garancia megkötése¹⁷.
- A megvalósítandó beruházáson felül nem szükséges vagyoni fedezet.

¹⁷ Azon eseteket kivéve, amelyeknél a finanszírozó intézmény ítéli úgy, hogy az ügyfél hitelképessége okán nem szükséges a garancia.

A hitelek minden, a hitelt igénybevevő számára negatív következmény nélkül előtörleszthetőek.

Javaslatunkat egy lehetséges konstrukcióra vonatkozó számpéldán keresztül érdemes bemutatni. A példában szereplő adatok, pl.: kamatok, futamidő természetesen az alkalmazás időpontjától függően változhatnak.

Tegyük fel, hogy egy vállalkozás 100 millió forint értékű beruházást 10 százalék saját erővel (10 millió forint), 40 százalék (40 millió forint) egy összegű vissza nem térítendő támogatás igénybevételével és 50 százalék (50 millió forint) hitelfelvétellel valósít meg. A hitel teljes összegére kötelező a garancia megkötése. A piaci kamat példánkban 4,91 százalék¹⁸. A kedvezményes kamatláb megegyezik a referencia alapkamattal¹⁹. A referencia alapkamatláb 2,92 százalék, a diszkont kamatláb ennek 100 bázisponttal megnövelt értéke, vagyis 3,92 százalék. A piaci garanciadíj 3 százalék, a kedvezményes garanciadíj 0,5 százalék. Példánkban a hitelt egy év türelmi idővel negyedévente törleszti 6 év alatt, egyenlő részletekben a felvevő. (A jelölések magyarázatát, képletek levezetését a 7. melléklet tartalmazza).

$$TT_v = 40\,000\,000$$

$$Q = 50\,000\,000$$

$$R_H = \left(\frac{0,0491}{4} - \frac{0,0292}{4} \right) \cdot \frac{1 + \frac{0,0392}{4}}{\frac{0,0392}{4}} \cdot \left(\frac{\frac{1}{\left(1 + \frac{0,0392}{4}\right)^{6 \cdot 4}} - \frac{1}{\left(1 + \frac{0,0392}{4}\right)^{1 \cdot 4}}}{0,0392 \cdot (6 - 1)} + 1 \right) = 0,0669$$

$$R_G = \left(\frac{0,03}{4} - \frac{0,005}{4} \right) \cdot \frac{1 + \frac{0,0392}{4}}{\frac{0,0392}{4}} \cdot \left(\frac{\frac{1}{\left(1 + \frac{0,0392}{4}\right)^{6 \cdot 4}} - \frac{1}{\left(1 + \frac{0,0392}{4}\right)^{1 \cdot 4}}}{0,0392 \cdot (6 - 1)} + 1 \right) = 0,0840$$

$$TT_H = 0,25 \cdot 50\,000\,000 \cdot 0,0669 = 836\,250$$

$$TT_G = 50\,000\,000 \cdot 0,0826 = 4\,200\,000$$

A vissza nem térítendő támogatás összege: 40 000 000 forint. A hitel teljes összege: 50 000 000 forint, amelyből a visszatérítendő forrás 37 500 000 forint, és a normál bankhitel összege 12 500 000 forint. A kedvezményes kamatozású banki hitel támogatástartalma 836 250 forint, a teljes hitelre kötelezően kötött kedvezményes garancia támogatástartalma 4 200 000 forint. A támogatástartalom összesen 45 036 250 forint, azaz 45,04 százalék.

A bemutatott konstrukcióval kapcsolatban szükséges hangsúlyozni a beruházó felelősségét, a tervezett fejlesztés átgondolt megvalósítását. Ezért indokoltnak tartjuk egy minimális, esetünkben 10 százalékos saját erő előírását. Lényegében ez a beruházó kockázata.

¹⁸ MNB statisztika alapján az átlagos hitelkamatláb mértéke 2014. július 31-én.

¹⁹ Az Európai Bizottság által az egy éves bankközi kínálati kamatláb alapján meghatározott mérték. A 2014. április 1-jétől érvényben lévő értéke 2,92 százalék. Forrás: Nemzeti Fejlesztési Minisztérium Támogatásokat Vizsgáló Irodája, www.tvi.kormany.hu

A nyújtott hitel minimum 25 százaléka normál banki forrásból származik. Ezzel biztosítjuk, hogy a vissza nem térítendő támogatást idegen forrás is kiegészítse, eleget téve azon elvárásnak, miszerint a pénzügyi eszköznél – lehetőség szerint – magánforrást is be kell vonni. Ez egyben garanciális elemként is funkcionál, hiszen abban az esetben, ha a folyósító pénzügyi intézet saját forrásból is nyújt hitelt, még a kötelező garancia ellenére is, jobban megvizsgálja a projekt életképességét, mintha saját forrást nem tenne bele.

A normál hitel kamata megegyezik a referencia kamattal, az igénylő vagyoni helyzete és besorolása miatt kamat felárat nem tartalmazhat. Ennek indoka, hogy a hitel teljes összegére garancia megkötése kötelező, amely szintén kedvezményes, de a támogatás intenzitásba beszámít. Ezzel a megoldással egyben orvosoljuk az Agrárfejlesztési Hitelprogram egyik hátrányát. Mint az már korábban ismertetésre került a jelenleg a Magyar Fejlesztési Bank Zrt. által működtetett Új Magyarország Agrárfejlesztési Hitelprogram nem kellően eredményes. Ennek oka egyfelől, hogy a piaci kamat számításánál a vagyoni fedezet hiányában és az igénylő besorolása alapján magas kamatfelár kerül felszámításra, másfelől, hogy a támogatás intenzitás kiszámítására utólag kerül sor és ezért az igénylő mindvégig nem tudja, hogy mekkora összegű vissza nem térítendő támogatást kap, illetve az utolsó támogatási részletnél derül ki, hogy még mekkora saját erő összegre van szükség. Az általunk javasolt konstrukció ezeket a problémákat megszünteti.

A garancia a hitel teljes összegének 80 százalékat garantálja. Figyelembe véve, hogy a folyósító pénzügyi intézet a hitel 25 százalékat nyújtja saját forrásból, így a teljes beruházási érték mintegy 3 százaléka az a hányad, amely banki forrásból garancia nélkül kerül folyósításra. Ezért a pénzügyi intézet a beruházásra első helyi zálog, illetve jelzálogjogot jegyezhet be. Így a garancia és a jelzálog együttesen elegendő fedezet kell, hogy legyen. A finanszírozás biztonságát növeli, hogy a bank saját forrásából nyújtott hitelnek a garancián és a beruházás értékén túli kockázata a bankot terheli.

A pénzügyi intézet (bank) az általa támogatási és saját forrásból nyújtott teljes hitelcsomagra a referencia kamatot számolja fel (kapja). Mivel a támogatási keretből származó forrás ingyen áll rendelkezésre, a saját forrásból nyújtott hitelrészre számított hozam, példánknál maradva, 11,68 százalék. Ez a hozam egyaránt elegendő kell, hogy legyen a hitelnyújtás költségeinek a fedezésére és a banki érdekeltség biztosítására is.

A bemutatott garancia rendszer célja egyfelől, hogy a konstrukció minél olcsóbb legyen az igénybe vevőnek, másfelől, hogy a forrásokat biztosítóknak kellő biztonságban legyenek, egyúttal mellőzhető legyen a külön vagyoni fedezet, ami egyébként sem áll az igénylő rendelkezésére. Ezzel elhárítható az egyik legfontosabb akadály a finanszírozás előtt. A garancia biztosítja azt is, hogy a visszatérítendő támogatási forrás még részben se vesszen el és így az többszörösen felhasználható legyen.

Ez a kombinált rendszer lehetővé teszi, hogy 100 egységnyi beruházás esetében a saját erőt is számításba véve mintegy 22,5 egységnyi külső forrás kerüljön bevonásra, vagyis a mintegy 37,5 egységnyi visszatérítendő támogatás további 22,5 egységnyi külső forrást mobilizáljon.

Kombinált konstrukció külső forrás bevonása és garancia nélkül

A kombinált konstrukció második változata egy egyszerűsített konstrukció, amely nem tartalmaz kötelező garanciális elemet, nem tartalmaz a közvetítő pénzügyi intézet részéről biztosítandó forrást (hitelt) és kamatot. A pénzügyi intézet költségeit a kifizető ügynökség téríti meg. A visszatérítendő támogatás kamata megegyezik a referencia kamattal, így a pénzügyi eszköznek nincs támogatástartalma és a kamatként befolyó összeg a visszatérítendő támogatásra későbbiekben kihelyezhető összeget növeli.

A saját erő mértéke ebben a változatban is 10 százalék, a támogatás intenzitás 40 százalék+max. 10 százalék. A számítás az előző példát követve a következőképpen egyszerűsödik le: 100 egységnyi beruházást feltételezve a saját erő mértéke 10 egység, a vissza nem térítendő támogatás mértéke 50 egység, a visszatérítendő támogatás 40 egység.

Ebben a változatban a 10 egységnyi saját erőn felül további külső forrás bevonására nem kerül sor, és nincs külön garanciális elem a visszatérítendő támogatás megtérülésére.

Forgóeszközhitellel kiegészített kombinált konstrukció

A harmadik változat az első két változat kiegészítése az induló vállalkozás forgóeszköz igényének a finanszírozásával. Ez a kiegészítés lehetővé tenné, hogy a beruházás megvalósulása után jelentkező többlet forgóeszköz-igény a beruházás teljes összegének 30 százalékáig visszatérítendő támogatásból legyen finanszírozható.

Az első változat esetében bonyolultabbá válik az intenzitászámítás. A második változat esetében az intenzitászámításra továbbra sincs szükség, így a felvehető visszatérítendő támogatás összege egyszerűen növelhető a forgóeszköz finanszírozására szánt összeggel. Feltételként kell meghatározni, hogy a forgóeszköz finanszírozását biztosító visszatérítendő támogatás összegét csak a beruházás befejezésével egy időben utalhatja át a közreműködő pénzintézet a beruházónak.

Példaszámítás a forgóeszközhitellel bővített konstrukcióra:

Tegyük fel, hogy egy vállalkozás 100 millió forint értékű beruházást 10 százalék saját erővel (10 millió forint), 40 százalék (40 millió forint) egy összegű vissza nem térítendő támogatás igénybevételével és 50 százalék (50 millió forint) hitelfelvétellel valósít meg. A beruházási hitel 25 százaléka kedvezményes kamatozású banki forrás, illetve a hitel teljes összegére kötelező a garancia megkötése. Továbbá igénybe veszi a beruházás értékének 30 százalékát (30 millió forint) kitevő forgóeszköz hitelt, melyre szintén kötelező a garancia megkötése. A beruházáshoz kapcsolódó hitellel és a forgóeszközhitellel is kedvezményes garancia köthető. A piaci kamat 4,91 százalék, a kedvezményes kamatláb megegyezik a referencia alapkamattal. A referencia alapkamatláb 2,92 százalék, a diszkont kamatláb 3,92 százalék. A piaci garanciadíj 3 százalék, a kedvezményes garanciadíj 0,5 százalék. Példánkban a hitelt a felvevő egy év türelmi idővel 6 év alatt negyedévente egyenlő részletekben törleszti. A beruházás 1 év alatt valósul meg, ezt követően történik a forgóeszközhitel felvétele, melyet szintén negyedéves részletekben törleszt 6 év alatt, 1 év türelmi idővel. (A képletek levezetése a 8. mellékletben szerepel).

$$TT_v = 40\,000\,000$$

$$Q = 50\,000\,000$$

$$R_H = \left(\frac{0,0491}{4} - \frac{0,0292}{4} \right) \cdot \frac{1 + \frac{0,0392}{4}}{\frac{0,0392}{4}} \cdot \left(\frac{\frac{1}{\left(1 + \frac{0,0392}{4}\right)^{6 \cdot 4}} - \frac{1}{\left(1 + \frac{0,0392}{4}\right)^{1 \cdot 4}}}{0,0392 \cdot (6 - 1)} + 1 \right) = 0,0669$$

$$R_G = \left(\frac{0,03}{4} - \frac{0,005}{4} \right) \cdot \frac{1 + \frac{0,0392}{4}}{\frac{0,0392}{4}} \cdot \left(\frac{\frac{1}{\left(1 + \frac{0,0392}{4}\right)^{6 \cdot 4}} - \frac{1}{\left(1 + \frac{0,0392}{4}\right)^{1 \cdot 4}}}{0,0392 \cdot (6 - 1)} + 1 \right) = 0,0840$$

$$R_{FG} = \left(\frac{0,03}{4} - \frac{0,005}{4} \right) \cdot \frac{\left(1 + \frac{0,0392}{4}\right)^{1 \cdot 4}}{\frac{0,0392}{4}} \cdot \left(\frac{\frac{1}{\left(1 + \frac{0,0392}{4}\right)^{6 \cdot 4}} - \frac{1}{\left(1 + \frac{0,0392}{4}\right)^{1 \cdot 4}}}{0,0392 \cdot (6 - 1)} + 1 \right) = 0,0808$$

$$TT_H = 0,25 \cdot 50\,000\,000 \cdot 0,0669 = 836\,250$$

$$TT_G = 50\,000\,000 \cdot 0,0826 = 4\,200\,000$$

$$TT_{FG} = 30\,000\,000 \cdot 0,0808 = 2\,424\,000$$

A példában szereplő adatok alapján a beruházás vissza nem térítendő támogatás része 40 000 000 forint, a hitel tőkerése 50 000 000 forint, ebből a visszatérítendő forrás 37 500 000 forint, a kedvezményes kamatozású bankhitel 12 500 000 forint. A kedvezményes kamat támogatástartalma 836 250 forint, a teljes hitelre kötött kedvezményes garancia támogatástartalma 4 200 000 forint, a forgóeszközhitel garanciatámogatásának támogatástartalma 2 424 000 forint. A támogatástartalom összesen 47 460 250 forint, azaz 47,46 százalék.

Mikrohitel

A mikrohitel célja a kis- és középvállalkozások finanszírozási forrásainak bővítése, egyszerű hitel jellegű eszköz igénybe vételével. A konstrukció keretében felvehető hitel összegének meghatározásakor a de minimis támogatás összegéből indultunk ki.²⁰ A mezőgazdaságban adható de minimis támogatások maximális összege 2014. január 1-től 15 000 euró gazdaságonként, ami 300 HUF/EUR árfolyamon számolva is csak 4 500 000 forintot összegnek felel meg. A pénzügyi eszközök keretében javasoljuk lehetőséget adni arra, hogy az igénylő – támogatás intenzitásra átszámított összegként figyelembe véve a 15 000 eurót – visszatérítendő támogatásként vehesse fel az összeget, így a példánkban említett 4 500 000 forinttal szemben jelentős összegű hitelhez juthatna. A hitel forrása teljes egészében visszatérítendő támogatás. A hitel kamata megegyezik a referencia alapkamattal. A futamidő maximum 6 év, 1 év türelmi idővel. Ezt a hitelt a támogatást nyújtó szervezet, az MVH bírálná el, hasonlóan a de minimis támogatási kérelemhez, de a pályázat útján kiválasztott pénzügyi intézménytől folyósítaná.

Ha a de minimis támogatásként adható 4 500 000 forintot tekintjük támogatástartalomnak, amelyet csak kedvezményes garancia formájában veszünk figyelembe, akkor 3 százalékos piaci garanciadíj, 0,5 százalékos kedvezményes garanciadíj és 3,92 százalékos diszkont kamatláb mellett a felvehető hitel tőkerését az alábbiak szerint számíthatjuk ki. A hitel futamideje 6 év, egy év türelmi idővel, a törlesztés negyedévenként történik.

²⁰ Mindenképpen meg kell jegyezni, hogy a mikrohitel konstrukció nem minősül de minimis támogatásnak. A mikrohitel a vidékfejlesztési program keretében nyújtható visszatérítendő támogatás, amely ez által nem esik a de minimis szabályozás alá, ezáltal nem befolyásolja Magyarország de minimis keretét sem.

$$Q = \frac{TT_G}{\left[\left(\frac{PD}{m} - \frac{GD}{m} \right) \cdot \frac{1 + \frac{i}{m}}{\frac{i}{m}} \cdot \left(\frac{\frac{1}{\left(1 + \frac{i}{m}\right)^{P \cdot m}} - \frac{1}{\left(1 + \frac{i}{m}\right)^{F \cdot m}}}{i \cdot (P - F)} + 1 \right) \right]}$$

$$Q = \frac{4\,500\,000}{\left[\left(\frac{0,03}{4} - \frac{0,005}{4} \right) \cdot \frac{1 + \frac{0,0392}{4}}{\frac{0,0392}{4}} \cdot \left(\frac{\frac{1}{\left(1 + \frac{0,0392}{4}\right)^{6 \cdot 4}} - \frac{1}{\left(1 + \frac{0,0392}{4}\right)^{1 \cdot 4}}}{0,0392 \cdot (6 - 1)} + 1 \right) \right]} = 53\,547\,577$$

Tehát 53 547 577 forint hitel felvétele mellett érjük el a 4 500 000 forint támogatástartalmat, amely ebben az esetben a kedvezményes garancia támogatástartalmában nyilvánul meg.

Mikrohitel esetében indokoltnak tartjuk a kedvezményes garancia kötelező igénybevételét, mivel lényegében más garanciális elem nincs a rendszerben. Garanciális elem nélkül – mivel a referenciamutatás támogatástartalma nulla – végtelen nagyságú hitel válik felvehetővé lényegi biztosíték nélkül. Javaslatunk, hogy a mikrohitel maximális összege még garancia mellett is 30, vagy 35 millió forintban kerüljön meghatározásra.

A maximális hitelkeretnél alacsonyabb összegű hitel esetében a garanciára igénybe nem vett de minimis támogatási összeg az igénylő számára kifizetésre kerülhet. Ha például a hitellel és a vissza nem térítendő támogatással együttesen 15 millió forinthez szeretne jutni a pályázó, akkor a hitel esetében 3 százalékos piaci garancia díj, 0,5 százalékos kedvezményes garancia díj és 3,92 százalékos diszkont kamatláb mellett 6 év futamidővel és 1 év türelmi idővel számolva, negyedévenkénti törlesztést feltételezve a támogatott garancia támogatástartalma, illetve a de minimis támogatásból kifizethető rész az alábbiak szerint alakul:

A kedvezményes garancia támogatástartalma és a vissza nem térítendő támogatás együttesen 4,5 millió forint értékű:

$$I. \quad TT_G + TT_V = 4\,500\,000$$

$$TT_G = Q \cdot \left(\frac{PD}{m} - \frac{GD}{m} \right) \cdot \frac{1 + \frac{i}{m}}{\frac{i}{m}} \cdot \left(\frac{\frac{1}{\left(1 + \frac{i}{m}\right)^{P \cdot m}} - \frac{1}{\left(1 + \frac{i}{m}\right)^{F \cdot m}}}{i \cdot (P - F)} + 1 \right) = Q \cdot R_G$$

$$R_G = \left(\frac{0,03}{4} - \frac{0,005}{4} \right) \cdot \frac{1 + \frac{0,0392}{4}}{\frac{0,0392}{4}} \cdot \left(\frac{\frac{1}{\left(1 + \frac{0,0392}{4}\right)^{6 \cdot 4}} - \frac{1}{\left(1 + \frac{0,0392}{4}\right)^{1 \cdot 4}}}{0,0392 \cdot (6 - 1)} + 1 \right) = 0,0840$$

A hitel összege és a vissza nem térítendő támogatás együttesen 15 millió forint, azaz

$$\text{II. } Q + TT_V = 15\,000\,000$$

Az I. és II. megállapítások alapján, TT_G helyére $Q \cdot R_G$ -t helyettesítve és az egyenletrendszert megoldva adódik, hogy

$$Q = \frac{15\,000\,000 - 4\,500\,000}{1 - R_G} = \frac{15\,000\,000 - 4\,500\,000}{1 - 0,0840} = 11\,462\,882$$

$$TT_V = 15\,000\,000 - Q = 15\,000\,000 - 11\,462\,882 = 3\,537\,118$$

A kedvezményes garancia támogatástartalma

$$TT_G = Q \cdot R_G = 11\,462\,882 \cdot 0,0840 = 962\,882$$

A de minimis támogatás összege 4,5 millió forint. A 15 millió forintból 3 537 118 forint a kifizethető de minimis támogatás összege, a fennmaradó 11 462 882 forintot hitelként kapja meg a gazdálkodó. A hitelhez kapcsolódó garanciatámogatás mértéke 962 882 forint.

A mikrohitelre vonatkozó javaslatot valójában a kényszer szülte, a jelenlegi 7500 euróról 15 000 euróra növelt összeg is nagyon alacsony. Alternatíva lehet a de minimis támogatás összegének a felemelése, legalább a halászati de minimis-szel azonos, 30 000 eurós szintre.

Állami típusú tőkebefektetés

A mezőgazdasági ágazatban ritkán fordul elő olyan jelentőségű innováció, fejlesztés, ami vonzert jelentene a kockázati tőke számára. Ezekben az ágazatokban a jövedelmezőség nem elegendő az ilyen típusú tőkebefektetésekhez, ezért reálisan nem is számolhatunk vele. Az élelmiszeripari vállalkozások körében különösen, de a mezőgazdasági társas vállalkozások körében is vannak stabilan, hosszabb ideje működő olyan vállalkozások, amelyek alkalmasak lehetnek állami típusú tőkebefektetésre. A Széchenyi Tőkebefektetési Alap működéséhez hasonlóan célszerű lenne külön-külön alapokat létrehozni az élelmiszeripari és a mezőgazdasági vállalkozások számára (jelenleg az Alap nem fektethet be ezekbe az ágazatokba).

Fontos, hogy az alapban, alapokban lévő pénzügyi eszköz megfelelő nagyságú forrást biztosítson, annak érdekében, hogy működőképese legyen a rendszer.

Az élelmiszeripar – mind az elsődleges feldolgozás, mind pedig a másodlagos – a 2007–2013 pénzügyi periódusban csekély támogatásban részesült. Többek közt ez is az oka a magyarországi élelmiszeripar hanyatlásának. A 2014–2020 közötti időszakban jelentős támogatási lehetőséghez jut az élelmiszeripar. A felzárkózás érdekében ennek minél hatékonyabb felhasználása a feladat. Ugyanakkor az elsődleges élelmiszeripari feldolgozás és a másodlagos feldolgozás finanszírozási igénye és a támogatási szabályrendszere is eltér egymástól. Érdekünk mind az elsődleges, mind pedig a másodlagos élelmiszeripar fejlődése. Ezért javasoljuk, hogy az élelmiszeripari támogatások mindkét szabályrendszeren belül, a szabályrendszerhez tartozó más területektől elhatárolva, a sajátosságokat figyelembe véve kerüljenek felhasználásra.

Az elsődleges élelmiszer-feldolgozást is végző mezőgazdasági vállalkozások élelmiszer feldolgozó tevékenysége a támogatások szempontjából különüljön el a mezőgazdasági tevékenységtől. A pénzügyi eszközök természetesen álljanak rendelkezésre az elsődleges élelmiszerfeldolgozás fejlesztéséhez is, de az élelmiszeripari támogatások limitje legyen magasabb a mezőgazdasági tevékenységek támogatási maximumánál.

Az élelmiszerfeldolgozás támogatási rendszere és a szükséges források leginkább a GINOP kereteihez illeszthetők. Itt lehetne működtetni az erre a területre vonatkozó pénzügyi eszközöket. Ezeknek a vállalkozásoknak az állami tőke befektetési konstrukcióját a Széchenyi Tőke Befektetési Alap biztosítaná, egy második, az általános alaptól elkülönítve. Az elkülönített alapot indokolja, hogy az élelmiszeripar jövedelmezősége, a fejlesztések megtérülési ideje, a kockázati tőke szempontjából alacsony jövedelemtermelő dinamizmusa más elbírálási szempontokat igényel, mint például a szórakoztató elektronikai ipar.

Az Alap a tőkebefektetéshez kapcsolódóan maximum a tőkebefektetés mértékével egyező nagyságú tagi kölcsönt is nyújthat. A befektetés futamideje általában tíz év. Lehetővé kell tenni az alapot igénybe vevőknek a korábbi rugalmas „kiszállás” lehetőségét is. Indokolt esetben a futamidő meghosszabbítható legyen.

Támogatott garancia

A garancia eszköz funkciója a hitelhez jutás elősegítése, a banki fedezet hiányának orvoslása, valamint a pénzügyi intézmények finanszírozási hajlandóságának bővítése. Éppen ezért az agrárszektor jellemző általános fedezethiány miatt felmerült a pénzügyi eszközök keretében egy önálló, csak garanciaelemet tartalmazó termék bevezetése is, amely a kkv szektorban bármilyen forrásból származó hitel esetében orvosolhatná a biztosíték problémáját. A garancia eszköz az uniós támogatások felhasználásában kiemelkedő jelentőséggel bír, mivel a vissza nem térítendő támogatásokat a fejlesztések keretében egyéb, az esetek többségében hitelforrással szükséges kiegészíteni.

Az alternatívát később azonban több okból is elvetettük. Ezek közül a legfőbb, hogy a mezőgazdasági ágazat esetében már jól ismert és bejáratott rendszere van a garanciának, ezért a Vidékfejlesztési Program pénzügyi eszközei között külön garanciaeszköz kialakítására nincs szükség. A szektorban jelentkező garanciaigényt az Agrár-Vállalkozási Hitelgarancia Alapítvány a rendelkezésére álló eszközökkel képes kielégíteni. Mivel az alapítvány képes pótlólagos forrás nélkül is kezességgel biztosítani az újonnan kialakítandó és meglévő hiteltermékeket, a Vidékfejlesztési Program korlátozott pénzügyi kereteit célszerű más pénzügyi termékek, azaz a mikrohitel és egyéb kedvezményes hitelek bevezetésére allokálni.

Lényeges ugyanakkor, hogy a Programhoz kapcsolódó szabályozás oly módon kerüljön kialakításra, hogy a garancia a vissza nem térítendő támogatások kedvezményezettjei számára elérhető legyen. A korábbi uniós társfinanszírozású program (ÚMVP) a garancia, és más pénzügyi eszközök alkalmazását nem támogatta, sőt az egyes vissza nem térítendő támogatási jogcímek esetében (pl. állattartó telepek korszerűsítése, kertészet korszerűsítése, mezőgazdasági termékek értéknövelése) a maximális támogatási intenzitás kihasználásával lényegében kizárta azokat. Így a gazdálkodók a vissza nem térítendő támogatásokhoz kapcsolódó fejlesztések teljes forrásszükségletének előteremtésekor nem tudtak további, támogatástartalommal bíró pénzügyi eszközöket igénybe venni.

A 2014–2020-as vidékfejlesztési program esetében mindenképpen indokolt, hogy e forrásokhoz támogatott hitel, garancia igénybevételeivel kalkuláljon a vidékfejlesztési program, ellenkező esetben a pénzügyi források csak piaci kondíciókkal érhetőek el. A támogatott hitelhez és garanciához jutás a fejlesztések teljes megvalósításának kulcskérdése, hiszen ezek hiányában az elnyert vissza nem térítendő támogatások felhasználása is elmaradhat. A Vidékfejlesztési Program támogatási rendszerének kialakítása során meg kell teremteni a szabályozás tartalmi és eljárásrendi oldaláról a prog-

ramon belüli és kívüli kedvezményes pénzügyi eszközök egymáshoz, illetve a vissza nem térítendő támogatásokhoz kapcsolódásának feltételeit. A különböző formában elérhető eszközök igénylése és lebonyolítása során lehetővé kell tenni, hogy mind a kedvezményezett vállalkozás, mind a közreműködő szervezet figyelembe vegye a projekthez igénybe vett valamennyi forrás támogatástartalmát a beruházás teljes támogatási mértékének számítása során, és így elkerüljék az utólagos korrekciót, támogatás-visszatartást vagy visszafizetést. Az eljárás és a számítás során nem csak a VP pénzügyi eszközeinek, hanem a programon kívüli, más forrásból működő konstrukciók (például kedvezményes hitelgarancia) támogatástartalmára is tekintettel kell lenni.

A Vidékfejlesztési Program forrásából finanszírozott pénzügyi eszközök bevezetésén túl kiemelt szerepe van az uniós állami támogatási szabályoknak való megfelelésnek. Azon beruházások, melyek a Vidékfejlesztési Program keretében nyújtott vissza nem térítendő támogatásban részesülnek, az EMVA rendelet által szabályozott mértékben és feltételekkel támogathatók. Ha a fejlesztéshez kedvezményes hitel, garancia vagy állami tőkebefektetés is kapcsolódik, azok támogatástartalmát is figyelembe kell venni a támogatásintenzitás számítása során, valamennyi intézkedésnél kifejezett utalás szükséges a támogatott hitel, illetve garancia igénybe vételére. A különböző formában kapott támogatások együttesen sem haladhatják meg az EMVA rendeletben engedélyezett maximális mértéket.

A Vidékfejlesztési Program támogatási rendszerének kialakítása során a szabályozást tartalmi és eljárásrendi oldaláról is meg kell teremteni. Szükséges továbbá a Vidékfejlesztési Programban rendelkezni a programon kívüli, állami szerepvállalás mellett működő konstrukciók (pl. MFB hitelek, piaci hitelekhez nyújtott kedvezményes AVHGA kezesség) kapcsolódásáról, hogy európai uniós notifikációs szempontból rendezetté váljon a kiegészítő konstrukciók esetén is az EMVA rendelet szerinti támogatási jogcímek használata. Ennek hiányában e finanszírozást segítő programok – a VP-ből támogatott fejlesztésekhez való kapcsolódás ellenére is – csak csekély összegű (de minimis) jogcímen nyújthatnának támogatást, ami a szűkös de minimis keretek kimerítése miatt ellehetetlenítené a finanszírozást.

A pénzügyi eszközök szabályozási keretét, egyfelől meghatározzák az uniós állami támogatási szabályok, illetve az ennek figyelembevételével meghatározott, a tagállami jogrendben rögzített, az államháztartási törvényen, és azok végrehajtási rendeletein alapuló költségvetési támogatási szabályok, de tekintettel arra, hogy a pénzügyi eszközök működtetésében résztvevő intézmények között vannak pénzügyi intézmények, szabályozási keretet képeznek a pénzügyi intézményekre, illetve hitelintézetekre irányadó prudenciális előírások is. Ez a szabályozási környezet együttesen rendkívül összetett, és terjedős feltételrendszert eredményez a finanszírozási források igénybevételére irányuló eljárásokban, amely a vállalkozások finanszírozási forrásokhoz történő hozzájutását jelentősen megnehezíti. A szabályozás egyszerűsítése feltétele az egyes pénzügyi eszközök megfelelő működésének.

A pénzügyi eszközök megvalósításával járó többletfeladatok

A fejezet célja az ismertetett pénzügyi eszközök megvalósításához szükséges intézményi háttér felvázolása, a visszatérítendő támogatások ügymenetének bemutatása, valamint az ezekkel járó többletfeladatok megfogalmazása. A megvalósítás menetét úgy igyekeztünk kialakítani, hogy az mérsékelje a jelenleg működésben lévő rendszernek a már ismertetett negatív következményeit. Ugyanakkor szem előtt tartottuk, hogy a már működő Kifizetési Ügynökség feladatai, adminisztrációs terhei ne szaporodjanak, és hatáskörei ne csorbuljanak.

A támogatást igénybe vevők részéről számos kritika fogalmazódott meg a jelenlegi pályázatos támogatási rendszerrel kapcsolatban. Véleményük szerint a működési mechanizmus magában hordozza a rendszer működésének lassúságát. A szakmai mélyinterjúk során leggyakrabban felmerült kritikák a következők voltak:

- Nem alapvető adminisztrációs okok miatt a kedvezményezettet kötelezték a megítélt összeg egy részének visszafizetésére, illetve a megítélt támogatási összeg folyósítása indokolatlanul akadozott.
- A Magyar Fejlesztési Bank Zrt. hitelkonstrukciója nem működik hatékonyan, mert a különböző kamat felárak miatt magas a kamat, és mert a hitel támogatástartalmának kiszámítására az utolsó támogatási részlet folyósításakor került sor, ezért a beruházó csak utólag tudja meg, hogy mekkora vissza nem térítendő támogatás felett rendelkezik, illetve, hogy mekkora saját erőre van szüksége.
- A támogatás elbírálásának átfutási ideje és az azt követő hitelbírálati idő a jelenlegi gyakorlat szerint túlzottan hosszú.
- A támogatási konstrukciók nem működtek megfelelően azon ágazatok esetében, amelyeknek nagy szükségük lenne forrásra a fejlődéshez és a hatékony működéshez.

A javasolt pénzügyi eszközök az előbb említett alapvető problémákat megoldják és hatékonyabbá teszik a célcsoport számára. A pénzügyi eszközök kidolgozásához szorosan kapcsolódó réselemzés alapján meghatározható, hogy mely gazdaságok, mely gazdálkodási formák finanszírozásához indokolt a pénzügyi eszközök kialakítása, meghatározhatók azok az ágazatok, amelyek fejlődéséhez nem szükséges a jelenlegi konstrukciók kiterjesztése, és azok az ágazatok, ahol az új konstrukciók szükségesek és hatásosak lehetnek.

Ugyanakkor a pénzügyi eszközök csak akkor helyezhetők ki hatékonyan, ha a pályázók (kedvezményezettek) megfelelnek alapvető követelményeknek, a projektnek pedig hitelképesnek kell lennie. Azoknak a következő feltételeknek kell megfelelnie:

- a pályázónak nincs köztartozása, nincs vitatott tartozása a NAV felé, nem folyik ellene semmilyen hatósági eljárás,
- a befektetési cél önmagában is finanszírozható, bankképes, figyelemmel a kedvező kamatozású hitelre,
- a konstrukció nem szolgálhat fedezetül más hitelek kiváltására, csak a megvalósítani tervezett projektre vehető igénybe,
- a konstrukciót csak a törvényben meghatározottaknak megfelelő mikro-, kis- és középvállalkozások vehetik igénybe.

Az értékesítési csatornák felépítése, az egyes szereplők feladata

A jelenlegi rendszert érintő kritikák többsége a működés lassúságára és a rendszer elérhetőségére vonatkozik. Nagyszámú és többnyire kis vállalkozásról van szó, amelyek az ország különböző térségeiben tevékenykednek. Ezért olyan pénzügyi rendszerre van szükség, amely a gazdálkodókhoz

közel van, sőt közel áll, ismerik egymást, ami nem csak az elbírálást teszi biztonságosabbá, hanem gyorsítja az ügymenetet is.

A kombinált vissza nem térítendő és visszatérítendő támogatási konstrukció működtetésében kiemelt szerepe van a Mezőgazdasági és Vidékfejlesztési Hivatalnak²¹. Annak érdekében, hogy a visszatérítendő támogatások ne jelentsenek további feladatot az MVH-nak, pénzügyi közvetítő szervezeteket kell igénybe vennie, akik az eljárásrendben szabályozott kérdésekben az MVH felhatalmazása alapján járnak el. A hiteleket elbíráló és nyújtó pénzügyi közvetítő szervezeteket (vállalkozásfejlesztési alapítványok, pénzügyi vállalkozások, hitelintézetek) pályázat útján kell kiválasztani.

A Kifizető Ügynökség (MVH) feladatai

Az MVH-nak, mint Kifizető Ügynökségnek az alábbi fő feladatokat kell ellátnia:

- a támogatás forrásának és jellegének meghatározása;
- a támogatás tárgyának és a támogatás felhasználása során elszámolható költségek körének meghatározása;
- a támogatás keretösszegének és mértékének meghatározása;
- a támogatás igénybevételének feltételeinek rögzítése;
- a teljesített kifizetések pontos és teljes körű könyvelése;
- a közösségi jogszabályokban meghatározott ellenőrzések végrehajtása;
- annak ellenőrzése, hogy a szükséges dokumentumok benyújtására a közösségi szabályokban megállapított határidőn belül és formában kerül sor;
- annak biztosítása, hogy a közösségi szabályok értelmében a dokumentumokhoz – beleértve az elektronikus dokumentumokat is – hozzá lehessen férni, valamint azoknak olyan formában történő megőrzése, hogy teljességük, érvényességük és olvashatóságuk biztosított legyen az idő múlásával;
- a pénzügyi közvetítővel való együttműködés feltételeinek a kialakítása, a rugalmas és hatékony működés biztosítása;
- a maximált kamat és a kedvezményes garanciadíj meghatározása;
- pályázat kiírása és a pénzügyi közvetítők kiválasztása;
- a források biztosítása a pénzügyi közvetítők számára.

Mivel a pénzügyi eszköz vissza nem térítendő és visszatérítendő (hitelbírálatához kötött) támogatásból tevődik össze, az MVH-nak – a meghatározott feladatain túl – szorosan együtt kell működnie a pénzügyi közvetítő szervezetekkel. A rendszer „egyablakos”, a hitelbírálatnak és a vissza nem térítendő támogatáshoz kapcsolódó döntési folyamatnak egy időben, egymással párhuzamosan, ugyanakkor egymástól függetlenül kell történnie meggyorsítva a döntési folyamatot. A párhuzamosság kulcstényező, hiszen ha a visszatérítendő eszköz bírálati ideje a vissza nem térítendő eszköz egyébként is hosszú bírálati idejét toldja meg, a rendszer nem lesz működőképes. Az egyidejű bírálat nem jelent többletmunkát a Kifizető Ügynökségnek, mivel annak a jelenlegi rendszerben is el kell bírálnia minden benyújtott pályázatot. A pénzügyi közvetítők esetében – tekintve, hogy az eddigi tapasztalatok alapján ez volt a szigorúbb szűrő, és általában a másodikként bírált – jelentkezik némi többletfeladat, de ugyanakkor többletbevétele is keletkezik. A párhuzamosság teszi lehetővé az átfutási idő jelentős csökkentését, ami érdemben hozzájárul a pályázatok sikerességéhez. Az MVH és a pénzügyi közvetítő szervezet egybehangzó pozitív döntése esetében nincs akadálya a megvalósításnak. Amennyiben valamelyik döntést hozó negatív választ ad, úgy a projekt nem valósítható meg. Ez a rendszer önmagában is tartalmaz garanciát az elképzelés, a beruházás megtérülését, gazdaságosságát tekintve.

²¹ Az Mezőgazdasági és Vidékfejlesztési Hivatal (a továbbiakban: MVH) a 1290/2005/EK tanácsi rendelet 6. cikkében meghatározottak szerinti akkreditált szerv, amelynek feladatait alapvetően a 2007. évi XVII. törvény szabályozza.

Pénzügyi közvetítők feladatai

Az MVH-nak és a pályázatútján kiválasztott pénzügyi közvetítő szervezeteknek akkreditált rendszert kell kialakítani, amely az MVH és a gazdálkodók szempontjából is hatékonyabbá teheti a forrásfelhasználást. A pénzügyi közvetítő szervezeteknek a rendszerbe történő integrálását a hitelkihelyezési és egyéb feladatok ellátása indokolja, mivel a pályázókkal közelebbi viszonyba kerülhetnek, amely mindkét fél számára rugalmasabbá teszi a rendszert.

A pénzügyi közvetítő szervezetek feladatai:

- a pénzügyi közvetítő a kombinált konstrukció első változata esetében a visszatérítendő támogatás 25 százalékának megfelelő hitelt nyújt a saját forrása terhére. A pénzügyi közvetítőnek pályázatában el kell fogadnia a referencia kamatot;
- a kedvezményes garancia díjának esetleges változtatásra a pénzügyi periódus alatt (amelyre csak rendkívül indokolt esetben, az MVH jóváhagyásával kerülhet sor);
- a benyújtott hitelkérelmek elbírálása;
- az egyablakos rendszer működtetése, az ennek megfelelő kapcsolattartás az MVH-val;
- az Unió által előírt ellenőrzéseknek és elvárásoknak való megfelelés, az ellenőrzést lehetővé tevő dokumentálás biztosítása;
- tanácsadás az ügyfelek részére.

A pénzügyi közvetítő szervezet saját hatáskörén belül, de a támogatáshoz szorosan kapcsolódva – a visszatérítendő támogatás 25 százalékáig – hitelt is nyújt a pályázónak. A visszatérítendő támogatási forrás terhére és a pénzügyi közvetítő szervezet saját forrása terhére nyújtott, előírt arányú hitelnek a garancián és a beruházás értékén túli kockázata a pénzügyi közvetítő szervezetet terheli. Ez növeli a finanszírozó felelősségét és a finanszírozás biztonságát.

A rendszer működésére a mezőgazdaság területén nincs tapasztalatunk, ezért fontos a pénzügyi közvetítő szervezetek és az MVH közti szoros operatív kapcsolat, amely lehetővé teszi a törvényi keretek közt a szabályozás rugalmas változtatását, a pénzügyi keretek kihasználásának figyelemmel kísérését, az átcsoportosítás lehetőségét.

Ügymenet

Az egyablakos rendszer lehetővé teszi, hogy a gazdálkodók igényeit is jobban figyelembe lehessen venni. Előnye, hogy a pályázó a hitelbírálatot és a pályázati dokumentáció elbírálását egyetlen standardizált egységes inputtal kezdeményezheti, függetlenül attól, hogy az egyes résztvevők lebonyolítását kettő, vagy több egymástól független szervezet végzi és azokat különféle előírások határozzák meg. A feladatok szétosztása automatizálttá tehető az MVH és a pénzügyi közvetítő szervezet esetében. Az „egyablakos” rendszer kiindulópontja a pénzügyi közvetítő szervezet, amelyhez a szükséges dokumentációt a pályázó benyújtja, s a további ügymenet a pályázó részéről a hivatalos értesítésig nem igényel tennivalót.

A folyamat hatékonyságát növeli, ha a kedvezményezett a pénzügyi közvetítő szervezetéhez már az általa véglegesnek vélt igényléssel jelenik meg. Ehhez szakmai tanácsadóra van szüksége, amelyre a Nemzeti Agrárgazdasági Kamara helyi szervezete vagy a vele együttműködő szakmai tanácsadók lehetnek a legalkalmasabbak. A szaktanácsadó segítségével átgondolhatók és kialakíthatók a tervezett beruházás részletei, ahol nem csak a számításokat végezhetnék el, hanem megfelelő tanácsadást is igénybe vehetne a kedvezményezett. Ebben az esetben a Nemzeti Agrárgazdasági Kamara bizonyos mértékű garancia is lehetne az igénylő személyét, gazdálkodását illetően, továbbá közreműködése által jelentősen csökkenhet a végül sikertelen kérelmek száma, így érdemben mérséklődhet a pénzügyi közvetítő és a Kifizető Ügynökség felesleges feladata.

A folyamat főbb elemei:

I. Pályázat befogadása

A beérkezést követően annak vizsgálata, hogy a pályázat megfelel-e a pályázati kiírásban meghatározott kritériumoknak:

- a projekt adatlap a pályázati útmutatóban meghatározott formában (alakjának és formátumának megváltoztatása nélkül) benyújtásra került;
- a pályázat a benyújtási határidőn belül került benyújtásra;
- a támogatást igénylő a pályázati felhívásban meghatározott pályázói körbe tartozik;
- az igényelt támogatás összege nem haladja meg a maximálisan igényelhető támogatási összeget, a támogatás intenzitás összességében nem nagyobb a megengedettnél.

Ha a pályázat megfelel a felhívásban meghatározott befogadási és jogosultsági kritériumoknak, a pénzügyi közvetítő szervezet azt befogadja, és az MVH által meghatározott módon a projekt-kiválasztási szempontoknak való megfelelést ellenőrzi. A vissza nem térítendő támogatással kapcsolatos ügyiratokat megküldi az MVH-nak. A pénzügyi közvetítő szervezet a pályázat beérkezésétől számított 7 napon belül írásban tájékoztatja a pályázót a pályázat befogadásáról (befogadó nyilatkozat).

II. Projekt-kiválasztási szempontok vizsgálata

Amennyiben a feltételeknek eleget tesz a pályázó, vizsgálatra kerül a pályázó és a pályázati útmutatóban meghatározott egyéb követelményeinek való megfelelése.

Amennyiben a felsorolt feltételek maradéktalanul teljesülnek, az MVH maximum 75 nap alatt dönt a vissza nem térítendő támogatással kapcsolatos pályázat támogathatóságáról. Ezen idő alatt a pénzügyi közvetítő szervezet a hitelkihelyezésről dönt, továbbá ugyancsak ezen idő alatt garancia igénybevétele esetén a garanciaszervezet is elvégzi 8 nap alatt a bírálatot.

III. Hiánypótlás

Amennyiben a formai ellenőrzés során hiányosságok tapasztalhatóak, úgy a pályázó részére az MVH és a pénzügyi közvetítő szervezet hiánypótlási lehetőséget biztosít. Az MVH a pénzügyi közvetítő szervezeten keresztül kéri a szükséges hiánypótlást. A hiánypótlásra való felszólításhoz rendelkezésre álló idő 20 munkanap.

A pályázó számára a hiánypótlás teljesítésére rendelkezésre álló idő szintén 20 munkanap.

IV. Döntés

Amennyiben a támogatási igény megfelel a pályázati útmutatóban meghatározott projekt-kiválasztási szempontoknak a rendelkezésre álló keret erejéig az MVH dönt a vissza nem térítendő támogatással kapcsolatos pályázat támogatásáról, a pénzügyi közvetítő szervezet pedig a hitelkihelyezésről. A két szervezet döntése egymástól függetlenül jön létre. A döntésről a pénzügyi közvetítő szervezet, a döntés meghozatalától számított 10 napon belül értesíti a pályázót. A pályázó számára pozitív döntés csak az MVH és a pénzügyi közvetítő egybehangzó pozitív döntése alapján lehetséges.

Mikrohitel pályázati mechanizmusa

A pályázó a pénzügyi közvetítőhöz nyújtja be a pályázatát, kérve, hogy a de minimis támogatás egyösszegű megítélése helyett visszatérítendő támogatást kapjon. A pénzügyi közvetítő elbírálásra az MVH-nak továbbítja a pályázatot. Pozitív elbírálás esetében a pénzügyi közvetítő folyósítja a visszatérítendő támogatást.

Tőkebefektetések

A tőkebefektetéseket lebonyolító Alap célkitűzése az élelmiszeriparban működő, növekedési potenciállal rendelkező mikro-, kis- és középvállalkozások támogatása oly módon, hogy pótlólagos forrást biztosít a növekedést megalapozó struktúraváltáshoz, technológiai fejlesztésekhez és az üzleti tevékenység bővítéséhez.

Az Alap feladatai:

- a pályázók üzleti terveinek támogatása állami tőkeprogram keretében tőkejuttatással, illetve szakmai részvétellel;
- a pályázó piaci pozíciójának és stabilitásának az elősegítése;
- a támogatás pénzügyi feltételeinek meghatározása;
- a támogatással kapcsolatos döntéshozatali folyamat kialakítása.

A tőkebefektetés feltételei:

- a befektetés célvállalatának az Európai Bizottság 800/2008/EK rendeletének I. számú melléklete szerinti, Magyarországon székhellyel rendelkező mikro-, kis- és középvállalkozásnak (a továbbiakban kkv) kell lennie;
- az adott kkv (illetve jogelődje) a cégjegyzéki/nyilvántartási adatok alapján – a befektetési döntéshez képest – legalább 2 (kettő) naptári éven túl került megalapításra/nyilvántartásba vételre;
- az adott kkv (illetve jogelődje) a tőkebefektetési programra való jelentkezését megelőző 12 hónap átlagában legalább 10 főt alkalmazott közvetlen vagy közvetett módon és ezt a létszámot a tőkebefektetés ideje alatt is megtartja. Elfogadható azon vállalkozás jelentkezése is, amely vállalja, hogy a tőkebefektetést követő két üzleti évben ezt a létszámot eléri és a tőkebefektetési ideje alatt megtartja.
- A tőkebefektetés nem szolgálhat válságmenedzselést.

Az Alap elvárása a kkv-kal szemben:

- az adózás rendjéről szóló 2003. évi XCII. törvény 178. § 32. pontja szerint a befektetési döntés időpontjában köztartozásmentes adózónak minősül;
- nem áll csőd-, felszámolási, végelszámolási vagy egyéb – a megszüntetésére irányuló, jogszabályban meghatározott – eljárás alatt;
- megfelel az Áht. 15. §-ában meghatározott rendezett munkaügyi kapcsolatok követelményének;
- rendelkezik a támogatott projekt keretében végzett tevékenység folytatásához szükséges jogerős engedélyekkel;
- mind a kkv-nak, mind pedig a projektnek hitelképesnek kell lennie;
- a kkv-knak tőkebefektetésnek alkalmas jogi formában kell működnie.

Támogatás formái:

Kockázati tőkebefektetés vagy kockázati tőkebefektetés és tagi kölcsön.

Támogatás pénzügyi feltételei:

A Bizottság 1998/2006/EK rendelete a Szerződés 87. és 88. cikkének a csekély összegű (de minimis) támogatásokkal kapcsolatosan 200 000 euróban rögzíti a csekély összegű támogatások felső határát és 100 000 euróban az alsót. Az alsó határt indokolt esetben 50 000 euróra lehet csökkenteni. Az Alap a tőkebefektetéséhez kapcsolódóan, maximum a tőkebefektetés mértékével megegyező nagyságú tagi kölcsönt is nyújthat ügyfelei részére.

Minimális, illetve maximális részesedésszerzés és kilépés /exit/:

A részesedésszerzés konkrét mértékének meghatározása egyedi megállapodás alapján történik, amelyet a célvállalat tulajdonosainak érdeke, a vállalkozás jellemzői, valamint az adott piaci környezet befolyásolnak. Azonban az Alap mindig csak kisebbségi tulajdonrész szerezhethet.

A befektetés futamidejét a befektetés célvállalata (annak tulajdonosai) és az Alapot kezelő szervezet megállapodása határozza meg. Ennek időtartama jellemzően 10 év. A részesedés mindig ideiglenes, időtartama alatt az Alap pénzügyi befektetőként működik, azaz döntésekben való részvétele elsősorban az Alap által adott tőke (és kölcsön) célkitűzéseknek megfelelő felhasználásának ellenőrzésére, illetve a tervezett kilépés feltételeinek biztosítására korlátozódik.

A befektetés tervezett lejárta követően az Alap részesedését értékesíti. A tulajdonrész eladásánál elsőbbséget élvez a céltársaság, illetve annak tulajdonosi (befektetői) köre. Amennyiben a kilépésre e körben nem nyílik mód, akkor az Alap mérlegeli tulajdonrésze külső szakmai és/vagy pénzügyi befektetőnek történő eladását, a célvállalat eredeti tulajdonosaival együttműködve, együttes előnyök realizálása érdekében.

Döntéshozatal

A döntéshozatali folyamatban törekedni kell az eljárások áttekinthetőségére, egyszerűsítésére, ezáltal a döntési mechanizmusok és az ellenőrzés egyszerűsítése a cél. Célszerű modelleket készíteni, amelyek lehetővé teszik az ügyek gyors és rugalmas kezelését. A döntéshozatali mechanizmus alapvető feltétele a cégekkel való partnerség, illetve az őszinte, megbízható információszolgáltatás. A mélyinterjúk alanyai is kiemelt prioritásként jelölték meg a fent említett célokat és eljárásokat. Rávilágítottak arra is, hogy a rendszer hatékonysága nagymértékben javítható, ha a problémás helyzetek megoldására az Alap és a pályázó közösen keresik a lehetőségeket.

A tőkebefektetések döntéshozatali rendje kétlépcsős:

1. Előminősítés, a vállalkozástól beérkezett mérlegadatok, piaci információk, létszám, tulajdonosi struktúra, a vállalkozás tevékenysége, illetve a vázolt üzleti terv realitása és az Alap céljaival való összhangjának vizsgálata alapján.
2. Végleges üzleti döntés, részletes értékelés alapján. Az Alapot kezelő szervezet a vállalkozás jelenlegi és jövőbeni pénzügyi adatait, tevékenységét, eredményességét és a felmerülő kockázatokat elemzi, és meghatározza a befektetés végrehajtásának kereteit.

A kétlépcsős döntéshozatali eljárás eredményeképpen a tőkebefektetés megítéléséről szakmai bizottság dönt és javaslatuk alapján a végső döntést az Alapot kezelő igazgatóság hozza meg. A befektetési döntések meghozatala az üzleti terv komplex elemzésén, a várható kockázatok és az elérhető társadalmi-gazdasági és fejlesztéspolitikai hasznok együttes értékelésén alapul. A mélyinterjúk alapján egyértelművé vált, hogy az üzleti élet elismert és képzett képviselőit is magába foglaló szakmai bizottságra alapozott döntési mechanizmus hatékony, gyors és rugalmas, a mindenkori piaci igényeket és jelzéseket figyelembe veszi.

A kétlépcsős döntéshozatali eljárás megkezdésétől maximum 90–120 nap áll az Alap rendelkezésére a döntés meghozataláig. A megadott időtartamon belül az egyes mérföldkövek egyéni elbírálás alá esnek.

A pénzügyi eszközök iránti nagyságrendi igény becslése

A fejezet célja, hogy nagyságrendi becslést adjon az egyes ágazatokban alkalmazandó pénzügyi eszközök várható forrásigényére vonatkozóan. A forrásigény meghatározásakor két szempont szerinti megközelítést alkalmaztunk: egyrészt az igényekből, másrészt a lehetőségekből kiindulva. Egyfelől a múltbéli tapasztalatok alapján vizsgáltuk a GAP elemzés által behatárolt területen megvalósított beruházások nagyságát, és a 2007–2013-as pénzügyi időszak beruházási támogatásainak felhasználását, másrészt a következő időszakra vonatkozó vidékfejlesztési programból, és halászati operatív program tervszámaiból kiindulva határoztuk meg a lehetőségeket.

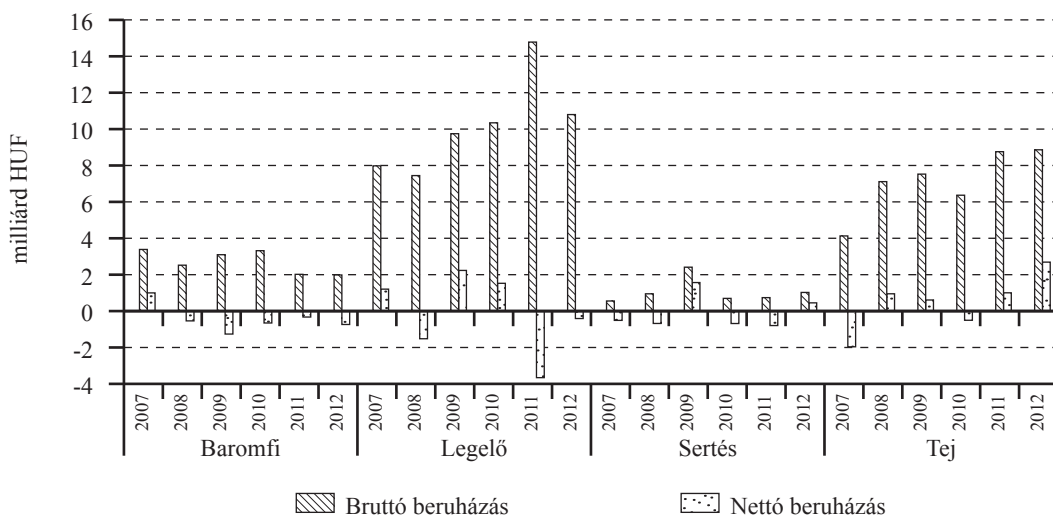
Tekintettel arra, hogy új eszköz bevezetéséről van szó, amelynek szabályai még kialakításra várnak és bevezetéséhez, megismeréséhez is idő kell, számításainknál becsléseink során óvatosan jártunk el. Kellő rugalmasság esetén a program előrehaladtával az esetleg szükséges forrásátcsoportosítások elvégezhetőek, ezért azt tartottuk szem előtt, hogy az eszközökhöz rendelt források az induláshoz elegendőek legyenek, de ne legyenek túlzóak.

Mezőgazdaság

A pénzügyi eszközök becslésénél figyelembe vettük az előző (2007–2013-es) időszak rendelkezésre álló tapasztalatait, ebből becsültük azt az igényt, ami felmerülhetett volna ebben a támogatási periódusban. A vissza térítendő támogatások egyik alapfeltétele, hogy azok kizárólag a kis- és középvállalkozások számára nyújthatók, így a becslésnél e szektor adataiból indultunk ki.

A GAP-elemzés alapján a növénytermesztő gazdaságok kevésbé szorulnak rá a pénzügyi eszközre, tekintettel arra, hogy jelentős területlapú támogatásban részesülnek, igen jövedelmezően működnek és sokkal hitelképesebbek, mint más ágazatok. Ezért számításainknál kizárólag állattenyésztéssel, illetve zöldség-, gyümölcsstermesztéssel foglalkozó gazdaságokra fókuszálunk. További szűkítő tényező, hogy a megvalósítandó projektnek jövedelmezőnek kell lennie. E feltétel teljesítése céljából jelen esetben csak a nyereséges vállalkozások adatait vettük figyelembe.

35. ábra: A nyereséges egyéni gazdaságok bruttó és nettó beruházásának alakulása az egyes állattenyésztési ágazatokban, 2007–2012

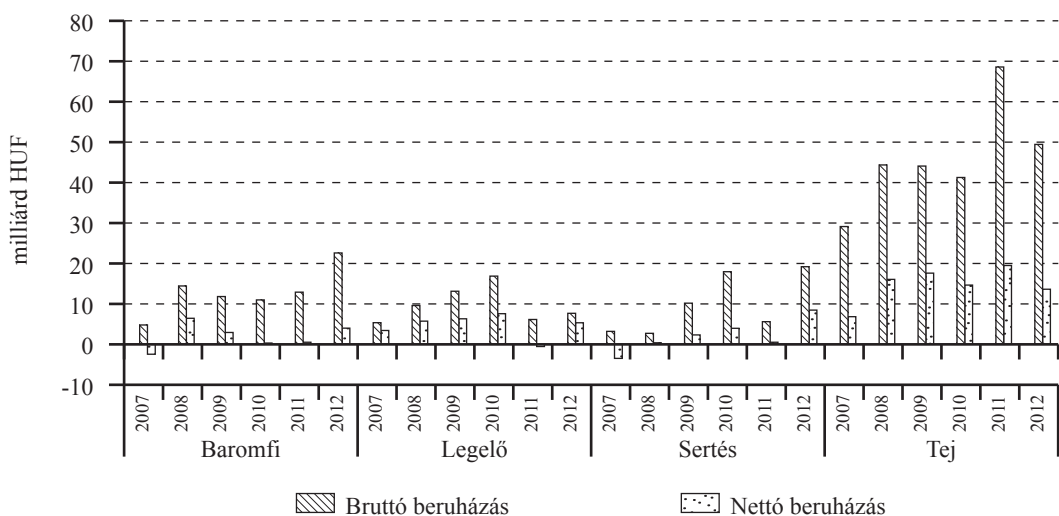

Forrás: FADN adatok alapján készült az AKI Pénzügypolitikai Osztályán

Az állattartással foglalkozó egyéni gazdaságoknál minden évben voltak olyan ágazatok, amelyeknél a beruházások értéke nem érte el az amortizációt. Különösen igaz ez a baromfi és sertéságazatra, ahol hat évből ötben, illetve négyben negatív volt a nettó beruházás, és a pozitív egyenlegű években sem különbözött érdemben nullától. Mindez jól jelzi, hogy az egyéni gazdaságoknál az előző években az eszközök fejlesztése elmaradt azok elhasználódásától, ezért részükről fokozott igény merül fel a vissza nem térítendő támogatások mellett a visszatérítendő források iránt (35. ábra).

A társas gazdaságok nagyobb mértékben ruháztak be, mint az egyénié, ez mégsem volt minden évben elegendő az amortizáció fedezésére. Az állattartó társas gazdaságok nettó beruházásából egyértelműen látszik, hogy a baromfi ágazat csak korlátozottan képes a fenntartó beruházásokra, illetve a sertéságazat és a legeltető állattartás beruházásai is alig haladják meg a kívánatos szintet (36. ábra).

36. ábra: A nyereséges mikro-, kis- és közepes társas gazdaságok bruttó és nettó beruházásának alakulása az egyes állattenyésztési ágazatokban, 2007–2012

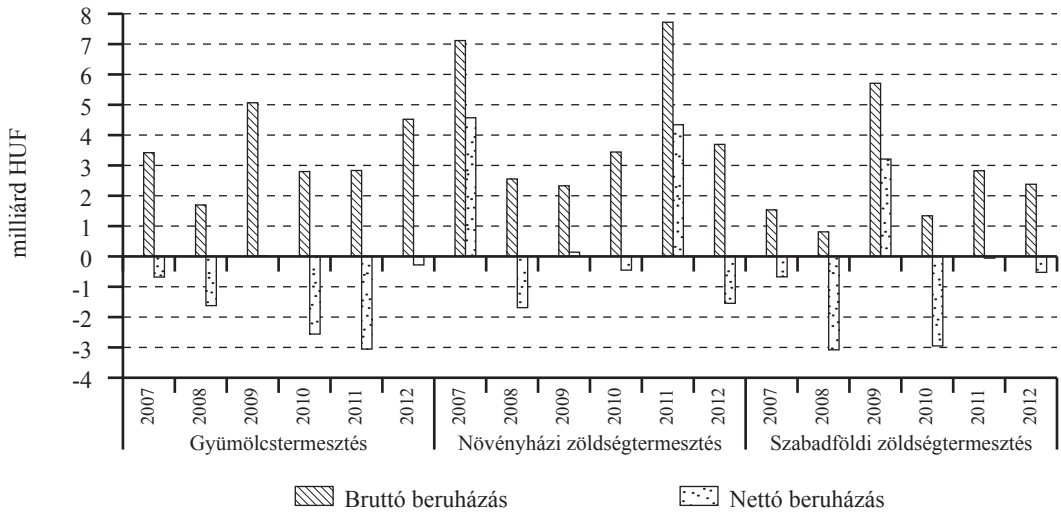
Forrás: FADN adatok alapján készült az AKI Pénzügypolitikai Osztályán

A kertészeti ágazat esetében lényegében ugyanazon tendenciák fedezhetőek fel, mint az állattartásnál. A jövedelmezően működő egyéni zöldség-gyümölcs termesztő gazdaságok beruházásai több évet tekintve sem érték el az amortizáció mértékét (37. ábra).

A társas gazdaságok esetében pedig elsősorban a gyümölcs termesztő gazdaságok között volt olyan, amelyik több éven keresztül (2007, 2008, 2010) még a minimálisan elfogadható mértékben sem tudott beruházni (38. ábra). A nettó beruházás negatív előjelének okai alapvetően a válságos években jelentősen beszűkült hitelkínálat, illetve a több évben is alacsony jövedelmezőség.

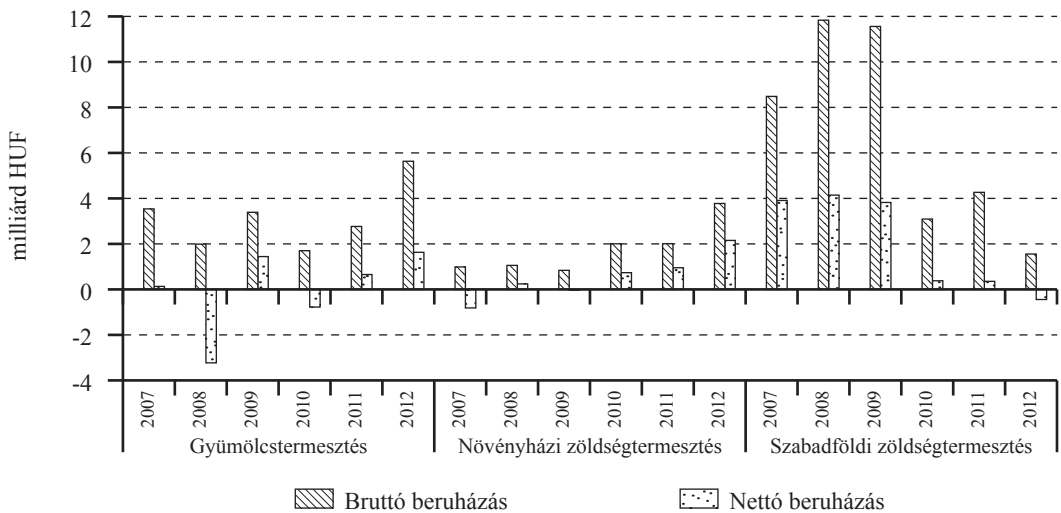
A 2007–2012-es időszakban tehát a beruházások színvonala – a társas gazdaságoknál, de az egyéniéknél különösen – elmaradt a minimálisan kívánatostól. Ugyanebben az időszakban a Darányi Ignác tervben a megítélt, de fel nem használt beruházási támogatások összege az állattenyésztésben és a kertészeti ágazatokban elérte az 57 milliárd forintot, ami azt jelenti, hogy a két ágazatban együttesen mintegy 140 milliárd forint beruházás nem valósult meg. Az 57 milliárd forint a két ágazatban megítélt támogatási összegnek – mint az a 2007–2013 időszak programjainak értékeléséről szóló alfejezetben már bemutatásra került – 13,5 százaléka.

37. ábra: A nyereséges egyéni gazdaságok bruttó és nettó beruházásának alakulása a zöldség-gyümölcs ágazatban, 2007–2012

Forrás: FADN adatok alapján készült az AKI Pénzügypolitikai Osztályán

38. ábra: A nyereséges mikro-, kis- és közepes társas gazdaságok bruttó és nettó beruházásának alakulása a zöldség-gyümölcs ágazatban, 2007–2012

Forrás: FADN adatok alapján készült az AKI Pénzügypolitikai Osztályán

A pénzügyi eszközök nagyságának becslésénél abból indultunk ki, hogy a megítélt, de igénybe nem vett támogatások azért nem kerültek felhasználásra, mert a pályázó a saját erő felett nem tudott elegendő idegen forráshoz jutni. Mint azt korábban már ismertettük, a jelenleg is tartó pénzügyi időszakban azon támogatások nagyságrendje, amelyekhez pénzügyi eszközök igénybevitelét is tervezi a vidékfejlesztési program, 171,0 milliárd forint. A korábbi tapasztalatok alapján (13,5 százalékos bedőlési arányt figyelembe véve) e támogatási összeghez kapcsolódóan meg nem valósult beruházások vissza nem térítendő támogatásának összege várhatóan mintegy

23 milliárd forint (54. táblázat). Ennek kiegészítéseként – figyelembe véve a saját erő szükségletet és idegen forrás bevonását is – mintegy 25–30 milliárd forint pénzügyi eszközre lenne reális igény, szükség.

54. táblázat: **A pénzügyi eszközök iránti nagyságrendi igény becslése a mezőgazdaságban**

1	Beruházási támogatások a mezőgazdaságban 2014–2020-ban, milliárd forint	171,0
2	A 2007–2012 között elnyert, de igénybe nem vett beruházási támogatások aránya	13,5%
3	Finanszírozási ok miatt meg nem valósult beruházásokhoz kapcsolódó vissza nem térítendő támogatások, milliárd forint	23,1
	(3=1*2)	
4	Finanszírozási ok miatt meg nem valósult beruházások értéke, milliárd forint (4=3/0,4)	57,7
5	Idegen források átlagos aránya az Agrárfejlesztési Hitelprogramban	46,5%
6	Pénzügyi eszközök iránti igény, milliárd forint	26,8
	(6=4*5)	

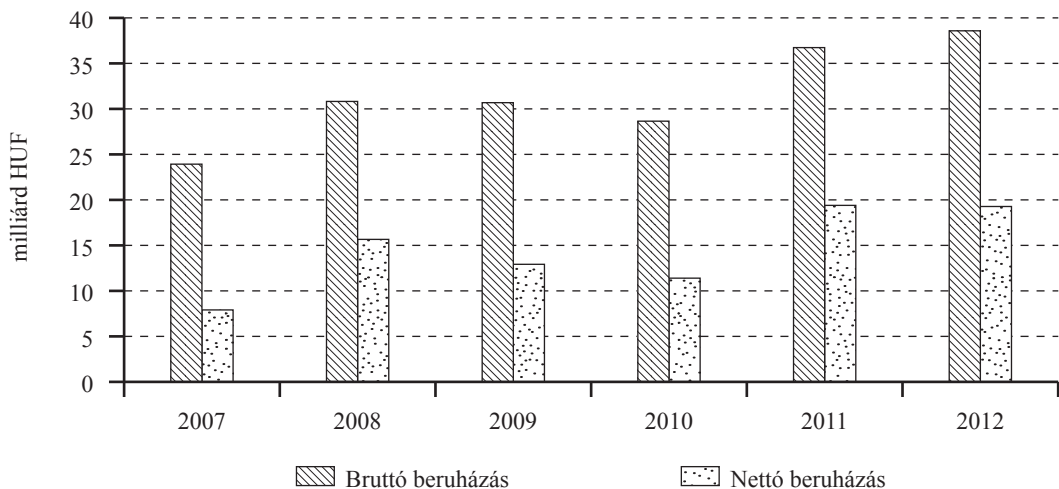
Forrás: Készült az AKI Pénzügypolitikai Osztályán

Élelmiszeripar

Az élelmiszeriparban az innovatív pénzügyi eszközök iránti forrásigény nagyságának meghatározásakor ugyancsak a múltbéli (2007–2012) tapasztalatokból indultunk ki. A becslés során csak az élelmiszeriparban tevékenykedő kis- és középvállalkozásokat vontuk be a potenciális támogatást igénylők körébe. További feltétel az élelmiszeriparra nézve is, hogy a működésnek jövedelmezőnek kell lennie (ROA>0).

Az élelmiszeripar elsődleges termékfeldolgozással foglalkozó szakágazatainál a nettó beruházás minden vizsgált évben pozitív értéket mutatott, vagyis a bruttó beruházás valamennyi évben meghaladta az amortizációt (39. ábra). Ugyanakkor az élelmiszeripar fejlődése ennek ellenére jócskán elmarad a kívánatostól.

39. ábra: **Az elsődleges mezőgazdasági termékfeldolgozással foglalkozó nyereséges mikro-, kis-, és középvállalkozások bruttó és nettó beruházásának alakulása, 2007–2012**

Forrás: NAV adatok alapján készült az AKI Pénzügypolitikai Osztályán

A pénzügyi eszköz iránti igény becslésénél a vidékfejlesztési programban élelmiszeriparra szánt mintegy 183,0 milliárd forint összegű beruházási támogatást vettük alapul, és a mezőgazdasági alágazatoknál is alkalmazott módon jártunk el. Az élelmiszeriparban valamivel magasabb volt a bedőlt támogatások aránya, mint a mezőgazdaságban, 15,1 százalék. Ezek figyelembe vételével az elsődleges élelmiszer-feldolgozásban mintegy 30–35 milliárd forint pénzügyi eszköz iránti igény adódik (55. táblázat).

55. táblázat: **A pénzügyi eszközök iránti nagyságrendi igény becslése az elsődleges termékfeldolgozással foglalkozó élelmiszeriparban**

1	Beruházási támogatások a mezőgazdaságban 2014–2020-ban, milliárd forint	183,1
2	A 2007–2012 között elnyert, de igénybe nem vett beruházási támogatások aránya	15,1%
3	Finanszírozási ok miatt meg nem valósult beruházásokhoz kapcsolódó vissza nem térítendő támogatások, milliárd forint	27,6
	(3=1*2)	
4	Finanszírozási ok miatt meg nem valósult beruházások összege, milliárd forint (4=3/0,4)	69,1
5	Idegen források aránya az Agrárfejlesztési Hítelprogramban	46,5%
6	Pénzügyi eszközök iránti igény a meg nem valósult beruházásoknál, milliárd forint	32,1
	(6=4*5)	

Forrás: Készült az AKI Pénzügypolitikai Osztályán

Az élelmiszeriparban a finanszírozási lehetőségek bővítése szükséges a mára már rendkívül leromlott ágazat jelenlegi helyzetéből való kilendítése, az amortizációt érdemben meghaladó beruházások megvalósítása érdekében. A forrásbevonás lehetőségének növelés céljából, indokolt egy jelentős összegű tőkealap létrehozása. Az ágazati sajátosságokat is figyelembe véve ezért célszerű a vissza nem térítendő támogatások kiegészítését szolgáló hitel jellegű pénzügyi eszközök mellett tőkealap létrehozása is. A tőkealap nagyságánál az ágazat méretére, az élelmiszeripari beruházás tőkeigényére, az ágazatban működő vállalkozások számára, valamint az amortizáció becsült mértékére kell tekintettel lenni. Mivel a tőkebefektetésnek realitása leginkább a közép-vállalkozások esetében van, ezért a tőkealap nagyságánál az e szegmensre eső amortizációt tartjuk meghatározónak, amelynek értéke mintegy 70 milliárd forint.

Összefoglalásként azt mondhatjuk, hogy figyelembe véve a réselemzés eredményeit, a 2007–2012 közötti megvalósított beruházásokat, illetve ugyanezen időszakban eddig felhasznált beruházási támogatásokat, valamint a 2014–2020-as pénzügyi időszak keretösszegeit, a mezőgazdasági és az elsődleges élelmiszeripari ágazatban felhasználásra kerülő pénzügyi eszközök forrás igénye összesen 85–90 milliárd forint. Ez az összeg várhatóan hat év (2015–2020) alatt évente növekvő mértékben elosztva kerülhetne felhasználásra, fenntartva az átcsoportosítás lehetőségét. Ebből az összegből az elsődleges termékfeldolgozással foglalkozó élelmiszeripar mintegy 60 milliárd forinttal részesülne, aminek fele, 30 milliárd forint a tőkealap, másik fele egyéb pénzügyi eszköz formájában jutna el a feldolgozókhöz. A mezőgazdasági vállalkozások (zöldség-gyümölcsstermesztés és állattenyésztés) számára 25–30 milliárd forint jutna.

A másodlagos termékfeldolgozással foglalkozó szektor pénzügyi eszköz iránti igényének meghatározásához nem rendelkezünk elegendő információval a következő pénzügyi időszekekre vonatkozóan. Az annex ágazatok forrásigényét, valamint a két szektor kis- és közép-vállalkozásainak árbevétel arányát (1013,8 milliárd forint az elsődleges feldolgozási ágazatokban, 460,4 milliárd forint a másodlagos feldolgozású ágazatokban 34. ábra) figyelembe véve, a non-annex vállalkozások becsült forrásigénye mintegy 25–30 milliárd forint. Ezen arányok alapján indokolt legalább akkora befektetési tőkealap létrehozása ebben a szektorban is, mint az elsődleges élelmiszeripar feldolgozás esetében.

Halászat

A halászati ágazat elemzésünk alapján nem szenved érdemi hátrányt a támogatások terén, pénzügyi eszköz bevezetését markáns indok nem támasztja alá. Mégis kísérleti jelleggel javasoljuk az ágazat támogatási keretének megfelelő arányú, mintegy 1 milliárd forint nagyságú pénzügyi eszköz bevezetését a halászati ágazatban is.

A pénzügyi eszközök várható pénzügyi hatásai, gazdasági-társadalmi eredményei

Az előző fejezetben számszerűsített pénzügyi eszközök eredményeként jelentős összegű beruházás valósul meg, amely kedvező pénzügyi, gazdasági-társadalmi hatásokkal jár. A fejezet célja a pénzügyi eszközök által megmozgatott források és megvalósuló beruházások számszerűsítése, valamint ezek hatásaként keletkező bruttó termelési érték növekedés és foglalkoztatottság-bővülés becslése a mezőgazdaság és az élelmiszeripar esetében. A halászati ágazat esetében – tekintettel a pénzügyi eszköz nagyságrendjére – nem vizsgáltuk a gazdasági hatásokat.

Mezőgazdaság

A pénzügyi eszközök hatásainak vizsgálatánál a visszatérítendő támogatások bemutatása során példaként alkalmazott arányokat felhasználva és az előzőekben meghatározott 25–30 milliárd forintos igényből kiindulva azzal számoltunk, hogy az elkövetkező pénzügyi időszakban összesen mintegy 25 milliárd forint forrás fog rendelkezésre állni a mezőgazdasági ágazat számára. Ezt az összeget rugalmas, átcsoportosítható keretek közt célszerű felhasználni a következő két célra (a garanciatermek nem igényel külön forrást, csupán a támogatás intenzitás számításánál kell figyelembe venni):

- Kombinált konstrukció 18 milliárd forint
- Mikrohitel összesen 7 milliárd forint

A visszatérítendő támogatások megtérülése elengedhetetlen feltétele a rendszer hosszú távú működésének. Ennek előzetes felmérésére a teszttüzemi rendszer adatai alapján részletesen is megbecsültük, hogy a kombinált termékek átlagos jövedelmezőség és megtérülési idő (esetünkben 8 év) esetén – maradvány értéket is figyelembe véve – megtérülnek-e. A módszer lényege, hogy a visszatérítendő források által létrehozott befektetések szakaszosan halmozott jelenlegi értékre diszkontált hozamait szembe állítjuk a kiindulási forrásokkal. A számításokat a kertészeti és az állattartó gazdaságokra szűkítve végeztük el.

A számítások során a következő feltételezésekkel éltünk:

- a tartós jövedelmezőség a 8 év alatt nem változik;
- a finanszírozás további elemei (saját erő, vissza nem térítendő támogatás, hitel, stb.) az előírt ütemben rendelkezésre állnak;
- a beruházások finanszírozásánál 10 százalékot tesz ki a saját erő, 40 százalékot a vissza nem térítendő támogatás. A fennmaradó 50 százalék egynegyedét (12 százalékot) finanszírozzák a pénzügyi közvetítők saját forrásból, háromnegyedét (38 százalékát) a hitelalap fedezi;
- előre nem látható okok miatt a beruházások 10 százaléka nem valósul meg;
- a diszkontráta 3,92 százalék;
- az állattenyésztő és a kertészeti ágazatok aránya 70:30.

A számítás lépései:

- a visszatérítendő támogatások finanszírozási aránya alapján számítottuk az összes generált beruházást;
- meghatároztuk a legutolsó három év (2010–2012) súlyozott adatai alapján a kertészeti és az állattartó gazdaságok tartós, befektetett eszközarányos jövedelmezőségét (adózás előtti eredmény/befektetett eszközök);
- tíz éves idősor alapján kiszámítottuk, hogy a két vizsgált üzemtípusban 8 év alatt a befektetett eszközöket milyen arányban írják le, azaz meghatároztuk az átlagos maradvány érték nagyságát;

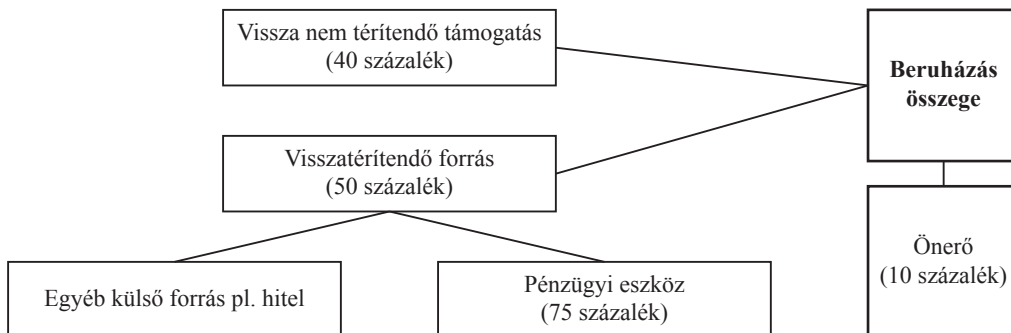
- a két üzemtípus jövedelmezőségét valamint maradvány értékét a beruházások arányában átlagoltuk;
- a pótlólagos beruházások és a jövedelmezőség alapján 8 évre kiszámítottuk az átlagos jövedelem tömeget;
- a számított jövedelmet és a maradvány értéket jelen értékre diszkontáltuk;
- a visszatérítendő támogatásokra arányosított diszkontált jövedelmet összehasonlítottuk a kiindulási forrásösszeggel.

56. táblázat: **A megvalósuló beruházástól várható gazdasági eredmények a mezőgazdaságban**

Paraméterek	
Visszatérítendő támogatás (millió HUF)	18 000
Finanszírozás hányad (százalék)	38%
Diszkont ráta (százalék)	3,92%
Megvalósuló beruházás (százalék)	90%
ÁTK eszközarányos jövedelmezőség (százalék)	13,00%
Kertészet eszközarányos jövedelmezőség (százalék)	17,00%
ÁTK aránya	70,00%
Finanszírozási szerkezet és megtérülés	
Saját erő	10% 4 737
Vissza nem térítendő	40% 18 947
Visszatérítendő	38% 18 000
Hitel	12% 5 684
Összes generált beruházás	100% 47 368
Összes (korrigált) beruházás	42 632
Súlyozott jövedelmezőség	14,20%
Éves jövedelem	6 054
Kumulált, diszkontált jövedelem	40 893
Maradványérték	15 637

Forrás: Az AKI Vállalkozáselemzési Osztályán készült számítások

40. ábra: **A pénzügyi eszközök szerepe a beruházás megvalósulásában**

Forrás: Készült az AKI Pénzügypolitikai Osztályán

Az eredmények alapján a kertészeti és állattenyésztési ágazat eszközarányos jövedelmezősége között 4 százalékpont különbség adódik, az állattenyésztő gazdaságok esetében 13 százalék, míg a kertészeti ágazatok esetében 17 százalék a mutató értéke, amely alapján a súlyozott átlagos jövedelmezőség 14,2 százalék (56. táblázat). Az ágazati sajátosságoknak – tartósabb beruházások nagyobb aránya az állattenyésztésben – megfelelően a maradványértékek között számottevő különbség mutatkozik, a kertészet esetében 24,5 százalék, míg az állattenyésztésnél 41,9 százalék. Mindezek figyelembe vételével, számításaink alapján a generált jövedelem nettó jelenértéke 6,4 százalékkal magasabb a visszatérítendő támogatásoknál, ami fedezetet ad a referencia kamat megfizetésére, így a rendszer bevezetése indokolt.

A kombinált pénzügyi eszköz (18 milliárd forint) példánk szerinti felhasználása 90 százalékos megvalósulási arány esetén mintegy 42 milliárd forintnyi beruházást generál.

Ehhez adódik hozzá a mikrohitel hatása. Azzal együtt a mezőgazdaságban a pénzügyi eszközök által megmozgatott forrás a következőképpen alakul:

- A visszatérítendő támogatás, amennyiben az a kombinált eszköz keretében banki forrás bevonásával kerül felhasználásra, mintegy 6 milliárd forint többlet banki forrást eredményez. Ehhez a támogatott garancia által nyújtott biztonság is hozzájárul. Számításba kell venni, hogy a visszatérítendő támogatások a kihelyezést követő türelmi idő lejártával, a törlesztéseknek megfelelő ütemben fokozatosan visszatérülnek, és ismét kihelyezhetőek. Ennek alapján, abban az esetben, ha a rendszer 2015-ben bevezetésre kerül, a pénzügyi időszak végéig (2020-ig) a rendelkezésre álló 18 milliárd forint, összesen mintegy 21–26 milliárd forint kihelyezését teszi lehetővé, ami további 2–2,5 milliárd forint idegen forrás bevonását generálja.
- A mikrohitelhez külső forrás bevonása nem kapcsolódik.
- Az előzőekhez hozzáadódik a beruházási érték 10 százalékát kitevő saját forrás összege, ami a példánkban összesen (kombinált eszköznél és mikrohitelnél együttesen) mintegy 5 milliárd forint.

A felsoroltakat összegezve a 25 milliárd forint összegű pénzügyi eszközöket biztosító forrás összesen mintegy 50 milliárd forint külső forrás bevonását teheti lehetővé. A vissza nem térítendő támogatást és a mikrohitelt is figyelembe véve az előzőekkel együtt mintegy 110 milliárd forint beruházási tőke jelenhet meg az ágazatban.

Ez a nagyságrend már jelentős hatással lehet a két ágazat fejlődésére és így a gazdaság egészére is. Ha figyelembe vesszük, hogy a 2007–2012 közötti, még be nem fejeződött pénzügyi időszakban, az állattenyésztés és a kertészet ágazataiban a megítélt, de fel nem használt támogatási összegekből a tanulmány 5. fejezetében bemutatottak alapján mintegy 57 milliárd forint megítélt támogatás nem került felhasználásra, akkor ez azt jelenti, hogy összesen mintegy 140 milliárd forint összegű beruházás nem valósult meg ezekben az ágazatokban.

Számításaink szerint – figyelemmel az állattenyésztés és kertészet 70:30-as arányára, valamint arra, hogy a két alágazat súlyozott átlagként számolva az 1 forint beruházásra eső bruttó termelési érték 1,12 forint – az átlagos termelési érték alapján, az ily módon megvalósuló beruházások mintegy 123,2 milliárd forint többlet termelési értéket állítanak elő. Egyúttal ezek az ágazatok munkahelyes ágazatok is, így nagymértékben járulnak hozzá új munkahelyek létrehozásához, a vidéki népesség megtartásához. Becslésünk szerint, amennyiben a példánkban szereplő beruházások megvalósulnak – figyelembe véve, hogy a két ágazatban az egy munkahelyre eső beruházások átlagos nagysága az előbbi aráynak megfelelően 13,35 millió forint – összesen, mintegy 8,2 ezer új munkahely jöhetne létre.

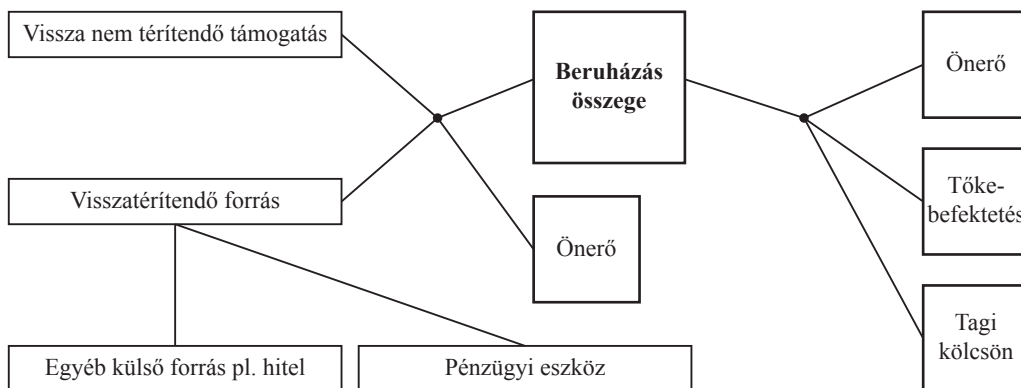
Ezek az arányok indokolják, hogy biztosítsuk idegen forrás bevonásának a lehetőségét. Ugyanakkor a mezőgazdasági ágazatban, mint ahogy azt már az előzőkben is bemutattuk, idegen tőke, különösen kockázati tőke bevonására, tőkebefektetésként csak nagyon korlátozottan látunk lehetőséget, ezért azzal nem számolunk.

Élelmiszeripar

A kertészeti és állattenyésztési ágazatokhoz hasonlóan az elsődleges feldolgozással foglalkozó élelmiszeriparban is megbecsülhető a pénzügyi eszközök várható pénzügyi-gazdasági hatása. Az élelmiszeripar esetében jelentkező, mintegy 32 milliárd forintos hiteligényből kiindulva azzal számoltunk a következő pénzügyi időszakban – figyelembe véve a rendszer induló jellegét –, hogy 25 milliárd forintot érdemes ezen célra elkülöníteni.

A 25 milliárd forint összegű visszatérítendő támogatás kombinát eszköz formájában történő kihelyezése 7,9 milliárd forint banki forrás bevonását, 26,3 milliárd forint vissza nem térítendő támogatás kifizetését és 6,6 milliárd forint saját erő bevonását jelenti (57. táblázat, 41. ábra). Ezek eredményeként az élelmiszeriparban elvileg mintegy 66 milliárd forint beruházás valósulhat meg, amely hozzávetőlegesen 59 milliárd forintnyi beruházást generálódik.

41. ábra: A pénzügyi eszközök szerepe az élelmiszeripari beruházások megvalósulásában

Forrás: Készült az AKI Pénzügypolitikai Osztályán

A mezőgazdaságnál alkalmazott módszernek megfelelően az élelmiszeriparban is levezethető a megvalósuló projektek jövedelemtermelő képessége alapján a projektek megtérülése. Figyelembe véve, hogy a pénzügyi eszközök megvalósítása csak jövedelmet termelő beruházások esetében lehetséges, a jövedelmezőség meghatározásakor a nyereséges vállalkozások jövedelmezőségéből indultunk ki. Számításaink szerint a megvalósuló beruházások révén 8 év alatt keletkező jövedelem fedezetet nyújt a visszatérítendő támogatásra, kitermeli a saját erőt, és ezen felül még minimális jövedelem is keletkezik.

Az eszköz 2015. évi bevezetése esetén az újra kihelyezések révén a 25 milliárd forint 30–35 milliárd forint forrást jelent, amely további 2–3 milliárd forint idegen forrás bevonását is maga után vonja.

Az élelmiszeripar esetében javasolt másik pénzügyi eszköz, a tőkebefektetésre szánt forrás kerete mintegy 30 milliárd forint. A tőkealpból finanszírozott tőkejuttatást 30 százalék idegen forrással szükséges kiegészíteni²², hogy ne minősüljön állami támogatásnak, illetve a bevonható forrást növeli a tőkejuttatással azonos összegű tagi kölcsön lehetősége. A három összeg együtt 69 milliárd forint

²² Ebben az esetben a tőkejuttatás nem minősül állami támogatásnak, így arra nem vonatkoznak a támogatási szabályok.

tőke beruházását teszi lehetővé, amelynél a korábbiakhoz hasonlóan ugyancsak 90 százalékos megvalósulással számolva nagyságrendileg 62 milliárd forint beruházás jöhet létre.

57. táblázat: A megvalósuló beruházástól várható gazdasági eredmények az élelmiszeriparban

	millió HUF
Paraméterek	
Visszatérítendő támogatás	25 000
Finanszírozás hányad	38%
Diszkont ráta	3,92%
Megvalósuló beruházás	90%
Eszközarányos jövedelmezőség	8,10%
Finanszírozási szerkezet	
Saját erő	6 579
Vissza nem térítendő	26 316
Visszatérítendő	25 000
Hitel	7 895
Összes generált beruházás	65 789
Összes (korrigált) beruházás	59 211
Jövedelmezőség	8,10%
Éves jövedelem	4 796
Kumulált, diszkontált jövedelem 8 év alatt	32 398
Maradványérték	15 341

Forrás: Készült az AKI Pénzügypolitikai Osztályán

A hitel és tőkebefektetés együttesen mintegy 120 milliárd forint beruházást jelenthet. Az élelmiszeriparban a nyereséges vállalkozások egységnyi eszközértékére 3,64-szer akkora termelési érték esik, ami azt jelenti, hogy a 120 milliárd forint beruházás nagyságrendileg 440 milliárd forint termelési érték növekedést eredményez. A beruházás – ugyancsak az élelmiszeripart jellemző mutatószámok alapján – 11,8 ezer munkahelyet teremthet.

A másodlagos élelmiszer feldolgozásban tevékenykedő vállalkozások számára, mint azt már korábban jeleztük, hasonló nagyságrendű pénzügyi eszköz létrehozása indokolt. Ez esetben a másodlagos élelmiszeripar területén jelentkező multiplikátor hatás lényegében megegyezik az elsődleges élelmiszeripar esetében becsült hatással, azaz további 400 milliárd forint termelési érték növekmény és 10–12-ezer fő munkahely növekmény érhető el.

A pénzügyi eszközök számított mértékű alkalmazása a mezőgazdaságban és élelmiszeriparban együttesen érdemi fejlesztést tehetne lehetővé és jelentős eredményt generálhat. Az együttesen 230 milliárd forint összegű beruházás számításaink szerint 523 milliárd forint bruttó termelési érték növekedést és 20 ezer fő foglalkoztatás bővülést eredményezhet. Ha ehhez hozzászámítjuk a másodlagos élelmiszer feldolgozás becsült többletét, akkor 900 milliárd forintot meghaladó termelési érték növekmény, és 30 ezer új munkahely érhető el a beruházások teljes megvalósulása esetén.

Piactorzítás és kiszorító hatás vizsgálata

A javasolt pénzügyi eszközök kitűzött célnak megfelelő felhasználása, a gyakorlatban történő alkalmazhatósága nagymértékben függ attól, hogy a működés feltételrendszerét, szabályrendszerét mennyire tudjuk rugalmasan alakítani. Abban az esetben, ha minden áron ragaszkodunk azokhoz a feltételekhez, miszerint a pályázónak bankképesnek és hitelképesnek is kell lennie, úgy a hitelképes, de nem bankképes gazdálkodói kör továbbra sem fog tudni elegendő forráshoz jutni. Ez esetben érvényesülhet normál bankhitel kiszorító hatás. Amennyiben a szükséges rugalmasságot biztosítani tudjuk, nem jelentkezik kiszorító hatás, az ágazat finanszírozási lehetőségei bővülnek, javul a vissza nem térítendő támogatások felhasználásának aránya.

Éves felülvizsgálat és értékelés szükségességének bemutatása

Minden pénzügyi, beruházási terv megvalósulásának értékelése, nyomon követése, az esetlegesen szükséges változtatások időben történő végrehajtása a terv sikeres végrehajtásának elengedhetetlen feltétele.

Az előző általánosságon túl az éves felülvizsgálatot, értékelést támasztja alá, hogy új „termékről, termékekről” van szó, amelyek egyfelől nem ismertek az ágazat szereplői előtt, ráadásul a vissza nem térítendő támogatásokkal szemben ezek az eszközök, még ha kedvezményesen is, de visszatérítendőek, miközben beleszámítanak a támogatás intenzitásba. Ezért a termelők körében folyamatos ismertetésre és értékelésre van szükség. Másfelől az új termék „forgalmazói” számára is új a rendszer az új szabályozás megtanulása, begyakorlása óhatatlanul nehézségekkel jár és szükségessé tehet változtatásokat. Az új rendszer nem minden eleme illeszkedik feltétlenül minden tekintetben a gyakorlathoz, ezért változtatások lehetnek indokoltak, amelyeket időben meg is kell tenni.

Az éves felülvizsgálatok és értékelések a szükséges változtatásokon túl lehetővé teszik a fejlődés folyamatos nyomon követését, az esetleg szükséges pénzügyi keretek időben történő átcsoportosítását, a rendelkezésre álló keretek minél jobb kihasználását, a következő pénzügyi tervezési időszak megalapozását.

A pénzügyi eszközök alkalmazásának eredményeiről a következő indikátorok szolgálhatnak érdemi információval:

- Elnyert, de meg nem valósult beruházások arányának csökkenése;
- Elbírálási idő rövidülése;
- A pénzügyi közvetítők által nyújtott hitelek növekedése a célterületeken;
- A pénzügyi eszközhöz kapcsolódó garancia igénybevételének növekedése;
- Beruházások értékének emelkedése a megcélzott vállalkozási csoportoknál;
- Hozzáadott érték növekedése a célterületeken.

Összefoglalás

Pénzügyi eszközök alkalmazása az élelmiszergazdaságban

Tanító Dezső (szerk.) és Lámfalusi Ibolya (szerk.)

1. Magyarország a 2014–2020-as időszakban a mezőgazdasági, élelmiszeripari és halászati ágazatok esetében visszatérítendő támogatások bevezetését tervezi a finanszírozási lehetőségek bővítése céljából. A pénzügyi eszközöket jövedelmező, de a piaci finanszírozási forrásokhoz valamilyen okból (pl. méret, fedezethiány) hozzájutni nem képes vállalkozások vehetik igénybe. Ezen vállalkozási csoportok behatárolása céljából GAP elemzést végeztünk.
2. A vizsgálat alkalmával beigazolódott azon hipotézisünk, hogy a területalapú támogatások egyes mezőgazdasági ágazatokat megvédték a válság hatásaitól. A mezőgazdaságban a kertészeti és állattenyésztési ágazatok kis- és közepes vállalkozásai, valamint egyéni gazdaságai, az élelmiszeriparban ugyancsak a kis- és közepes vállalkozások, valamint a halászati ágazatban is a kis- és közepes vállalkozások esetében azonosítottunk be piaci alapon nem, vagy nehezen finanszírozható vállalkozási csoportokat. A finanszírozási hiányosságok okai elsősorban a méret, az átlagosnál alacsonyabb, de még pozitív jövedelemtermelő képesség, fedezethiány, illetve az egyéni gazdaságok esetében a csekély dokumentációs kötelezettség miatt a hitelfelvételhez elégtelen adminisztráció.
3. Áttekintettük az előző pénzügyi időszak még jelenleg is tartó programjainak (Darányi Ignác Terv, Halászati Operatív Program) eddigi tapasztalatait. A termelő beruházásokat, azon belül is az elnyert, de megghiúsult pályázatokat vizsgáltuk, mivel ez az a terület, amelyet a pénzügyi eszközök a jövőben megcélozhatnak, és sikeresen hozzájárulhatnak ezek megvalósulásához. Az említett programok tapasztalatai rámutattak, hogy a bedőlt pályázatok aránya éppen azokban az ágazatokban (kertészet, állattenyésztés, élelmiszeripar) volt magas, amelyeket a jövedelem-támogatási rendszer nem preferál, és ahol ebből adódóan a finanszírozási probléma fokozottan jelentkezik. Ezekben az ágazatokban mintegy 13–15 százalék a meg nem valósult beruházási támogatások aránya.
4. A bedőlés okaira vonatkozóan nem áll rendelkezésre pontos információ. Az okok között szerepel a finanszírozással összefüggő hiányosság, úgy, mint a saját erő hiánya, illetve a bankok számára kellő fedezet hiánya, vagy a megváltozott pénzügyi és piaci körülmények stb. A mélyinterjúk tapasztalatai alapján ez utóbbi szorosan összekapcsolódik az átfutási idő kérdésével, a bedőlés aránya jellemzően azon jogcímeznél volt magas, ahol az elbírálási idő különösen hosszú volt.
5. A támogatási programokon túlmenően az azokhoz kapcsolódó speciális agrárfinanszírozási eszközt, az Agrárfejlesztési Hitelprogramot is megvizsgáltuk. A Hitelprogram keretében történt ugyan forráskihelyezés az elmúlt időszakban, annak összege a vidékfejlesztési programból nyújtott fejlesztési támogatásokhoz képest azonban csekély. A Program alapvető problémája a magas fedezetelvárás mellett, hogy a kedvezményes hitel igénylésének eljárási rendje nem volt összehangolva a vissza nem térítendő támogatás igénylésével, amely a támogatástartalom számítása miatt kuleskérdés lett volna.
6. Az ágazati sajátosságokat, a korábbi speciális agrárfinanszírozási eszközöket, és más, nem agrárterületen már alkalmazott visszatérítendő támogatások tapasztalatait figyelembe véve összesen három pénzügyi eszközt dolgoztunk ki. Ezek egyike a kombinált eszköz, amely egyablakos rendszerben teszi lehetővé a piacinál alacsonyabb kamatozású vissza nem térítendő, valamint a

visszatérítendő források igénylését, ezáltal orvosolja az előbbieken vázolt eljárási problémát, és jelentősen rövidíti az elbírálási időt.

7. Másik eszköz a mikrohitel, amely ugyancsak a piacinál alacsonyabb kamatozású, és amelynek mértéke a de minimis támogatás maximális nagyságából kiindulva került meghatározásra. A mikrohitelhez támogatott garancia kapcsolódik.
8. Harmadik eszköz az állami típusú tőkebefektetés, amely az alacsonyabb jövedelmezőségű, közepes méretű, stabilan működő vállalkozások számára lehet elérhető, amelyek a tőkebefektetésre alkalmas formában működnek.
9. A kombinált eszköz a kertészeti és állattenyésztési, az élelmiszeripari és a halászati ágazatban is érdemben hozzájárulhat a vissza nem térítendő támogatások lehívásához, megvalósításához. A mikrohitelt a mezőgazdasági de minimis összegéből kiindulva terveztük, ezért alkalmazása is – maximált nagyságát tekintve – elsősorban a mezőgazdasági ágazatban lehetséges.
10. Az élelmiszeripar jelenlegi helyzetét tekintve vélhetően kevéssé fordul elő, hogy a vissza nem térítendő támogatás igénybevétele nélkül valósul meg beruházás, ezért ott a kombinált terméket javasoljuk. A tőkebefektetés jellemzőinél fogva, illetve mert a tőkebefektetések megkívánják egy bizonyos társasági formát és méretet, elsősorban az élelmiszeriparban teszi lehetővé ezen eszköz alkalmazását. Az élelmiszeriparban erre szükség is van az ágazat jelenlegi helyzetéből való kilendítése, az amortizációt érdemben meghaladó beruházások megvalósítása érdekében.
11. A három eszköz mellett felmerült a támogatott garancia, mint pénzügyi eszköz lehetősége is, de a már jól működő és bejáratott garancia-rendszer nem teszi szükségessé ennek bevezetését. Lényeges ugyanakkor, hogy a Programhoz kapcsolódó szabályozás oly módon kerüljön kialakításra, hogy a garancia a vissza nem térítendő támogatások kedvezményezettjei számára elérhető legyen. A jelenlegi uniós társfinanszírozású program a garancia, és más pénzügyi eszközök alkalmazását nem támogatja, sőt az egyes vissza nem térítendő támogatási jogcímek esetében (pl. állattartó telepek korszerűsítése, kertészet korszerűsítése, mezőgazdasági termékek értéknövelése) a maximális támogatási intenzitás kihasználásával lényegében kizárja azokat. Így a gazdálkodók a vissza nem térítendő támogatásokhoz kapcsolódó fejlesztések teljes forrásszükségletének előteremtésekor nem tudtak további, támogatástartalommal bíró pénzügyi eszközöket igénybe venni. A 2014–2020-as vidékfejlesztési program esetében mindenképpen szükséges, hogy a vidékfejlesztési program számoljon e forrásokhoz támogatott garancia igénybevételeivel.
12. A programtervezés jelenlegi fázisában az egyes intézkedésekre allokált vissza nem térítendő támogatások összege még kialakulóban van. Jelen információink szerint a mezőgazdaságban 171,0 milliárd forint, az élelmiszeriparnál 183,1 milliárd forint azon intézkedések keretösszege, amelyeknél a pénzügyi eszközök bevezetése felmerülhet. Ezen keretösszegekből, valamint a múltbéli beruházási tapasztalatokból kiindulva meghatároztuk, hogy az egyes ágazatokban mekkora a pénzügyi eszközök forrásigénye. Tekintettel arra, hogy új eszköz bevezetéséről van szó, amelynek szabályai még kialakításra várnak és bevezetéséhez, megismeréséhez is idő kell, ezért óvatosan jártunk el. Számításaink alapján a mezőgazdaságban 25–30 milliárd forint hitel jellegű pénzügyi eszközigeny jelentkezik, míg az élelmiszeriparban ez 30–35 milliárd forint.
13. A halászati ágazat esetében a 2014–20-as pénzügyi periódusban a beruházási jellegű támogatások pénzügyi kerete 11,2 milliárd forint, amelynek pénzügyi eszköz forrásigénye 1 milliárd forint. A halászati ágazat esetében markáns indok nem támasztja alá a pénzügyi eszközök bevezetését, mégis kísérletképpen javasoljuk az ágazat támogatási keretének megfelelő arányú, nagyságrendileg 1 milliárd forint nagyságú pénzügyi eszköz bevezetését a halászati ágazatban is.

14. Az élelmiszeriparban az ágazati sajátosságokat is figyelembe véve javasoljuk, hogy a tőkealap nagysága az elsődleges feldolgozással foglalkozó vállalkozások igénye alapján 30 milliárd forint legyen.
15. Figyelembe véve a réselemzés eredményeit, a 2007–2012 közötti megvalósított beruházásokat, illetve ugyanezen időszakban eddig felhasznált beruházási támogatásokat, valamint a 2014–2020-as pénzügyi időszak keretösszegeit, a mezőgazdasági és az elsődleges élelmiszeripari ágazatban felhasználásra kerülő pénzügyi eszközök forrás igénye összesen 90–100 milliárd forint.
16. Ugyan a pénzügyi eszközök konkrét intézkedésekhez kapcsolódóan kerülnek tervezésre és a megvalósításkor meghirdetésre is, a Programban – induló rendszerről lévén szó – fontosnak tartanánk egy soron szerepeltetni a pénzügyi eszközöket, nem pedig konkrét intézkedésekhez kapcsolni a keretösszegeket. Ezáltal átcsoportosítás nélkül rugalmasan felhasználható az összeg bármely megcélzott intézkedés céljára. Ez az összeg várhatóan hat év (2015–2020) alatt évente növekvő mértékben elosztva kerülhetne felhasználásra, fenntartva az átcsoportosítás lehetőségét.
17. A pénzügyi eszközök pénzügyi, gazdasági-társadalmi hatásainak számszerűsítésénél a jelzett pénzügyi eszközöknél alacsonyabb összegekre végeztük el számításainkat. A mezőgazdaságnál 18 milliárd forint kombinált eszközzel, és 7 milliárd forint mikrohitellel számoltunk, az élelmiszeriparban 25 milliárd forint kombinált eszközzel és 30 milliárd forint tőkealappal. A halászati ágazat esetében – tekintettel a pénzügyi eszköz nagyságrendjére – nem vizsgáltuk a gazdasági hatásokat.
18. A pénzügyi eszközök bevezetése 90 százalékos megvalósulással számolva a mezőgazdaságban 110 milliárd forint beruházást generál. Az élelmiszeriparban a kombinált eszköz révén – ugyancsak 90 százalékos megvalósulási arány esetén – 59 milliárd forintnyi beruházást jöhet létre. Ehhez jön hozzá a 30 milliárd forint tőkebefektetési alap, amely 30 százalékos mértékű idegen forrás bevonása és a tőkeemeléssel megegyező tagi kölcsön nyújtása esetén összesen 69 milliárd forint forráshoz juttathatja az arra alkalmas társaságokat.
19. A megcélzott terület jövedelmezőségi viszonyainak figyelembe vételével vizsgáltuk a beruházások megtérülését, az azok megvalósítása révén keletkező termelési érték növekedést és új munkahelyek létrejöttét. A pénzügyi eszközök számított mértékű alkalmazása a mezőgazdaságban és élelmiszeriparban is lehetővé teszi a visszatérítendő támogatás kitermelését, és jelentős fejlesztést tenne lehetővé. Az együttesen 230 milliárd forint összegű beruházás 523 milliárd forint bruttó termelési érték növekedést és 20 ezer fő foglalkoztatás bővülést eredményezhet. Ha ehhez hozzászámítjuk a másodlagos élelmiszer-feldolgozás becsült többletét, akkor 900 milliárd forintot meghaladó termelési érték növekmény, és 30 ezer fő munkahely növekedés érhető el a beruházások teljes megvalósulása esetén.

Summary

The use of financial instruments for financing agri-food industry

TANÍTÓ, Dezső (ed.) and LÁMFALUSI, Ibolya (ed.)

1. Hungary is planning the introduction of repayable subsidies for the agricultural, food and fishery sectors for the 2014-2020 period in order to expand the financial opportunities. Financial instruments can be taken by enterprises who are profitable but – for any reason (eg. size, lack of funds) – they are not able to obtain other market sources of funding. In order to localize this group of businesses we made a GAP analysis.
2. During analysis our hypothesis was confirmed that the area based subsidies have protected certain agricultural sectors from the effects of the crisis. In agriculture the small and medium size enterprises (SME's) and individual farmers, in the food industry also the SME's, and in the fishery industry also the SME's are identified as business groups who are not able to or hardly able to be financed by market sources of funding. The reasons for the sub-optimal financing situation are primarily the size, the lower than average but still positive profitability, lack of funds, and the lack of documentation for individual farmers can cause the failure of the credit rating.
3. We reviewed the experiences of the ongoing programs of previous financial period (Darányi Ignác Plan, Fishery Operational Program). We examined the productive investments and those applications, which were supported by the authority, but were not implemented. These situations can be aimed by financial instruments and can contribute to the successful implementation in the future. The experiences of these programs have shown that the applications that failed were high in those sectors (horticulture, animal husbandry, food) which are not supported by income subsidies, and therefore where the funding problems increasingly occur. In these sectors the share of unrealized investment subsidies are about 13-15 percentage.
4. There is no exact information about the reasons why these investments failed. The reasons related to the lack of financial deficiency such as lack of own financial resources and the changes in financial and market conditions, etc. Based on in-depth interviews the latter is closely linked to the issue of lead time, the defaulting rate is typically high where the evaluation period takes particularly long time.
5. In addition to the support programs we also examined the related agricultural financing facility, the Agricultural Development Loan Program. Under the loan program, outsourcing has occurred in the past, but the amount is small compared to the development assistance for the rural development program. Beside the main problem of the program which is the high demand of funds, the process order of discount loan was not coordinated to the non-refundable subsidy claiming, which would have been a key issue for the calculation of the aid amount.
6. Considering the sectoral specificities, the former special funding of agriculture, and other experiences of repayable subsidies that have been used in non-agricultural areas, we developed three financial instruments. One of these is a combined loan that allows one-step administration and lower interest rate loans than the market rate of non-repayable and repayable supports. This instrument solves the procedural problems outlined above, and significantly making processing times shorter.
7. The second one is a micro-loan instrument, which has lower interest rate than the market rate and its value is calculated from the maximum of „de minimis” subsidy amount. Supported guarantee is provided to the micro-loan.

8. The third type is the public capital investment, which may be available to medium- enterprises with lower profitability, stable operating business and which operation make them suitable for capital investments.
9. The combined tool can substantially contribute to the implementation of the non-repayable subsidy in the sectors of horticulture, farming, food and fishery. The micro-loan was calculated on the basis of upper limit of agricultural „de minimis” subsidies, therefore it is also means this opportunity can be exploited primarily in the agricultural sector.
10. According to the current situation of the food industry an investment less likely occur without using a non-repayable subsidy, hence we suggest the combined product. Due to the characteristics of capital investments, the usage of this instrument is possible especially in the food industry because this requires specific corporate form and size. This is necessary in food industry to achieve positive net investments.
11. Beside this three tools, supported guarantee also occurred as a possibility of a financial instrument, but the earlier established and well-functioning guarantee system does not require this introduction. It is important that regulation associated with the program would be determined so that the guarantee should be available for beneficiaries of the grants. The current EU co-funded programs are not supporting the guarantee, and the use of other financial assets and even in the case of non-repayable support measures (e.g. modernization of livestock farms, modernization of horticulture, increasing the value of agricultural products) the utilizing action of the maximum subsidy essentially excludes them. Thus, farmers for the total resource needs of improvements related to a subsidy, were not able to take further meaningful financial support tools. It is absolutely necessary that the Rural Development Program calculates supported guarantee related to the subsidies for the 2014-2020 rural development program.
12. In the current phase of the program planning, the allocation of subsidies for each measure are in progress. According to our present information the financial sources for which these financial instruments can be used in agriculture and in food industry are designed to HUF 171.0 billion and HUF 183.1 billion, respectively. With this envelope and with their past experiences of investments, we determined the size of resource needs of the financial assets in each sector. Taking into account that this new instruments is in the introduction phase, and regulations are in progress, we were carefully. Based on our calculations the financial asset needs are HUF 25-30 billion loan while in food industry this value is HUF 30-35 billion.
13. In the fishery sector in the 2014-20 financial period, the amount of financial investments subsidies are HUF 11.2 billion, which needs 1 billion financial instruments resource. In the fishery sector there is no a strong reason that supports the introduction of financial instruments, but we suggest - as an experiment - the allocation of HUF 1 billion subsidy in fishery sector also.
14. In the food industry, regarding the sectoral characteristics we also suggest that the size of the capital fund should be HUF 30 billion based on the needs of the primary processing firms.
15. Considering the results of the gap analysis, the experiences of implemented in agri-food economy and the previous practices of financial instruments applied between 2007-2012 in Hungary and the allocated amounts for the 2014-2020 financial period, the capital demand of the financial instruments in agri-food sector is HUF 90-100 billion.
16. Although the financial instruments are planned and implemented according to concrete measures, as in case of starting program, it would be more effective designing one simple found for these instruments and not splitting according to the instruments. Thus this amount can be used more flexible for any target measure. This found should be distributed in increasing amount during the six year period (2015-2020), with the possibility of a transfer between instruments.

17. On quantification of the financial, economic and social impacts of financial instruments, we performed our calculations with lower amounts than indicated capital investments. In the agriculture we calculated the HUF 18 billion combined loan and HUF 7 billion of micro-loans. In the food industry the estimated value of combined loans and public capital investments are HUF 25 billion and HUF 30 billion, respectively. In the fishery sector, due to the low financial framework programmed the effect of financial instruments are not analyzed.
18. Supposing a 90 per cent implementation rate in agricultural industry, the introduction of financial instruments will generate HUF 110 billion investment. In the food industry with the sane implementation rate the combined loans will lead to HUF 59 billion investment. In addition to this HUF 30 billion public capital investment can provide HUF 69 billion financial source to the companies with 30 percent of foreign source involvement and providing shareholders' loans equivalent to a capital increase.
19. Considering the profitability conditions of the targeted areas we examined the return on investment, the production value growth of its implementation and job creation. The calculated value of financial instruments in the agriculture and food industry allows the return of the repayable subsidies and can enable significant investment development of the sector. The total amount of HUF 230 billion investment may result HUF 523 billion of gross production value increase and employment growth by 20 thousands people. If we add the secondary food processing estimated surplus to this, then more than HUF 900 billion production value growth and 30 thousand jobs can be available in case of the realization of investments.

Kivonat

Pénzügyi eszközök alkalmazása az élelmiszergazdaságban

Tanító Dezső (szerk.) és Lámfalusi Ibolya (szerk.)

A pénzügyi eszközök alkalmazás az élelmiszergazdaságban c. tanulmányban a szerzők azt vizsgálták, hogy a visszatérítendő támogatások a mezőgazdaság, halászat és az élelmiszeripar mely szegmenseiben, és milyen formában segíthetnék az ágazati szereplők működését. A pénzügyi eszközök szükségességét megalapozandó gap elemzés a mezőgazdaságban a kertészeti és állattenyésztési ágazatok kis- és közepes vállalkozásai, valamint egyéni gazdaságai, az élelmiszeriparban ugyancsak a kis- és közepes vállalkozások, valamint a halászati ágazatban is a kis- és közepes vállalkozások esetében tárt fel piaci alapon nem, vagy nehezen finanszírozható vállalkozási csoportokat. Az ágazati sajátosságokat, a korábbi speciális agrárfinanszírozási eszközöket, és más, nem agrárterületen már alkalmazott visszatérítendő támogatások tapasztalatait figyelembe véve összesen három pénzügyi eszközt dolgoztunk ki a célcsoportok számára. Valamennyi szegmensben javasoljuk a kombinált eszköz bevezetését, amely a visszatérítendő és vissza nem térítendő eszköz együttes alkalmazását tenné lehetővé, illetve a mikrohitelt, amely vissza nem térítendő forrás nélkül is igénybe vehető kedvezményes kamatozású hitel. Az élelmiszeriparban az ágazati sajátosságokra való tekintettel az előbbi pénzügyi eszközök mellett szükségesnek tartjuk állami típusú tőkebefektetés alkalmazását is.

Abstract

The use of financial instruments for financing agri-food industry

TANÍTÓ, Dezső (ed.) and LÁMFALUSI, Ibolya (ed.)

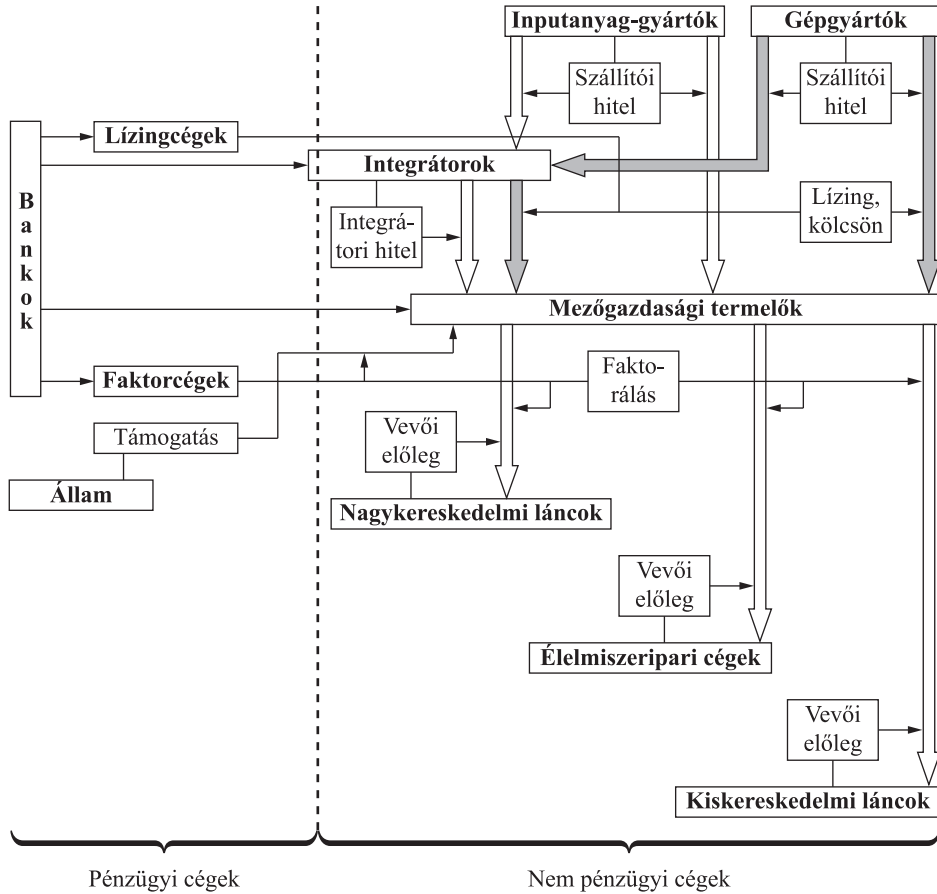
In the research “The use of financial instruments for financing agri-food industry in the food industry” the authors examined that financial instruments in which segments of agriculture, fisheries and food industry and in what form can help the operation of producers. The gap analyses that aimed to investigate the necessity of financial instruments showed that in agriculture the small and medium size enterprises (SME’s) and individual farmers, in the food industry also the SME’s, and in the fishery industry also the SME’s are identified as business groups who are not able to or hardly able to be financed by market sources of funding. Taking into account the sectoral specificities, the former special funding of agricultural and other non-repayable grants have been used out of agri-food areas, three financial instruments were developed for the target segments. In each segment, we propose the introduction of a combined instrument, which would make possible the common use of repayable and non-repayable supports, as well as micro-credit, which is low-interest loan available without non-refundable source. Add to this in the food industry we also advise to apply public capital investments.

Mellékletek

Mellékletek jegyzéke

1. melléklet: Finanszírozási csatornák a mezőgazdaságban	150
2. melléklet: Az NHP I. ütemének állománya az agrárszektorban.....	151
3. melléklet: A kereskedelmi bankok által a mezőgazdaság számára kínált hitelkonstrukciók	152
4. melléklet: Az MFB főbb hitelprogramjainak rövid bemutatása (Agrárjelentés, 2013)	154
5. melléklet: Az élelmiszeripar finanszírozási csatornái	155
6. melléklet: MFB Élelmiszeripari Bankgarancia Program.....	155
7. melléklet: A kombinált termék számításához kapcsolódó képletek levezetése	156
8. melléklet: A kedvezményes kamatozású forgóeszköz hitellel kombinált termék támogatástartalma.....	160

1. melléklet: Finanszírozási csatornák a mezőgazdaságban²³

Forrás: Kemény *et al.*, (2010)

²³ A vastag nyilak az áruk áramlási irányát jelölik (szürke nyilak a gépek adásvételét), míg a vékonyak a finanszírozás csatornáit, melyek közül ebben az ábrában csak a mezőgazdaság irányában megnyilvánuló finanszírozást mutattuk be.

2. melléklet: Az NHP I. ütemének állománya az agrárszektorban

milliárd HUF

Megnevezés	I. Pillér összesen	Ebből:		II. Pillér összesen
		I. Pillér új hitelek	I. Pillér kiváltott hitelek	
Mezőgazdaság, erdőgazdálkodás, halászat	84,9	48,0	36,9	14,7
Mezőgazdaság	83,9	47,3	36,6	14,6
Erdőgazdálkodás	0,6	0,6	0,0	0,0
Halászat	0,4	0,1	0,3	0,1
Élelmiszeripar	45,3	22,6	22,7	12,8
Élelmiszer	33,5	16,3	17,2	8,8
Ital	11,7	6,3	5,5	4,1
Dohány	0,0	0,0	0,0	0,0
Nemzetgazdaság összesen	472,0	290,0	182,0	229,0

Forrás: MNB adatok alapján készült az AKI Pénzügypolitikai Osztályán

3. melléklet: A kereskedelmi bankok által a mezőgazdaság számára kínált hitelkonstrukciók

A mezőgazdasági vállalkozások számára a bankok jelenleg is a hiteltermékek széles körét nyújtják, amelyek között kedvezményes hitelprogramok, a támogatásokhoz kapcsolódó finanszírozási formák, valamint a hitelintézet saját hitelkonstrukciói egyaránt fellelhetők (58. táblázat). A látszólag sok lehetőséget kínáló konstrukciókat azonban érdemes tartalmilag áttekinteni.

Az OTP összesen speciális agrárhiteleinek sorában összesen tizenöt féle terméket kínál, amelyből hét valamilyen állami szerepvállalással működő kedvezményes konstrukció. A fennmaradó nyolcból négy támogatás előfinanszírozásához kapcsolódik, egy jelzálog-fedezet mellett nyújtható birtokfejlesztési hitel, egy közraktárjegy fedezetű hitel, amely a gabonaágazat részére jelenthet forrást, egy integrátori hitel, amely nagyobb méretet feltételez, a fennmaradó egy pedig az OTP Agrár és Vállalkozói Folyószámlahitel, amely rövid távú likviditási gondok megoldására lett kidolgozva.

58. táblázat: Az agrárfinanszírozással leginkább foglalkozó bankok agrárhitelei

OTP	Budapest Bank
OTP Agrár és Vállalkozói Folyószámlahitel	Növénytermesztési hitel (integrátori hitel)
Agrár Széchenyi Kártya	Új Magyarország agrárfejlesztési hitelprogram
Területalapú és AKG (agrár-környezetgazdálkodási) támogatások előfinanszírozása	Közraktárjegy fedezete mellett nyújtott hitel
Területalapú támogatások 100 százalékos előfinanszírozása	Új Magyarország agrárforgóeszköz hitelprogram
Egyéb mezőgazdasági közvetlen támogatások előfinanszírozása	Közvetlen támogatások előfinanszírozása
Támogatások előfinanszírozása, termőfölvásárlás és beruházás finanszírozás a Növekedési Hitelprogram forrásából	Új Magyarország TÉSZ hitel
Integrátori hitel	Agrár Forgóeszköz Vis Maior Hitelprogram
Közraktárjegy fedezetű hitel	Raiffeisen Bank
Birtokfejlesztési hitel	Agrártámogatás előfinanszírozás
Új Magyarország Agrár Fejlesztési Hitelprogram	Új Magyarország Agrárfejlesztési Hitelprogram
Új Magyarország TÉSZ Forgóeszköz Hitel	
MFB Agrár Forgóeszköz Hitelprogram	
MFB Agrár Forgóeszköz Vis Maior Hitel	
EXIM export előfinanszírozó hitel élelmiszeripari vállalkozások számára	
K&H	Takarékszövetkezetek
MFB Agrár Forgóeszköz Hitelprogram	Mezőgazdasági Forgóeszközhitel támogatások előfinanszírozására forint alapú kölcsönként
K&H mezőgazdasági éven belüli forgóeszköz finanszírozás	Új Magyarország TÉSZ Forgóeszköz Hitelprogram
K&H mezőgazdasági gépberuházások finanszírozása	Gazdakártya (forgóeszközhitel)
K&H mezőgazdasági támogatás-előfinanszírozás	Új Magyarország Agrár Fejlesztési Hitelprogram
K&H Új Magyarország Agrárfejlesztési Hitelprogram	Új Magyarország TÉSZ Forgóeszköz Hitel
K&H Új Magyarország Agrár Forgóeszköz Hitelprogram	MFB Agrár Forgóeszköz Hitelprogram
K&H Agrár Forgóeszköz Vis Maior hitelprogram	MFB Agrár Forgóeszköz Vis Maior Hitel

Forrás: Készült az AKI Pénzügypolitikai Osztályán (2014. április 7-i adatok alapján)

A Budapest Bank portfóliójában hét konstrukció szerepel, amelyből négy valamilyen állami szerepvállalással működő kedvezményes konstrukció, egy közraktárjegy fedezetű hitel, egy a közvetlen támogatások előfinanszírozása, egy pedig növénytermesztési hitel integrátorok részére.

A Kereskedelmi és Hitelbank kínálatában ugyancsak hét hiteltermékből négy az MFB termékpalettájához köthető, egy támogatás előfinanszírozás, a fennmaradó két konstrukció (mezőgazdasági gépberuházások finanszírozása, valamint az éven belüli forgóeszköz finanszírozás) elvileg lehetőséget jelent állattenyésztők számára is.

A Raiffeisen Bank két kifejezetten agrárfinanszírozási terméket kínál, ezek egyike agrártámogatás-előfinanszírozás, a másik az Új Magyarország Agrárfejlesztési Hitelprogram.

A takarékszövetkezetek termékei között megintcsak az MFB hitelprogramjai lelhetők fel, illetve a Gazdahitel-kártya, amelynél 11 millió forint feletti hitelösszeg mellett ingatlanfedezet szükséges, valamint a támogatások előfinanszírozása.

A bemutatottak alapján látható, hogy az agrárfinanszírozásban legnagyobb szerepet játszó pénzüzetek kínálatának zömét az MFB kedvezményes programjai adják, illetve a támogatások előfinanszírozásához kapcsolódnak. A támogatási rendszer által nem preferált ágazatok piaci körülmények között csak nagyon korlátozottan juthatnak hitelhez. Mindezt a pénzüzeti szakemberekkel folytatott szakmai beszélgetések is alátámasztották. A banki szegmens számára a szántóföldi növénytermesztéssel foglalkozó vállalkozások akvizíciós célpontok. A hitel visszafizetése a támogatások révén biztosított, így ezen szereplők részvételével a pénzüzetek alacsony kockázatú hitelportfóliót állíthatnak össze.

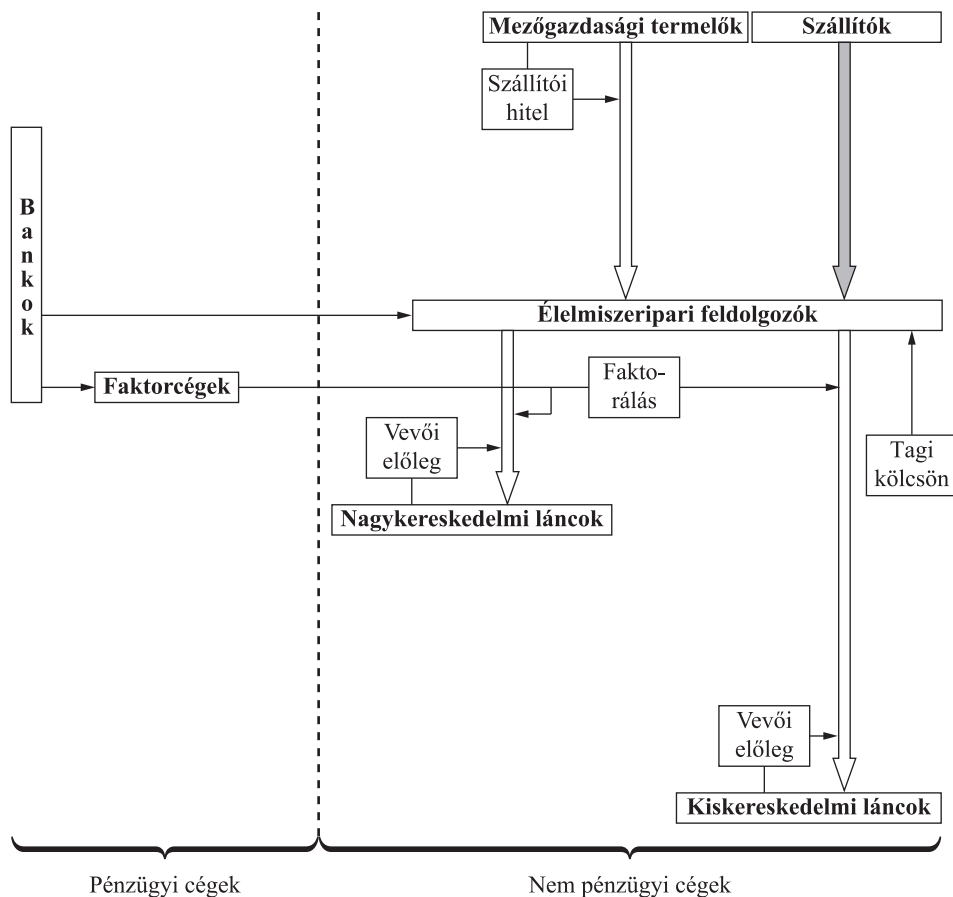
4. melléklet: Az MFB főbb hitelprogramjainak rövid bemutatása (Agrárjelentés, 2013)

Új Magyarország Agrárfejlesztési Hitelprogram, amelynek keretében az MFB Zrt. és a hitelprogramhoz csatlakozott hitelintézetek éven túli lejáratú beruházási hitelt nyújtanak a mezőgazdasági vállalkozásoknak beruházásokhoz, továbbá fejlesztési és beruházási tárgyú pályázatokhoz kapcsolódóan. A hitelprogram 2012-ben két új hitelcéllal egészült ki. Az Európai Mezőgazdasági és Vidékfejlesztési Alapból induló támogatásban nem részesülő, mezőgazdasági vállalkozásba kezdő fiatal gazdák kedvezményes hitelt igényelhetnek a mezőgazdasági csoportmentességi rendelet alapján, legfeljebb 50 millió forint összegben legfeljebb 40 000 euró támogatástartalommal, amelyet termőföldvásárláshoz és állatvásárláshoz is felhasználhatnak, továbbá a szabad mezőgazdasági de minimis kerettel rendelkező mezőgazdasági termelők is igényelhetnek kedvezményes termőföld vásárlási hitelt de minimis keretük terhére, ugyancsak maximum 50 millió forint összegben. Mindkét új hitelcél esetében az AVHGA kezességvállalása segíti elő a hitel felvételét.

MFB Agrár Forgóeszköz Hitelprogram, melynek célja a mezőgazdaság, különösen az állattenyésztés forgóeszköz finanszírozási helyzetének javítása. A Kormány az állattenyésztést támogató intézkedések részeként megfelelően 2012-ben a hitelprogram kibővítésre került, és forgóeszköz finanszírozás mellett, az ugyancsak beruházásnak minősülő tenyészállat vásárlásra is felhasználható. Emellett kibővült a hitelfelvevők köre a KKV-nak nem minősülő vállalkozásokkal is. Ez utóbbi módosítás elsősorban az integrátorok (többek között húsipari vállalatok) programból történő finanszírozhatóságát szolgálja.

Új Magyarország TÉSZ Forgóeszköz Hitelprogram. Tekintettel arra, hogy az agrárgazdasági integráció támogatása kiemelt gazdaságpolitikai cél, valamint arra, hogy a zöldség-gyümölcs termékpályán működő integrációs szervezetek (TÉSZ-ek) likviditása a gazdasági válság következtében meggyengült, a hitelprogram módosításra került, melynek következtében a programban alkalmazott maximális futamidő 5 évről 7 évre emelkedett, ezen belül a türelmi idő 2 évről 4 évre növekedett.

MFB Fagykár 2011. Forgóeszköz Hitelprogram, amelynek keretében a 2011. évben igazoltan fagykárt szenvedett mezőgazdasági termelők rendkívül kedvező kondíciók mellett igényelhettek hitelt. A vállalkozás az ügyleti kamat és a hitelfelvételhez kapcsolódó költségek kiegyenlítéséhez 100 százalékos mértékű állami támogatásban részesülhetett. A hitel futamideje maximum 20 év, legfeljebb 3 év türelmi idővel. A hitelprogramban 1,8 milliárd forint került lekötésre. 2010 vége óta fut az MFB Agrár Forgóeszköz Vis Maior Hitelprogram, melyet az elháríthatatlan külső oknak (vis maior) minősülő események miatt kárt szenvedett mezőgazdasági termelő vállalkozások igényelhetnek.

5. melléklet: Az élelmiszeripar finanszírozási csatornáit²⁴

Forrás: Készült az AKI Pénzügpolitikai Osztályán

6. melléklet: MFB Élelmiszeripari Bankgarancia Program

A pénzügyi és gazdasági válság élelmiszer-feldolgozó vállalkozásokra gyakorolt hatásának mérséklése, és e vállalkozások működőképességének, illetve versenyképességének javítása érdekében került kialakításra az MFB Élelmiszeripari Bankgarancia Program 30 milliárd forint keretösszeggel, melynek keretében az élelmiszer-feldolgozó vállalkozások forgóeszköz hitelük vagy kölcsönük tőke összegének maximum 80 százalékára az MFB Zrt-től bankgaranciát igényelhetnek. 2012-ben még kedvezőbbé tettük a program feltételrendszerét, a bankgarancia minimum összege 200 millió forint-ról 40 millió forintra csökkent, valamint a vállalkozások (KKV és nem KKV egyaránt) legfeljebb 1,5 millió eurónak megfelelő garanciavállalásig kedvezményes, évenként maximum 1,5 százalék garanciadíj mellett is igénybe vehetik a bankgaranciát.

²⁴ A vastag nyilak az áruk áramlási irányát jelölik (szürke nyilak a gépek adásvételét), míg a vékonyak a finanszírozás csatornáit, melyek közül ebben az ábrában csak a mezőgazdaság irányában megnyilvánuló finanszírozást mutattuk be.

7. melléklet: **A kombinált termék számításához kapcsolódó képletek levezetése**

A szükséges sajátterő (S) a beruházás értékének minimum 10 százaléka:

$$S \geq 0,1 \cdot B,$$

A támogatás intenzitás, a vissza nem térítendő támogatás támogatástartalma a beruházás értékének (B) maximum 40 százaléka,

$$TT_V < 0,4 \cdot B,$$

ahol TT_V a vissza nem térítendő támogatás támogatástartalma.

Vissza nem térítendő támogatás:

A vissza nem térítendő támogatás támogatástartalma a támogatás teljes összegének jelenértéke.

$$TT_V = \frac{Q_1}{(1+i)^0} + \frac{Q_2}{(1+i)^1} + \dots + \frac{Q_n}{(1+i)^{n-1}},$$

ahol

Q_j : a több részletben folyósított támogatás j évi összege ($j = 1 \dots n$),

i : diszkont kamatláb a támogatás odaítélésének napján.

A piaci kamatnál alacsonyabb kamat támogatástartalma:

Kedvezményes kamatozású hitel támogatástartalma²⁵ az elvi és a valós kamatfizetések különbözetének jelenértéke.

$$TT_H = \frac{Q_1 \cdot r_{ref} - Q_1 \cdot r_k}{(1+i)^0} + \frac{Q_2 \cdot r_{ref} - Q_2 \cdot r_k}{(1+i)^1} + \dots + \frac{Q_n \cdot r_{ref} - Q_n \cdot r_k}{(1+i)^{n-1}},$$

ahol

Q_j : a kedvezményes hitel tőkerészének j év elején fennmaradó része ($j = 1 \dots n$),

r_{ref} : referencia kamatláb a támogatás odaítélésének napján,

r_k : kedvezményes kamatláb a támogatás odaítélésének napján,

i : diszkont kamatláb²⁶ a támogatás odaítélésének napján.

Amennyiben a kamat- és tőketörlesztés nem évenként történik, akkor a képletben szereplő kamatlábakat a kamatperiódusoknak megfelelően módosítani kell, a hitel tőkerészét pedig nem évenként, hanem kamatperiódusonként kell számítani.

²⁵ A 2009. május 19. a 11/2009. sz. MFB Közlemény alapján.

²⁶ A referencia alapkamatláb 100 bázisponttal növelt értéke.

Ha az adott türelmi időszak után a tőketörlesztő részletek azonos nagyságúak és azonos időközönként követik egymást, akkor az alábbi formula is alkalmazható a támogatástartalom kiszámítására:

$$TT_H = Q \cdot \left(\frac{r_{ref}}{m} - \frac{r_k}{m} \right) \cdot \frac{1 + \frac{i}{m}}{\frac{i}{m}} \cdot \left(\frac{\frac{1}{\left(1 + \frac{i}{m}\right)^{P \cdot m}} - \frac{1}{\left(1 + \frac{i}{m}\right)^{F \cdot m}}}{i \cdot (P - F)} + 1 \right),$$

ahol

Q : a kedvezményes hitel teljes tőkerésze

P : a kedvezményes hitel futamideje években (beleértve a türelmi időszakot is)

F : türelmi időszak (években)

m : évenkénti kamatperiódusok száma

Az intézményi kezességvállalás kedvezményes garanciadíjból adódó támogatástartalma

Az intézményi kezességvállalás támogatástartalma szintén az elvi és a tényleges garanciadíjak különbözetének jelenértéke.

$$TT_G = \frac{Q_1 \cdot PD - Q_1 \cdot GD}{(1+i)^0} + \frac{Q_2 \cdot PD - Q_2 \cdot GD}{(1+i)^1} + \dots + \frac{Q_n \cdot PD - Q_n \cdot GD}{(1+i)^{n-1}},$$

ahol

Q_j : a hitel garantált összege a kezességvállalás j évében a hitelszerződés alapján ($j = 1 \dots n$),

PD : a piaci garanciadíj évenkénti díjfizetés esetén,

GD : a kezességvállalási szerződés szerinti kedvezményes garanciadíj évenkénti díjfizetés esetén,

i : az elfogadó döntés időpontjában érvényes diszkont kamatláb.

Ha nem évenként történik a díjfizetés, akkor ebben az esetben is módosítható a képlet a megfelelő kamatperiódushoz igazítva.

Azonos összegű, azonos időközönkénti tőketörlesztés esetén a garanciadíjhoz kapcsolódó támogatástartalom az alábbi alakban is megadható:

$$TT_G = Q \cdot \left(\frac{PD}{m} - \frac{GD}{m} \right) \cdot \frac{1 + \frac{i}{m}}{\frac{i}{m}} \cdot \left(\frac{\frac{1}{\left(1 + \frac{i}{m}\right)^{P \cdot m}} - \frac{1}{\left(1 + \frac{i}{m}\right)^{F \cdot m}}}{i \cdot (P - F)} + 1 \right),$$

ahol

Q : a hitel garantált tőkerésze

P : a garancia futamideje években (beleértve a türelmi időszakot is),

F : türelmi időszak (években)

m : évenkénti garancia periódusok száma

A továbbiakban feltételezzük, hogy a vissza nem térítendő támogatás kifizetése a támogatás megítélésének évében, egy összegben történik, így a támogatástartalom kiszámítása nem igényel külön műveletet, hiszen a támogatástartalom maga a kifizetett vissza nem térítendő támogatás értéke.

A könnyebb áttekinthetőség kedvéért vezessük be az alábbi jelöléseket:

$$R_H = \left(\frac{r_{ref}}{m} - \frac{r_k}{m} \right) \cdot \frac{1 + \frac{i}{m}}{\frac{i}{m}} \cdot \left(\frac{\frac{1}{\left(1 + \frac{i}{m}\right)^{P \cdot m}} - \frac{1}{\left(1 + \frac{i}{m}\right)^{F \cdot m}}}{i \cdot (P - F)} + 1 \right) \quad (1)$$

$$R_G = \left(\frac{PD}{m} - \frac{GD}{m} \right) \cdot \frac{1 + \frac{i}{m}}{\frac{i}{m}} \cdot \left(\frac{\frac{1}{\left(1 + \frac{i}{m}\right)^{P \cdot m}} - \frac{1}{\left(1 + \frac{i}{m}\right)^{F \cdot m}}}{i \cdot (P - F)} + 1 \right) \quad (2)$$

ahol

r_{ref} : referencia kamatláb a támogatás odaítélésének napján,

r_k : kedvezményes kamatláb a támogatás odaítélésének napján,

PD : a piaci garanciadíj évenkénti díjfizetés esetén,

GD : a kezességvállalási szerződés szerinti kedvezményes garanciadíj évenkénti díjfizetés esetén,

i : diszkont kamatláb a támogatás odaítélésének napján.

Q : a kedvezményes hitel teljes tőkerésze,

P : a kedvezményes hitel futamideje években (beleértve a türelmi időszakot is),

F : türelmi időszak (években),

m : évenkénti kamatperiódusok száma.

A fenti jelöléseket alkalmazva a támogatástartalmak az alábbi alakra hozhatók, feltéve, hogy a teljes hitel 25 százaléka kedvezményes kamatozású, illetve a hitel teljes összegére kötelező a garancia megkötése:

$$TT_H = 0,25 \cdot Q \cdot R_H,$$

$$TT_G = Q \cdot R_G$$

$$\begin{aligned}
TT_V + \frac{0,5 \cdot B - TT_V}{0,25 \cdot R_H + R_G} + S &= B \\
TT_V - \frac{TT_V}{0,25 \cdot R_H + R_G} &= B - S - \frac{0,5 \cdot B}{0,25 \cdot R_H + R_G} \\
TT_V \cdot \left(1 - \frac{1}{0,25 \cdot R_H + R_G}\right) &= B - S - \frac{0,5 \cdot B}{0,25 \cdot R_H + R_G} \\
TT_V &= \frac{B - S - \frac{0,5 \cdot B}{0,25 \cdot R_H + R_G}}{\left(1 - \frac{1}{0,25 \cdot R_H + R_G}\right)}
\end{aligned}$$

TT_V ismeretében Q többféleképpen is megadható, ebből a legegyszerűbben számítható.

8. melléklet: A kedvezményes kamatozású forgóeszköz hitellel kombinált termék támogatástartalma

A kedvezményes garanciadíjjal rendelkező forgóeszközhitel felvétele a beruházás megvalósítása után lehetséges. A támogatástartalom jelenértékét ebben az esetben is a támogatás odaitélésének időpontjára számítjuk ki, ami azt jelent, hogy figyelembe kell venni a beruházás megvalósításának időtartamát is.

$$TT_{FG} = \frac{Q_1 \cdot PD - Q_1 \cdot GD}{(1+i)^k} + \frac{Q_2 \cdot PD - Q_2 \cdot GD}{(1+i)^{k+1}} + \dots + \frac{Q_n \cdot PD - Q_n \cdot GD}{(1+i)^{k+n-1}},$$

ahol

Q_j : a forgóeszközhitel garantált összege a kezességvállalás j évében a hitelszerződés alapján ($j = 1 \dots n$),

PD : a piaci garanciadíj évenkénti díjfizetés esetén,

GD : a kezességvállalási szerződés szerinti kedvezményes garanciadíj évenkénti díjfizetés esetén,

i : az elfogadó döntés időpontjában érvényes diszkont kamatláb,

k : a beruházás megvalósításának időtartama (években).

Ha nem évenként történik a díjfizetés, akkor ebben az esetben is módosítható a képlet a megfelelő kamatperiódushoz igazítva.

Azonos összegű, azonos időközönkénti tőketörlesztés esetén a garanciadíjhoz kapcsolódó támogatástartalom az alábbi alakban is megadható:

$$TT_{FG} = Q_F \cdot \left(\frac{PD}{m} - \frac{GD}{m} \right) \cdot \frac{\left(1 + \frac{i}{m} \right)^{1-k \cdot m}}{\frac{i}{m}} \cdot \left(\frac{\frac{1}{\left(1 + \frac{i}{m} \right)^{P_F \cdot m}} - \frac{1}{\left(1 + \frac{i}{m} \right)^{F_F \cdot m}}}{i \cdot (P_F - F_F)} + 1 \right),$$

ahol

Q_F : a kedvezményes forgóeszközhitel teljes tőkerésze,

P_F : a hitel futamideje években (beleértve a türelmi időszakot is),

F_F : türelmi időszak (években),

m : évenkénti garancia periódusok száma,

k : a beruházás megvalósításának időtartama (években).

A jelölések későbbi egyszerűsítése érdekében a kedvezményes garanciadíjjal kiegészített forgóeszközhitelre vonatkozóan vezessük be a következő jelöléseket:

$$R_{FG} = \left(\frac{PD}{m} - \frac{GD}{m} \right) \cdot \frac{\left(1 + \frac{i}{m} \right)^{1-k \cdot m}}{\frac{i}{m}} \cdot \left(\frac{\frac{1}{\left(1 + \frac{i}{m} \right)^{P_F \cdot m}} - \frac{1}{\left(1 + \frac{i}{m} \right)^{F_F \cdot m}}}{i \cdot (P_F - F_F)} + 1 \right)$$

Az (1) és (2) jelöléseket is alkalmazva a támogatástartalmak az alábbi alakra hozhatók, feltéve, hogy a beruházási hitel 25 százaléka kedvezményes kamatozású, illetve a hitel teljes összegére kötelező a garancia megkötése, továbbá a forgóeszközhitel szintén teljes összegét tekintve garanciaköteles.

$$TT_H = 0,25 \cdot Q \cdot R_H,$$

$$TT_G = Q \cdot R_G,$$

$$TT_{FG} = Q_F \cdot R_{FG}$$

Hivatkozások jegyzéke

1. Agrárjelentés (2013): Jelentés az agrárgazdaság 2012. évi helyzetéről. Budapest, 2013. szeptember, Vidékfejlesztési Minisztérium
2. Agrárjelentés (2014): Jelentés az agrárgazdaság 2013. évi helyzetéről. Az agrobiznisz nemzetgazdasági jelentősége. Kézirat
3. Bató M. (2013): A pénzügyi eszközök szerepe az Európai Unió kohéziós politikájában. Közgazdaság, 8 (1). 175-182 o.
4. Biró Sz. (2009): A földjelzálog-hitelezés intézményrendszere és alkalmazási lehetőségei a magyar mezőgazdaságban. Doktori értekezés. Gödöllő
5. Bajmóczy Z. (2004): Az üzleti inkubáció szerepe a vállalkozásfejlesztésben. Közgazdasági Szemle, LI. évf., 2004. december, 1132-1150 o.
6. Dancsik B., Fábian G. és Oláh Zs. (2013): Hitelezési folyamatok. Magyar Nemzeti Bank, 2013. május
7. EU Rural Review (2012): Rural development financial instruments: New opportunities to tackle the economic crisis. Megjelenés: 2012. ősz. Letöltés dátuma: 2014. február 8.
Forrás: [http://www.moa.gov.cy/moa/da/ead/ead.nsf/48A241AEE92E5701C2257B04003AF725/\\$file/eu százalék20rural százalék20review százalék2013.pdf](http://www.moa.gov.cy/moa/da/ead/ead.nsf/48A241AEE92E5701C2257B04003AF725/$file/eu%20sz%C3%A1zal%C3%A9k20rural%20sz%C3%A1zal%C3%A9k20review%20sz%C3%A1zal%C3%A9k2013.pdf)
8. Európai Bizottság (2014): Ex-ante assessment methodology for financial instruments in the 2014-2020 programming period – General methodology covering all thematic objectives. Volume I.
9. Európai Bizottság (2014): Ex-ante assessment methodology for financial instruments in the 2014-2020 programming period – Enhancing the competitiveness of SME, including agriculture, microcredit and fisheries. Volume III.
10. Fábian G., Hudecz A., és Szigel G. (2010): A válság hatása a vállalati hitelállományokra Magyarországon és más kelet-közép-európai országokban. Hitelintézeti Szemle, 9. évf, 5. szám, 445-460 o.
11. Fórián *et.al.* (2009): Az EU-csatlakozás vesztese: a magyarországi élelmiszeripar. http://www.tpk.org.hu/engine.aspx?page=tpk_APK_Dokumentumok. Letöltve: 2013. július 8.
12. Francsovcics I. (2005): A mezőgazdasági vállalkozások forrásszerkezetének összefüggései. Budapesti Corvinus Egyetem. PhD dolgozat
13. GSZÖ (2013): Magyarország mezőgazdasága, 2013. Gazdaságszerkezeti összeírás – előzetes adatok), KSH, Budapest 2013.
14. Kapronczai, I. (szerk.) (2009): Tulajdonosi és szervezeti változások a hazai élelmiszeriparban. Agrárgazdasági Kutató Intézet, Agrárgazdasági Tanulmányok, 2009/1. szám
15. Keszthelyi Sz. és Pesti Cs. (2009): A tesztüzem információs rendszer 2008. évi eredményei. Agrárgazdasági Információk, Agrárgazdasági Kutató Intézet, 2009/3. szám.
16. Kemény G. (2010): A hazai mezőgazdaság finanszírozásának főbb elemei a pénzügyi válságban. Gazdálkodás, LVI. Évf. 5. szám.
17. Kemény G., Felkai B., Fogarasi J., Kovács G., Merkel K., Tanító D., Tóth K. és Tóth O. (2010): A hazai mezőgazdaság finanszírozási csatornáit és a pénzügyi válság ezekre gyakorolt hatása. Agrárgazdasági Könyvek, Agrárgazdasági Kutató Intézet, Budapest, 2010/2. szám, 150o.

18. Kovácsné Antal A. (2011): Kockázati tőke finanszírozás a hazai kis- és középvállalkozásokban, PhD értekezés, Kaposvár, Kaposvári Egyetem, Gazdaságtudományi Kar, Pénzügy és Számvitel Tanszék.
19. KSH (2014): A mezőgazdaság szerepe a nemzetgazdaságban, 2013. KSH, 2014. július.
20. Magyar Kereskedelmi és Engedélyezési Hivatal (2012): Közraktári beszámoló.
21. Magyar Nemzeti Bank (2013): Pénzügyi Stabilitási Jelentés (november), Makroprudenciális Indikátorok, http://www.mnb.hu/Kiadvanyok/mnbhu_stabil/mnbhu_stab_jel_201311
Letöltve: 2014. január 29.
22. Magyar Nemzeti Bank (2014): Hitelezési folyamatok (2014. június).
http://www.mnb.hu/Root/Dokumentumtar/MNB/Kiadvanyok/mnbhu-hitelezesi-folyamatok/201406/Hitelezesi_folyamatok_201406_HU.pdf Letöltve: 2014. augusztus
23. Magyar Fejlesztési Bank (2013): Új Magyarország Agrárfejlesztési Hitelprogram útmutató, https://www.mfb.hu/sites/default/files/utmutato_afh_2013_12_21.pdf,
Letöltve: 2014. február 15.
24. MV Zrt. (2013): <http://mvzrt.hu/content.php?id=ie210468630b883595851b2d79da149b>
25. NGM (2014): Pénzügyi eszközök támogatásának előzetes értékelése a GINOP, TOP ÉS VEKOP tervezett beavatkozásaira vonatkozóan. 2014. március 14.
26. Papp G. (2012): Innovatív vállalatok kockázati tőke alapú finanszírozása a JEREMIE Programon keresztül. http://bet.hu/data/cms166915/PappGabor_Corvinus_Kockazati_toke_Magyarorszagon.pdf Letöltve: 2013. augusztus 15.
27. Rontóné N. Zs. (szerk.) (2005): A külföldi tőke szerepe és a gazdálkodás eredményességére gyakorolt hatása a mezőgazdaságban és az élelmiszeriparban. Agrárgazdasági Tanulmányok, 2005/1. szám.
28. Sóvágó S. (2011): Keresleti és kínálati tényezők a vállalati hitelezésben. Magyar Nemzeti Bank tanulmányok, 94, 3-24 o.
29. Suga G. (2013): Az agrárhitelezés megítélése. Magyar mezőgazdaság, 2013/1. szám.
30. Szemán Judit (2011): A pénzügyi válság hatása a magyar vállalatok tőkeszerkezetére. Ekonomické štúdie – teória a prax 136-146 o.
31. Tunyoginé Nechay V. (szerk.), Varga T. (szerk.) és Mizik T. (szerk.): A mezőgazdasági árképzés elméleti alapjai és hazai gyakorlata. Agrárgazdasági Tanulmányok. 2007/2. szám 184p.
32. Zsembery L. (2010): Finanszírozási alternatívák – vállalatfinanszírozás a gyakorlatban. Budapest, 2010. szeptember 24. (Letöltve: 2013. október 14.)